

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
АЛИШЕР НАВОЙИ НОМИДАГИ ТИЛ ВА АДАБИЁТ ИНСТИТУТИ
ЭРОН ИСЛОМ РЕСПУБЛИКАСИНИНГ
ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ЭЛЧИХОНАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ
БЎЙИЧА ВАКОЛАТХОНАСИ

ШАЙХ ФАРИДУДДИН АТТОР

МАНТИҚУТ ТАЙР
(Куш тили)

Форсийдан
Ўзбекистон халқ шоири
Жамол КАМОЛ
таржимаси

Тошкент
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
"Фан" нашриёти
2006

Ушбу таржима

"Мантиқут тайр"нинг филология фанлари доктори, профессор Маҳмуд
Жавод Машкур томонидан тайёрланиб, 1968 йилда Техронда нашр
этилган Маждий нусхаси асосида амалга оширилди.

Масъул муҳаррир
Нуруллоҳ Муҳаммад Рауфхон

Сузбоши муаллифи
филология фанлари доктори
Иброҳим Ҳаққул

Форсийсўз муаллифи
филология фанлари доктори
Аббосали Вафойӣ

Муҳаррир
Воҳида Ҳамидова

Мусаҳҳиҳ
Дилором

Тартибловчи
Аъзамжон Муродали

ISBN 5-648-03476-8

Фаридуудин Аттор шарқ мумтоз адабиётининг йирик
намояндаларидан бири, ўзидан кейин ўтган барча буюк
ижодкорлар эътироф этган улкан мутасаввиф шоирдир.
Жумладан Алишер Навоий унинг «Мантиқут тайр» асарини
олти ёшлигида ёд олган, умр бўйи унинг таъсирида юрган
ва олтимиш ёшларида «Лисонут тайр» асарини ёзиб, устозга
чуқур эҳтиромини кўрсатган. «Мантиқут тайр»нинг
ўзбекчага ўгирилиши маданий ҳаётимизда катта воқеа
ҳисобланади. Китобни ўқувчилар севиб кутиб олишади деб
умид қиламиз.

© Ўзбекистон Республикаси ФА
«ФАН» нашриёти, 2006 йил.

НАВОЙНИ МАФТУН АЙЛАГАН КИТОБ

*Барча сўзлар мушкилидур бу ҳадис,
Безабонларнинг тилидур бу ҳадис*

Алишер Навоий,

Сонъсиз санъат нурсиз чироққа ўхшаб ҳар турли шавқдан йироқ ва ёлқиндан маҳрум бир санъат эрур. Чунки ҳақиқий санъат азал-азалдан имонга суянган, ҳатто имондан туғилган маърифатдир. Масалан, шеър, мусиқа ва рақсни олайлик. Буларнинг ҳаммаси бошланғичда диний маросимлардан пайдо бўлгани яхши маълум. Шу учун, улар кўнгилларни буюк яратувчининг ишқи, илҳоми ва ҳайратлари билан тўлдирган. Айнан қудратли имон-эътиқод соҳиблари атрофларидаги одамларга дилларидаги туйғу ва ҳаяжонни жумладан шеър, мусиқа ва рақс билан ифодалашган. Тасаввуф таълимоти ва адабиётидан шеър, мусиқа, рақсу само муҳим ўрин эгаллашининг туб сабабларидан бири ҳам ана шунда.

Инсон яратганни билишга қизиқмаса, ҳаётининг мазмун-моҳиятини ундан ажратса, илоҳий гўзалликни чуқур ҳис қилишга уринмаса, унинг қисмати бахтсизлик, ҳолати тубанликдир. Оллоҳдан йироқлик — нафсга, шайтонга, жаҳолат ва ёвузликка эрк бериш демек. Оллоҳни севиш эса руҳнинг зиёси, қалбнинг буюк қувончи ва ақлнинг ҳиммати эрур. Шу боисдан қадим Шарқ шоиру алломалари ҳар нарсадан аввал Ҳаққа таяниб, Ҳақ дардида ёниб, сўзни Ҳақ мадҳидан бошлаганлар, бир лаҳза бўлсин, Оллоҳ ва инсон муносабатини эътибордан четлаштирмаганлар. Эҳтимол шу учундур, Шарқ тасаввуф адабиётидан ўрин олган ҳар бир мавжудлик, ҳар бир тимсол - ердаги гулу булбул дейсизми, кўкдаги ой, қуёш, юлдуз дейсизми - ҳамма-ҳаммаси Оллоҳни эслатиб, гўёки ишқдан, безавол санъат ва абадиятдан хабар етказиб туради.

Аҳли ирфон шунга иқрордурларки, йўқ бўлган бор бўлмайди, бор бўлган эса "йўқ" демак билан йўқолмайди. Кўринадиган барча мосиво (Оллоҳдан ўзга нарсалар)нинг мустақил вужуди йўқдир. Илоҳий зуҳурот, ҳаққоний сифатлар ила мавжуд ва сифатлангандир. Биз мосивони жаҳлимиз-ла бор билиб, унга хусусий сифатлар бериб, аслида ва ҳақиқатда йўқ нарсани бор деб ҳисоблаймиз. Мавжудлигига жаҳолатимиз туфайли ишонганларимизни йўқотиб ўртадан чиқариш лозим. Фақат Ҳақ тажаллиларининг йўқолмаслигини билиш эса ирфондир. Ирфон соҳиблари зоҳирда кўрганини ботинда ҳам кўргани учун уларнинг сийратида зоҳир ва ботин бирлашади. Бу ваҳдат - бирлик ҳоли Санойи, Аттор, Румий сингари ўнлаб ижодкорларни ишқнинг оламшумул нуфузи ва олий мақомлари тўғрисида чуқур мушоҳада юритишга илҳомлантирган.

Мансур Халлож ёзади: "Ҳар насрадан, яратиш ва яратма илмидан ҳам аввал Оллоҳ аҳадият мартабасида, каломсиз ва ҳарфсиз бир тарзда зотини зотида мушоҳада этди. Унинг ўз-ўзига ҳайронлиги ишқдан иборатдирки, бу ишқ бутун сифатларда покиза бўлган зотида зоти учун эди. Ушбу танзиҳият мартабасида Оллоҳ ўзини севди, ўзини шарафлади ва ўзининг зотида ишқи ила таайюн этди. Шу зайлда исм ва сифатларида касрат майдонга келди. Анча вақт кейин, Оллоҳ, зотида, зоти учун сўзлашмоқ мақсади ила ўзининг суратини кўришни истади. Азалга боқди ва "адам"дан барча сифат ва исмлари мажуд бир сурат яратдики, бу сурат Оллоҳнинг абадийлаштиргани Одам сурати эди..."

Бу сурат қанчалик гўзал бўлса, унга уфланган руҳ янада гўзал, қиёс қилиб бўлмас даражада латиф ва нафис эди. Руҳ вужудга киргани замон ўзини қафасда сезди, ҳижрон ва айрилиқдан ўртаниб ёнди. Мумтоз адабиётимиздаги асарларнинг аксариятида шу ҳижрон "қисса"си бир-бирига ўхшамайдиган ранг ва оҳангларда бадиий талқин қилинган. Уларнинг орасида Шайх Фаридуддин Атторнинг "Мантиқут тайр" достони алоҳида мавқе ва нуфуз қозонган, деса, асло муболаға бўлмайди. Бу китобнинг дунёга шуҳрат таратиши бежиз бўлмаганидек, тенгсиз даҳо санъаткор Алишер Навоийни болаликдаёқ ўзига мафтун айлаши ҳам тасодиф эмасди.

Профессор Хелмут Ритгер "Ислом Қомуси"даги Фаридуддин Атторга бағишланган мақоласида унинг ижодий фаолиятини уч босқичга ажратади: биринчи босқичда у моҳир ҳикоянавис,

иккинчи босқичда ҳис-ҳаяжони юксак бир шоир, кейин эса ҳар қандай режадан фориғ бир ҳолда асарлар яратган эркин ижодкордир. Аторга нисбат берилган "Хусравнома", "Асрорнома", "Жавҳарнома", "Мушибатнома", "Илоҳийнома", "Мухторнома", "Мантикут тайр", "Девон", "Тазкиратул авлиё" каби ўндан ортиқ нодир асарлар ана шу уч босқичда ёзилган. Атор бошданок тасаввуф, ишқ ва маърифат сирлари билан қизиққан. Сўфий, дарвеш, фақру фано аҳлининг маънавий-руҳий ҳаётига оид китобларни у алоҳида диққат билан ўқиб-ўрганган. Аторнинг ўз эътирофига кўра, валий ва эранларга бағишланган мингга яқин китобни мутолаа қилиб, бир қанча жойларни кезиб сўфийлар ҳақидаги ҳикояларни тўплаган. Буларнинг маълум бир қисми халқ оғзаки ижодига мансуб эди. Умуман олганда, Аторнинг бутун ижодиёти халқ оғзаки адабиёти билан боғланган, ҳатто айтиш мумкинки, фольклор моҳиятига эгадир. Зеро, буюк шоирнинг асарларидаги кўп ҳикоятлар ҳақиқатда ҳам халқ оғзаки меросидан олинган. Тўғри, улар қайси бир зайдда ўзгарган, қайси бир тарзда қайта ишланган, аммо, маъно ва моҳият "илдизи" сақланган, халқона соддалик, ифодадаги табиийлик ўзгариб кетмаган. Аторнинг тили Унсурий, Фирдавсий, Анварий ёки Саъдий ва Жомий каби шоирлар тилидан фарқланиши илмда қайд этилган. Чунки, ҳикоятларни халқдан тўплаган ва билимини кенг оммага етказишни кўзлаб, минг-минглаб кишиларнинг кўнгил ҳолини ўзгартиришга интилган шоир ўзига хос бир тасвир йўли ва услубга соҳиб бўлиши, халққа халқ тили билан сўзлаши табиий эди.

Кўп шоирлар, хусусан, Мавлоно Жалолиддин Румий Аторнинг ана шу санъатидан илҳомланган. Фақат "Маснавий"да эмас, балки "Девони Кабир"да ҳам у Атор тажрибаларини ривожлантирган эди. Турк олими А.Гулпинорлининг ёзишича, "Халққа илми, ишончини ҳикоялар орқали ифодалаган, халқ билан айнан халқ тилида сўзлашган Аторга Мавлоно издошлик қилган ва унга буюк бир севгисини намоён айлаган". Ҳақиқатда ҳам "Мантикут тайр", хусусан, "Илоҳийнома"даги айрим ҳикоятлардан Мавлоно "Маснавий"да жуда моҳирлик ила фойдаланган. Албатта, Аторнинг ҳикоя тарзи билан Мавлононинг ҳикоя усули орасида муҳим фарқ ҳам кўзга ташланади. Атор яратган ҳикоялар асосан кичик ҳажмли, улар орасида икки, уч байтгиси ҳам бор. У ҳикоядан ҳикояга ўтмайди. "Маорифи илоҳий" дейилган фикҳ, ҳадис, калом сингари мавзулардан баҳс очмайди.

Аттор фақри фано шоири. Борлик, мавжудлик сир-асрорини у йўқликдан, фаноликдан ахтаради, фоний нарсаларга кўнгил қўймаслик, башарий ўзликдан кечиш ва илоҳий ирода соҳиби бўлиш завқидан гапиради. Оллоҳни ахтариш, маъшуқи азал висолига восил бўлиш ғояси Атторнинг "Мухторнома, "Илоҳийнома" каби асарларида ҳам ёритилган бўлса-да, шоир уни "Мантиқут тайр" достонида энг гўзал шаклда тасвирлашга эришгандир.

Машҳур тасаввуфшунос Абу Аъло Афибийнинг ёзишича, "Мантиқут тайр"даги қушлар инсон нафсларидир. Симурғ эса Ҳақ Таоло эрур. Водийлар сўфий йўлидаги мақомлардир. Достондаги қушлар на кўз ила кўрилуру, на қўл била тутилуру... Уларнинг йўлчилиги маънавий водийлардаги бутунлай маънавий йўлчиликдир. Бу сайру саёҳат асносида, нафснинг ғаройиб-ликлари, ҳоллар ва улардаги қоронғулик, нур, дунё ишларига боғланиш, "энг муқаддас илоҳий Ёр" ишқига таслим бўлиш каби ҳолатлар мушоҳада этилуру".

Дарҳақиқат, Аттор достонидаги бош мақсад, энг аввало, нафсни таниш, нафсга қарши курашиш ва уни поклаш йўли билан Ҳаққа етишишдир. Бир гуруҳ олимларнинг эътирофларига кўра, шайтон ва малакнинг инсонга таъсири нафс ва руҳнинг ҳаракатидан пайдо бўлади. Нафс ҳаракатга тушиши билан унинг асл жавҳаридан бир зулмат юзага келади. Бу қоронғулик қалбда ёмонликка чорловчи бир йўл ахтаради. Ана шунда шайтон қалбга кўз тикади ва уни ишғол айлашга киришади. Ва нафс жаҳолат, ғафлат, ҳавову ҳавасга таслим бўлади. Руҳ ҳаракат бошласачи? Унда руҳнинг сифатига уйғун порлоқ бир нур туғилади ва инсон маънавий ҳаёт завқига етишиб, олий ва улвий мақсадлардан чекинмай яшаш машаққатларини енгиб ўта олади. Қушлар тимсолида Аттор буни ниҳоятда ёрқин ва таъсирли манзараларда тасвирлаб бергандир.

Масалан, талаб водийсини олайлик. У зуҳд, норасо ва бераҳм дунёдан йироқлашиш ва бунинг асосий шарти бўлган "нафс ила мужоҳада" водийси ҳисобланади. Бу водийга тегишли фикр-мулоҳаза ва рамзий ифодаларда гўёки покланиш "методи" талқин қилинган.

Ишқ водийси эса, маъшуқи азал нурининг шуълалари таъсир ўтказганидан сўнг нафснинг Унинг-ла бирлашиши учун кучли иштиёқ сезини, ўзидан воз кечиш мақомини акс эттиради. Аслида ҳақиқий ошиқ ҳаёти ҳам худди шундан бошланади ва

бу кашф босқичларнинг дастлабкисидир. Зеро, Шарқ мутасаввифлари, жумладан, Агторнинг ишонч-эътиқоди бўйича, инсон руҳи Оллоҳдан таралган бир нур. Бу нур "зоҳирий оламда" рангдан рангга, шаклдан шаклга, жисмдан жисмга ўтиб "комил"ларнинг вужудида тўла мукамаллик топганидан кейин яна Оллоҳга қайтажак. Тоқ ва Мутлақ борлиққа сингиб — бирлашиб кетиш ошиқни ҳеч тасаввур қилиб бўлмас завққа толдиради. Лекин бундай саодат камдан-кам кишиларга насиб айлайди. Чунки илоҳий йўлни ўргатиш ва кўрсатишга мактабу мадрасаларда ўқитиладиган илмларнинг кучи ҳам, имконияти ҳам етишмайди. Бунинг учун ирфон зарурдир. Ҳақиқий илм ўлароқ тан олинган ирфон туйғу, сезги ва ишқ йўли билан ўрганиладиган билимдурки, у ўз нафсида Оллоҳни мушоҳада қилиш салоҳиятидир. Шу учун ҳам Муҳаммад Фузулий:

*Ишқ эмиш ҳар не вор оламда,
Илм бир қийлу қол эмиш анжоқ,*

деган. Шу боисдан ҳам улуг ва оташнафас Агтор ишқ водийсининг сир-асроридан теран баҳс юритган эди.

Албатта, Оллоҳни ҳар ким ўзича мушоҳада этади. Шунинг учун, Оллоҳга бориладиган йўллар нафаслар қадар кўпдир, дейилган. Оллоҳ дийдорига восил бўлишга тўсқинлик қиладиган нафсоний ва зулмоний парда, яъни ҳижоблар ҳам беҳисоб. Маърифат водийсига тегишли гаплар шу пардаларнинг барҳам топиб, ҳар нафснинг Ҳақ Таоло қаршисида қайси мартабада эканини англагани тўғрисидадир. Бунда ҳол ва ҳақиқатлар бир-биридан фарқланади. Ўзаро зид, муноазарали туйғу ва тушунчалар ўртага қалқиб чиқмоғи мумкинки, бундан асло ажабланмаслик керак. Бироқ Ҳақ жамолининг тажаллий айлаши билан ҳар турли даъволар ҳам, ўткинчи ашёлар ҳам барҳам топади. Солик ўзидан, ўзлigidан кечиб, энди илоҳий севгига фарқ бўлади. Агтор Истиғно водийсини шу ҳақиқат талқинига бағишлаган.

Тавҳид аталмиш водийга келсак, шоир бунда касрат, яъни кўпликнинг фоне бўлиб, солик қалбида ҳақиқий Бирнинг тажаллий қилиш мақомининг тасвирини яратган. Касратнинг йўқолиши билан унинг замини ўлароқ мавжуд бўлган замон, макон ва чегараланишлар ҳам йўқолади. Ана шу нуқтада Ҳақ, ҳамма нарсани қуршаган, ҳар бир мавжудликни ишғол айлаган бир гўзаллик суратида ўзини кўрсатади. Илоҳий жазба ҳам шу манзилда майдонга келади.

Ҳайрат водийсига юксалган ошиқ худди олам-жаҳонни унутгани сингари ўзини ҳам унутади. Фано нима, бақо нима — буни билмайди. Билгани ягона бир нарса — ошиқлик. Танигани эса — маъшуқасидир.

Охирги водийда ошиқ ила маъшуқ бирлашади. Бошқача айтганда томчи денгизга айланиб кетади. Бу ҳол парчанинг бутунга дўниши ҳамдирки, аввалда ҳеч қандай айрилиқ ва ҳижрон бўлмаганини акс эттиради.

"Биз шаҳватга қул бўлган кимса ҳис қилмаган ҳурриятни идрок этамиз. Чунки биз, борлиққа ҳоким бўлган низомга иқрормиз. Бу эса борлиқнинг моҳиятини ва ундаги ўрнимизни билишнинг бир натижаси ўлароқ бизни қаноатлантиради", дейди Спиноза. Агтор достонида ифодаланган ҳуррият тушунчаси ҳам шунга жуда яқин: унда ҳам чинакам ҳуррияти, иродаси фақат илоҳий иродага бирлашажак даражада Оллоҳни севган кишига хосдир, деган хулоса келиб чиқади.

Маълумки, инсоннинг Оллоҳга сафари бевосита Йўл тимсоли билан алоқадордир. Қадимий хитой тилидаги "Дао" йўл мазмунини билдирган. Ҳиндларнинг "бхакти марго"си ҳам ишқ орқали ҳурликка юксалиш йўли деб таърифланган. Ҳазрати Исо "Мен йўлман", деганида инсонларни Оллоҳга томон бош-лаш вазифасини назарда тутган экан. Шарқ мистикларидан бирининг эътирофи бўйича, Комил инсон малақдан кўп юксакдир. Негаки, малак турғун турғувчи, инсон эса юргувчидирки, у қалбан ва руҳан тинимсиз илгарилайди. Юксакка кўтарилади ва дунёни янгилайдиган ҳаракатларни таъминлай олади. Ибн Арабий бир ўринда авлиёларни "Ақли куллнинг туялари" деб таърифлайди. Чунки улар инсонларни Ҳақ йўлига чорлаб, ўз ортларидан эргаштирадилар. Агтор ўз достонида жон қушининг, улуҳият тимсоли бўлган Симурғ томон парвоз айлашини, Йўл ва йўлчилик захматларини шунчалик ёрқин тасвирлаганки, сезгир ўқувчи маънавий-руҳий йўлчиликда доимий инкишоф, нафснинг бир нурли очилиши мавжудлигини осон англайди. Ва ўз аслига қараб яқинлашаётган қушга "Эй жон қуши, уч, учгил, тўхтама", дегиси келади.

Агторнинг бу бетимсол достони тасаввуфий адабиётнинг тамал асарларидан бўлиб, қанча мутасаввиф ва шоирлар ундан илҳом олганлар. Алишер Навоийнинг "Лисонут тайр" достони ҳам таъсир ва илҳом мевасидир. Навоийнинг ўзи буни қуйидаги тарзда таъкидлаб ўтган:

*Шайх руҳидин етиб кўп эҳтимом,
Қилдим оз фурсатда арқомин тамом.*

*Сўз дақиқ эрдию маъни онда гум,
Гарчи қилдим ўз-ўзумға уштулум.*

*Шайх руҳидин вале етти кушод,
Ким мурудин топти ушбу номурод...*

Аттор достонини ўқиш "Лисонут тайр"ни яхши англашга, Навоий достонини мутолаа қилиш "Манتيкут тайр"ни пухта ўқиб-ўрганишга ёрдам беради ва имкон очади. Аммо Атторнинг китоби ҳанузгача ўзбек тилига таржима қилинмаган эди.

Ўзбекистон Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтининг Мумтоз адабиёти бўлими таклифи билан бу қийин ва сермашаққат ишни Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камол амалга оширди. Демак, серғайрат, заҳматкаш шоиримиз форсий адабиётнинг яна бир ўлмас асари — Навоий бобомиз қалбларини ишқлантирган китоб таржимасини ўзбек китобхонига туҳфа этди. Бунинг учун Жамол Камолга чин дилдан миннатдорлик билдирамыз. Ўйлаймизки, адабиётга, илм, ижод ва китобга қизиқиш сусайган шундай замонда ҳам мутаржим меҳнатига холис ва муносиб баҳо беришдан қувнаб, фикр, муносабатини дариг тутмайдиганлар топилажак.

Иброҳим ҲАҚҚУЛ
филология фанлари доктори

Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим

Офаринлар унга, ул Яздони пок
Берди фармон, жону иймон топди ҳок.

Аршни сув узра бунёд айлади,
Одамий умрин шамолга жойлади.

Кўкни юксалтди, забардаст этди ул,
Ерни тубан айлади, паст этди ул.

Ул бирига жону жунбуш берди чун,
Бул бирига берди орому суқун.

5 Осмонни бесутун чодир қилиб,
Ерни ёйди остига, ҳозир қилиб.

Олти кунда етти анжум ўнглади,
Бўл, деди, тўққиз фалакни тиклади.

Кўқда юлдузларни яшнатди кейин,
Ҳар кеча этди фалак бирлан ўйин.

Тан тузоғин турфа аҳвол этди ул,
Жон қушин тупроққа дунбол этди ул.

Амридин денгиз эриб, сув бўлди, ёш,
Ваҳмидин тош қотди буткул тоғу тош.

10 Сувсатиб денгизни андоқ этди хушк,
Тошни ёқут айлади ул, қонни мушк.

Тоққа юксак чўққи берди ҳам камар,
Токи мағрур юксалиб турсин ўшал.

Гоҳи оташ узра гуллар терди ул,
Гоҳи денгиз узра кўприк қурди ул.

Пашшани душман бошига жойлади,
Пашша тўрт юз йил уни қон айлади¹.

Ҳикматидин анкабут тўр солди, тор,
Садри олам топди орому қарор².

15 Қилча бел берди чумолига, камар,
Ул Сулаймон бирла бўлди ҳамсамар.

Берди хилъат унга, аббосий туни,
Бебадал "То син"га эш этди уни³.

Бор эди Исода нина, кўрди Ул,
Шул сабаб тўртинчи кўкда турди ул⁴.

Лолалардин тоғни алвон айлади,
Гумбази кўкни тутундин шайлади.

Лахта-лахта қон этиб тупроқни тиғ,
Олди қонлардин кейин лаълу ақиқ.

20 Йўлларида токи ул ою қуёш
Сажда этгайлар қўйиб тупроққа бош.

Юзларида нур - нишони саждадир,
Сажда гар йўқ эрса, талъат қайдадир?

¹ Пашша Намруднинг бурнидан кириб, уни азоб-уқубатларга дучор этиб, ҳалокатга етказгани ҳақидаги ривоятга ишорат.

² Ҳазрат Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) ҳижрат кечаси бир ғорга кириб, ўргимчак тўри воситасида муширлар таъқибидан қутилгани ҳақидаги воқеага ишорат.

³ Қуръони каримнинг 27-сураси Намл, яъни Чумоли деб аталади. Сура «То син» дея бошланиб, 16-оятда Сулаймон пайғамбарга мантиқут тайр — қуш тили ўргатилгани баён этилади.

⁴ Ривоятга кўра, Исо алайҳиссалом кўкка кўтарилганда ёқасида дунё молидан қолмиш бир нина туфайли унга янада баландроқ кўтарилишга ружхат этилмаган.

Сочди кундузларга шодликдин зиё,
Этди андуҳ бирла тунларни қаро.

Тўтига тақди чу маржони зари,
Этди Худхудни хабарчи раҳбари.

Кўйида гардун қуши силкиб қанот,
Бош урар дарбозасига бот-бот.

25 Чархи гардун айланур андин тутош,
Тун кетиб, кундуз етиб, келгай маош.

Дуд била кўпикни олам айлагай,
Бир нафасдин лойни одам айлагай.

Гоҳи тўрга ўтказар кўппакни ул,
Гоҳ мушук боис очар мақсадга йўл.

Итни шерри мардга қурбат ҳам этар,
Шерри мардни итга нисбат ҳам этар.

Гоҳи бир дөвга сулаймонликни ҳам,
Гоҳ чумолига сухандонликни ҳам.

30 Аждаҳо айлар асони гоҳи ул,
Гоҳи тандир остидин тўфон келур.

Қишда оламга кумуш этгай нисор,
Кузда япроқларни айлар зарнигор.

Кўкни ул тойчоққа ўхшаб сакратар,
Унга ул зарин ҳилолни наъл этар¹.

Кўкни кўк аҳлига дастурхон қилур,
Хон уза равшан қуёшни нон қилур.

Қоятошдин теваю нор келтирар,
Зар ҳўкиздин нолаю зор келтирар¹.

¹ Наъл – тақа.

- 35 Рухни пок сувратда кўрсатмиш, ажаб,
Барча ишга бир ҳовуч тупроқ сабаб.
- Нафси саркаш бошини индирди ул,
Танга жон, жонга имон сингдирди ул.
- Топди залвор тоғ унинг тадбиридин,
Баҳр сув бўлди уят, ташвиридин.
- Ер унинг кўйида чун жонсадқадир,
Кўк унинг дорбозасида ҳалқадир.
- Меҳридин саккиз биҳишт эрмиш нишон,
Етти дўзах унга оний, бир замон.

- 40 Жумла тавҳид ичра мустағрақ анга,
Дема мустағрақки, мавҳ мутлақ анга.

Гар киши пайкон отиб, қон айлагай²,
Гунча қонин зеби пайкон айлагай.

Ё суманга кийдирар тожи саро,
Лола бошига илар қондин кулоҳ.

Қўндирар наргисга гоҳи тожи зар,
Сўнгра ул тожига шабнамдин гуҳар.

Ақлу ҳуш ҳайратда, дил сўзон анга,
Осмон саргашту ер ҳайрон анга.

- 45 Баҳру дарёда балиқ, то кўқда моҳ.
Ҳар не мавжуд, бергуси андин гувоҳ.

Ер паст, осмон баланддир қанчалар,
Ҳар бириси айрича бергай хабар.

Сув ва тупроқ, ел ва оташ айлагай,
Ҳар биридин сиррини фош айлагай.

¹ Солиҳ алайҳиссалом туясига ишорат... Зар ҳўкиз – Мусо алайҳиссалом амри билан сўйилиб, қотилнинг топилишига сабаб бўлган сариқ ҳўкиз

² Пайкон - ўқ.

Лой қориб, балчиқ пишитди қирқ сабоҳ,
Жонга ором берди сўнгра тан аро.

Жонки кирди, тан тириқдир, зиндадир,
Ақду ҳуш берди, кўришлик ундадир.

50 Ақду ҳушдин жон кўришни бошлади,
Илму фан берди, танишни бошлади.

Бас, таниб, ажзига иқроп бўлди ул,
Фарқи ҳайрат бўлди, ишга урди қўл.

Хоҳи душман бўл, хоҳи дўсту ёр,
Барчанинг андин юки, залвори бор.

Ҳикмати юклайди залвор барчага,
Бул ажабким, ул ниғаҳдор барчага.

Кимсада гар ҳеч кору бор йўқ,
Барча ишда, кимсайи бекор йўқ.

55 Жузву Кулл пок зотининг бурҳонидир,
Аршу фарш ҳам мулкидир, айвонидир.

Тоғни мих этди заминга бир йўла,
Ерни ювди сўнгра дарёлар била.

Ер ҳўкиз остида сокин, пастида
Бир балиқ тургай, ҳаводир остида.

Ул ҳаво не узрадир? Ҳеч узра, бас,
Барчаси сўнг ҳеч, ҳечдир, бошқамас.

Боқ, фикр қил санъатин, ул подшо
Ҳечу ҳечлардин яратмиш не бино.

60 Баски ҳечлардин яралмиш ул, демак,
Жумла борлиқ ҳеч эрур бешубҳа шак.

Арш сув узра, сув остида ҳаво,
Сув, ҳавони қўй, бутун борлиқ Худо.

Аршу олам баски тилсимдир тамом,
Барчаси Ундан иборат жисму ном.

Боқ бу оламга, у оламга абад,
Ўзга йўқдир ўртада, Улдир фақат.

Жумла зарроту шакллар муттасиф,
Жумла бир ҳарфу нақллар мухталиф¹.

65 Эр керак, бўлсин у ҳар дам шаҳшунос,
Шаҳни билсин, бўлса-да ҳар не либос.

Ул ғалат этмас, билар подшони чун,
Бас, ҳама Улдир, яна айтмоқ нечун?

Чун ғалат этмоқ бу аҳволнинг иши,
Чин назар - марди муатталнинг иши².

Эй дарифо, йўк бировда сабру тоб,
Дийдалар кўрдир, жаҳон пуурофтоб.

Жумла оламда Уни кўрса кўзинг,
Гум бўлур ақлинг, йўқолгайсен ўзинг.

70 Эй ажабким, барча қўлда домани,
Узр айтурлар ва истарлар Ани.

Эй хувайдову кўринмас Ҳувву Ҳай,
Жумла оламсен-ку, кимса кўрмагай.

Жон ниҳон тан ичра, жонда сен ниҳон,
Эй ниҳон ичра ниҳон, эй жонажон,

Ҳаммадин аввал ва охир сен ўзинг,
Барчада ошкору зоҳир сен ўзинг.

Эшигинг олдида посбону асас³,
Бир яқинлашмоққа йўл топгайми кас?

¹ Муттасиф – бир сифат эгаси. Мухталиф – хилма-хил.

² Аҳвал – ғилай. Муаттал – бечора, бенаво.

³ Асас – тунги соқчи, қоровул.

- 75 Ақлу жон зотингни истар, роҳ йўқ,
Ҳам сифотингдин бирор огоҳ йўқ.
Жон аро ганжи ниҳон ҳам сен ўзинг,
Ошкори жисму жон ҳам сен ўзинг.
Жумла жонлар жавҳарингдин бенишон,
Анбиё хоки раҳингда жонфишон.
Ақл айтар борлигингни эрта-кеч,
Лекин асрорингга ул етгайму ҳеч?
Мулки борлиқ ичра жовидсен мудом,
Боғламишсен жумла қўлларни тамом.
- 80 Эй ўзинг жон ичра, жондин ташқари,
Ҳар не айтсам, улсену ундан нари.
Эй хирад саргашта даргоҳингда чун,
Ақлу ҳуш гумдир йўлингда бус-бутун.
Гарчи сен-ла кўрдим оламини аён,
Кўрмагум оламда лек сендин нишон.
Ҳар киши сендин нишоне берди боз,
Лек ўзингдин йўқ нишон, эй баҳри роз.
Гарчи гардун тикди кўзни, чеқди дард,
Кўрмади хоки раҳингдин зарра гард.
- 85 На замон топди нишон гардингдин ул,
Сочди тупроқ бошига дардингдин ул.
Офтоб шавқингдин айлаб тарки ҳуш,
Ҳар кеча қўйгай қаро тупроққа тўш.
Ой сенинг кўйингда ҳар ой чун гадо,
Иштиёқинг бирла бўлгайдир адо.
Баҳр ишқинг бирла солди гулдирос,
Қолди лек тардоману лабташна боз.

Тоғ сенинг йўлигда кўрмиш юз довон,
Ботмиш ул балчиққа, қолмиш нотавон.

90 Офтоб шавқинг била оташ эрур,
Ўртаниб оташда чун, саркаш эрур.

Ел сенинг кўйингда сарсондир базе,
Кафтида тупроқ, паришондир базе.

Сув сенинг ҳажрингда ўртанган кўйи
Беқарордир, бошдин ошмишдир суйи.

Сен учун тупроқ базе дармондадир,
Хокисорлик ичра ул армондадир.

Неча сўйлай, сенга ожиздир сифат,
Не қилай, йўқ эрса менда маърифат?

95 Эй кўнгил, гар толиб эрсанг, йўлга юр,
Олду ортингга боқиб, огоҳ бўл.

Йўлчиларга боқ, нечук огоҳ улар,
Изма-из келгай сўйи даргоҳ улар.

Зарра борким, айру бир даргоҳи бор,
Зарранинг даргоҳга айру роҳи бор.

Не билурсен, ул нечук бир роҳ эрур,
Борса ул йўлдин нечук даргоҳ эрур?

Сен аён излар эсанг, бўлгай ниҳон,
Сен ниҳон излар эсанг, бўлгай аён.

100 Сен аён изла, ниҳондир ул нафас,
Сен ниҳон изла, аёндир ул нафас.

Изласанг ҳар иккисида, ул маҳал
Икки оламдин-да айродир ўшал.

Не йўқотдинг? Ҳеч вақое, излама,
Ҳар не дерсан, Ул эмас ул, сўзлама.

Ҳар не айтарсен, биларсен, хон, ўзинг,
Ўзни билгил, ўзни юз чандон ўзинг.

Сен ани андин таниб ол, қўй хирад,
Бошланиб йўл унга элтгайдир фақат.

105 Васф этарлар васфини, лек васфи, бас,
Лойиқи ҳар марду ҳар номард эмас.

Бўйла ожизликка эшдир маърифат,
Васфига етгайму ҳеч шарҳу сифат?

Халқнинг андин билгани ҳечдир, хаёл,
Бир хабар бермоққа борму бир мажол?

Васфида ҳар турли сўздин айтдилар,
Андин эрмас, балки ўздин айтдилар.

Илмдан юксак ва хорижи аён,
Зоти поки борлиқ ичра бенишон.

110 Кимса андин бенишонлик топди, бас,
Чора излаб, жонфишонлик топди, бас.

Ҳар кишининг ҳуду беҳудлик аро
Айтгани "Оллоҳ лаззи"дир мутлақо¹.

Зарра-зарра илғабон фаҳминг сенинг,
Ҳар не дерсан, ул фақат ваҳминг сенинг.

Ул турар манзилга жон етгайму ҳеч?
Ул маконни жон макон этгайму ҳеч?

Ақл истар кунжи васлин, роҳ йўқ,
Илм излар сиррини, огоҳ йўқ.

115 Неча юз минг феъли бор, жондин азиз,
Ҳар не истарсен, дегил ондин азиз.

¹Аллоҳ беназирдир.

Ақл хайрондир унинг савдосидин,
Жон-да хайрат ичрадир кимёсидин.

Жон унинг савдосида саргаштадир,
Дил эса қонлар била оғуштадир.

Хой, етар, этма қиёс, эй ҳақшунос,
Беқиёс бирлан нечук бўлгай қиёс?

Шавкатидин ақлу жон хайрон эрур,
Не эмиш хайронки, саргардон эрур.

120 Ҳам камоли ақлу жонни этди лол,
Ақлу ҳуш хайрону жон афтодаҳол.

Не набийлар, не расулар ўтмади,
Баҳри Кулдин бир насибе етмади.

Барчаси тупроққа юзни сурдилар,
Етмадик зотинга, деб оҳ урдилар.

Ким бўлибмен мен чу лоф ургувчи қул?
Кимки машғулдир тамом, билгувчи ул.

Ундан ўзга йўқ эса оламда қас,
Кимга айларсен бу савдою ҳавас?

125 Дуру гавҳар денгизи бор мавж-мавж,
Воқиф эрмассен нечукдир унда авж.

Кимки бул денгизда гавҳар топмади,
Бўлди йўқ, Аллоҳ сари йўл топмади.

Сифса гар тавсифга ул Раҳмонмидир?
Васфини этмоқ унинг осонмидир?

Сифмагай рамзу ишоратларга ул,
Урма дам, сифмас иборатларга ул.

На ишорат тўғри келгай, на баён,
Зотидин йўқ кимсада илму нишон.

- 130 Сен ўзингдин кеч, камол аслида шул,
Бир йўла йўқ бўл, висол аслида шул.
- Унда йўқ бўлгил, ҳулулий шул демак,
Йўқса баҳс этма, фузулий шул демак¹.
- Иккиликдин воз кечиб, бир тусли бўл,
Бир кўнгил, бир қиблаву бир юзли бўл.
- Эй халифазодайи бемаърифат,
Бўл маърифат ичра сен отанг сифат.
- Ҳақ адамдин бор этиб, не этди фош,
Барчаси эгди унинг олдида бош.
- 135 Амри Ҳақ бирлан яралди фитрати,
Ҳақ уни юз парда бирлан чирмади.
- Деди: эй Одам, чу баҳри жуд бўл,
Сажда этгайлар сенга, масжуд бўл...²
- Этди саркашлик бири, бош эгмади,
Ул сабабдин бўлди малъун, лаънати.
- Юз қаро бўлди, деди: эй бениёз,
Сен мени хор этма, корим ўнгла боз.
- Ҳақ таоло деди: эй малъуни-роҳ,
Ҳам халифа Одам ул, ҳам подшо.
- 140 Сен боқиб Одамга, ўртансанг бугун,
Эртага ўт ичра ёнгайсен бутун.
- Жузв Кулл бўлди кириб жисм ичра жон,
Кимса бўйла тилсим этгайму аён?
- Жон баланд эрдию тан паст эрди, хок,
Бас, қовушди хоки пасту жони пок.

¹ Фузулий – бу ерда "беҳуда сўзлар сўзловчи" маъносига.

²Баҳри жуд – саховат денгизи. Масжуд – сажда этилгувчи.

Паст, балаңд бундоқ қовушди ёр бўлиб,
Одамий келди ажиб асрор бўлиб.

Воқиф эрмас кимса, не асрор ул,
Ҳар гадонинг кори эрмас кор ул.

- 145 На билоддик, на таний олдик уни,
На кўнгиллардин нари солдик уни.

Баски хомушлиқдин ўзга роҳ йўқ,
Бир нафас чекмоққа ҳадди оҳ йўқ.

Кўрдилар денгиз юзини, сатҳини,
Кўрмади бир кимса лекин қаърини.

Ганж денгиз қаърида тилсим хануз,
Кутмагил, тан отли ул тилсимни буз.

Бузсанг ул тилсимни, ганж пайдо бўлур,
Кетса тан, жон ҳам сенга пайдо эрур.

- 150 Сўнгра жонинг ўзга тилсим бўлгуси,
Ғайб етиб жонингга, жисминг бўлгуси.

Бўйлаким йўл юр-да, поён истама,
Бўйла бир дардингга дармон истама.

Баҳри бепоендир улким, қанчалар
Бўлдилар фарқ, кимсадин йўқдир хабар.

Бўйла денгиздирки, баҳри аъзам ул,
Олам унда зарра, зарра олам ул.

Олам эрса зарра, боис қудрати,
Зарра олам эрса, боис ҳикмати.

- 155 Оламинг мўъжаз пуфакдир баҳраро,
Заррани ҳам бир пуфак бил мутлақо.

Зарраву олам агарда маҳв ўлур,
Баҳр аро икки пуфакча кам бўлур.

Кимса билмас, шу буюк баҳри амиқ,
Ичра тош пора азизми ё ақиқ?

Ақлу жону дил ва динни бойладик,
Лек камолин зарра билдик, билмадик.

Юм даҳонинг, сўрма аршу курсини,
Баски йўқ билмоққа имконинг уни.

160 Битта қил олдида ақлинг нотавон,
Жоиз эрмасму баса юмсанг даҳон.

Битта зарра олдида лолсен тамом,
Борму боз сўрмакка ҳожат, вассалом.

Не эмиш кўк, бош эгиб ул пойдор,
Беқарорликка мудом этмиш қарор.

Чарх истарки, бу сирни англасин,
Улки саргардон эса, не англасин.

Бўйла ҳол бирла нечук султондир ул,
Баски бундоқ зору саргардондир ул.

165 Кўйида саргашта, билмас қайдадир,
Парда узра пардадирким, пардадир.

Бўйла саргардонлик ичра ҳар замон,
Не билур ул парда ичра не ниҳон?

Чарх уриб лек орзуйи оташдадир,
Шул эшик атрофида саргаштадир.

Пардаи роз чун очилмасдир анга,
Пардаи асрор очилгайму сенга?

Кори олам бўйлаким ғайрат эрур,
Ҳайрат узра ҳайрату ҳайрат эрур.

170 Ҳар замон йўл янги поён ичрадир,
Халқ боқиб, ҳар лаҳза ҳайрон ичрадир.

Йўлчига йўл не кўрингай, шунга боқ,
Ким йироқ кўргай уни, кетгай йироқ.

Бениҳоятдир, адоғи йўқ унинг,
Беададдирким, саноғи йўқ унинг.

Оламе кўрдик, ғаройибдир иши,
Жумла кўзлардан-да ғойибдир иши.

Кимсага сирри аслга роҳ йўқ,
Заррадин бир зарраи огоҳ йўқ.

175 Бўйладирким, ул йўқотмишдир йўлин,
Юз буриб деворга, тишлайдир қўлин.

Не улуғлар ушбу йўлни билдилар,
Йўлни билдирмоққа балки келдилар.

Жонларин, бас, ғарқи ҳайрат этдилар,
Жонга ҳамроҳ ажзу ҳасрат этдилар.

Аввало боқ, келган ул Одам эди,
Бошида дарду бало, мотам эди.

Кўр яна тўфонда қолган Нуҳни ҳам,
Чекди не йиллар у кофирдин алам.

180 Боқ чу Иброҳимга, соҳиб дил эди,
Унга ишқдин ўт-олов манзил эди.

Боз Исмоилга боқ, не англади,
Жонни ёр кўйида қурбон айлади.

Боз ўшал Яъқуби саргардонга боқ,
Ўғли-чун чекди неча ранжу фироқ.

Боқ Юсуфга, токи султон бўлди ул,
Чоҳга тушди, банди зиндон бўлди ул.

Сол яна Аюби собирга назар,
Не жафолар чекди қуртлардин ўшал.

- 185 Кўр яна Юнусни, янглиш айлабон,
Бир балиқ қорнида тутди ул макон.

Боқ Мусони, бўлди не собит анга,
Фиръавн доя, бешик тобут анга.

Зирҳгар Довудни ҳам ёд айлаким,
Тафти дил бирлан темирни этди мум.

Беназир эрди Сулаймони хидев¹,
Мулки барбод бўлди, тахтин олди дев.

Боқ Закариё чу эрди қалби ўт,
Арра тушди бошига, этди сукут².
- 190 Кўр жамоат олдида Яҳёни ҳам,
Боши қирқилди мисоли сўхта шам.

Сен Исони кўр, уни кутганда дор,
Йўл топиб, қочди жуҳуддин неча бор.

Боқ, набийлар сарвари ул Мустафо
Кўрди кофирдин неча жабру жафо.

Сен буларни тутма кам, осон дема,
Жон бериш бирлан баробар бул ҳама.

Неча айтдим, айтгали сўз қолмади,
Неча тердим, лола, наргис қолмади.
- 195 Ўлдим ҳайрат ичра чун якбора мен,
Айладим бечораликни чора мен.

Эй хирад йўлингда ожиз тифли шир³,
Ахтариб, кўйингда ҳайрон ақли пир.

¹Хидев - подшо, султон.

²Закариё алайҳиссалом жуҳудлардан қочиб, бир қуриган дарахт қавагида яширинган. Душманлари шайтон воситасида бундан хабар топиб, уни дарахтга қўшиб, арралаб ташлашган.

³Тифли шир – эмузикли бола, чақалоқ.

Мен чу аблах, сенга етгаймен нечук?
Сен муназзаҳ, сенга етгаймен нечук?¹

На илм зотингга етгай, на баён,
Сенга на суду зиёндин наф, зиён.

Сен биларсен ҳар гуноҳ, узримни чун,
Мен ёнармен, сенга ёнгаймен нечун?

200 Ташвишингдин қайнади қоним маним,
Лек жавонмардликни эплай олмадим.

Юз гуноҳ қилдим, вале боқмай анга,
Раҳматингни сен раво кўрдинг менга.

Подшоҳ, мискинга сен раҳм айлагил,
Не ёмонлик айласам, афв айлагил.

Билмайин қилдим, хатойимни кечир,
Сен қабул эт илтижойимни, кечир.

Бўлмаса жоним ниҳон ишқингда зор,
Кўзларимда нур бўлурму ошкор?

205 Холиқо, гар яхши қилдим ё ёмон,
Мен ўзим қилдим, ўзимдин ул ҳамон.

Эй Худо, дунҳимматимни афв қил,
Неча айбу журматимни мавҳ қил.

Хун тўла кўнглим сарига сол назар,
Фам ила андуҳни кўнглимдин кўтар.

Мен ўзимга мубтало, ҳайрон сенга,
Яхшидирмен ё ёмон, қурбон сенга.

Мен ярим жузвингга айла бир назар,
Куллга айлангум назар солсанг агар.

¹Аблаҳ – содда, нодон маъносида. Муназзаҳ – пок, тоза.

210 Ким бўлурмен гар бўлолсам кас сенга?
Йўқ бўлурмен гар эсам нокас сенга.

Кош бўлолсам эрди ҳиндуйинг сенинг,
Ҳиндуйи хоки сари кўйинг сенинг.

Эйки лутфингдин касе новмид эмас,
Ҳалқайи дофингману жовид, бас.

Кимни гар шод этмаса дардинг сенинг,
Бўйладирким, ул эмас мардинг сенинг.

Зарра дардинг дорую дармон менга,
Йўқ эса дардинг, не эрмиш жон менга?

215 Куфри кофирга, дини диндорга бас,
Зарра дардинг етса, ул Атторга бас.

Сенга маълум нолайи зорим ҳама,
Тунларимни менга мотам айлама.

Мотамим бўлди зиёд, сурим керак¹,
Зулмат ичра тальату нурим керак.

Лаззати нури мусулмонимни Бер,
Сен адамга нафси зулмонимни Бер.

Заррадирмен, бошим узра соя йўқ
Сендин ўзга кимсада сармоя йўқ.

220 Соямен, онҳазратим чун офтоб,
Риштамен, андин етишгай менга тоб².

Чун кўйингда заррайи саргаштамен,
Бас, қутилгаймен тутолсам риштамен.

Дарча бор, мен андин ўтмоқ истарам,
Олами равшанга етмоқ истарам.

¹Сур – бу ерда шодлик, шодиёна маъносига.

²Ришта – ип, арқон.

Мотамимда ёру ҳамдам бўл менга,
Бир кишим йўқ, раҳнамо ҳам бўл менга.

Эрта мендин холи қолгай масканим,
Кимсасиз эртамада ёрим бўл маним.

225 На Мусодин сенга етгайдир самар,
На Фиръавндин сенга етгай зарар.

Эй Худойи бениҳоят, ким яна?
Сен ўзинг беҳадду ғоят, ким яна?

Сенки бундоқ бениҳоят, беадад,
Зотинга қайдин етишсин бул хирад?

Эй жаҳон халқини ҳайрон айлаган,
Ўзни парда ичра пинҳон айлаган,

Парда очгил энди, жоним ёқмагил,
Парда ичра бер омоним, ёқмагил.

230 Баҳри ҳайрат ичра қолдим ногаҳон,
Тут қўлим, саргашталиқдин бер омон.

Қонли денгиз ичрадирмен, ўтдамен,
Пардадин қолдим киролмай, четдамен.

Баҳри золим ичра солдинг бандани,
Бас, ўзинг солдинг, ўзинг қутқар мени.

Нафс тутиб илкимни, дасту пой менга,
Тутмасанг илкимни, Раббим, вой менга.

Қуршамиш жонимни чун беҳудалик,
Тоқатим тоқ этди бул олудалик¹.

235 Истамам олудалик, пок айлагил,
Ёки тўк қонимнию хок айлагил.

¹Олудалик – ола-қуроқ, қоришиқ бир аҳволда яшаш.

Халқ сендин, мен ўзимдин қўрқамен,
Келди сендин яхшилик, мендин ёмон.

Чун ўликмен, олмамиш жисмимни хок,
Сен тирилт жонимни, эй жонбахшу пок.

Мўмину кофирни кўргил, қон ҳама,
Ёки саргашт, ёки юзтубан ҳама.

Гар чақирсанг, юз берур саргашталиқ,
Ҳайдасанг, келгай яна баргашталиқ¹.

240 Подшоҳим, қон аро оғуштамен,
Осмондек чарх уриб, саргаштамен.

Бир-бировага қўшнию ҳамсоямиз,
Сен мисоли офтоб, биз соямиз.

Сендин айру тушмагаймиз субҳу шом,
Кўнгил ичра сен тилақдирсен тамом.

Не бўлурди, эй Худойи муҳтарам,
Қўшнилик ҳаққи, менга этсанг карам.

Дилда дарду жонда оҳим бор менинг,
Сенга бундоқ иштиёқим бор менинг.

245 Сўйласам дардимни, ҳеч поёни йўқ,
Кимсага арз айламак имкони йўқ.

Раҳбарим бўл, баски гумроҳмен, ўсал,
Давлатим бер, гарчи келдим бемаҳал.

Ҳар киши кўйингда давлатёр эрур,
Сенга сингиб, жонидин безор эрур.

Бор умидим чун, етар деб бегумон,
Менга ҳам ул баҳри лутфингдин нишон.

¹Баргашталиқ — қайтиш, юз ўгириш.

ҲИКОЯТ

Тутди ўғри бир мусофир кимсани,
Сўнгра судраб, уйига элди уни.

- 250 Бўйнини кесмоқчи эрди, шул замон
Хотини берди ғарибга бурда нон.

Ўғри келди тиф била, бош кесгали,
Ул ғариб қўлида нон кўрди вале.

Сўрди: ҳой, ким берди нонни, сўйлагил?
Хотининг берди бу нонни, деди ул.

Бас, эшитди кимса бу сўзни, тамом,
Деди: ўлдирмак сени бўлди ҳаром.

Ҳар кишиким еса бурда нонимиз,
Унга тиф чекмоққа йўқ имконимиз.

- 255 Нон егандин жонни тутмасмиз дариф,
Бас, нетиб қонинг тўкармен, эй рафиқ?

* * *

Холиқо, то йўлда ҳолим шул менинг,
Кўп едим нонингни суфрангдин сенинг.

Чун киши нонини синдиргай киши,
Ҳақгузорлик унга бўлгайдир иши.

Сендадир баҳри саховат тўлқини,
Кўп едим нонинг, риоят эт уни.

Ё Илоҳи олабийн, дармондамен,
Кема ҳайдаб даштаро, армондамен.

- 260 Тут қўлимдин, тобакай ғам остида,
Пашша янглиф қўлларим бош устида?

Истасанг, бас, Холиқо, етгум анга,
Айлагайсен ёру ҳамроҳлик менга...

**ҲАЗРАТИ РАСУЛИ АКРАМ САЛЛАЛЛОҲУ
АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМ ВАСФИДА**

Хожаи дунёву дин, ганжи вафо,
Икки олам садру бадри Мустафо (с.а.в.)

Офтоби шаръу дарёйи яқин,
Нури олам, раҳматал-лил оламийн.

Пок жонлар пок жони хокидир,
Чун азалдин хоки жони покидир.

265 Икки олам сарвари, султони ул,
Икки олам жони ул, иймони ул.

Соҳиби меърожу садри коинот,
Сояйи Ҳақ, хожаи хуршид зот.

Икки олам боғлидир фитрокига¹,
Аршу курси бош эгарлар хокига.

Пешвойи бул жаҳону ул жаҳон,
Муқтадойи ошкорову ниҳон.

Меҳтарину беҳтарини анбиё,
Раҳнамойи асфиёву авлиё.

270 Маҳдийи ислому ҳодийи субул²,
Муфтийи ғайбу имоми жузву кулл.

Хожаким, ҳар не десам, андин баланд,
Барчадин устун, баланддин ҳам баланд.

Ўзини ул хожайи арсот демиш,
Иннамо ана раҳмату муҳдот, демиш³.

¹Фитрок – отга бойланиб, оғ қилинган жонворлар осиладиган қайиш тасма.

²Ҳодийи субул – йўлга бошловчи.

³Мен аросат майдонининг хўжасиман, тўғри йўлга ҳидоят этилмиш раҳматман...

Икки олам жисмидин ном топди, бас,
Исмидин Арш тинчу ором топди, бас.

Шабнам эрди, маскани ул баҳри жуд,
Икки олам топдилар андин вужуд.

275 Нури ул мақсуди мавжудот эди,
Асл мавжудоту маъдумот эди¹.

Ҳақ этиб ул нури мутлақни зухур,
Сўнг яратди нуридин юз баҳри нур.

Ҳақ ўзига пок жонни шайлади,
Унга деб халқи жаҳонни шайлади.

Ҳаққа ундан ўзгаси мақсуд эмас,
Ул қадар покдомани мавжуд эмас.

Улки аввал жайби ғайбдин очди юз,
Эрди ул, нури Муҳаммад шубҳасиз.

280 Нури олий баски чун чеқди алам²,
Келди Аршу Курсию Лавҳу қалам.

Нури покдин бир нишон олам эрур,
Бир нишон ул гавҳари одам эрур.

Бўлди чун нури муаззам ошкор,
Саждага бош эгди, Ҳаққа интизор.

Шул сужуд ичра қарнлар кечдилар,
Шул руку ичра умрлар кечдилар.

Ўтди йиллар, бўлди машғули қиём,
Иштиёқ ичра кечиб умри тамом.

285 Чун сифинди нури, ул дарёйи роз,
Фарз бўлди жумла умматга намоз.

¹Маъдумот – йўқликлар.

²Алам – бу ерда нишон маъносига.

Нурни Ҳақ ою қуёшдек асрабон,
Кечди шундоқ неча муҳлат, не замон.

Сўнг мурувват этди нурга, очди ул
Ногаҳон баҳри ҳақиқат сори йўл.

Кўрди нур не эрди мавжи баҳри роз,
Тошди андоқ, этди бир дам иззу ноз.

Чарх уриб айланди андоқ етти бор,
Етти осмон бўлди унга ошкор.

290 Ҳар назарким этди Ҳақ унга тўниб,
Ёнди кўк саҳнида бир юдуз бўлиб.

Сўнгра тинчиб қолди, ором олди нур,
Арши олий, Курси деб ном олди нур.

Аршу Курси акси зотин истади,
Сўнг малоик ул сифотин истади.

Ҳақ нафасдин бўлди анвор ошкор¹,
Кўнглидин оламга асрор ошкор.

Сирри руҳ фикр оламидин келди, бас,
Пас нафахту фиҳи мин руҳи нафас².

295 Бўлди ул анфосу ул асрор жамъ,
Бул сабабдин бўлди нур бисёр жамъ.

Нури боис жумла уммат келди бул,
Келди Ҳақдин жумла умматларга ул.

Бўлди ул рўзи ҳисоб келгунча то³
Жумла халқларга паямбар, муқтадо.

Даъват айлаб ул, баса этди талаб,
Бўлди шайтони мусулмон ул сабаб.

¹Анвор – нурлар.

²Руҳидан Одамга жон уфурдим.

³Рўзи ҳисоб – ҳисоб кунни, қиёмат кунни.

Ул яна жинларни даъват айлади,
Лайлатул жинга уларни чорлади¹.

- 300 Чорлади жумла расул, қудсийни ҳам²,
Бўлдилар барча унинг олдида жамъ.

Даъват этди неча ҳайвонларки бор,
Шоҳид унга эчкию эчкиэмор.

Айтди сўз бутларга, бутларки тутош,
Барчаси қўйди унинг олдида бош.

Зарраларни даъват этди, ундади,
Кафтида тошлар Худони алқади.

Анбиёдин бул мақомга етди ким?
Барчани иймонга даъват этди ким?

- 305 Нури поки асли мавжудот эди,
Бор ҳама зотларга мунис зот эди.

Вожиб этди даъватин икки жаҳон,
Ҳар нечук зарротки, ошкору ниҳон.

Жузву кулл чун унга уммат бўлдилар,
Ноили эъзозу ҳиммат бўлдилар.

Рўзи маҳшар беамал шу бандани
Умматим деб афвини сўргай Ани.

Жони шул шамъи ҳидоят деб атай
Ҳақ унинг умматларини сийлагай.

- 310 Ҳар бир ишда комил устоз эрди ул,
Барча ҳожатмандга ҳамроз эрди ул.

Боқмамишди нарсаларга мутлақо,
Йиғласа ҳар нарсасига лек раво.

¹Лайлатул жин — жин кечаси.

²Қудсий — фаришталар, малаклар.

Ҳар не мавжуддир, паноҳи бирладир,
Ҳар не мақсуддир, ризоси бирладир.

Сирли олам эрди олам ичра, бас,
Хаста кўнгиларга малҳам ҳар нафас.

Не кўринмиш хислати кўзгусида,
Кўрмамишди ўзгалар уйқусида.

315 Ўзни кулл деб, куллини ўз деб билди ул,
Олдини кўргандек ортин кўрди ул.

Унга хатм этди нубувватни Худо,
Мўъжиза, хулқу футувватни Худо.

Даъватига ҳозир айлаб хосу ом,
Неъматин ҳам унга бахш этди тамом.

Берди кофирларга муҳлат, интихоб,
Бермади беҳуда озору азоб.

Дину дунёга паноҳдир ҳиммати,
Ул сабабдин файзёбдир уммати.

320 Ҳақ уни меърожга йўллаб, ул нафас,
Сирри кулл ёлғиз арода қолди, бас.

Икки қибла сори бош индирди ул,
Фарбу шарқни шуълага тўлдирди ул.

Ҳақдин олди мўъжиза, уммул китоб,
Кулдин олди ул азиз, куллий ҳисоб.

Жумла мўмин она дер азвожини¹,
Ҳурмат айлар мурсалин меърожини.

Бор набийлар эргашиб, ул пешво,
Уммати олимлари чун анбиё.

¹Азвожини - аёлларини

- 325 Ҳақ зиёда айлаб анга эхтиром,
Ёзмиш андин Инжилу Тавротда ном.
Тош андин қадру қиймат топди, бас,
Қудрати Ҳақ бирла иззат топди, бас.
Қибла бўлди хоки поки турбати,
Чун залолатдин қутулди уммати.
Ул сабаб бутлар йиқилди сарбасар,
Уммати умматлар ичра мўътабар.
Оғзи суйи қатрасидин етди юқ,
Сувга тўлди қақраган, сувсиз қудуқ.
- 330 Ой ёрилди, бермади амрига дош,
Амридин қалқди яна ботган қуёш.
Икки елка ўртасида шуълавор
Эрди ул муҳри нубувват ошкор.
Бўлди ул хайрул билодга раҳнамун,
Ва ҳува хайрул халқ фи хайрил қурун¹.
Каъба андин бўлди байтуллоху нур,
Ким анга етди, омонлик топди ул.
Жабраил ҳам бўлди андин хирқадор,
Сўнг кўринди ул либосда ошкор.
- 335 Асрида тупроқда ортаи вазну шан,
Бўлди масжид, баски поку тоза ҳам.
Зарралар асрори бўлди чун аён,
Ҳақ, ўқи, деди анга амр айлабон.
Ҳақ тили Аҳмад забони эрди, бас,
Ҳур замон Аҳмад замони эрди, бас.

¹Байтнинг мазмуни: шаҳарларнинг энг хайрлисига раҳбар ва энг хайрли асрдаги халқнинг энг хайрлисидир.

Рўзи маҳшар барча тиллар ўлгуси,
Тил бўлиб Аҳмад забони қолгуси.

Токи сўнги дамгача дарё мисол
Кўнглида Ҳақ иззатидин шавқу ҳол.

340 Фарқ этаркан кўнглини ул баҳри роз
Жўш уриб, шу лаҳза айларди намоз.

Чунки кўнгли бир буюк дарё эди,
Мавж уриб, мавжи ажаб, зебо эди.

Гар сиқилса, дер: араҳни, ё Билол¹,
Токи тарк этсин кўнгилни бу хаёл.

Гар жўшиб, жўшқинлик ичра эрди ул,
Калламини, ё Ҳумайро, дерди ул².

Бўйла ҳол сиррни билгайму хирад,
Бормикин юздан бирин билмоққа ҳад?

345 Хилвати сори ақлга роҳ эмас,
Илму фан давронидин огоҳ эмас.

Дўст ила хилватда мажлис қурса гар,
Жабраил кирмас, қаноти кул бўлар.

Этса гар Симурғ жонин ошкор,
Ваҳм аро Мусо бўлур мусичавор.

Ул ҳузурга борди Мусо ҳам, шу тоб
Халъ наълаин, дебон етди хитоб³.

Ул сабаб андин йироққа кетди ул,
Водийи иймонда бўлди фарқи нур.

350 Эрди чун меърожда шамъи Зулжалол,
Ул эшитди, етди овози Билол.

¹Эй Билол, бизни севинтир.

²Эй Ҳумайро, мен билан гаплаш.

³Оёқ кийимингни еч...

Гар Мусо Имроний эрди, подшо,
Топмади наълай ила даргоҳга роҳ¹.

Боқки, Ҳақ Аҳмадга не лутф айлади,
Ул туфайли чокарин ҳам сийлади².

Гарчи наълин бўлса ҳамки, сўйига
Кўйди, марду маҳрам этди кўйига.

Кўрди Мусо бўйлаким иззат эрур,
Чокари Аҳмадга не қурбат эрур³.

355 Деди: ё Раб, унга уммат айлагил,
Кул бўлай Аҳмадга, ҳиммат айлагил.

Гар Мусода эрди бул ҳожат мудом,
Лек Исога етди ул олий мақом.

Қолмагай бас, тарки ул хилват этар,
Халқни Аҳмад динига даъват этар.

Чун тушиб тўртинчи кўқдин ерга ул,
Жонини шу кўйда қурбон айлаюр.

Унга кул бўлгач Масиҳи номдор,
Исмини қўйди Мубашшир Биру Бор⁴.

360 Гар биров деса, қани бир чорасоз
Кетса дунёдин ва изга қайтса боз.

Барча мушкуларни осон айласа,
Шубҳаю шакларни дилдан ҳайдаса.

Бил, раво айлаб у дунёдин дарак,
Қайтгучи бўлмас Муҳаммаддин бўлак.

¹Наълин — оёқ кийими кийган.

²Чокар — хизматкор, мулозим.

³Қурбат — яқинлик.

⁴Мубашшир — хушхабар келтирувчи.

Улки кўрди унда пешволик била,
Кимса ҳеч кўргайму донолик била?

Улки султон, қул ва маҳрамдир ҳама,
Улки шоҳ, тобе, мусалламдир ҳама.

365 Чун азиз бошига тож кўндирди Ҳақ,
Эшиги олдида тупроқ бўлди халқ.

Мўйидин тушди жаҳонга атру мушқ,
Соғиниб денгиз уни лабташна, хушк¹.

Бўлмамиш ким ташнайи дийдор анга,
Тош, оғочлар ҳам севиб, хуштор анга.

Ҳар сафар минбар сари қўйса қадам,
Юксаларди нолайи Ҳаннона ҳам.

Осмони бесутунда нур эди,
Айрилиқдин ул сутун ранжур эди.

370 Васфига сўз йўқса, қандоқ айтамен?
Тергамас, ботдим уятдин қонга мен.

Ул фасихи оламу мен лол анга,
Мен нечук бергум чу шарҳи ҳол анга?

Васфига лойиқму мендек телба кас,
Васфини Халлоқи олам айтди, бас.

Бул жаҳон бору бисот-ла хокидир,
Юз жаҳон жон хоки жони покидир.

Анбиё ҳам васфида ҳайрон ҳама,
Сиршунослар борки, саргардон ҳама.

375 Эйки кулсанг, кўкда кулгай офтоб,
Йиғласанг, йиғлар булутлар ҳам шу тоб.

¹Хушк - қуруқ.

Икки олам хоки пойинг гардидир,
Бир гилам остида ётмофинг надир?

Бир нафас бошинг чиқар, эй безавол,
Ул гиламни сен оёқ остига ол.

Жумла шаръ шаръинг ила маҳв бўлдилар,
Фаръинг ичра бор асл гум бўлдилар¹.

То абад шаръинг ва аҳкоминг сенинг,
Ёдланур Ҳақдин кейин номинг сенинг.

380 Барча ўтган анбиё борким, Расул,
Барчаси динингни эттайлар қабул.

Келмади дунёга сендек кимса, ҳай,
Бўйлаким сендин кейин ҳам келмагай.

Олам ичра афзали олам ўзинг,
Аввал эрдинг бунда, охир ҳам ўзинг.

Борми бир гардингга етган, етди ким?
Ўзни ул юксакка ноил этди ким?

ҲАЗРАТИ РАСУЛИ АКРАМ САЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМ ШАФОАТЛАРИНИ СЎРАШ

Аҳмади мурсални билким то абад
Икки олам сарвари этди Аҳад.

385 Ё Расулаллоҳ, машаққат тортибон,
Қўлда ел, бошимда тупроқмен ҳамон.

Жумла бекасларга ёрсен ҳар нафас,
Сендин ўзга йўқ менга оламда кас.

¹Байтнинг маъноси: Барча шариатлар Сенинг шариатинг билан бекор бўлди, ҳамма динлар Сенинг ҳукмларинг ичида йўқ бўлди.

Бир назар ҳолимга сол, оворамен,
Чора қил дардимга, чун бечорамен.

Мен умрни елга бердим бир йўла,
Ё Расул, Ҳақдин гуноҳимни тила.

"Ло таъман"дин келди қўрқув бас менга,
"Ло тайъсу"дин етишди дарс менга¹.

390 Кеча-кундуз бошим узра мотаме,
Айлагайсенму шафоат бир даме?

Эшигингдин бир шафоат етса ул,
Не гуноҳ этдим, савобга айланур.

Эйки сен ерсан ғарибларнинг ғамин,
Ёқ ўшал меҳру шафоатнинг шамин.

Токи бир парвона янглиғ талпиниб,
Мен борай шамъинг ўтиға пар уриб.

Ким кўрар шамъи жамолинг ошкор,
Жон фило айлар анга парвонавор.

395 Дийдаи жонга лиқойинг етса, бас,
Икки оламда ризойинг етса, бас.

Доруйи дарди дилим меҳринг сенинг,
Нури жоним хуршиди чеҳринг сенинг.

Жоним остонангдадир бойлаб камар,
Гавҳари тиғи забоним бор магар.

Ҳар гуҳар сочдим забонимдин уни
Йўлларингда, қаъри жонимдин уни.

¹Байтнинг мазмуни: «Улар Оллоҳнинг «макри»дан хотиржам бўлиб қолдиларми?» ҳукмидан қўрқаман, «Оллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманглар» ҳукмидан умидланаман... Куръони карим Аъроф сурасининг 99-оятини ва Юсуф сурасининг 87-оятини ишорат.

Баҳри жоним бўлди чун гавҳарфишон,
Токи топгаймен дебон сендин нишон.

400 Гар нишонингдин нишон келгай менга,
Бенишонлик бир нишон бўлгай менга.

Ҳожатим улдирки, эй олий гуҳар,
Лутф этиб, ҳолимга солгайсен назар.

Ул назардин бенишонлик келгуси,
Бенишонлик, жовидонлик келгуси.

Ҳар нечук ширку гумонда йўқ нажот,
Боридин пок эт мени, эй пок зот.

Юз қаро қилма гуноҳдин, этма хор,
Мен адашмен сенга, этгил эътибор.

405 Бир гўдақдирмен йўлингда, сувга ғарқ,
Шул қаро гирдоб аро андухга ғарқ.

Кўзларим тортмиш қаро сувдин қаро,
Тут қўлимдин, йўлга сол, эй муқтадо.

ҲИКОЯТ

Сувга тушди бир анонинг боласи,
Кўкка учди ул сабабдин ноласи.

Сув оқарди, тўлқин ичра жонсарақ,
Гоҳ чўкиб, қалқиб борар эрди гўдақ.

Қўл-оёқ силкирди, боқмай зорига,
Элтар эрди сув тегирмон сорига.

410 Новга етганда ано кўрди уни,
Сувга отди ўзни, қутқарди уни.

Бағрига босди, ҳарорат этди бахш,
Сув бериб, жонига роҳат этди бахш.

Эйки меҳринг юз анодин ҳам зиёд,
Бизга бул фарқи балодин бер нажот.

Фарқ бўлиб гирдоби хайрат ичра биз,
Чун оқармиз оби ҳасрат ичра биз.

Ул гўдак янглиф чўкиб, қалқиб шу тоб,
Талпинармиз, дилда дарду изтироб.

415 Сувга фарқ бўлган гўдаклармиз магар,
Бир нафас аҳволимизга сол назар.

Раҳмат айлаб, эт фалокатдин халос,
Чорасизларни ҳалокатдин халос.

Бизга сут бер, тут мурувват сийнасин,
Тутма кам лутфу карамлар суфрасин.

Сен ҳама васфу сифатлардин баланд,
Ақли ҳуш қаршингда лолдир, мустамаңд.

Кимса фатрокингни истаб чўзди қўл,
Етмади, кўйингда тупроқ бўлди ул.

420 Хокинг ул асҳоби покингдир сенинг,
Ақли олам хоки хокингдир сенинг.

Кимки асҳобингга хок эрмас, ўшал
Дўстларинг наздида душмандир тугал.

Аввали Бубакру охир Муртазо,
Чор рукни каъбайи сидқу сафо.

Ул бири сидқ ичра ҳамрозу вазир,
Бул бири адл ичра офтоби мунир¹.

Ул бири баҳри камол, ҳилму ҳаё,
Бул бири илм аҳли ичра подшо.

¹Офтоби мунир – порлоқ қуёш.

**БИРИНЧИ ХАЛИФА АМИРУЛ МЎМИНИН АБУ
БАКР СИДДИҚ РОЗИЙАЛЛОҲУ АНҲУ ВАСФИДА**

- 425 Хожайи аввалки аввал ёр эди
Ул Ҳабибуллоҳга ёри гор эди.
- Садри дин, сиддиқи акбар, қутби Ҳақ,
Ҳаммадин ҳар нарсада олмиш сабақ.
- Ҳар неким берди, насиб этди Худо,
Ҳар неким олди Муҳаммад Мустафо,
- Тўқди Сиддиқ сийнасига борини,
Топди Сиддиқ ул буюк асрорини.
- Бир нафасда икки олам чекди ул,
Оғзига тош солди, хуш дам чекди ул.
- 430 Ҳар кеча Сиддиққа одат бўлди шу:
Бош эгиб, то тонггача Ҳу дерди, Ҳу.
- Ҳу етиб Чинга этарди бор-бор
Оҳуйи тотор хунини мушкбор.
- Шул сабабдин офтоби шаръу дин
Деди: илм излаб боринг то мулки Чин.
- Ҳар нафас то Хувда бўлгай диққати,
Шул эди Сиддиқдаги тош ҳикмати.
- Тангри номидин бўлак бир сўзни ул
Сўйламаслиқдин аломат эрди бул.
- 435 Тоши бўлса, кимса топгайдир виқор,
Тоши гар йўқ эрса, қайда эътибор?
- Қадри олдида Умар ҳам эгди бош,
Деди: қил бўлсам унинг кўксига кош¹.

¹«Умар Абу Бакрдаги фазилатларнинг биттасидир», деган маънода ҳадис бор. Буни эшитган Умар, қошки мен Сиддиқ кўксига ўсган бир тола қил бўлсайдим, деган.

Чун этарсен ҳадди иззатни қабул,
Бас, Расулдин сўнгра Сиддиқ эрди ул.

**ИККИНЧИ ХАЛИФА АМИРУЛ МЎМИНИН УМАР
РОЗИЙАЛЛОҲУ АНҲУ ВАСФИДА**

Хожайи шаръ, офтоби жамъи дин,
Зилли Ҳақ, форуқи аъзам, шамъи дин.

Адлу инсофни анга бермишди Ҳақ,
Боз фаросатдин яна этмиш сабақ.

440 Тоҳадин дарс етди унга илк бор¹,
Йўлга тушди, бўлди поку беғубор.

Тоҳанинг "ҳойи" ҳаяжон этди бахш²,
Кимки етди, унга ул жон этди бахш.

Ким ўтар аввал Сиротдин бехатар?
Деди Пайғамбар: ул ўтгувчи - Умар.

Жаннатул маъвога илк боргувчи ул,
Ҳай, очинг, деб эшигин ургувчи ул.

Бошдаёқ Ҳақ тутди баским қўлидин,
Боргай ул то сўнгги дам Ҳақ йўлидин.

445 Дин безанди адлу инсофи била,
Тошди Нил, тинди, босилди зилзила.

Шамъи жаннат эрди ул эл ичраким,
Эл аро шамъ соясини кўрди ким?

Сояси йўқ эрса шамнинг, бас, нечун
Соясидин қочди ул шайтони дун?

Сўзга лаб очса, ҳақиқат ул замон
Тилга келгай, сўзда бўлгайди аён.

¹Ҳазрати Умар илк бор Қуръони каримнинг Тоҳа сурасини эшитган.

²"Тоҳа" сўзидаги ҳойи ҳавваз ҳарфи.

Дарди ишқдин гоҳи жони ўртанур,
Нутқи Ҳақдин гоҳ забони ўртанур.

- 450 Чун Набий кўрди, Умар ёнгайди зор,
Шамъи жаннатдир, деди, бул номдор.

**УЧИНЧИ ХАЛИФА АМИРУЛ МЎМИНИН УСМОН
РОЗИЙАЛЛОҲУ АНҲУ ВАСФИДА**

Хожайи суннат, нури мутлақ эрур,
Икки нурга соҳиби барҳақ эрур¹.

Улки гарқи баҳри ирфон эрди, бас,
Садри дин, Усмони Аффон эрди, бас.

Дину иймон юксалиб, ўсди ажаб
Ул амирал мўминин Усмон сабаб.

Ҳам бу дунё, ҳамда ул дунёда ҳам
Икки нурдин бўлди равшан, мухташам.

- 455 Юсуфи соний, бақавли Мустафо,
Баҳри тақвову ҳаё, кони вафо.

Бошини кесганда ўлтирмиш эди,
Қайғу, ҳасратлар била тўлмиш эди.

Адли бирлан бўлди иймон мунташир,
Ҳукми бирлан бўлди Қуръон мунташир².

Бу жаҳонда ҳам ҳидоят, ҳам ҳунар
Топдилар равнақ у давронда, самар.

Ақрабосига этиб жонин фидо,
Ҳар не мушкул эрса, айларди адо.

¹Ҳазрати Усмон Расулуллоҳнинг (с.а.в) бир қизларига уйланган, у вафот этгач, иккинчи қизларига уйланган. Шу муносабат билан “Зиннурайн” – икки нур соҳиби деб ном олган.

²Мунташир бўлмоқ – ёйилмоқ.

460 Саййидус содат демишди, борми шак,
Шарм айлар кўқда Усмондин малак.

Боз Расулуллоҳ демиш, очмиш ҳижоб:
Ҳақ таоло сўрмас Усмондин ҳисоб.

Ҳозир эрмас эрди байъат чоғи ул,
Ўрнига қўл узра қўл қўйди Расул¹.

Бир киши дедик, кошки бўлмасам
Бунда мен ҳам, етса бундоқ бир карам.

Сарвари олам деди: айтай сенга,
Ҳар не этсин, энди қўрқув йўқ анга.

**ТҮРТИНЧИ ХАЛИФА АМИРУЛ МЎМИНИН АЛИ
ИБН АБУ ТОЛИБ КАРРАМАЛЛОҲУ ВАЖҲАҲУ
ВАСФИДА**

465 Хожайи ҳақ, пешвойи ростин²,
Кони илму баҳри ҳилму қутби дин.

Соқийи кавсар, имоми раҳнамо,
Ибни амми Мустафо, шерри Худо.

Муртазойи мужтабо, жуфти Батул³,
Хожайи маъсуму домоди Расул.

Сўзи бирлан раҳнамун эрди мудом,
Соҳиби сирри салун эрди мудом⁴.

¹Худайбия воқеаси олдидан ҳазрати Усмон Маккага элчи қилиб жўнатилиб, у ерда ҳибсага олинган эди. Бу хабар етиб келгач, Расулуллоҳ (с.а.в.) бир дарахт остида ўлтириб, саҳобалар олдига ўнг қўлини чап қўли устига қўйиб, ҳазрати Усмон номидан байъат расмини адо этган эдилар.

²Ростин – ҳақиқий.

³Батул – Расулуллоҳнинг (с.а.в.) қизлари, Фотиманинг (розийаллоҳу анҳо) лақаби; зоҳида маъносиди.

⁴Ўнг тўғри ҳукм этгувчи киши Алидир”, деган ҳадисга ишорат.

Муқтадойи дин эди, дарё кўнги,
Муфтийи мутлақ, Алийи олим ул.

470 Тоқ эди Ҳақ оламида ончунон,
Ким унинг илмига этгайдир гумон?

Тўғри ҳукм этгувчи доим ул эди¹,
Зоти Ҳақ бирлан мудом машғул эди.

Гар ўлик танни тирилтирди Исо,
Чун кесик қўлни тузатди Муртазо².

Елкасин тутди Расул, чиқди Али,
Каъбада бутларни абгор эттали³.

Макнуоти ғайб эди кўнгида жам,
Етти офтобни чиқарди қўйнидан.

475 Етти офтоб этмасайди ошкор,
Илкига тушгайму эрди зулфиқор?⁴

Гоҳ жўшар эрди кўриб ўз корини,
Чоҳга айтарди гаҳи асрорини.

Термулиб оламга, ҳамдам топмади,
Кўнгида жо бўлди, маҳрам топмади.

ТААССУБНИ ҚОРАЛАШ

Эйки сен ҳар дам таассуб айлаган,
Дўсту душманликка ўзни бойлаган.

¹Ҳазрати Али бир гал хутба ўқиркан, шу осмон остида ҳар неким жумбоқ, муаммо бор эса, мenden сўрайверинг, кўксимда илм денгизи бор, деган. Бу ерда шунга ишорат этилмоқда.

²“Энг тўғри ҳукм этгувчи кимса Алидир”, деган ҳадисга ишорат.

³Ҳазрати Алининг шундай бир каромат кўрсатгани ҳақида ривоят бор.

⁴Зулфиқор – Муҳаммад алайҳиссаломнинг икки тигли қиличлари, уни Алига тақдим этганлар.

Айтганинг ул ақлу хушдин бұлса чун,
Дам урарсен, айт, таассубдин нечун?

480 Йўқ, халофат ичра майл, эй беҳабар,
Майл этгайму Абу Бакру Умар?

Майл агар бўлсайди, икки муқтадо
Ўғлини этмасму эрди пешво?

Гар улар урсайди ҳақсизликка қўл,
Бошқалар бермасди асло бунга йўл.

Манъ этишлар бўлмади ёхуд улар
Тарки вожибни равоми кўрдилар?

Чун уларнинг манъ этилмабди иши,
Жумла каззоб, деб нечук айтар киши?

485 Баски каззоб эрса асҳоби Расул,
Сенга Пайғамбар сўзи эрмас қабул.

Деди: ҳар асҳоб-дурахшоним менинг,
Энг гўзал даврон - шу давроним менинг.

Энг асл халқ - дўсту ёримдир яна,
Ақрабойим, меҳри боримдир яна.

Яхшилар сенга ёмон эрса магар,
Ким сени оқил дегай, соҳибназар?

Чун раво кўргайсен, асҳоби Расул,
Бўйла бир ноҳақни этгайлар қабул?

490 Мустафо ўрнига қўйгайлар уни?
Йўқ, сира асҳоб раво кўрмас буни.

Гар уларга ихтиёр эрмас раво,
Ихтиёри жамъи Қуръон ҳам хато¹.

¹Байтнинг маъноси: Қуръоннинг йиғилиб, бир китоб ҳолига келтирилиши хато бўлмаганидек, саҳобаларнинг йиғилишиб, бир кишини сайлашлари ҳам тўғри иш бўлгандир.

Ҳар неким асҳоби Пайғамбар этар,
Тўғридир ул, лойиқу афзал этар.

Гар уларнинг биттасин хор айладинг,
Ўттиз уч мингини инкор айладинг.

Улки Ҳақдин айру бир дам тутмамиш,
Тева тизбоғи-да андин йитмамиш.

495 Ўзгалар ҳақиға қўл чўзгай, дема,
Қўй бу гапни, бир гумоне айлама.

Майли ботил бўлса Сиддиқда агар,
Бул мақомга ул нечук лойиқ бўлар?

Гар Умарда майл бўлса, ҳар тугул,
Дарра бирлан ўғлин ўлдирмасди ул.

Сиддиқ эрса йўлчи эрди, раҳнамо,
Фикрида ҳар лаҳза даргоҳи Илоҳ.

Молу қизу жонни тикди ҳар маҳал,
Бўйла инсон зулм этарму? Ҳай, уял!

500 Йўқ эди қашри ривоят ичра ул¹,
Ҳар нафас эрди ҳидоят ичра ул.

Минбар узра лофу қоф урмас эди,
Хўжаси ўрнига ўлтирмас эди.

Барча ёқдин барча кўргайди буни,
Бас, нечук ҳақсиз деб айтарсен уни?

Мисли форуқ ул адолат айлабон²,
Гишт қуяр, янтоқ чопарди ҳар замон.

Сўнг ўтинни боғлар эрди дасталаб,
Сўнг шаҳарга элтар эрди орқалаб.

¹Қашри ривоят – ривоят пўстлоғи.

²Форуқ – ҳақни ботилдан ажратувчи; ҳазрати Умарнинг лақаби.

- 505 Ҳар куни бу нафс зиндонида хос
 Етти луқма нон егай эрди, холос.
- Суфрасида туз ва сирка, бас, эди,
 Нонни байтул-молдин ул олмас эди.
- Қум тўшақда ухлар эрди доимо,
 Болиши тупроқ эди шому сабоҳ.
- Елкада машкоб, борар сув бўйига,
 Сув таширди кекса кампир уйига.
- Тунлари элга ниғаҳбон эрди ул,
 Ухламай, лашкарга посбон эрди ул.
- 510 Сўрди: Ҳузайфа, Умарда сен магар
 Кўрганинг борму нифоқдин бир асар?
- Айбини айтдим юзига, ул ҳамон
 Ранжимай, менга юборди армуғон...
- Бўлса эрди бир хатоси, ҳийласи,
 Эғнида бўлмасди эски ҳирқаси.
- На гилам бор эрди унда, на равоқ,
 Кийгани эрди ҳамиша юз ямоқ.
- Баски подшоликда чун сабр айлағай,
 Ўзгаларга ул нечук жабр айлағай?
- 515 Улки гоҳи фишт кўтаргай, гоҳи лой,
 Бул дағи изҳори ботилликми, ҳой?
- Гар ҳукмронликни қилсайди ҳавас,
 Шоҳ, деб эълон этарди ўзни, бас.
- Не шаҳарларким эди аҳкомида,
 Топди иймонин унинг айёмида.
- Гар таассуб айлағайсен бул сабаб,
 Сенда инсоф йўқ, ёрил, эй беадаб.

Ўлмади ул сен кабилар қаҳридин,
Не ўларсен, тотмадинг-ку захридин?

520 Айлама, эй жоҳилу ҳақношунос,
Ул буюкларни ўзинг бирлан қиёс.

Ул буюклик сенга келсайди агар,
Ўт олиб, бағрингда куйгайди жигар.

Кимки олгайди халофат бўйнига¹,
Олгай эрди бори офат бўйнига.

Йўқ, осон эрмасди, токи танда жон,
Халқ юки бўйнингда турса ҳар замон.

ҲИКОЯТ ҲАЗРАТИ УМАРНИНГ ХАЛИФАЛИҚДАН ВОЗ КЕЧГАНИ

Бир куни Вайс олдига келди Умар,
Дедиким, бездим халофатдин, етар.

525 Гар харидори топилса, бегумон,
Бир динор олтинга соттаймен ҳамон.

Чун Увайс тинглаб бу сўзни, деди: бас,
Сен уни ташла, халос бўл шу нафас.

Йўлга от, бир кимса олгайдир уни,
Истаса, қўйнига солгайдир уни...

Тарқади, етди қулоқларга хабар,
Дўсту ёрон доду фарёд солдилар.

Дедилар: этма бу ишни, пешво,
Халқни сарсон айлама, баҳри Худо.

¹Халофат – халифалик.

530 Салтанатни сенга Сиддиқ юклади,
Ҳар жиҳатни этди таҳқиқ, юклади.

Юз буриб, гар этмасанг фармонини,
Инжитарсен, ранжитарсен жонини...

Бу далил эгди Умарни мисли тош,
Бўйнига олди юмушни, эгди бош.

ҲИКОЯТ
ҲАЗРАТИ АЛИНИНГ ЎЗ ҚОТИЛИГА ШАРБАТ
СУНГАНИ

Ногаҳон бир кимса, бадбахти қазо
Урди тиф, қонга беланди Муртазо.

Тутдилар шарбат, вале сўрди карим:
Қайда ул қонимни тўккан душманним?

535 Мен ичармен сўнгра, аввал ичсин ул,
Шарбатим ичса, менга ҳамроҳ бўлур.

Шул замон хоинга шарбат тутдилар,
Деди: Ҳайдар менга бермоқчи заҳар...

Муртазо дедики, ичсайди уни,
Мен Худо ҳаққи, аниқ айтгум буни:

Етмагунча жаннатул маъво анга,
Бўлмас эрди жаннатул маъво менга...

Душмани истарки, ўлсин Муртазо,
Муртазо унга биҳишт кўргай раво.

540 Душманига меҳру шафқат этди чун,
Бубакрга қаҳру кин этгай нечун?

Душмани деб шунчалар ғам чекди ул,
Бас, нетиб Аътийққа душманлик қилур?

То жаҳон тургай, топилмас ҳеч қачон
Муртазодек унга дўсту меҳрибон.

Неча дерсанки, Али мазлум эди,
Чун халофат ҳаққидин маҳрум эди.

Шери Ҳақ эрди Али, бош узра тож,
Шерга ким айлар зулм, эй кўзни оч.

ҲАЗРАТИ АЛИ ҲАҚИДА ЯНА БИР ҲИКОЯТ

545 Йўлда бир манзилга қўнмишди Расул,
Сув беринг лашқарга, деб амр этди ул.

Бир киши борди қудуққа, қайтди боз,
Деди: сув эрмас қудуқда, қон, холос.

Сўрдиким, билгаймисиз не борини?
Муртазо айтмиш анга асрорини...

Тинглабон чун ўртаниб, бўлмиш қуруқ,
Ложарам сўнг қонга тўлмишдир қудуқ...

Кимсаким, жонида бундоқ зори бор,
Бир чумолига нечук озори бор?

550 Ўртанур жонинг таассубдин ҳама,
Муртазода бўйла жон йўқ, сўйлама.

Муртазони этма аслинга қиёс,
Ҳаққа фарқ эрди тамом ул ҳақшунос.

Бўйлаким мустағриқи кор эрди ул,
Қўй хаёлотингни, безор эрди ул.

Сен каби пуркийна эрса Муртазо,
Мустафо хайлига айларди низо.

Ул эди сендин кўра мардонороқ,
Этмамишди кимсага кийну нифоқ.

555 Бўйла ноҳақ эрса гар Сиддиқ, ажаб,
Улки барҳақ ҳақни айларди талаб.

Турдилар ул хайли Уммул-мўминин,
Динни четлаб, этдилар Ҳайдарга кийн.

Солдилар гар неча ғавфо, ғулғула,
Этди дафъ бу ишни Ҳайдар зўр ила.

Чун қизи-ла жанг қилолган бешу кам
Жанг қилар эрди атоси бирла ҳам.

Сен Алидин беҳабарсен, эй ўғил,
Билганинг ул айну лому ё нуқул¹.

560 Сен-ку жонинг ишқи бирлан беқарор,
Ул этарди юзта жонин ҳам нисор.

ҲАЗРАТИ АЛИ РОЗИЙАЛЛОҲУ АНҲУНИНГ БУЮКЛИГИ, ОЛИЖАНОБЛИГИ ВАСФИДА

Аҳди асҳобдин ҳалок бўлса касе,
Ҳайдари Каррор чекарди ғам басе.

Мен нечун, дерди, тирикдирмен ҳануз,
Бўлди чун наздимда хор жони азиз?

Дерди Пайғамбар: сабр эт, ё Али,
Сенга ҳам келгай ҳалокатнинг гали...

ҲИКОЯТ БИЛОЛНИНГ ДИНДАГИ САБОТИ

Бир куни шўрлик Билолнинг қалтироқ,
Нотавон жисмига тушди юз таёқ.

¹"Али" сўзида ишлатиладиган ҳарфлар.

- 565 Бошига калтак ёғаркан беадад,
Йиғламасди ул, Аҳад, дерди, Аҳад...
- Гар оёғингга тикан кирса, ҳамон
Бўлмагай сенда бировга майли жон.
- Бир тикан заҳмига бош эгкан киши
Бўйла қавм бирлан нечук бўлгай иши?
- Бас, улар ундоғу сен бундоқ, қараб,
Тобакай бу ишга ҳайронсен, ажаб?
- Гар тилингдин бутпараст орастадир,
Ул забонингдин саҳоба хастадир.
- 570 Дафтаринг этма қаро беҳуда, ҳай,
Тилни тийганда ютардинг ҳар қалай.

ҲИКОЯТ
ҲАЗРАТИ АБУ БАҚР ВА ҲАЗРАТИ АЛИНИНГ
ПАЙҒАМБАРГА САДОҚАТИ

- Гар Али эрди, агар Сиддиқ эди,
Жонлари чун фарқайи таҳқиқ эди¹.
- Ғор томон юрганда бир кун Мустафо,
Ўрнига бош қўйди, ётди Муртазо.
- Жонни Ҳайдар айламишди чун нисор,
То омон қолгай деб ул садри кибор.
- Ёри ғор олдида Сиддиқи жаҳон
Ҳозир эрди ҳар нафас, тикмишди жон.
- 575 Иккиси ҳам жонфидо эрди анга,
Жону дил бирлан адо эрди анга.

¹Жонлари ҳақиқат денгизига ботган эди.

Сен таассуб қил, улар мардонавор
Айламишди жонни жононга нисор.

Гар унинг сен марди эрсанг ё бунинг,
Борму андоқ дардидек дардинг сенинг?

Ё улардек жонфидолик пеша қил,
Ёки жим бўл, тарки бул андиша қил.

Сен биларсен ким Бубакру ким Али,
Беҳабардирсен Худойингдин вале.

580 Ковлама, не кечди, бўлди воқеа,
Марди Ҳақ бўл сен мисоли Робиа.

Ул аёл эрмасди, юз бир мард эди,
Бор вужуди бирла айни дард эди.

Фарқи нури Ҳақ эди ул доимо,
Поку мустағрақ эди ул доимо.

Битгаси сўрдик, эй соҳиб қабул,
Сўйла не эрди ул асҳоби Расул?

Дедиким, Ҳақ бирладирмен ҳар маҳал,
Менда асҳобу ёрондин не хабар?

585 Бўлмасайдим Ҳаққа бундоқ ҳамдаме,
Ҳаққа парво айлар эрдим бир даме.

Мен эдим чун Ҳаққа сажда айлаган,
Кўзларимга ботди, санчилди тикан.

Кўзларимдин қонларим оқмиш равон,
Мен улардин беҳабар эрдим тамом...

Улки кўнглида бу янглиғ дард эди,
Йўқ, сира хотин эмасди, мард эди¹.

¹Мард — бу ерда эр киши маъносиди.

Боз дедиким, мен чу бўлдим ҳақшунос,
Ўзгаларни кимга айлармен қиёс?

590 Сен бу йўлда на Худосен, на Расул,
Торт қўлингни, этмагил радди қабул.

Қўй таваллою табарро, пок бўл,
Бир ҳовуч хоксен, бу йўлда хок бўл.

Бир ҳовуч хоксен, сўзинг хок айлагил,
Барчани покиза бил, пок айлагил.

ҲИКОЯТ

Юзланиб деди Худовандга Расул:
Умматим корини менга юклагил.

То гуноҳин ўзга кимса билмасин,
Умматимнинг айби ҳеч очилмасин.

595 Ҳақ таоло дедиким: эй мўътабар,
Кўрсанг эрди ул гуноҳларни агар.

Тоб беролмасдинг боқиб, ҳайрон бўлиб,
Сўнг хижолатлар аро пинҳон бўлиб...

Эрди Ойша маҳбуби жонинг, ажаб,
Қолди кўнглинг, бўлди бир бўҳтон сабаб.

Гарчи айтмишди уни аҳли мажоз,
Сен жўнатдинг қизни ўз уйига боз.

Севганингга этганинг иш мунчадир,
Умматинг ичра гуноҳкор қанчадир...

600 Тоб беролмассен гуноҳлар вазнига,
Умматингни қўй Худонинг измига.

Сен тиларсен, топмасин аҳли жаҳон
Умматинг этган гуноҳдин бир нишон.

Мен-да истармен, аё олий гуҳар,
Етмасин сенга гуноҳлардин хабар.

Ўртага тушма, чекил бир четга, ҳой,
Умматингни менга топшир, менга қўй...

Мустафога қолмамиш уммат иши,
Сенга қолмишму бу ташвиш, эй киши?

605 Қўй ўшал ҳукмингни, тийгил тилни ҳам,
Бетаассуб, тўғри йўлга бос қадам.

Бас, улар не айламиш, эт эҳтиром,
Соғ-саломат ўз йўлингда қил давом.

Ё садоқат ичра бўл Сиддиқвор,
Ё чу Форуқ эт адолат ихтиёр.

Ё чу Усмон пурҳаёву ҳилм бўл,
Ё Алидек баҳри жуду илм бўл.

Ё эшит пандимнию тутгил адаб,
Ёки бошингни олиб кет бир тараф.

610 Марди сидқу илм эмасдирсенки, бас,
Марди нафсдирсен ва кофир ҳар нафас.

Нафси куфринг ўлдириб, мўмин бўл,
Нафсни ўлдир-да, баче эмин бўл.

Сен таассуб ичра гўллик айлама,
Ўз бошинг бирлан расулик айлама.

Пуч сухан бўлмас шариятда қабул,
Сўзлама ундоқ деб асҳоби Расул...

Менда йўқ беҳуда сўзлар, эй Худо,
Бас, таассубдин йироқ тут доимо.

615 Фориф айла, бўлмасин жонимда ул,
Бўлмасин бир зарра девонимда ул.

ДЕБОЧА
ҚУШЛАРГА ХИТОБ

Мархабо, Худхуд, ҳақиқат элчиси,
Жумла водийларда қушлар йўлчиси.

То Сабо етгунча ул сайринг на хуш,
Шоҳ бирлан мантиқут-тайринг на хуш¹.

Соҳиби сирри Сулаймонсен, ажаб,
Ярқирар бошингда тожинг ул сабаб.

Девни тутгил, банди зиндон айлагил,
Не эмиш рози Сулаймон, тинглагил.

620 Дев қачонким банди зиндон ўлгуси,
Масканинг қасри Сулаймон ўлгуси...

Кел, гўзал мусича, эй мусосифат,
Янграсин созингда сози маърифат.

Наъма созинг жон дебон тинглайди жон,
Хилъатин сен унга этгайсен аён.

Чун Мусо кўрдинг оловни, нурни сен,
Сўнгра Тур тоғида бўлдинг қумри сен.

Қоч Фиръавдин, магар ҳайвондир ул,
Кел, мудом Тур тоғининг сайрони бўл.

625 Тинглагил сўзсиз, садосиз нафмани,
Ҳам қулофингда ҳамиша тут ани...

Мархабо, эй тўтйи Тубонишин,
Гул либосинг узра тавқи оташин.

Тавқи оташ дўзахийлиқдин нишон,
Гул либос жаннат, сахийлиқдин нишон.

¹Бу ерда Сулаймон пайғамбарнинг (а.с.) қушлар билан сўзлашгани назарда тутилмоқда.

Ким Халилдек бўлса Намруддин халос,
Шодланиб, оташда ўлтирмоғи рост.

Кес ўшал Намруд бошин чун қалам,
Сўнг Халилдек қўй олов узра қадам.

630 Ваҳми Намруддин этолсанг ўзни пок,
Ҳуллапўшсен, тавқи оташдин не бок...

Эй гўзал каклик, хиромон айлагил,
Сайри боғи илму ирфон айлагил.

Қаҳқаҳа ургил, бу йўлда янграсин,
Тут Худо дарвозасининг ҳалқасин.

Қўй бу тоғни, баҳридин ўтгил анинг,
Тева чиқсин қоятошингдин сенинг.

Тевани тутдингми, қаршингда ҳамон
Сут, асал ирмоқлари бўлгай равон.

635 Тева сур бу йўлда кеча-кундузи,
Қарши олгайдир сени Солиҳ ўзи...

Марҳабо, лочин, чақин кўз, дарғазаб,
Мунча юргайсен ғазаб ичра, ажаб?

Номайи ишқи амал пойингда банд,
Очмагил, турсин ўшал жойингда банд.

Сен ақлни айла кўнгилга бадал,
Бир йўла кўргил абад бирлан азал.

Чор чўби табъни синдир мардвор,¹
Сўнгра ваҳдат ғорида тутгил қарор.

640 Ғори ваҳдат гар эса маскан сенга,
Садри олам бўлгуси ҳамдам сенга...

¹Чор тўби табъ – табиатнинг тўрт устунни, чор унсур: тупроқ, олов, сув ва ҳаво, яъни улардан ҳосил бўлган тан, вужуд.

Эй гўзал дуррожи меърожи аласт¹,
Не бало кўрдинг кўриб тожи аласт.

Тингладинг ишқу аластни жон ила,
Ҳайдагил нафси балони бир йўла.

Чун балойи нафс бало гирдобидир,
Не бўлур иш қолса гирдоб ичра ул?

Нафсни Исодек ёқишни ўйла сен,
Жонни жонон бирла равшан айла сен.

645 Нафсни ёқсанг, жон қушинг парвоз этар,
Йўлда Руҳуллоҳ уни пешвоз этар...

Марҳабо, булбул келиб ишқ боғидин,
Нола қил ишқ дарди, ҳижрон доғидин.

Дардинг айтиб нола қил Довудвор,
Бўлсин ҳар дам сенга юзлаб жон нисор.

Довудий авж бирла маъноларни оч,
Халққа хилъатни баён эт, бер қувонч.

Унга зирҳ кийдирма, ўлсин нафси шум,
Сен Довуд янглиғ темирни айла мум.

650 Мум бўлиб тортса мулойим ул қаро,
Мисли Довуд ўт бўлурсен ишқ аро...

Эй товус, жаннатда тортиб наъралар,
Етти бош аждарни куйдирдинг магар.

Тутма суҳбат, қонга қоргайдир сени,
Ул илон жаннатдин ҳайдайдир сени.

Сидраю Тубога қўймас ул, аё,
Макр ила кўнглингни этгайдир сиёҳ.

¹Дуррож – какликнинг бир тури, қирғовул.

Сен ҳалокат тифини ургил анга,
Йўқса, бул асрор насиб этмас сенга.

655 Гар халос бўлсанг илондин, бил ани,
Одаминг жаннатга бошлайдур сени...

Кел, тазарв, кўзи йироқ кўргувчи қуш¹,
Боқ, кўнгилни баҳри нур ғарқ айламиш.

Сен асири чоҳи зулматсен ҳануз,
Мубталойи ҳибсу туҳматсен ҳануз.

Чоҳи зулмонийни қўйгил, таркин эт,
Талпиниб, ул арши раҳмонийга ет.

Ҳам чу Юсуф айла тарк зиндону чоҳ,
Мисри иззатда ўзинг бўл подшо.

660 Бўйла мулкинг гар қўлингда жам бўлур,
Юсуфи сиддиқ сенга ҳамдам бўлур...

Эй гўзал қумри, ажаб дамсоз ўзинг,
Шод ўзинг, кўнгли синиқ ҳам боз ўзинг.

Танги дилсен, чунки дилхун ичрасен,
Ўйлаким, зиндони Зуннун ичрасен.

Эйки сен нафс аждарига мубтало,
Тобакай нафсингдин истарсен бало?

Кес унинг бошини, кутгайсен неча,
Сўнг кўтар бошингни ердин ойгача.

665 Айласанг гар аждари нафсинг ҳалок,
Муноси Юнус бўлурсен, зеби хок...

Кел, гўзал ғуррак, кўнгил зорингни тўк,
То гуҳар сочсин бошингга етти кўк.

¹Тазарв – тустовуқ.

Баски ул бўйнинггадир тавқи вафо,
Бевафолик этмагинг эрмас раво.

Борлигингдин қолса қилдек бир ушоқ,
Бевафо дерман сени бошдин оёқ.

Кел, ўзингдин кеч, ўзингдин айру бўл,
Сен топарсен ақл ила маънога йўл.

670 Ҳам хираддин маънилар етгай сенга,
Ҳам Ҳизир оби ҳаёт тутгай сенга...

Қарчиғай, учганда қадинг эрди тик,
Қайтганингда не учун бошинг эгик?

Бўлма саркаш, сарнигундирсен ҳамон,
Эт итоат, фарқи хундирсен ҳамон.

Боғланибсен шу палид дунё била,
Қолмамишдир бир ишинг уқбо била.

Кеч ўшал дунёданам, уқбоданам,
Сўнг ўзингга бир назал сол, муҳтарам.

675 Бўлмаса ул иккига ройинг сенинг,
Дасти Искандар бўлур жойинг сенинг...

Марҳабо, заррина қуш, заррин Ҳумой,
Ўт бўлиб кел, очгил оташдин чирой.

Келса ким ёнингга, ёқ жон ўтидин,
Кўзни юм якбора махлуқ зотидин.

Гар ёқарсен кимки келгайдир сенга,
Нури Ҳақ ҳар дам ёғилгайдир сенга.

Баски кўнглинг билди не асрори Ҳақ
Воқиф эт ўзни, не эрмиш кори Ҳақ.

680 Ҳақ ишида марди Ҳақ эрсанг тамом,
Ҳақ қолур, сен қолмагайсен, вассалом.

БИРИНЧИ МАҚОЛА
ХУДХУДНИНГ ҚУШЛАРГА ХИТОБ ЭТГАНИ

Бор жаҳоннинг қушлари жамъ бўлдилар,
Барча ошқору ниҳон тўпландилар.

Дедилар: этсанг жаҳонга эътибор,
Ҳар шаҳарнинг шоҳи бордир, шахриёр.

Не сабабдин юртимизда шоҳ йўқ,
Ул сабабдин бизга равшан роҳ йўқ.

Бир-бирова айлабон ёрдам, кўмак,
Излашайлик, бизга бир подшо керак.

685 Мамлакат подшосиз эрса, бас, тамом,
Қолмагай лашкарда тартибу низом.

Хулласи, шоҳ изламоқчи бўлдилар,
Жам бўлиб, шундай қарорга келдилар.

Худҳуди ошуфта кўнгил, интизор,
Ўртага тушди шу онда беқарор.

Эгнида эрди тариқатдин либос,
Бошида тожи ҳақиқат эрди боз.

Зийрак эрди баски ул, доно эди,
Не эмиш яхши, ёмон, огоҳ эди.

690 Деди: қушлар, пайки ғайбдирмен ўзим¹,
Сизга ғойибдин хабар бергай сўзим.

Ҳазрати Ҳақдин хабардормен яна,
Пайки фитрат, соҳибасрормен яна.

Улки бисмиллоҳдадир минқор анга²,
Тонг эмаским, очса юз асрор анга.

¹Пайки ғайб – ғайб хабарчиси.

²Минқор – тумшук.

Ғам аро мен кун кечиргувчи киши,
Кимсанинг мен бирла борму бир иши?

Қайду қуйдим йўқ жаҳонда халқ билан,
Бас, қутулмишдир халойиқ менданам.

695 Баски жоним ичра дарди подшо,
Не қилур кўнглимда ул дарди сипоҳ?

Сув топармен қай тараф қўйсам қадам,
Маҳрами асрор эдим аввалда ҳам.

Шоҳ Сулаймон бирла бўлдим неча бор,
Хайли ичра топдим иззат, эътибор.

Хайлидин бир кимса йўқ эрса, ажаб,
Қайда, деб ул кимса этмасди талаб.

Бўлмасам ёнида ҳозир бир замон,
Ул талаб айлаб, топинг, дерди ҳамон.

700 Ёнидин қўймасди айру бир нафас,
То қиёмат бул шараф Ҳудхудга бас.

Номасин элтиб, балаң парвоз эдим,
Парда ортида анга ҳамроз эдим.

Кимсаким мақбули пайғамбар эрур,
Арзигаъ бош узра гар тож бўлса ул.

Кимни Ҳақ ул яхшидир деб зикр этар,
Кўкка парвоз этса, унга ким етар?

Неча йиллар баҳру барр сайр айладим,
Йўл босиб, этдим гузар, сайр айладим.

705 Водию тоғу биёбонлар кечиб,
Сирли олам ичра тўфонлар кечиб,

Шоҳ Сулаймон-ла сафар қилдим базе,
Не эмиш олам, кўриб, билдим базе.

Подшоҳим ким, аён бўлди менга,
Якка-ёлғиз етмоғим мушкул анга.

Менга ҳамроҳ бўлсангиз, собит қадам,
Шоҳга етгайсиз, ўшал даргоҳга ҳам.

Тобакай сиз нангу худбинлик аро,
Ёқилурсиз бўйла бединлик аро?

710 Ким анга жон тикди, жондин кечди ул,
Ёр дебон яхши, ёмондин кечди ул.

Йўл босинг жонлар тикиб жононага,
Етказинг бошни ўшал остонага.

Подшо тоғ ортида, бул бехилоф¹,
Бир баланд тоғдирки, дерлар Кўҳи Қоф.

Шоҳи Симурғдир ўшал султони тоғ,
Ул яқиндир бизга, биз андин йироқ.

Ўлтирур юксак ҳарамда номдор,
Исмини айтишга кимнинг ҳадди бор?

715 Неча юз минг парда қат-қат олдида,
Барча нуру барча зулмат олдида.

Икки олам ичра йўқдир одаме,
То етишгай ул мақомга бир даме.

Подшоким, ҳукми мутлақдир мудом,
Ўз камолу иззига фарқдир мудом.

Фаҳму хушга йўқ учиб етмоққа ҳад,
Қайданам етсин анга ақлу хирад?

На анга йўл, на сабрнинг жойидир,
Юз туман халқ кўйида савдойидир.

¹Бехилоф – шубҳасиз маъносида.

- 720 Васфини айтурга жони пок йўқ,
Ақлу ҳушга қобили идрок йўқ.
Ҳам ақл, ҳам жон сусту хийрадир,
Санъатин кўрмакка кўзлар тийрадир.
Бир буюк билгич камолин кўрмамиш,
Бир буюк кўргич жамолин кўрмамиш.
Ул сари юрмоққа қурби етмади,
Бир бориб, кўрмоққа қурби етмади.
Билмади ул не камолу не жамол,
Билгани халқнинг фақат ваҳму хаёл.
- 725 Ул хаёлдин жон ошиб ўтгайму ҳеч?
Қўл чўзиб, ойга киши етгайму ҳеч?
Юз туман бошларки хирмон, ундадир,
Доду фарёд, оҳу афғон ундадир.
Йўлда кўп саҳрову денгиз, сони йўқ,
Чун йироқ йўлдир, унинг поёни йўқ.
Эр керак шердек бу йўлда паҳлавон,
Йўл йироқ, денгиз чуқурдир ончунон.
Йўл босармиз баски ҳайронлик била,
Гоҳи хандон, гоҳи гирёнлик била.
- 730 Топсак андин бир нишоне, ҳой-ҳой,
Топмасак, ул ҳолимизга вой-вой.
Жонга жононсиз бу дунёнинг нима?
Йўқса жоннинг магар, жон истама.
Мард керак бу йўлда қўймоққа қадам,
Жон фидо этмоқ керак манзилга ҳам.

Қўлни жондин ювмоғинг шарт мардвор,
То сени чин эр десинлар, мардикор¹.

Жон фидо этсанг агар, ул дилнавоз
Юз туман жонингни бергай сенга боз.

735 Жонки жононсиз, абасдир, арзимас,
Эт фидо жонингни ул жононга, бас.

Жонни сен жононга топшир мардвор,
Сенга ҳам ул жонни этгайдир нисор.

ИККИНЧИ МАҚОЛА

ҲУДҲУД СИМУРҒНИ МАДҲ ЭТГАНИ

Ибтидо Симурғ ишига шул, жигар,
Тун ярим Чин узра бўлди жилвагар.

Битта пар тушди қанотидин ҳамон,
Тутди жумла шаҳру кўйларни сурон.

Ҳар кишиким кўрди, андин олди нақш,
Ҳар киши бир ўзга суврат солди, нақш.

740 Чиндаги пар — боиси ҳикмат эмиш,
Чинда эрса илм агар, ўрган, демиш...¹

Бўлмасайди ул пари нақши аён,
Бунчалар ошуфта бўлмасди жаҳон.

Барча сувратлар сифоти бахшидин,
Барча жонлар ул қаноти нақшидин.

Боши йўқдир васфининг, поёни йўқ,
Бундан ортиқ сўйламак имкони йўқ.

Энди сиздан ким эса мардона ул,
Юз буринг йўлга, босинг мардона йўл...

¹Мардикор — бу ерда, ишни қойил қиладиган, маъносида.

²Машҳур ҳадисга ишорат.

745 Барча қушлар тинглашиб бул сўзки бор,
Бўлдилар шоҳ иззатидин беқарор.

Шавқи бирлан жумла жонлар тўлдилар,
Бир йўла бесабру ором бўлдилар.

Юрдилар Ҳудҳудга сўнг пайров бўлиб,
Унга ошиқ, ўзларига ёв бўлиб.

Йўл узун эрди вале, манзил йироқ,
Бул машаққат этди тоқатларни тоқ.

Йўл азоби баски бундоқ қийнади,
Ҳар бири бир узру маъзур сўйлади.

БУЛБУЛНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

750 Булбули шайдо кўринди маст-аласт,
Ишқ камоли бирла мажнун эрди, бас.

Унда бўйла маънили овоз эди,
Маънилар остида минг бир роз эди.

Маънилар сиррини ошкор айлади,
Бир йўла қушлар тилини бойлади.

Дедиким, менга аён асрори ишқ,
Хонишимда ҳар кеча такрори ишқ.

Воҳки, йўқ Довуд каби бир интизор,
Сўйласам севгим Забурин зор-зор.

755 Найдаги зор севги изҳорим менинг,
Чангдаги мунг нолаю зорим менинг.

Сайрасам, боғу чаман сархуш эрур,
Мен билан ошиқ кўнгиллар хуш эрур.

Сўйласам, ҳар лаҳза розим ўзгача,
Куйласам, ҳар дам овозим ўзгача.

Ишқ менинг жонимга савдо келтирур,
Мисли дарё шўру ғавфо келтирур.

Кимса туғенимга тоқат айламас,
Гарчи ҳушёр эрди бўлгай масту маст.

760 Топмадим жонимга асло маҳраме,
Сўйласам рози дилимни бир даме.

Маъшуқи ёрим вале ҳар навбаҳор
Мушқу атрин этса оламга нисор.

Шод бўлурмен, очилур баҳри дилим,
Ҳал бўлур ёр талъатидин мушқулим.

Маъшуқи ёрим чу пайдо бўлмагай,
Булбули шўрида гўё бўлмагай.

Розини ҳар кимга булбул айтмас ул,
Рози булбулни чаманда гул билур.

765 Боғ аро гул ишқида фарқмен чунон,
Бўйла фарқу маҳви мутлақмен чунон.

Ишқининг савдоси бўлса, менга бас,
Ул гули раъноси бўлса, менга бас.

Бас, нечук Симурғга бўлгай тоқатим,
Тоқатим йўқ, гулга бордир ҳожатим.

Чун гули садбарг у дилдорим менинг,
Ўзгаларга не эмиш корим менинг?

Гулки яшнаб, ўзни хандон айлагай,
Менга деб чун ўзни жонон айлагай.

770 Парда ортидин чиқиб, ҳозир эса,
Лабларида кулгуси зоҳир эса.

Бир кеча кечгайму булбул ишқидин,
Ҳар замон кулгувчи ул гул ишқидин?

ҲУДҲУДНИНГ БУЛБУЛГА ЖАВОБИ

Ҳудҳуд айтди: эйки сен сувратга қул,
Ишқи раънодин нарига ўтмагил.

Гулни севдинг, ул тиконлар шайлади,
Неча бир заҳму зиёнлар айлади.

Гул деган не эрмиш ул, соҳибжамол,
Ҳусни рўйи ҳафтада топгай завол.

775 Бўйла бир ишқдин завол келгай фақат,
Аҳли комилга малол келгай фақат.

Ҳар сафар кулганда гулёринг сенинг,
Учди андин нолаю зоринг сенинг.

Кеч у гулдин, гулбаҳор келганда гул
Сенгамас, кулгай сенинг ҳолингга ул.

Ору номус ошно эрса сенга,
Қаҳру заҳрингни сочар эрдинг анга.

ҲИКОЯТ

БИР ФАҚИРНИНГ ШОҲ ҚИЗИГА ОШИҚ БЎЛГАНИ

Подшонинг бир қизи бор эрди, ой,
Ишқида олам чекарди оху вой.

780 Фитна бедорлик била пайваст эрур,
Уйқули кўзлар хумору маст эрур.

Орази гул эрди, сочи мушк эди,
Лабларидин оби ҳайвон хушк эди.

Гар жамолидин кўринса бир нишон,
Ақлу ҳуш мажнун бўларди шул замон.

Лаблари тотини тотсайди шакар,
Унда қолмасди шакарлиқдин асар.

Бенаво дарвеш ўтарди бир кези,
Ногаҳон ул ойга тўқнашди кўзи.

785 Қўлида бир бурда нон эрди, сахо,
Нонни бермишди анга бир нонво¹.

Боқди дарвеш, кўрдиким не нозанин,
Йўлга тушди илкидин нони анинг.

Олдидин қиз ўтди гўё ўт бўлиб,
Бир қиёлаб боқдию кетди кулиб.

Ул гадо чун кўрди андоқ кулгуни,
Кўзидин қон оқди, фарқ этди уни.

Бор бисоти бурда нону бурда жон,
Иккисидин ҳам қутулди шул замон.

790 Қеча-кундуз йиғлади, кўз очмади
Ўртаниб куйди, вале сўз очмади.

Ёдига тушганда кулгу, гулузор,
Ул булутдек ёш тўкарди зор-зор.

Етти йил кўйида шайдо юрди ул,
Иглари бирлан-да ётди, турди ул.

Ул санамнинг чўри, хизматкорлари
Бўлдилар бу нарсадин воқиф бари.

Ул жафокорлар кейин жазм этдилар,
Бошини кесмоққа зуд азм этдилар.

795 Қиз уни пинҳона чорлаб, деди: хай,
Менга сендек бир гадо эш бўлмагай.

¹Нонво - конвой.

Ўлдирурлар бас сени, ўлтирма, кет,
Эшигим олдида ортиқ турма, кет.

Ул гадо айтди: сени кўргач, санам,
Қўлни ювганмен ҳамон жонимданам.

Неча минг жонларки мендек беқарор,
Бўлсин ул ойдек жамолингга нисор.

Бас, мени ўлдирмоқ истарлар шу тоб,
Бир саволимга, нигоро, бер жавоб.

800 Баски бошим кестиурсен бегумон,
Не сабабдин менга кулдинг ул замон?

Қиз дедиким: билмадингми сен магар,
Не учун кулдим сенга, эй беҳабар?

Соч-соқолинг келтиур кулгим, аё,
Лек юзингмас, юзга кулмаклик хато.

Айтдию кетди, тутундек тарқади,
Аслида ҳам бор эмасди, йўқ эди.

ТЎТИНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

Келди тўти, оғзида шаҳду шакар,
Писта тўнли, бўйнида маржону зар.

805 Пашша шоҳ бўлмишди лутфи, фарридин,
Майса ранг олмиш қаноти, парридин.

Сўз, суҳан айтурда шаккаррез эди,
Ҳам шакархўрликда аввалхез эди.

Деди: нокас, тошюрак улдирки, бас,
Мен каби қушни этар банди қафас.

Мен темир зиндонда андоқ нотавон,
Ташнайи оби зилолмен ҳар замон.

Жумла қушларга Хизирмен, сабзапўш,
Балки айлармен Хизир суйини нўш.

810 Йўл босармен, ўйлаким савдойимен,
Манзилим ҳар жойдадир, ҳар жойимен¹.

Менда йўқ Симуруғ сари бормоққа тоб,
Менга бас оби ҳаётдин нўши ноб.

Етса гар оби ҳаётдин бир нишон,
Гарчи қулмен, шоҳу султонмен ҳамон.

ҲУДҲУДНИНГ ТЎТИГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди Ҳудҳуд: эйки давлатсиз, гадо,
Мард эмас ул этмас эрса жон фидо.

Жон нечук даркор учун келмиш сенга,
Ул висоли ёр учун келмиш сенга.

815 Оби ҳайвон истаюрсен, жонга дўст,
Жонга дўст бўлган бўлуру бемағз пўст.

Не керақдир жон сенга, жононга бер,
Жонни жононга фидо айлайди эр.

ҲИКОЯТ

ХИЗРНИНГ ДЕВОНА БИЛАН СУҲБАТИ

Бор эди девона бир, олий мақом,
Хизр анга дедики: эй марди тамом²,

Истасанг, бўлгил анису ёр менга.
Деди: бу ёрлиғ нечун даркор менга?

Неча бор ичдинг ўшал оби нажот,
То қиёмат ерда сургайсен ҳаёт.

¹Ҳар жойи — қўнимсиз, бир жойда туролмайдиган.

²марди тамом — ишини тамомлаган эр.

820. Мен этармен жонни жононга фидо,
Жон керакмас менга жонондин жудо.

Сен-ку жонинг асрагайсен ҳар куни,
Мен эсам жононга бахш этгум уни.

Яхшидир ул, бўйлаким қуш бирла дом,
Бир-бировдин айру турсак, вассалом.

ТОВУСНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

Келди сўнгра ул товуским, зарнигор,
Парлари нақшида гул очмиш баҳор.

Чун келинчак ишваю ноз айлади,
Пар ёзиб, юз жилва офоз айлади.

825 Деда: ғайб наққоши нақш чекди у дам,
Аҳли Чиннинг қўлидин тушди қалам.

Гарчи мен қушларга Жибрилмен ва лек
Тушди иш бошимга қисмат қаҳридек.

Дўст тутиндим бир илон бирлан давом,
Ул сабаб жаннатдин ҳайдалдим тамом.

Ҳайдалиб, хилватдаман, зулматдаман,
Ўз оёғимдир оёғимга кишан.

Кошки топсайдим ўзимга раҳбар, ул
Бошласа, топсам яна жаннатга йўл.

830 Шоҳга етмоқлик мурод эрмас менга,
Талпиниб, дарбонга етсам, бас менга.

Йўқ сира Симурғга парвойим менинг,
Бўлса басдир жаннат ул жойим менинг.

Етсам ул жаннатга, битгайдир Ишим,
Унда бўл дунё била не ташвишим?..

ҲУДҲУДНИНГ ТОВУСГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Айтди Ҳудҳуд: эй адашган, гумроҳ,
Подшодин хона сўрмоқлик хато.

Жомаси инсондин ортиқму сенга?
Хонаси султондин ортиқму сенга?

835 Хонайи нафсдир у жаннат, пурҳавас,
Дил уйи байтул вафодир, ўзгамас.

Ҳазрати Ҳақ мисли дарёдир, азим,
Қатраси юз битта жаннатдир, наим.

Қатраси бордирки, чун дарёдир ул,
Бўлмаса дарё, қуруқ саводир ул.

Етгали дарёга етгай қудратинг,
Бас, нечун шабнамда битмиш журъатинг?

Улки офтоб бирла айлар арзи ҳол,
Зарранинг олдида ҳеч тургайму лол?

840 Улки куллдир, жузвга не эрмиш иши?
Улки жондир, узвга не эрмиш иши?

Марди кулл эрсанг, ҳамиша куллни кўр,
Куллни изла, кулл бўлиб, буткулни кўр...

ҲИКОЯТ

ТАЛАБАНИНГ УСТОЗДАН САВОЛ СЎРГАНИ

Сўрди устоздин чу шогирди тамиз:
Нега жаннатдин қувилди отамиз?

Деди: Одам эрди чун олам гуҳар¹,
Этди жаннат ичра кўп сайру сафар.

¹Олам гуҳар – оламнинг гавҳари

Келди ғойибдин бир овозе баланд:
Ҳой, нечун бўлдинг ўшал жаннатга банд?

845 Икки олам биздин айру эрса ким,
Биз яратган нарсага бош эгса ким,

Етказурмиз чун заволин унга, ҳай,
Токи дўстдин ўзгага қўл чўзмагай.

Жон не эрмиш, бўлмаса жононга ёр,
Ҳеч эмиш ул, гарчи бирмас, юз ҳазор.

Улки жононсиз жаҳонда зиндадир,
Гарчи инсондир, вале тубандадир.

Аҳли жаннатга, ҳадисдин бул хабар,
Жаннат ичра илк таом эрмиш жигар.

850 Аҳли жаннатким эмаслар аҳли роз,
Бас, киришгайлар жигархўрликка боз...

ҲОЗНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

Пок, мусаффо ғоз чиқиб сувдин шу дам,
Ул жамоат олдига қўйди қадам.

Деди: мендирмен баланд овоза қуш,
Борму мендек покдоман, тоза қуш?

Ғусл этиб ҳар дам, бўлиб пок-покиза,
Жойнамозимни ёзармен сув уза.

Сув аро тургувчи мендек кимса йўқ,
Мен каромат айлар эрсам, шубҳа йўқ.

855 Жумла қушлар зоҳиди мен, пок рой¹,
Пок дону пок жома, пок жой.

¹Пок рой – пок ниятли

Бул жаҳон ичра ҳаётим сув била,
Ҳам ҳаётим, ҳам нажотим сув била.

Кўнглим ичра кўп эди дарду ғамим,
Ювди сув, дардим аритди ҳамдамим.

Сувсиз эрсам, тийра айёмим менинг,
Бас, қуруқлик ичра не комим менинг?

Сувки жоним ичра бундоқ сеҳри бор,
Бас, нетиб мен ўзни тортгаймен канор?

860 Не тирик эрса, тириқдир сув ичиб,
Ул тирик тургайму сувдин воз кечиб?

Йўқ, менинг водийдин ўтмоғим гумон,
Инчунин Симурғга етмоғим гумон.

Улки ҳар дам сувда топмишдир ҳаёт,
Унга ҳеч етгайму Симурғдин мурод?

ҲУДҲУДНИНГ ҲОЗГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди Ҳудҳуд: сув сени хуш айламиш,
Хуш надир, жонингни оташ айламиш.

Сув аро уйқу элитмишдир сени,
Қатра сув сувдин жудо этмиш сени.

865 Сув керак юзи ювиқсизларга ул,
Сен ювиқсизсен, бориб, сув излагил.

Тобакай ул тоза сувдек бор-бор,
Ҳар ювиқсиз сувга бўлгайсен дучор?

ҲИКОЯТ
ДЕВОНАНИНГ ДУНЁ ВА ОХИРАТ ҲАҚИДА
АЙТГАНЛАРИ

Кимса бир девонадин сўрди савол:
Не эмиш ул икки олам чун хаёл?

Деди: бу икки жаҳон болову паст¹
Қатра сувдир, бор эмас ул, йўқ эмас.

Қатрайи сув бўлди аввал ошкор,
Қатрада акс этди сўнг нақши нигор.

870 Ҳар неким сув эрди, кўр охир ҳисоб,
Гар темирдин эрса ҳам бўлди хароб.

Борму бир нарса темирдек қаттиқ ул?
Боқ, ўшал ҳам сув била ҳосил бўлулур.

Ҳар неким ул аввали сув эрди, бас,
Охири тупроқ бўлиб, топгай абас.

Сувда кўргайму киши сабру қарор?
Сувда тургайму иморат устувор?

КАКЛИКНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

Келди каклик сўнг, хиромон келди ул,
Солланиб, сармасту хандон келди ул.

875 Чун шафақ тўнли, қизил минқор эди,
Қонга тўлган кўзлари ҳушёр эди.

Маскани гоҳ чўққи эрди, гоҳ камар,
Гоҳи тиф олдида ожиз бош эгар...

Деди: конлар бошида парвонамен,
Лаъли гавҳар ишқи бирлан ёнамен.

¹Болову паст — баланду паст.

Ул сабабдинким кезармен тоғу тош,
Гавҳарим термоққа айлармен талош.

Урди ўт жонимга гавҳар оташи,
Хуш дурур жонимни бундоқ ўрташи.

880 Ҳар сафар бошин кўтарса оташ ул,
Кўнглим ичра тошларимни хун қилур.

Боқки, оташ тошни ҳам хун айлагай,
Таъсир этгай-да, дигаргун айлагай.

Бас, асири тошу оташмен мудом,
Бенаводирмен, мушаввашмен мудом¹.

Ўртаниб бундоқ, ютормен реза тош,
Сўнгра ухлармен қўйиб тош узра бош.

Эй ёронлар, бўйладир ҳолим менинг,
Бир кўринг, не тийра аҳволим менинг.

885 Улки тошга бош қўйиб, тош чайнагай,
Борму ҳожат, не учун жанг айлагай?

Қатма-қатдир дилда дарду ғамларим,
Тортадир тоғларга ишқи гавҳарим.

Кимга хуш гавҳардин ўзга бир вақо,
Илкидин кетгай вақоси, бебақо.

Мулки гавҳарда низоми жовидон,
Ул сабаб пайваста этдим унга жон.

Менки тоғ девонаси, марди гуҳар,
Улфатим ҳар лаҳза ул тоғу камар.

890 Тоғдадир гавҳар давому бардавом,
Бас, уни тоғлардин излармен мудом.

¹Мушавваш – паришон.

Ахтариб, гавҳарча гавҳар топмадим,
Ундин ортиқ йўқ, баробар топмадим.

Менга ул Симурғга етмоқ қайдадир?
Тошгу гавҳар деб оёғим лойдадир.

Ул қавий кўнгилга мен қандоқ етай?
Чун оёғим лойга банд, қандоқ етай?

Мисли тош ўт ичрадирмен ҳар маҳал,
Ё ўлармен, ёки топгаймен гуҳар.

- 895 Гавҳарим дерманки бўлсин ошкор,
Гавҳари йўқ эрга оламда не бор?

ҲУДҲУДНИНГ КАКЛИККА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Айтди Ҳудҳуд: эй гуҳардек турфаранг,
Неча бор дерсан бу янглиғ узри ланг¹.

Пойи, минқоринг баса хуни жигар,
Сен ҳамон тошлардин изларсен гуҳар.

Не эмиш асида гавҳар? Рангли тош,
Сен анга савдойидирсен, кўнгли тош.

Ранги кетса, гавҳаринг тошдир, қуруқ,
Улки рангдин рангга киргай, тоши йўқ².

- 900 Ким асл тош эрса, ул ранг истамас,
Заргар ул истайди гавҳар, тош эмас.

¹Узри ланг – оқсоқ узр, яъни, маъносиз узр.

²Тоши йўқ – яъни, қиймати йўқ, ҳеч нарсага арзимаиди.

ҲИКОЯТ
СУЛАЙМОН ШОҲНИНГ САЛТАНАТ ҲАҚИДА
АЙТГАНЛАРИ

Энг асл гавҳар шу олам мулкида
Эрди ул шоҳи Сулаймон илкида.

Ул сабаб юксалди номи, юлдузи,
Бир ажиб, мўъжаз узук эрди ўзи.

Илкида эрқанда ул гавҳар, нигин,
Ҳукмида эрди тамом рўйи замин.

Чун Сулаймон кўрди мулк қандоқ эди,
Измида мулки жаҳон, офоқ эди.

905 Қирқ фарсанг эрди шоҳнинг чодирин,
Амрида ел эрди, толмас шотири.

Бўйла чодирда сафо сурмоғида,
Эрди мўъжаз бир узук бармоғида.

Деди: бўйла давлату бул қору бор
Шул кичик бир тош туфайли пойдор.

Истамасмен, токи бор дунёву дин,
Бўлмагай бир кимсада мулк инчунин.

Эй Худойим, мен этиб чун эътибор,
Офатин кўрдим бу мулкнинг ошкор.

910 Бермагил ҳеч кимсага бундоқ гуҳар,
Келмагай уқбода андин бир самар.

Йўқ менинг мулку сипоҳ бирлан ишим,
Ҳар куни замбил тўқишдир ташвишим...

Гарчи гавҳардин Сулаймон бўлди шоҳ,
Лек ўшал банда солди йўлга, кесди роҳ.

Ул сабаб жаннатга киргай ул тайин
Беш аср ўтгач набийлардин кейин.

Ул гуҳар солди Сулаймонга абас¹,
Сен каби нодонни нелар айламас.

915 Чун гуҳар тошдир, қазиб кон, чекмагил,
Иста жонон, ўзгача жон чекмагил.

Дилни сен гавҳарга тўлдир, очма лаб,
Гавҳар изла, эт мудом гавҳар талаб.

ҲУМОНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

Чун чиқиб келди Ҳумо ул, соябахш,
Подшолар бошига сармоябахш.

Бас, Ҳумо эрди, ҳумоюн келди ул,
Ҳаммадан ҳам ҳиммат афзун келди ул.

Деди: эй кезгувчисиз чўлу чаман,
Мен шу қушлардек эмасмен, бошқаман.

920 Ҳимматим олий, аёндир барчага,
Узлатим элдин баёндир барчага.

Нафс итин тупроққа қордим ложарам,
Топди мендин иззат Афридуну Жам.

Подшолар топди мендин парвариш,
Бўлмагай таъби гадолар менга эш.

Нафс итин олдига қўйгум устухон
Токи ул жонимга бергай деб омон.

Нафс итига устухон тутдим мудом,
Ул сабаб жонимда шул олий мақом.

¹Абас - бу ерда ранж, кулфат маъносига.

- 925 Улки этгай сояси йўқсилни шоҳ,
Шавкату шаънига қайдин иштибоҳ?
Жумла истарлар менинг соямни, бас,
Зарраси ҳар дилда орзуо ҳавас.
Қайданам бўлсин у Симури ёр менга,
Баски бул хусравнишонлик кор менга?

ҲУДҲУДНИНГ ҲУМОГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

- Деди Ҳудҳуд: эй ғурури бирла маст,
Солма соянгни, етар, куддирма, бас.
Йўқ бугун хусравнишонликдин нишон,
Ит каби олдинда ёлғиз устухон.
- 930 Этмасайдинг шоҳни шоҳ кошкийди, боз
Устухондин ўзни айлардинг халос.
Ўйлаким, шоҳлар жаҳон ичра бутун
Бош кўтарса жумла соянгдин бугун,
Эртага бўлгайди шоҳликдин жудо,
Барчаси дарду балога мубтало.
Бўлмаса соянг, бўлурму шаҳриёр
Рўзи маҳшарда балоларга дучор?

ҲИКОЯТ БИРОВ ТУШИДА СУЛТОН МАҲМУДНИ КЎРГАНИ

Бор эди бир кимса пок рой, соф кўнгил,
Бир кеча Маҳмудни тушда кўрди ул¹.

¹Бу ерда султон Маҳмуд Ғазнавий кўзда тутилмоқда.

935 Сўрди: эй султони соҳиб иқтидор,
Бас, нечуксен, масканинг дорул қарор?

Деди: таъна бирла қоним тўкма, ҳой,
Подшолик маскани эрмас бу жой.

Салтанат қурдим, ғалат иш эрди ул,
Бир ҳовуч тупроққа чун лойиқми бул?

Ҳаққи султони жаҳондордир фақат,
Салтанатга ул сазовордир фақат.

Чун кўриб ожизлигу ҳайронлигим,
Бас, уят бўлди ўшал султонлигим.

940 Мен паришонмен, чақирсанг, хон дема,
Улки султондир, мени султон дема.

Улки султон, мен адо бўлсам эди,
Кошки дунёда гадо бўлсам эди.

Хор бўлсам, соҳиби жоҳ бўлмасам,
Кошки фаррош бўлсаму шоҳ бўлмасам.

Ҳеч вақосиз, чорасиздирмен, хароб,
Шул забун ҳолимда сўргайлар ҳисоб.

Эй, Ҳумо қурсин, балога учрасин,
Солди ул бошимга бундоқ соясин...

ЛОЧИННИНГ УЗР СЎРАГАНИ

945 Келди лочин тик тутиб бошин, дадил,
Маънилар асроридин сўз очди ул.

Лоф урарди, мен асл минқор, дебон,
Эл аро бошимда тожим бор, дебон.

Деди: шоҳ илкида кўрдим ўзни мен,
Юмдим ул халқи замондин кўзни мен.

Кўзни юмдим, боқмадим ҳеч афтига,
Токи қўнгаймен ҳукмдор кафтига.

Тарбият эддим ўзимни тер тўкиб,
Худди зоҳиддек риёзатлар чекиб.

950 Элтсалар шоҳ олдиға бир кун мени,
То билай шоҳимға хизмат расмини.

Кирмамиш Симурғ тушимға, бас, шу тоб,
Мен нечун бормоққа этгаймен шитоб?

Подшоҳ кафти ғубори бас менға,
Бўйлаким бир эътибори бас менға.

Йўл босиб юрмоққа етмас қудратим,
Подшоҳ илкида ошгай шуҳратим.

Кимки ул султонға манзур бўлғуси,
Сўзласа, султонға маъқул бўлғуси.

955 Яхшидир султонға гар манзур эсам,
Қўйсам ул водийни, унга бормасам.

Шоҳ ҳузурида фароғатлар била,
Кечса умрим баски роҳатлар била.

Гоҳ шоҳ йўлида чексам интизор,
Гоҳ шавқ ичра юриб, этсам шикор.

ҲУДҲУДНИНГ ЛОЧИНГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Айтди Ҳудҳуд: эй гирифтори мажоз,
Сен сифатдин айру, суврат ичра без.

Шоҳға бир шерик чиқаркан, айт менға,
Подшолик ҳеч ярашгайму анга?

960 Салтанат соҳиби ул Симурғ, холос,
Баски беҳамто, шоҳлик унга хос.

Шоҳ эрмас улки, ҳар кишварда ул
Ўзни нодонлик била подшо қилур.

Подшо улдирки, беҳамто киши,
Чин вафо бирлан мадородир иши.

Шоҳи дунё гар вафолар айлағай,
Дам ўтиб, жабру жафолар айлағай.

Қимса гар унга яқинроқ боргуси,
Йўқ ажабким, бир балога қолгуси.

965 Доимо ваҳм ичра айтур ал-ҳазар,
Жонига пайвастадир хавфу хатар.

Шоҳи дунё мисли бир оташ эрур,
Гар йироқ юрсанг, ўзингга хуш эрур.

Ул сабабдин шоҳлар посбони бор,
Тур йироқ, деб қичқирурлар бор-бор...

ҲИКОЯТ

ПОДШО ВА УНИНГ СЕВИМЛИ ҚУЛИ

Бор эди бир подшоҳ, олам гуҳар,
Бир қулига меҳри тушди ул қадар.

Ул қадар севди, анга дил берди, бас,
Ўлтиролмасди унингсиз бир нафас.

970 Қуллар ичра беназир эрди ғулом,
Шоҳ қўзи ўнгида эрди ул мудом.

Шоҳ камондин ўқ узар бўлса, у чоғ,
Қулни чин қўрқув босарди, қалтироқ.

Шоҳ қўйиб бир олма қулнинг бошига,
Сўнг камондин ўқ узар эрди анга.

Шоҳ узаркан ўқни, ул шўрлик ҳамон
Сарғайиб, ранги бўларди заъфарон.

Сўрди қулдин бир кишиким, беҳабар:
Не сабабдин сарғайибсен бул қадар?

975 Подшо олдида қадринг ончунон,
Нега чеҳранг сўлғину рангинг сомон?

Деди: шоҳ бошимга қўйгай олмани,
Отгали мўлжалга олгай сўнг ани.

Ўқ агар бошимга тегса, дерки ул:
Қулларим ичра ёмони эрди бул.

Ўқ агар мўлжалга тегса, йўқ гумон,
Подшонинг бахти, дерлар шул замон.

Ўртанурмен бўйла икки ғам аро,
Ҳар куни бошимда бундоқ можаро...

БУТИМОР ҚУШНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

980 Бутимор қуш келди, ул сайрон эди¹,
Мен ўзим бирлан ҳамиша банд, деди.

Сув била кечгай қишу ёзим менинг,
Тўймади ҳеч кимса овозим менинг.

Баски беозор эрурмен эрта-кеч,
Чекмади бир кимса озоримни ҳеч.

Масканим дарё бўйи, мен дардмаңд,
Ҳар қачон андуҳлидирмен, мустаманд.

Дилни сув орзуси бирлан хун этай,
Қизғанурмен сувни дунёдин, нетай?

¹Бутимор – сув бўйида яшайдиган, лайлаксимон, балиқчи қуш.

- 985 Чун эмасмен аҳли дарёи ажаб,
Сув бўйида жон берурмен хушклаб.
- Чайқалур пойимда денгиз дамба-дам,
Лек ичолмасмен ани бир қатра ҳам.
- Кетса денгиз қатраси, ҳолим хароб,
Ўртаниб, бағримни айлармен кабоб.
- Мавжи денгиздин шу ғавво менга бас,
Ишқидин бошимда савдо менга бас.
- Ҳар нафас денгиз ғамидин роҳатим,
Бир нафас Симурғга борму тоқатим?
- 990 Улки асли қатрайи оби зилол,
Қайда бўлгай унга Симурғдин висол?

ҲУДҲУДНИНГ БУТИМОРГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

- Деди Ҳудҳуд: эй денгиздин беҳабар,
Не наҳанглар унда, не-не жонвар.
- Баҳр аро сув гоҳи аччиқ, гоҳи шўр,
Тўлқини гоҳ сусту ором, гоҳи зўр.
- Гоҳ тинар, гоҳ ҳайқириб елгай яна,
Гоҳ кетар, гоҳ гулдираб келгай яна.
- Унда не-не кемалар фарқ бўдилар,
Неча жонлар қаърида маҳв ўдилар.
- 995 Неча ғаввослар унинг қўрқусида,
Ютдилар дам жонлари қайғусида.
- Ким унинг қаърида чекса бир нафас,
Ўлдириб, отгай баландга мисли хас.
- Баски ул денгизда йўқдир ҳеч вафо,
Айламак уммид андин нораво.

Чекмасанг андин канор, не бўлгуси?
Ул муқаррарким сени ўлдиргуси.

Ёр шавқи бирла чун жўшгай гаҳи,
Мавж уриб гоҳ, қайнагай, тошгай гаҳи.

1000 Ул ўзига топмамиш чун коми дил,
Қайда топмоқлик сенга ороми дил?

Чашмадир денгиз ўшал ёр кўйидин,
Сен нечун юзни бурарсен сўйидин?

ҲИКОЯТ

БИР КИШИНИНГ ДЕНГИЗДАН САВОЛ СЎРГАНИ

Бир киши денгизга чўқди, сўрди ул:
Мунча мовийсен, сирингни сўйлагил?

Не учун устингда бул мотам тўни,
Ўт-олов йўқ, қайнагайсен ҳар куни?

Берди денгиз ул жавонмардга жавоб:
Ёр фироқида чекармен изтироб.

1005 Эр бўлиб мен унга лойиқ бўлмадим,
Ул сабаб устимда мотамлиғ тўним.

Ўлтирибмен ташналаб, мадҳуш, бас,
Ишқ ўти бирлан жўшармен ҳар нафас.

Тотсам эрди кавсаридин қатра тот,
Эшиги олдида топгайдим ҳаёт.

Кўйида мендек гадолар юз ҳазор,
Кеча-кундуз жон берурлар бор-бор...

БОЙҚУШНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

Келди Бойқуш, ўйлаким девона ул,
Деди: тутган масканим вайрона ул.

1010 Чун харобот ичра очдим кўзни мен,
Кўрдим ул вайрона ичра ўзни мен.

Не иморатларки чун кошонадир,
Оқибат кўрдим, бари вайронадир.

Кимки бир мажлиси маъно истаюр,
Маст каби борсин хароботларга ул.

Тикладим жой анда айлаб жонга ранж,
Чун хароботхона эрмиш жойи ганж.

Ишқи ганжим бошлади вайронага,
Ўзга йўл йўқ еттали жононага.

1015 Элга ошкор этмадим ранжимни мен,
Токи очгаймен дебон ганжимни мен.

Ногаҳон ганжга оёғим ботгуси,
Нотавон кўнглим муродга етгуси.

Ишқи Симурғ ўйлаким афсонадир,
Унга кўнгил бойлаган девонадир.

Менга ул мардона ишқи не ҳавас,
Ишқи ганжим бирла шул вайрона, бас.

ҲУДҲУДНИНГ БОЙҚУШГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди Ҳудҳуд: эйки ганж ишқи-ла маст,
Ўйлаким, топдинг ўшал ганжи ҳавас.

1020 Мурда бил ганж устида ўзни тамом,
Умринг ўтгайдир, вале йўл нотамом.

Ишқи ганжу ишқи зар кофир иши,
Зарга бош эгмоқлик ул Сомир иши.

Зарпарастлик келди кофир қавмидин,
Сен магар келдингму Сомир қавмидин?

Ким кўнгил бергай кумуш, олтинга ул,
Рўзи маҳшар ўзга бир суврат олур.

ҲИКОЯТ
БИР ЎФИЛНИНГ МАРҲУМ ОТАСИНИ
ТУШИДА КЎРГАНИ

Ҳуққада зар йиғди марди беҳабар¹,
Ўлди ул, қолди ўшал бир ҳуққа зар.

1025 Бир йил ўтгач, кўрди чун фарзанди туш,
Отаси зор йиғлаган сичқон эмиш.

Айланармиш гир чу топмоқ қасдида,
Ул кўмилган ҳуққа, олтин устида.

Сўрди фарзанди: нечун бу ҳолдасен,
Нега келдинг бунда бул аҳволда сен?

Дедиким: кўмган эдим мен бунда зар,
Бормикин ул ё биров олмиш магар?

Сўрди: қайдин сенга сичқон суврати?
Дедиким: бордир бунинг бир ҳикмати.

1030 Гар киши олтинга бергайдир кўнгил,
Айланур маҳшар куни сичқонга ул.

Симу зарга этма меҳрингни увол,
Эй ўфил, сен бу сабоқдин ибрат ол.

¹Ҳуққа – сандиқча. Марди беҳабар – ҳақиқатдан хабарсиз киши.

САЪВАНИНГ УЗР СЎРАГАНИ

Келди Саъва дил заифу тан низор,
Жонсарақ эрди, оловдек беқарор.

Деди: мен ҳайрону фартут келмишам¹,
Бедилу беқуввату қут келмишам.

Йўқ менинг бир филча қурбим, қудратим,
Бир чумолидек эмасдир қувватим.

1035 Борми, йўқ қўлу қанотим, белгисиз,
Мен нечук Симуруғга етгум, эй азиз?

Қушки ожиздир, ҳаво этгай нечук?
Саъва Симуруғ олдига етгай нечук?

Бу жаҳон ичра талабгор унга мўл,
Қайда менга ул сари бормоққа йўл?

Бас, насиб этмас менга андин висол,
Йўл босиб бормоқ малол узра малол.

Ерга юз сурмоқ бўлиб даргоҳида,
Ё ўлармен, ё ёнармен роҳида.

1040 Бас, йироқдирмен ўшал даргоҳдин,
Ўз Юсуфимни тилармен чоҳдин.

Чун йўқотдим чоҳда Юсуфимни мен,
Ахтариб, бир кун муқаррар топгамен.

Гар тополсам, унда жоним борича
Ёр ила парвоз этармен ойгача.

ҲУДҲУДНИНГ САЪВАГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди Ҳудҳуд: эйки шўхликдир ишинг,
Шўхлик ичра баски саркашлик ишинг.

¹Фартут – ҳорғин, толиққан.

Ҳийладир, макру риёдир айтганинг,
Айтганинга эътибор этгаймидим?

1045 Йўлга туш, дам урма ортиқ, юм даҳон,
Ёқсалар, турма кутиб, ёнгил ҳамон.

Филмасал, сен Яъқуб эрсанг ҳам агар,
Этма найранг, Юсуфинг бермас улар.

Рашк, ҳасад ўтдирки, ёнгайдир мудом,
Ишқи Юсуф жумла оламга ҳаром...

ҲИКОЯТ

ЯЪҚУБНИНГ ЎҒЛИГА МУҲАББАТИ

Баски Яъқуб бўлди Юсуфдин жудо,
Бebasар бўлди, фироқ ичра адо¹.

Кўздин оқди қонли ёши, тинмади,
Ҳар замон айтар сўзи Юсуф эди.

1050 Келди Жаброил, деди Ҳақ амрини:
Тилга олсанг қайта Юсуф исмини,

Маҳв этгаймиз азиз жонингни, ҳай,
Анбиёлар ичра номинг бўлмагай.

Эгди Яъқуб бошини, дам урмади,
Юсуф исмин тилга у келтирмади.

Кўйди тилдин, чунки бор эрди ваҳим,
Лекин ул жон ичра эрди мустақим.

Бир кеча туш кўрди Яъқуб ўғлини,
Кўлни чўзди, чорламоқ бўлди уни.

1055 Эслади лек амри Ҳақни шул замон,
Ҳушни жамлаб, ўзни тийди ул ҳамон.

¹Бebasар – кўзи ожиз, кўр.

Тоқати тоқ бўлди аммо, чун адо,
Ногаҳон оқ чекди ўтлиғ, дардли оҳ...

Уйқудин уйғонди, турди ўрнидан,
Жабраил юзланди амри Ҳақ билан.

Гарчи сен Юсуфни тилга олмадинг,
Не эди ул хўрсиниб, оҳ урганинг?

Оҳ уриб, кўнгилда зикр этдинг уни,
Бас, ҳақиқат улки, буздинг тавбани.

1060 Айтмиш эрдик, исмидин дам урма деб,
Топшир Оллоҳга уни, қайғурма деб.

Ишқбозлик, боқ, не ғавво келтирур,
Ақлу ҳуш бошига савдо келтирур.

ҚУШЛАРНИНГ УЗР СЎРАШГАНИ

Бошқа қушлар ҳам келиб чун галма-гал,
Бўйлаким бир узру маъзур айтдилар.

Ҳар бири андоқ жаҳолатмаңд эди,
Айтди ул даҳлизни, тўрни айтмади.

Сўйласам, бир-бир баён этсам ани,
Гап чўзилгай, баски маъзур тут мени.

1065 Улки ул узру баҳона айлагай,
Бас, нетиб боргай-да, анқо овлагай?

Жондин истарса, бўлур анқога ёр,
Кимки кечгай жонидин мардонавор.

Ошиёни ичра ўттиз дони йўқ,
Симурғ изларму? Бунинг имкони йўқ.

Битта дон излашга етмас ҳафсала,
Қайда юзлашмоққа куч Симурғ ила?

Бир қадаҳ май бирла битгай суҳбатинг,
Қайда ул майпахлавон-ла ишратинг?

1070 Заррага йўқ сенда зарра сабру тоб,
Қайда сенга васли ганжи офтоб?

Фарқ бўлурсен қатрайи шабнамда хор,
Бас, нетиб денгиз тиларсен беканор?

Борни йўқ дерсан магарким, ёзни қиш,
Ҳар ювиқсизнинг иши эрмас бу иш...

УЧИНЧИ МАҚОЛА
**ҚУШЛАРНИНГ ҲУДҲУДДАН САВОЛ
СЎРАШГАНИ**

Жумла қушлар кўрдилар не эрди ҳол,
Сўрдилар ул барча Ҳудҳуддин савол:

Эйки бизга раҳбари устоз ўзинг,
Балки сарварликда ҳам мумтоз ўзинг,

1075 Биз ҳама бундоқ заифу нотавон,
Қўл-қанотсиз, бир ҳовуч пар, хаста жон.

Не замон етгаймиз ул Симурғга чун,
Битгамиз етсак-да басдир биз учун.

Сўйла бизга не эрур нисбатда ул,
Кўр киши асрорни қандоқ излаюр?

Бизда мавжуд эрса гар нисбат анга,
Кўнглимизда қўзғалур рағбат анга.

Ул Сулаймон, биз чумоли, майдамиз,
Сол назар, ул қайдаю биз қайдамиз?

1080 Чун қудуқ банди чумолига тўсиқ,
Биз балаңд Симурғга етгаймиз нечук?

Келмагай биз бенаволардин бу иш,
Бўлмагай шоҳлик гадолик бирла эш.

**ҲУДҲУДНИНГ ҚУШЛАРГА ЖАВОБ
БЕРГАНИ**

Айтди Ҳудҳуд: эй қуруқ, афтодалар,
Ул бузуқ дилларга ишқдин не самар?

Эй гадолар, бесамарлик энди бас,
Ишқ ила кўнгли бузуқлик мос эмас.

Ишқ аро ким кўз очиб, топди сурур,
Ул оёғин ўйнатиб, жонбоз эрур.

1085 Билки, ул Симурғ очиб юздин ниқоб,
Ўзни гар этса аён чун офтоб,

Соялар бўлгай бари тупроққа жо,
Сояйи Симурғ қолур майдон аро.

Соясин оламга ул этгач нисор,
Неча қуш ҳар дам бўлурлар ошкор.

Жумла қушлар сувратин ҳам сарбасар
Сояйи Симурғ бил, эй беҳабар.

Сен шуни бил аввало, шу билганинг
Ул буюк ҳазратга юзни бурганинг.

1090 Сўнгра огоҳ бўлгани этгил талош,
Баски бўлдинг, айлама бу сирни фош.

Кимки Ул бўлди, чу мустағрақ эрур,
Хошааллоҳ, унга ҳамдам Ҳақ эрур.

Шунга етсанг, гар эмассен ҳақ мудом,
Лек бўлурсен Ҳаққа мустағрақ мудом.

Марди мустағрақ ҳулулий бўлмағай,
Бул сухан қавли фузулий бўлмағай.

Сояйи кимсен, шуни билдингми бот,
Гар ўликсен, гар тирик, топдинг нажот.

1095 Бўлмасайди гар Симурғ ошкор,
Даҳр аро қайдин бўлурди соявор?

Боз агар Симурғ бўлсайди ниҳон,
Соясин кўрмасди ҳар гиз бул жаҳон.

Ҳар неким солгай кўланка бунда ул,
Аввало бўлгай ҳувайдо унда ул.

Йўқса гар Симурғни кўргувчи кўзинг,
Кўзгудек равшан дилинг йўқ, юлдузинг.

Кимсада кўз йўқки, кўрса ул нигор,
Ки жамоли олди бул сабру қарор.

1100 Ҳуснига ишқ бойламак мушкул эрур,
Айламиш лутфу камолин кўзгу ул.

Кўзгу кўнгилдир, кўнгилга сол назар,
Токи кўргайсен жамолин, эй башар.

**ҲИКОЯТ
ПОДШОНИНГ ОЙНАБАНД ҚАСР
ҚУРГАНИ**

Подшоҳ бор эрди чун соҳибжамол,
Ҳусни дунё ичра андоқ бемисол.

Мулки олам мусҳафи оёт анга,
Дилраболик парчами роёт анга.

Субҳи содиқ - чехрасидин бир нишон,
Руҳи қуддус - атридин анбарфишон.

1105 Жаннатул маъво унинг тимсоли, бас,
Ҳуснидин бир нусха эрди, бошқамас.

Лек бирор кимса жаҳонда бормикан
Ки ўшал ҳусну жамолдин баҳраманда?

Даҳр аро андин баса ғавфо эди,
Ишқидин эл бошида савдо эди.

Отланиб гоҳо чиқар эрди шитоб,
Юзига тортиб неча гулгун ниқоб.

Ул ниқобга кимса гар солса нигоҳ,
Бошидин ажрарди, гарчи бегуноҳ.

1110 Номини гар тилга олса қай бири,
Тонг эмас, дарҳол кесилгайди тили.

Васлини ким айлар эрса орзу,
Ақлу жонидин жудо бўлгайди у.

Ишқида жон бермоқ эрди мўътабар,
Юз умрдин яхшироқ эрди ўшал.

Ҳар куни кўйида минглаб жон нисор,
Бўйла ишқ эрди жаҳонда, бўйла кор.

Ишқида на сабру бардош бир даме,
Кўйида на тобу тоқатдин ғаме.

1115 Ким унинг кўрса жамолин ошкор,
Жон берар эрди соғинчдин зор-зор.

Бесабр эрди улус васлин сўраб,
На висоли, на фироқига, ажаб.

Гар бири сабр айласайди бир замон,
Шоҳ анга айлар эди васлин аён.

Лек бирида тобу тоқат йўқ эди,
Кутгали сабру қаноат йўқ эди.

Бўлмади бир кимса чун марди анинг,
Жон берарди, кўнглида дарди анинг.

- 1120 Ойна қурмоққа фармон берди шоҳ,
Токи ҳар дам унга солгай ул нигоҳ.

Шоҳни деб кошона бунёд этдилар,
Сўнгра ул ойинани ўрнатдилар.

Киргай эрди ул қасрга подшоҳ,
Ойна сорига ташларди нигоҳ.

Чехраси ойинада порлаб чунон,
Ҳар киши андин топар эрди нишон.

Сенда гар эрса жамоли ёри дўст,
Билки, дил - ойинайи дийдори дўст.

- 1125 Сен кўнгилга боқ, жамолин кўр анинг,
Жонни эт кўзгу, жалолин кўр анинг.

Подшоҳнинг маскани қасри жалол,
Нур таратгай унда офтоби жамол.

Ҳар кўнгил сори эрур подшоҳга йўл,
Лек топилмас ҳеч дили гумроҳга йўл.

Ул буюк шоҳингни сен кўнгилда кўр,
Аршни бир заррайи ҳосилда кўр.

Ҳар либоским, дашту саҳрода гўзал,
Соядир, солмиш уни Симуруғ тугал.

- 1130 Сенга гар Симуруғ кўрсатса жамол,
Соясин Симуруғ деб айтгил бемалол.

Гар ҳама чил мурғу гар си мурғ эрур,
Неча кўрдим, сояйи Симуруғ эрур¹.

¹Улар қирқ қуш бўладими, ўттиз қушми, барчаси Симуруғнинг сояларидир.

Бўлмагай ул соя Симуруғдин жудо,
Гар жудо дерсан уни, эрмас раво.

Иккиси пайвастадир, боз излагил,
Соядин кечгил, асл роз излагил.

Гар сени йўқ этса, ютса соя ул,
Қайда Симуруғдин сенга сармоя ул?

1135 Гар сенга эшик очилса, бас, шу тоб,
Сояда балқиб кўрингай офтоб.

Соя офтобда йўқолгайдир тамом,
Сен баса офтоб кўрарсен, вассалом.

ҲИКОЯТ

ИСКАНДАРНИНГ БИР МАМЛАКАТГА ЭЛЧИ БЎЛИБ БОРГАНИ

Бор эди Искандари соҳиб қабул,
Бир томон элчи юбормоқ бўлди ул.

Ўзни элчи сайлабон шоҳи жаҳон,
Тўн кийиб чун йўлга тушди ул ниҳон.

Не ажиб сўзларни унда сўйлади,
Деди: Искандар буни амр айлади.

1140 Элчиким ул сўйлади ёлғону чин,
Билмади бир кимса Искандарлигин.

Йўқ эди ҳеч кимда Искандар кўзи,
Ким ишонгай эрди айтса гар ўзи?

Ҳар кўнгилдин шоҳ сари бир роҳ эрур,
Беҳабардир, улки дилгумроҳ эрур.

Эрмасанг гар уйда, шоҳ бегонадир,
Чекма ғам, кир уйга, ул ҳамхонадир...

СУЛТОН МАХМУД ВА АЕЗ ҲИКОЯТИ

Кўз тегиб, оғриб, ётиб қолди Аёз,
Ул сабаб шохдин йироқ тушди бир оз.

1145 Дард ила чун хастаю зор бўлди ул,
Бош қўйиб болишга, бемор бўлди ул.

Бу хабар Маҳмудга етди бир замон,
Маҳрамин чорлаб, буюрди ул ҳамон.

Дедиким, боргил Аёзга ҳозироқ,
Айт анга, эй сенки подшодин йироқ,

Гарчи мен ҳам чун йироқдирмен бугун,
Ўртаниб, дардингни тортармен бутун.

Ҳар сафар беморлигингни ўйласам,
Билмадим, сен хастаму, мен хастамен?

1150 Гар таним сендин йироқдир бул нафас,
Жони муштоқим сенинг ёнингда, бас.

Иштиёқинг тортамен, малҳам ўзинг,
Бир замон айру эмас, ҳамдам ўзинг.

Ул ёмон кўз ранжу озор айламиш,
Сен каби барнони бемор айламиш...

Боз дедиким: йўлга тушгил зуд-зуд,
Ўт бўлиб боргил-да, қайтгил мисли дуд.

Йўлда ҳеч тайсаллама, амримни эт,
Ел бўлиб, чақмоқ бўлиб манзилга ет.

1155 Судралиб этсанг агар фурсатни хор,
Икки оламни этармиз сенга тор...

Тушди йўлга шўрлик ул маҳрам шу тоб,
Ел бўлиб манзилга ҳам етди шитоб.

Кўрдиким, ул ерда султон ўлтирур,
Қолди чун ваҳму аросат ичра ул.

Ларза тушди, жисму жони титради,
Ўйлаким, дарду балога учради.

Деди: шоҳга гар кўринсам бул замон,
Ул тўкар қонимни, қўймас ҳеч омон.

1160 Ичди онт, мен йўлда ташларкан қадам,
Турмадим, ўлтирмадим бир лаҳза ҳам.

Етмагай ақлим, нетиб манзилга то
Мендин олдин чун етишмиш подшоҳ?

Гар ишонсин шоҳ, агар этсин гумон,
Зарра айбим бўлса, кофирмен ҳамон...

Шоҳ дедиким, маҳрам эрмассен анга,
Чун етишмоқликка йўл бўлсин сенга.

Ул сари пинҳона йўл бор менга, бас,
Ундан айру мен туролмам бир нафас.

1165 Мен ўшал йўл бирла келгум ҳар замон,
Бир киши билмас буни, кўздин ниҳон.

Ўртада пинҳона йўллар оз эмас,
Жон аро чун рози диллар оз эмас.

Сир тутармен рози пинҳоним менинг,
Унга ҳамдамдир мудом жоним менинг.

Зоҳиран истаб хабар, дилхоҳи мен,
Аслида ҳар дам унинг огоҳимен...

ТҮРТИНЧИ МАҚОЛА
ҚУШЛАРНИНГ ҲУДҲУДДАН ЯНА САВОЛ
СЎРАШГАНИ

Чун ҳама қушлар эшитди бул суҳан,
Билдилар, не эрмиш асрори кўҳан¹.

- 1170 Жумла ул Симурғга нисбат топдилар,
Ҳам ўшал асрорга рағбат топдилар.

Ул Суҳан боис ҳама боз келдилар,
Жумла ҳамдарду ҳамовоз келдилар.

Бўлди Ҳудҳуд бирла суҳбатлар баса,
Йўлни билмас эрди андин ўзгаси.

Сўрдилар андинки: устоди буюк,
Бул машаққат йўлни ошгаймиз нечук?

Бизда парвоз йўқ баланд, олий мақом,
Бул йўсин манзилга етгаймиз қачон?

- 1175 Худҳуди раҳбар деди қушларга, бас:
Ошиқ ўлган кимса жонни ўйламас...

ҲУДҲУДНИНГ ҚУШЛАРГА ЖАВОБ
БЕРГАНИ

Хоҳи зоҳид бўл ва ё фосиқ ўзинг,
Жонни тарк этсанг агар, ошиқ ўзинг.

Ўйлаким, жонингга душмандир кўнги,
Жонни топширсанг, етар поёнга йўл.

Садди роҳдир жон, жон ийсор қил²,
Пардани от, ёр ила дийдор қил.

¹Асрори кўҳан – эски сирлар.

²Садди роҳ – йўлга тўсиқ.

Десалар гар сенга: ҳой, иймонни қўй,
Ҳам хитоб айлаб дейишса: жонни қўй,

- 1180 Унданам кеч, бунданам... тарк айлагил,
Тарки иймон айла, жон тарк айлагил.

Десалар: бу мумкин эрмас, эй азиз?
Сен дегил: ишқ куфру иймондин азиз.

Куфру иймон бирла ишқнинг не иши?
Ул тану жон бирла ишқнинг не иши?

Ошиқ улким, ўт урар хирмонга ул,
Танга ўт ургай ва ургай жонга ул.

Дарду хуни дил эмишдир ишқ аро,
Қиссайи мушкул эмишдир ишқ аро.

- 1185 Соқийё, хуни жигардин жом тут,
Йўқса дардинг, биздин ол, пайғом тут.

Дард керак ошиққа чун ёндиргучи,
Гоҳ ёқиб ўтлар, гаҳи сўндиргучи.

Заррайи ишқ барча офоқдин азиз,
Заррайи дард барча ушшоқдин азиз.

Ишқ - мағзи коинот эрмиш мудом,
Ишқки бедард эрса, ноқисдир тамом.

Олами қудсийда дарддин гард йўқ,
Одамийдин ўзгасида дард йўқ.

- 1190 Кимки эрмиш ишқ аро собит қадам,
Ул куфрдин воз кечар, исломданам.

Ишқ фақирлик эшигин очгувчи ул,
Сўнг фақирликдин куфрлик сори йўл.

Ишқу кофирлик аро эшлик эрур,
Чун куфрлик - мағзи дарвешлик эрур.

Ишқ аро ул куфру иймон қолмагай,
Тан ила кўнгил кетиб, жон қолмагай.

Мард бўлурсен унда андоқ кор учун,
Мард керак бул шева, бул асрор учун.

1195 Бос қадам, бўл марди майдон, қўрқмагил,
Бир йўла қўй куфру иймон, қўрқмагил.

Мунча қўрқарсен мисоли бир гўдак,
Шер бўлиб майдонга тушмоғинг керак.

Юз бало юзланса сенга ногаҳон,
Этма парво, йўл босиб, ошгил довон...

ШАЙХ САНЪОН ҚИССАСИ

Шайх Санъон қутби даврон эрди, пир,
Ҳам камолу ҳам адода беназир.

Пири комил эрди эллик йил фаол,
Измида тўрт юз мурид соҳиб камол.

1200 Ҳар муриди эрди андоқ аржманда,
Кеча-кундуз бас риёзат бирла банд.

Шайх чун илму амалга ёр эди,
Соҳиби кашф, соҳиби асрор эди.

Ҳажни эллик бир адо этмишди ул,
Ҳар йили умра бажо этмишди ул.

Айлаган рўза, намози лак-лак¹,
Айламас эрди сира суннатни тарк.

Неча пешволар келарди қошига,
Бош эгиб, парвона эрди бошига.

¹Лак-лак – минг-минг.

1205 Қилни қирқ ёргувчи эрди, маънавий,
Ҳам каромат, ҳам мақомотда қавий.

Хасталар тутгай эди навбат анга,
Дам, нафас урса, етиб сиҳҳат анга.

Халқ била шодликда ҳам, қайғуда ҳам,
Муқтадо эрди, азизу муҳтарам.

Пир эди чун ўзгалар ўтрисида,
Бир кеча туш кўрди ул уйқусида:

Ҳижрат айлаб, Румни этмишди ватан,
Саждалар айларди бутга дамба-дам.

1210 Бўйлаким туш кўрди бедори жаҳон,
Эй дарифо, деб ҳамон чекди фиғон.

Йўл бориб етди тўсиққа, турди, бас,
Юсуфи тавфиқ қудуққа тушди, бас.

Бу балодин жонни сақлармиз нечук?
Жон бериб, иймонни сақлармиз нечук?

Йўқ эди мулки жаҳонда бир киши,
Бўйлаким мушкулда қолгайдир иши...

Ғар тўсиқдин ошса, йўқ эрди гумон,
Йўл очилгайди анга равшан, равон.

1215 Ошмайин, қолса тўсиқ ортида чун,
Йўл машаққат ичра кечгайди узун.

Охир ул алломайи равшан сиришт
Дедиким, бошимга андоқ тушди иш.

Мулки Рум сорига зуд бормоқ керак,
Не эмиш туш таъбири, кўрмоқ керак.

Тўрт юз дарвешки, марди мўътабар
Бўдилар ул пирга ҳамроҳ, ҳамсафар.

Бордилар чун Каъбадин то мулки Рум,
Кездилар ҳар неки маъво, улки Рум.

- 1220 Кўрдилар ногоҳ музайян кўшки нур,
Панжара ортида бир қиз ўлтирур.

Шўхи тарсо эрди, руҳоний сифат,
Дилда Рухуллоҳ сабаб юз маърифат.

Чун ҳусн офтоби ичра ул жамол
Офтоб эрди ва лекин безавол.

Офтоб ул ҳусни тарсони кўриб,
Рашк аро қолмиш фалақда сарғайиб.

Ким унинг зулфига кўнгил бойлагай,
Ўзни зуннорга гирифтор айлагай.

- 1225 Жон дебон ким лаъли гулрангни суяр,
Кўйига қўймас оёғин, бош қўяр.

Зулфи атридин сабо мушкин бўлиб,
Аҳли Рум саргашталиқда Чин бўлиб,

Кўзлари чун фитнайи ушшоқ эди,
Қошлари мисли камони тоқ эди.

Бир қиёлаб боқса ошиқ жонига,
Ошиқ ул тушгайди ғамза домига.

Ой юзин ҳар лаҳза кўрсам, дерди халқ,
Ул камон қошларга тутқин эрди халқ.

- 1230 Ўйнатиб кўз мардумин, боқса хумор,
Неча минг мардум анга эрди шикор.

Сочи, зулфи шуълага уйқаш эди,
Зулф аро гул юзлари оташ эди.

Лаълига лабташна эрди эл бари,
Наргиси мастида мижгон ханжари.

Ким унинг наргис кўзига ўч эди,
Ҳанжари мижгонларига дуч эди.

Оғзига йўл топмас эрди сўз агар,
Сўйлаганлар эрди андин беҳабар.

1235 Тор даҳони эрди асрори анинг,
Зулфидек белида зуннори анинг.

Ҳам занаҳдонида кулгич чоҳи, бас,
Сўзлари жонбахш эди, Исонафас.

Неча минг ошиқ кўнгиллар фарқи хун,
Кулгичи чоҳига тушмиш сарнигун.

Чехраси эрди мунаввар офтоб,
Тимқаро сочлар анга эрди ниқоб.

Чекди қиз юздин ниқобин ногаҳон,
Шайх жонига туташди ўт ҳамон.

1240 Очди қиз, кўрсатди гул рухсорни,
Бойлади шайх белга юз зуннорни.

Гарчи шайхга оқибат маълум эди,
Лек санам ишқига ул таслим эди.

Кечди ўздин, этди дунёни унут,
Гарчи оташ эрди, доғи урди ўт.

Борлиғи ўртанди, ёнди, бўлди кул,
Қолди оташлар, тутунлар ичра ул.

Ишқи тарсо этди горат жонини,
Куфру савдо чирмади иймонини.

1245 Берди иймон, олди тарсоликни ул,
Сотди уқбо, тутди расволикни ул.

Жону дилни этди забт ишқи санам,
Жонидин тўйди, яна кўнгилданам.

Дедиким, ишқ кетса, унда не қолур?
Шўхи тарсо севгиси мушкул эрур...

Чун муридлар кўрдилар, шайх эрди зор,
Билдилар, бошида не савдоси бор.

Бас, боқиб ҳолига ҳайрон бўлдилар,
Бош эгиб, кўйида сарсон бўлдилар.

1250 Панд-насиҳат этдилар, келди малол,
Иш бўлиб ўтганди, қайтармоқ маҳол.

Панд бор, тинглашга имкон йўқ эди,
Чунки дард бор эрди, дармон йўқ эди.

Ошиғи шайдога имкон қайда бор?
Дарди дармонсўзга дармон қайда бор?

Чун қоронғу тушди, тун чўқди қаро,
Бўлди ғойиб ул санам зулмат аро.

Қолмади хуршиду кундуздин висол,
Шайх боқиб айвонга эрди гангу лол.

1255 Ёнди юлдузлар фалақда дамба-дам,
Ёқди пирнинг қалбини ҳажру алам.

Шул кеча бир ишқи бўлди юз магар,
Кечди буткул, қолмади ўздин асар.

Кечди жондин, кечди оламдин тамом,
Сочди тупроқ бошига, чеқди фиғон.

Билмади бир лаҳза орому қарор,
Ишқидин ўртанди, куйди зор-зор.

Дерди: ё Раб, бул кечамнинг тонги йўқ,
Шамъи гардуннинг зиёси, ранги йўқ.

1260 Тунларим кечди риёзат ичраким,
Бўйла бир тунни ва лекин кўрмадим.

Шамъ каби ёндим, мадорим қолмади,
Хуни дилдин ўзга борим қолмади.

Бул ҳароратлар чу ўлдиргай мени,
Тун ёқиб, тонг бирла сўндиргай мени.

Тун бўйи бундоқ шабохун ичрамен,
Бошдин охир ғарқайи хун ичрамен.

Дуч келиб юз бир шабохунга ўзим,
Билмадим, қандоқ кечаркин кундузим?

1265 Улки бундоқ бир кеча кун кўргуси,
Кеча-кундуз ёнгуси, ўртангуси.

Кеча-кундуз ёндим, ўртандим неча,
Кундузимга етдим охир бул кеча.

Келмадим дунёга қай бир кунни деб,
Мен яралмишмен шу ялдо тунни деб.

Бўйла бир туннинг адоғи бормикин?
Порлаган шамъи чароғи бормикан?

Ё Раб, андоқким аломатларда ул,
Ёки айёми қиёматдирми бул?

1270 Ёки оҳимдин ўчиб гардун шами,
Дилбарим чеқди уятдин пардани?

Тун қаро, ўхшайди зулфи мўйига,
Йўқса, йўл излаб топардим кўйига.

Ёндирур жонимни бул садвойи ишқ,
Тоқатим олмиш базе ғавғойи ишқ.

Борми умрим, васфи жонон айласам,
Ахтариб бахтимни афғон айласам?

Борми сабрим, то йиғиб мен ақлу ҳуш,
Этсам ул жоми майидин ноби нўш?

1275 Борми бахтим, токи уйротсам уни,
Ишқ аро жонимга ёр этсам уни?

Борми ақлим илм пайдо этгали,
Илму фандин ўзни доно этгали?

Қўл қани, бошимга тупроқлар сочай
Ё узиб бошимни ердин, кўз очай?

Эй оёғим борми, борсам сорига?
Кўз қани, боқсам унинг дийдорига?

Ёр қани, дардимга бўлса малҳаме,
Дўст қани, тутса қўлимдин бир даме?

1280 Кун қани, то нолайу зорлиқ қилай?
Ҳуш қани, то сози ҳушёрлиқ қилай?

Кетди ақлим, кетди сабрим, кетди ёр,
Бул нечук дарддир, нечук ишқи нигор?

Дўсту ёрлар ул кеча жам бўлдилар,
Оҳ чекаркан, бошидин эврилдилар.

Бир аниси деди: эй шайхи кабир,
Чекма бу садвони, ювгил, ташлагил.

Шайх дедиким: бул кеча хуни жигар
Неча бор ювди мени, эй беҳабар.

1285 Қай бири сўрдики: тасбиҳинг қани?
Иш битарму қўлга олмасдин ани?

Шайх дедиким: мен уни тарк айладим,
Ташладим тасбиҳни, зуннор бойладим.

Бошқаси дедики: эй пири жамил,
Чун хато қилдинг, хатога тавба қил.

Деди: қилдим тавба, йўқ номусу ҳол,
Кетди шайхлик, кетди барча қилу ҳол.

Қай бири дедики: эй донойи роз,
Эс-хушингни йир бу дам, этгил намоз.

1290 Деди: қайда васли ёр, меҳроб этай,
Бўлмаса васли, намозни мен нетай?

Ўзгаси дедики: шайхи мўминин,
Бор-да, хилват тут, Худойингга сифин.

Деди: гар қаршимда бўлсайди санам,
Саждалар айлардим унга дамба-дам.

Сўрдиким: йўқми пушаймонлик сенга?
Бир нафас дарди мусулмонлик сенга?

Шайх дедиким: мен пушаймонмен бари,
Нега ошиқ бўлмадим деб илгари.

1295 Деди: шайтон йўлдин оздирмиш сени,
Найзасин отмиш сенга деви дани.

Шайх дедиким: айт, яна отсин ўшал,
Найзаси кўксимга ботмоғи гўзал.

Айтдилар: ҳолингни кўрган жумла эл,
Шайх нечун бормиш бу гумроҳликка дер.

Деди: менда ор-номус найласин,
Тош отиб, буткул ушатдим шишасин.

Айтдиларким: дўсту ёрлар, эй имом,
Маъюсу дилпорадирлар бул замон.

1300 Деди: менга ул санам хуш бўлса, бас,
Бу кўнгил ғайрига парво айламас.

Айтдилар: юр энди, турдик биз неча,
Каъба сорига борайлик бул кеча.

Дедиким: йўқ эрса Каъба, дайр бас,
Каъбада хушёрмену дайр ичра маст.

Айтдилар: тур энди, тутгил азми роҳ,
Сен Ҳарам қайдида сўр узри гуноҳ.

Деди: мен узримни айтгумдир куйиб,
Ул пари остонасига бош қўйиб.

- 1305 Айтдилар: йўл узра дўзах бор, бироқ
Кимки оғаҳдир, ўшал ўтдин йироқ.

Деди: дўзах эрса ҳамроҳим менинг,
Етти дўзахни ёқар оҳим менинг.

Айтдилар: жаннат умидин тут мақом,
Тавба қил, кеч бул маломатдин тамом.

Деди: жаннат юзли ёрим менга бас,
Жаннатул маъвони этмасмен ҳавас.

Айтдилар: ҳой, Ҳақ таолодин уял,
Ҳақ яратмиш аҳли дунёдин уял.

- 1310 Деди: бул оташга солган Ҳаққи рост,
Ўз-ўзимни мен нечук этгум халос?

Айтдилар: роҳатда сокин бўл яна,
Юз буриб иймонга, мўмин бўл яна.

Дедиким, куфримни вайрон истама,
Кимки кофир, андин иймон истама...

Кўрдиларким, сўз анга кор айламас,
Бўлдилар ул барча маъюс, дилшикаст.

Ўртаниб андоқ юраклар бўлди қон,
Парда ортидин не келгайдир, дебон...

- 1315 Келди кундуз турки, ул зарин кулоҳ,
Этди тун ҳиндусини бошдин жудо.

Тонг отиб чун бул жаҳони пурғурур
Бошига кўқдин қуёш сочганда нур.

Шайхи шайдо юрди боз ёр сўйига,
Итлари кезгувчи жонон кўйига.

Кўйининг тупроғига ўлтурди ул,
Ёрини кўрганда гўё ўлди ул.

1320 Кутди ул бир ойча шундоқ интизор,
Ул санамнинг ой юзин кўрмоққа зор.

Бўлди бемор гарчи ул жононадин,
Бошини ҳеч узмади остонадин.

Бўлди тўшак ул кўйи жононаси,
Кечалар болиш анга остонаси.

Этмади тарк ул кўйи дилдорни,
Оқибат қиз билди бул асрорни.

Келди ногоҳ, сўрди шайхдин ул нигор:
Не сабабдин бўйлаким сен беқарор?

1325 Ширк шаробини ичиб зоҳид, бас,
Ўлтурур тарсо кўйида бўйла маст?

Шайх агар зулфимга пайваст этса жон,
Ҳар замон девона бўлгай бегумон...

Шайх деди: ҳолим забундир ул қадар,
Бул қадар кўнглимни олгансен магар.

Бер менга кўнглимни, ҳамроз айлама
Ёки ҳамдам бўл менга, ноз айлама.

Эй санам, нозу такаббурликни қўй,
Бир ғарибдирмен, менинг ҳолимга куй.

1330 Сарсари эрмас бу ишқим, эй нигор,
Жоним ол ё эт менга лутфингни ёр.

Мен берай жонимни, фармон айласанг,
Ол лабимдин, хоҳиши жон айласанг.

Эй лабу зулфинг зиёну суд менга,
Ой юзинг ул мақсади мақсуд менга.

Гоҳи зулфингдек мени тоб этмагил,
Гоҳ кўзингдек масту пурхоб этмагил.

Маъюсу дилпорамен ишқинг била,
Бедилу бечорамен ишқинг била.

1335 Жонни мен сотдим, жаҳон ҳам менга йўқ,
Лек сенинг ишқингда ҳамёним қуруқ.

Сендин айру кўзда ёшим шашқатор,
Мисли ёмғир ёш тўкармен зор-зор.

Кетди кўнглим, қолди кўз мотам аро,
Гул юзинг кўргач, кўмилди ғам аро.

Унча ғам кўрдимки, кимса кўрмади,
Унча дард чекдимки, кимса чекмади.

Хуни дилдин ўзга не ҳосил менга,
Хуни дил ичмоққа қайда дил менга?

1340 Раҳм қил, мискинни муңдоқ ўртама,
Солма шу жонимга қийноқ, ўртама.

Рўзгорим кечди бундоқ интизор,
Етсам ул васлингга, толгум рўзгор.

Ҳар кеча жон бирла ҳамрозмен фақат,
Ўлтириб кўйингда жонбозмен фақат.

Изларингга юз суриб, мен жон берай,
Жонни тупроқ нархида арзон берай.

Неча дерман ёлвориб, ҳамроз, қил,
Оч эшикни, бир нафас дамсоз қил.

1345 Офтобимсен, йироқ юргум нечук?
Соямен, сендин йироқ тургум нечук?

Соядек этмиш агарчи изтироб,
Панжаранг ўтрусида мен - офтоб.

Гар юзинг меңдин дариф тутсанг, нигор,
Етти гардунни этармен тору мор.

Мен кезармен унда ҳар дам оҳ уриб,
Оташи жоним жаҳонни ёндириб.

Лойга ботдим бўйла ишқинг кўйида,
Қўлга олдим дилни шавқинг сўйида.

1350 Юзларинг орзуйида жоним сабил,
Энди меңдин ўзни пинҳор этмагил...

Қиз деди: эй чол, эси кирмаган,
Бор, ўзингга шайла кофуру кафан¹.

Муз нафасни менга дамсоз айлама,
Кексадирсен, ўзни жонбоз айлама.

Эйки сен васлимни истарсен ҳамон,
Бор, тадорики кафан қил бул замон.

Бенаво пирсен, магарким нонга зор,
Қўй бу ошиқликни, этма ихтиёр.

1355 Подшолик сенга этгайму насиб?
Қайга боргайсен гадоликдин қочиб?

Шайх деди: этгил маломат юз ҳазор,
Мен сенинг ишқингни этгум ихтиёр.

Ишқу савдо дилни гар мафтун қилур,
Ёшмидир ул, кексаму — мажнун қилур.

Қиз деди: гар эрса сенда шул мақом,
Юв қўлингни дини исломдин тамом.

¹Кофур - оқ, хушбўй модда.

Ул кишиким ёрига ҳамранг эмас,
Севгиси рангу бўёқдир бори, бас.

- 1360 Шайх деди: ҳар неки истарсен, аё,
Мен уни жон бирла этгаймен адо.

Ҳалқадирмен чун қулоғингда, ҳилол,
Ҳалқа қил зулфингнию бўйнимга сол.

Қиз деди: эрсанг агарда марди кор¹,
Тўртта шартим бор, шуни эт ихтиёр.

Сажда қил бутга, кейин Қуръонни ёқ,
Май, шароб ич, бўл диёнатдин йироқ.

Шайх деди: этгум шаробни ихтиёр,
Бошқаси бирлан ишим йўқ, эй нигор.

- 1365 Термулиб ҳуснингга май нўш айларам,
Бошқа уч шартингни этмасмен, санам.

Қиз деди: тур унда, этгил майни нўш,
Май сенинг жонингга солгайдир хуруш².

Элтдилар шайхни сўйи дайри муғон,
Бас, муридлар кўксидин учди фиғон.

Не ажаб мажлиси зебо кўрди шайх,
Унда бир ҳусни дилоро кўрди шайх.

Оташи ишқ жисми зорин чирмади,
Зулфи тарсо рўзгорин чирмади.

- 1370 Зарра ақли қолмади, чун ҳуш ҳам,
Ул сукутга толди, хомуш чеқди дам.

Жоми май олди у дилдор илкидин,
Ичди, кетди ҳар неким бор илкидин.

¹Марди кор — бу ерда ҳақиқий эркак маъносида.

²Хуруш — завқу шавқ.

Чун қўшилди ул шаробу ишқи ёр,
Бўлди бир ишқи юракда юз ҳазор.

Ул санамни лолу ҳайрон кўрди шайх,
Лаб эмас, гул ғунча хандон кўрди шайх.

Шавқ ўти чун ўтди жисму жонидин,
Оқди қон ёшлар унинг мижгонидин.

1375 Бир қадаҳ май сўрди доғи, ичди ул,
Ёр зулфи халқасига бўлди қул.

Ҳар не билмишди, унут бўлди тамом,
Бода келгач, ақли соврилди тамом.

Ҳар нечук маъники эрди жонида,
Бода ювди-ташлади бир онида.

Юз китоб ёзмишди, унга ёд эди,
Ҳифзи Қуръон бобида устод эди.

Май ила андоқ мақомга етди ул,
Илмидин айрилди, лофга ўтди ул.

1380 Қолди ёлғиз ул санамнинг ишқи-ла,
Ҳар неким бор эрди, кетди бир йўла.

Шайх сармаст бўлди, ишқи келди зўр,
Баҳри жонига ғалаён тушди, шўр.

Ул гўзал ҳам илкида май эрди, маст,
Шайх кўриб, буткул унутди ўзни, бас.

Чун унутди ўзни, расво бўлди ул,
Қўрқмади бир зарра, тарсо бўлди ул.

Май бир зум қўйди, шавқи қистади,
Қўл чўзиб, ёрга етишмоқ истади.

1385 Қиз деди: ҳай, эр эмассен ишқ аро,
Ишқни даъво этма, бўлма юз қаро.

Офият ишқ бирла бўлмас улфат ул,
Билки, ошиқлик адоғи куфр эрур.

Гар қадам қўйдинг эса ишқ кўйига,
Ҳалқа-ҳалқа зулфи мушким сўйига,

Бос қадамни энди кофирликка ҳам,
Сарсари иш эрмас ул ишқи санам.

Иқтидо этсанг агар зулфимга сен,
Қўл соларсен шул замон бўйнимга сен.

1390 Этмасанг зулфимга майли иқтидо,
Бор йўлингга, ол асову кий ридо...

Шайхки ошиқ эрди, чун чўкмиш эди,
Ҳам қазо олдида бош эгмиш эди.

Ул замонким маст эмас, ҳушёр эди,
Ҳар нафас жонида тамкин бор эди.

Энди эрса ошиғи зор эрди, маст,
Ихтиёри илкидин кетмишди, бас.

Кўҳна эрди май, ўшал кор айлади,
Шайхни чун саргашта, абгор айлади.

1395 Майки кўҳна эрди чун, ишқ эрди ёш,
Дилбари ҳозир, кўнгил бергайму дош?

Бўлди пир ишқу шаробдин бўйла маст,
Ошиқ ул маст эрса, нелар айламас?

Деди: битди тоқатим, эй лолагул,
Мен ғарибдин не тиларсен, сўйлагил.

Бўлмадим ҳушёр эканда бутпараст,
Энди Мусҳафни ёқармен маст-аласт.

Қиз деди: энди муносибсен менга,
Энди меҳру илтифот этгум сенга.

- 1400 Илгари думбул эдинг сен, баски хом,
Энди пишдинг чун, етишдинг, вассалом.
- Етди тарсоларга шайхнинг этгани,
Май ичиб, не муддаога етгани.
- Элтдилар шайхни калисо сори маст,
Дедилар: белинга зуннор бойла, бас.
- Шайх хамон белига зуннор бойлади,
Ўтга отди хирқани, кул айлади.
- Динидан кўнгилни озод этди ул,
На ҳарам, на шайхлигин ёд этди ул.
- 1405 Тарки иймон айламакни кўрди эп,
Кечди диндан бир насоро қизни деб.
- Деди: хорлик этди дарвешни хароб,
Ишқи тарсо қилди бағримни кабоб.
- Ҳар не фармонингга ҳозирмен, санам,
Бўйла этдим, айлагум баттарни ҳам.
- Бўлмадим хушёр эканда бутпараст,
Бутпараст бўлдим бўлиб чун масту маст.
- Май ичиб, ким дин таркин айлагай,
Балки бундан баттарин ҳам айлагай.
- 1410 Боз дедиким: дилбарим, не қолди, айт?
Ҳар не айтдинг, айладим, не қолди, айт?
- Май ичиб, ишқингда бўлдим бутпараст,
Мунча кўрдим, бир киши кўрган эмас...
- Мен каби бир кимса расво бўлмади,
Ишқ аро мажнуни шайдо бўлмади.
- Ўйла, элик йилки дилда ҳаққу рост,
Мавж урар эрди ажаб дарёи роз.

Заррайи ишқ урди кўнгилга магар,
Элди сўнгра бизни то лавҳи азал.

1415 Айлади ишқ бўйлаким, боз айласин,
Бойлади белимга зуннор, бойласин.

Боқ, хирадманд ишқ абжадхонидир,
Файб сириин билгувчи ишқ сарсонидир.

Хўп, бўлар иш бўлди, ўтди бешу кам,
Мен қачон васлингга етгаймен, санам?

Ишқ биносин айлаган аслинг эди,
Ҳар не қилдим, муддао васлинг эди.

Васлинг истаб, ошнолик истарам,
Бир нафас сендин жудолик истамам.

1420 Қиз дедиким анга: эй пири асир,
Мен баса қимматбаҳомен, сен фақир.

Сийму зар лозим менга, эй беҳунар,
Сийму зар йўқ эрса, ишда не самар?

Йўқсил эрсанг, турмагил бир зум, жўна,
Йўл харжинг бўлмаса, бергум, жўна.

Сен қуёш янглиғ шитоб эт, фард бўл,
Сабр қил мардонавору мард бўл...

Шайх деди: эй сарвқадду сиймбар,
Не учун аҳдинг бузарсен мунчалар?

1425 Сендин ўзга бир кишим йўқ, эй нигор,
Қўй, бу ишни, айлама ошиқни зор.

Ҳар нафас бир янги савдойинг сенинг,
Тобакай бошимда ғавғойинг сенинг?

Хуни дил ютдим дамо-дам сен учун,
Ҳар неким этдим, тамоман сен учун.

Ишқ аро руҳи равоним қолмади,
Куфру дин, суду зиёним қолмади.

Васлинг истаб беқарормен, интизор,
Қайда қолди этганинг аҳду қарор?

1430 Жумла аҳбобим мени тарк этдилар,
Дўст эмас, жонимга душмандир улар.

Сен чунин, дўстлар чўнондир, мен нетай?
Бўйлаким ҳолим ёмондир, мен нетай?

Сен билан, майлига, эй Ийсо сиришт,
Мен тушай дўзахга, ҳожатмас бихишт...

Шайхки бундоқ чекди оташ оҳни,
Оқибат оҳи эритди моҳни.

Деди: эй ғўрсен ҳали, нимпухта, хом,
Бизга тўнғиз боқ юриб бир йил тамом.

1435 Бир йил ўтгач, бахтни кўргаймиз баҳам,
Бирга бўлғаймиз севинчу ғамда ҳам.

Шайх жонон амрига бош эгди, ҳай,
Эгмаса бошин, висолга етмагай.

Борди шайхи каъба ул, пири кибор,
Айлади тўнғиз боқишни ихтиёр.

Ҳар киши зимнида юз тўнғиз бўлур,
Отмаса тўнғизни, зуннор боғлаюр.

Сен бориб шубҳа, гумонлар қошига,
Дема, бу келгай фақат пир бошига.

1440 Ҳар киши зимнида бордир бул хатар,
Йўлга тушганда чиройин кўрсатар.

Улки тўнғиздин магар огоҳ эмас,
Гарчи маъзур, лек у марди роҳ эмас.

Йўлга тушсанг сен агар, эй аржманд,
Бут била тўнғиз кўрарсен юз туман.

Қир уларни сен кезиб саҳройи ишқ,
Шайхга ўхшаб бўлмагил расвойи ишқ...

ШАЙХ САНЪОН ҚИССАСИНИНГ ДАВОМИ

Оқибат шайх бўлди тарсо, эй ажаб,
Қўпди Рум мулкида ғавфо бул сабаб.

1445 Дўсту ёрлар лолу ҳайрон бўлдилар,
Маъюсу дилхаста, гирён бўлдилар.

Кўрдилар ул не гирифтор эрди, маст,
Этдилар чун дўстлигу ёрликни бас.

Юз буриб ул жумла шайхдин қочдилар,
Оҳ уриб, бошларга тупроқ сочдилар.

Бор эди бир дўсти, кўнгли эрди хун,
Келди шайх олдига, деди: эй забун,

Каъбага қайтармиз энди, не илож?
Бизга фармонингни айт, кўнглингни оч.

1450 Ё тутайлик биз-да тарсоликка юз,
Сен каби бул куфру расволикка юз?

Ё сени озим этайлик йўлга боз?
Лек қани этмоққа ул қурби ниёз?

Бизга хуш эрмас бу аҳволинг, аё,
Сен каби биз ҳам аламга мубтало.

Йўқ сени дайр ичра чун кўрмоққа тоб,
Бул заминдин, баски, қочгаймиз шитоб.

Ўлтириб сўнг Каъба ичра зуҳд ила,
Бунда кўрганларни кўрмасмиз сира.

1455 Шайх деди: жонимда оташ бўйлаким,
Қай тараф бормоқ тиларсиз, зуд боринг.

То тирикмен дайрдир жойим менинг,
Дилбари тарсо дилафзойим менинг.

Сиз боринг, озодсиз, йўқ сизга иш,
Бошингизга бўйла савдо тушмаиш.

Бошингизга тушса эрди бир даме,
Мен топар эрдим ғамимга ҳамдаме.

Ортга қайтинг, эй ёронлар, токи сиз,
Не келур бошимга, билмам, белгисиз.

1460 Сўрсалар: ул зору саргардон қани?
Аждаҳо домига тушди, денг мени.

Дийдаси хун, оғзида оғу, дебон,
Ростин айтинг, тутмангиз элдин ниҳон.

Ҳеч кофир бўлмагай бунга ризо,
Пири ислом этди бул амри қазо.

Чун йироқдин кўрди тарсо қизни ул,
Кетди ақли, бас, унутди ўзни ул.

Бўйнига чун тушди зулфи ҳалқаси,
Тушди эл оғзига ишқи ғалваси.

1465 Гар мени кимса мазаммат айлагай,
Денг анга: бу йўлда кимлар ўлмагай?

Бунда бош йўқдир, оёқ ҳам йўқ магар,
Қаршилар ҳар кимсани хавфу хатар.

Деди бул сўзнию юзни бурди шайх,
Қўзғалиб, тўнғиз боқишга юрди шайх.

Дўсту ёрон бўлдилар гирён ҳама,
Бўйла гирён бўлмаишларди сира.

Юрдилар сўнгра улар сўйи ҳарам,
Лаб очиб лек урмади бир кимса дам.

- 1470 Каъба сори юрдилар барча шитоб,
Жонлари ўт ичра, танда изтироб.

Шайхлари қолмишди, ул танҳо эди,
Дину иймондин кечиб, тарсо эди.

Ул сабабдин лолу ҳайрон эрдилар,
Ҳар бири бир гўшада ўлтирдилар.

Шайхнинг бир дўсти бор эрди, расо,
Шайхни этмишди ўзига муқтадо.

Раҳбар эрди, оқилу доно эди,
Шайхнинг ҳар сирридин огоҳ эди.

- 1475 Шайланиб шайх Рум сари тутганда йўл,
Кетмиш эрди, Маккада эрмасди ул.

Маккага қайтганда бахти чопмади,
Шайхни ул хилватсаройдин топмади.

Излади чун, сўрди шайхнинг ҳолини,
Ўзгалар арз этдилар аҳволини.

Шайхга ул амри қазо не этганин,
Ҳам қадардин унга нелар етганин.

Зулфи тарсо шайхни нелар айламиш,
Бирйўла иймон йўлини бойламиш.

- 1480 Бўйлаким банд айламишдир зулфу хол,
Ҳирқани ёқди, тузалмоғи маҳол.

Тоатин тарк этди ул иймон ёқиб,
Айни фурсатда юрар тўнғиз боқиб.

Хўжа эрди, муқтадоси барчанинг,
Энди эрса белида зуннор анинг.

Ҳар сўзи эрди жаҳолат сори ўқ,
Энди-чи, кекса габрдин фарқи йўқ.

Чун эшитди сўзни бул содиқ мурид,
Жисму жонига аламдин тушди ўт.

1485 Деди: эй сидқу садоқат ичра, бас,
Эр эмассиз, балки хотин ҳам эмас.

Не учун даркор кишига дўсту ёр
Бўлмаса бундоқ қаро кунда мадор?

Шайхга содиқ эрсангиз, дўсти анис,
Нега ёрдам айламай, тарк этдингиз?

Ҳой, уят сизга, шуми меҳру вафо?
Дўстга дўст айларму мундоқ бир жафо?

Шайхки зуннор бойлаб, этди корни,
Сиз-да бойланг эрди ул зуннорни.

1490 Баски тарсоликка юзни бурди ул,
Лозим эрди этсангиз сиз ҳам қабул.

Ким дегай, сиздин мувофиқлик келур,
Бас, ишингиз чун мунофиқлик эрур.

Кимки дўстдир, дўстга ёвардир ўшал¹,
Дўстлик айлар, гарчи кофардир ўшал.

Бир ёмон кунда билингай дўсту ёр,
Яхши кунларда агарчи юз ҳазор.

Аждаҳо комига тушмиш шайхи жон,
Сиз қочибсиз юз буриб андин ҳамон.

1495 Ишқ қасрига тамал бадномлик ул,
Кимки андин бош чекарса, хомлик ул...

¹Ёвар – мададкор.

Дедилар барча: буларни сўйладик,
Шайхга кўп панду далолат айладик.

Истадик биз бирга кўрмоқни баҳам
Шайх ила шодликни ҳам, андуҳни ҳам.

Зухд сотиб, расволик олгаймиз, дедик,
Дин сотиб, тарсолик олгаймиз, дедик.

Неча айтдик, этмади бир иштиёқ,
Бизни бир-бир ҳайдади ўздин йироқ.

1500 Кўрмади биздин магарким фойда, суд,
Амр этди ортга қайтмоқликни зуд.

Амри бирлан ортга қайтдик барча боз,
Сўйладик бор гапни сенга рўй-рост.

Деди ул дарвешни содиқ: эй ажаб,
Сизда бул мушкулга бўлсайди талаб,

Бош урардингиз ҳамон Ҳақ пойига,
Тиз чўкиб ул ҳусни мутлақ пойига.

Ёлбориб айлардингиз арзу ниёз,
Шайхни бул савдодин этгил деб халос.

1505 Ҳақ кўриб сизни бу янглиғ беқарор,
Шайхга айлар эрди лутфин ошкор.

Қочдингиз шайхдин бу янглиғ, майлига,
Бормадингиз не учун Ҳақ олдиға?..

Тинглабон бул сўзни, афсуслар чекиб,
Турдилар ул барча бирдек бош эгиб.

Ул яна деди: хижолатдин не суд?
Бошга иш тушди, борайлик барча зуд.

Юзланиб даргоҳи Ҳаққа, қўл очиб,
Тавба айлаб, бошга тупроқлар сочиб,

- 1510 Ҳам қоғоз кўйлак кияйлик барчамиз,
Шайхимиз бўлсин фалокатдин тамиз.
Юрдилар Рум сари тарк айлаб Араб,
Бўдилар хилватда барча ҳақталаб.
Ҳар бири Ҳақ эшигинда интизор,
Гоҳ шафоат сўрди, гоҳи чеқди зор.
Бўйлаким қирқ кеча-кундуздир тамом
Бош кўтармай, бўдилар собит мақом.
Қирқ кеча кечди чу уйқудин йироқ,
Кечди қирқ кун нон ила сувдин йироқ.
- 1515 Сўрдилар бундоқ саботу сабр ила,
Оқибат тушди фалакка ғулғула.
Ул яшил кийган малоик, аҳли кўк
Кийдилар мотам либосин, ялпи кўк.
Раҳнамо дарвеш дуоси оқибат
Ўқ бўлиб мўлжалга тегди, чеқди барқ.
Қирқ биринчи кеча ул дарвеши хос
Ёлвориб, хилватда ўздин кетди боз.
Субҳидам ел эсди унга мушкбор,
Бўлди ғайб дунёси дилга ошкор.
- 1520 Ой бўлиб балқиб кўринди Мустафо,
Елкасида икки кокил тим қаро.
Сояйи Ҳақ, офтобдек чехраси,
Юз жаҳон бир тори мўйи садқаси.
Чун хиром айлаб, майин кулгайди ул,
Кимки кўрса, ҳушдин айрилгайди ул.
Кўрди дарвеш, сачради гўёки ўт,
Эй Набийуллоҳ, деди, илкимни тут.

Раҳнамосен халққа баҳри Зулжалол,
Шайхимиз йўлдин адашди, йўлга сол.

- 1525 Мустафо дедики: эй ҳимматфузун,
Шайхинг озод бўлди, биз ечдик тугун.

Ҳимматинг ул мунча таъсир айлади,
Шайхни афв эттирди, маъзур айлади.

Неча бир фурсатки шайху Ҳақ аро
Неча бир гарду ғубор эрди, қаро.

Ул ғуборларни супурдик ўртадин,
Бўйлаким зулматни сурдик ўртадин.

Бир шафоат қатрасин сочдик атай,
Бир умрга ул кифоят айлагай.

- 1530 Ўртада гарду ғубор йўқ мутлақо,
Тавбалар бўлди қабул, битди гуноҳ.

Сен яқин билгилки, юз олам гуноҳ
Битга тавба тафтидин бўлгай адо.

Лутфу эҳсон денгизи мавж урса гар,
Эрмидир, хотин — гуноҳин мавҳ этар...

Шул бир-икки сўзни айтиб сўнгидан,
Бўлди ғойиб сўнгра ул кўз ўнгидан.

Бўлди дарвеш шодланиб ҳушдин жудо,
Наъра чекди, титради еру само.

- 1535 Жумла асҳобин у огоҳ айлади,
Мужда берди, озими роҳ айлади.

Жумла асҳоби била фарёд этиб,
Елди, шайх олдига борди ул етиб.

Кўрдиларким, мисли оташ эрди шайх,
Беқарорлик ичра чун хуш эрди шайх.

Наъра тортиб чикди андоқ беқарор,
Кўзидин ёшлар оқарди шашқатор.

Барча ноқис сўзидин кечмиш эди,
Белидин зуннорни ҳам ечмиш эди.

1540 Ҳам кулоҳи габрини отишди ул,
Бори тарсоликни ирғитмишди ул.

Шайх йироқдин кўрди асҳобни ҳамон,
Ўзини нур ичра кўрди бегумон.

Ҳам хижолатдин яқо чок айлади,
Сочди тупроқ бошига, хок айлади.

Гоҳ булутдек ёш тўкиб, йиғларди ул,
Гоҳ аламдин жонини тифларди ул.

Оҳидин гардун ёнар эрди гаҳи,
Тан ёнаркан, хун ёнар эрди гаҳи.

1545 Ҳикмати, асрори, Қуръони давом
Ақлидин бир-бир ювилмишди тамом.

Энди эрса ёдига тушмишди, бас,
Жаҳл ила бечоралик эрди абас.

Ҳолини англаб, эгарди бошини,
Саждалар айлаб, тўкарди ёшини.

Хуни дилга ўзни чулғатмиш эди,
Ҳам хижолат терига ботмиш эди.

Дўсту ёр шайх ҳолига ташлаб назар,
Гоҳ чекиб андуҳ, гаҳи шодландилар.

1550 Бордилар шайх олдига ҳайрон ҳама,
Тутдилар шукрона айтиб, жон ҳама.

Дедилар шайхга: аё билгувчи роз,
Чун булут кетди, қуёшинг чикди боз.

Кетди куфр, ўрнига иймон келди, бас,
Бутпараст бўлди яна Яздонпараст.

Урди мавж ногоҳ у дарёи қабул,
Чун шафоат айлади сенга Расул.

Бул замон шукрона бир олам сенга,
Ҳаққа шукрон айла, не мотам сенга?

1555 Чун қоронғу баҳр аро Парвардигор
Йўл очиб берди қуёшдек ошкор.

Улки айлар субҳи равшанни қаро,
Тавбани этмиш гуноҳларга даво.

Тавбани аңдоқ бир оташ этди ул,
Ҳар нечук иллатни тубдан ёндирур...

Қиссадин ҳисса будирким, шул замон
Турди барча йўлга бўлмоққа равон.

Шайх ғусул этди ва кийди хирқа боз,
Юрди асҳоб бирла боз сўйи Ҳижоз.

1560 Шўҳи тарсо кўрди туш уйқусида,
Бир қуёш эрмиш унинг ўтрусида.

Ул қуёш дермиш: аё, тургил ҳамон,
Бор, югур, шайхингга эргаш бул замон.

Йўлини тутгил унинг, хокини ўп,
Мунча этдинг, мазҳаби покини ўп.

Сенга келтирмиш эди ишқи мажоз,
Сен анга ишқи ҳақиқат эт ниёз.

Йўлини тўсган эдинг, дилхоҳи бўл,
Йўлига тушгил унинг, ҳамроҳи бўл.

1565 Йўлдин оздирган эдинг, сен бу нафас
Оч кўзингни, айлагил рафлатни бас.

Ул санам кўз очди, этди тарки хоб,
Қалби порлар эрди мисли офтоб.

Кўнглига тушмишди бир дарди ажаб,
Беқарор этмишди дилни ул талаб.

Масту сармаст жонига тушмишди ўт,
Борлигин ёқмиш, туташмиш эрди ўт.

Билмас эрди қиз, у жони беқарор
Айлагай кўнгилга неларни нисор?

1570 Қуршамиш эрди ажиб бир оламе,
Дарди бор, йўқ эрди аммо ҳамдаме.

Бўйла бир оламки, унда роҳ йўқ,
Арзи дил айтай деса, огоҳ йўқ.

Бир замон шул нозу нахват ичра ул
Йиғлади, кўз ёшларини тўқди мўл.

Сўнгра фарёд чекди, чиқди ташқари,
Сочларин юлди, югурди сарсари.

Кўнглида дард эрди, жисми нотавон,
Бўлди шайхнинг ортидан йўлга равон.

1575 Бир булутдек беқарор боргайди ул,
Беҳушу беихтиёр боргайди ул.

Билмас эрди чун кезиб сахрою дашт,
Қайси йўл манзилга бўлгайдир туташ.

Ожизу саргашта боргай эрди қиз,
Юзини тупроққа сургай эрди қиз.

Айлар эрди Ҳаққа ул арзи ниёз:
Эй кариму роҳдону корсоз!..

Ожизу дармондаву бечорамен,
Хонумонимдин кечиб, оворамен.

1580 Йўлдин урдим бир азиз мардингниким,
Йўлдин урма сен мени, ғофил эдим.

Шафқат айла, этмагил қахру итоб,
Мен хато қилдим, менинг айбимни ёп.

Ҳар не қилдим, бенавомен, айблама,
Динга кирдим, сен мени динсиз дема...

Шайхга илҳом келди ғойибдин шу он,
Ки санам тарсолигин тарк айлабон,

Бўлди шул даргоҳимизга ошно,
Бизни истаб, роҳимизга ошно.

1585 Ортга қайтгил, сен унинг пешвози бўл,
Ул санамнинг ҳамдаму ҳамрози бўл.

Ортга қайтди шайх ҳамоно жаҳд ила,
Аҳди асҳобига тушди гулгула.

Дедилар: ҳой, ул ғазалхонлик қани?
Тавбаю узру пушаймонлик қани?

Тавба айлаб, ишқибозликму ишинг?
Тавбадин сўнг бенамозликму ишинг?

Шайх уларга айтди қизнинг ҳолини,
Тинглабон, ҳис этдилар аҳволини.

1590 Шайху асҳоб қайтдилар чун ортга боз,
Этдилар ул ерга, эрди дилнавоз.

Кўрдилар дилбарни, сарғаймиш юзи,
Гард-ғубор ичра эди қошу кўзи.

Бошяланг эрди, оёғи ҳам яланг,
Мурдадек йўл узраву уст-боши чанг.

Кўрди чун ул ой суюкли шайхини,
Эс-ҳуши як бора тарк этди уни.

- Шайх эгилди қизга, ҳушсиз эрди у,
Йиғлади, кўз ёшларидин сепди сув.
- 1595 Кўз очиб, ошиқни кўрди ул нигор,
Кўзлари ёш тўқди чун абри баҳор.
- Кўзлари тушмиш эди жон қасдига,
Отди ўзни шайх оёғи остига.
- Деди: номусдин ёнар жоним маним,
Бас, етар ул мунча пинҳон ёнганим.
- Пардани очил, аё устози роз,
Арза қил Ислумни, кўрсат роҳи рост.
- Арза қил Ислумни, кўрсат роҳи Ҳақ,
Эйки шайхи мўминин, огоҳи Ҳақ...
- 1600 Шайх анга Ислумни талқин этди то,
Чекдилар ул жумла ўтлиф бир нидо.
- Ул париваш бўлди чун аҳли аён,
Сел бўлиб кўз ёшлари оқди равон.
- Бўйлаким топди ҳақиқат сори йўл,
Тўлди иймон завқига огоҳ кўнгил.
- Завқи иймон бирла бўлди беғубор,
Келди ғам, сўнг ортидин бул ғамгусор.
- Деди: шайхо, тоқатим чун бўлди тоқ,
Тоқатим йўқ тортгали дарду фироқ.
- 1605 Тарк этармен ғамли бу дунёни то,
Алвидо, эй шайхи олам, алвидо!..
- Сўзни қисқа айладим, камситмагил,
Афв эт ошиқни сен, айбситмагил...
- Айтди шул сўзларнию жон берди ой,
Жонини жононга топширди ҳумой.

Офтобини булут босди қуюқ,
Жисмидин жони узилди, во дариг.

Қатра эрди, маскани баҳри мажоз,
Боқ, ҳақиқат денгизига кетди боз.

1610 Улки кетди, биз-да кетгаймиз ҳама,
Ел каби оламдин ўтгаймиз ҳама.

Ишқ, муҳаббат кўйида нелар бўлар?
Не бўлурни ишқни билганлар билар.

Ҳар не дерлар, йўлда бу мумкин эрур,
Аҳли раҳмат ҳам умид эмин эрур.

Нафс бул асрорни асло англамас,
Бенасиб майдонда чавгон ўйнамас.

Жон қулоғи бирла тингларсен буни,
Тан қулоғи илғамас, туймас уни.

1615 Жанг қилур ҳар дамда жон бирлан кўнгил,
Чек яна фарёдки, мотам чоғи бул.

Чусту чаққон бўл бу йўлда дам сайин,
Баҳри тоқат ичра сузгайсен кейин.

БЕШИНЧИ МАҚОЛА
ҚУШЛАРНИНГ ЎЗЛАРИГА РАҲБАР
САЙЛАШГАНИ

Жумла қушлар бул суханни тинглабон,
Дедилар: шаймиз ҳама тикмоққа жон.

Симурғ олмиш эрди чун сабру қарор,
Бир эмас, жонларда ишқ эрди ҳазор.

Азми роҳ этмоқ учун шайландилар,
Чин ният айлаб, анга бойландилар.

- 1620 Дедилар барча: керақдир бул замон
Бизга бир йўлбошчи, доно, нуктадон.
Бошласин, йўлбошчилик бўлсин иши,
Ўз-ўзини бошламас йўлга киши.
Раҳнамо, раҳбар керақдир бизга чун,
Ул азим денгизни кечмоқлик учун.
Бош эгайлик амру фармонига биз,
Йўлга тушмайлик унинг фармонисиз.
Бас, қўяйлик энди урмоқликни лоф,
Бирлашиб, барча борайлик Кўҳи Қоф.
- 1625 Зарра етгай талпиниб офтобга ул,
Бошимизга сояйи Симурғ келур.
Бизга ким раҳбар бўлур деб бор-бор,
Этдилар чун қуръа ташлашга қарор.
Қуръа кимга тушса, раҳбар бўлгуси,
Биз кичик қушларга сарвар бўлгуси.
Бўйлаким бир эътиборга келди иш,
Беқарорликдин қарорга келди иш.
Баски шул аҳду қарорни олдилар,
Жим бўлиб, бир лаҳза ўйга толдилар.
- 1630 Отдилар қуръа, эди лойиққа ул,
Қуръа тушди Ҳудҳуди ошиққа ул.
Жумла қуш Ҳудҳудни раҳбар этдилар,
Амрига ўзни сафарбар этдилар.
Олди тан Ҳудҳудни сарвар деб ҳама,
Раҳнамо, пешвою раҳбар деб ҳама.
Ҳукм унинг ҳукми эрур, фармони ҳам,
Унга шу танлар тасадуқ, жони ҳам.

ОЛТИНЧИ МАҚОЛА
ҚУШЛАРНИНГ ЙЎЛГА ШАЙЛАНИШГАНИ

- Худҳуди ҳодий чиқиб келди ҳамон,
Бошига қўндирдилар тож шул замон.
- 1635 Неча юз минг қуш жадал йўл олдилар,
Еру осмонларга соя солдилар.
- Сарҳади водийга охир етдилар,
Кўрдилар водийни, фарёд этдилар.
- Босди чун қушларни йўлнинг ҳайбати,
Солди ўт жонларга қўрқув, даҳшати.
- Тортишиб, парларни бир-бир юддилар,
Юлқишиб, танларни абгор қилдилар.
- Ювдилар қўлларни жонлардин шу чоқ,
Юклари кўп оғир эрди, йўл йироқ.
- 1640 Йўлда йўқ эрди йўловчи, сайр ҳам,
Заррайи шарр ҳам йўқ эрди, хайр ҳам.
- Кимсасиз, сассиз-садосиз, сирли йўл,
Ё камаймас, ё кўпаймас эрди ул.
- Сўрдилар: йўл мунча бўм-бўшдир нечун?
Худҳуд айтди: иззати подшо учун...

БОЯЗИД ҲАҚИДА ҲИКОЯТ

- Бир кеча чиқди шаҳардин Боязид,
Кўрди халқдин холи оламда сукут.
- Кўқда ой порларди, тун афруз эди,
Кеча эрмас, ўйлаким кундуз эди.
- 1645 Беҳисоб юлдуз ёнарди кўк аро,
Ҳар бирида айрича ҳусну жило.

Шайх кезиб, сайр айлади сахрони чун,
Чекмади мен бунда деб бир кимса ун.

Қучди бир ҳолат уни, бузди сукут,
Деди: ё Раб, тушди шу жонимга ўт.

Бу улуғворликки даргоҳингдадир,
Лек уни севгучи жонлар қайдадир?

Чун овоз келди: аё ҳайрону зор,
Бермагай ҳар кимсага йўл шаҳриёр.

1650 Бўйлаким иззатни юксак тутди шоҳ,
Келмагай то бу эшикка ҳар гадо.

Бул ҳарамдин сочилур оламга нур,
Ухлаган, ғофил улусга тушмас ул.

Чун эранлар кўз тутарлар интизор,
Бўлса деб мингдан бировга толе ёр...

ЕТТИНЧИ МАҚОЛА
ҚУШЛАРНИНГ ХУДҲУДГА АРЗ
ЭТИШГАНИ

Жумла қушлар қолдилар қўрқув аро,
Парлари қон, тиллари ёҳу аро.

Бор эди йўл, йўқ эди поён анга,
Бор эди дард, йўқ эди дармон анга.

1655 Чарх урарди йўлда истиғно ели,
Жаҳд этарди кўкни ҳам ағдаргали.

Бўйла бир йўл эрдиким мушкул, маҳол,
Азмига ҳатто қуёш ҳам бемажол.

Борму бир қуш шу ёруғ оламда, ҳай,
Бўйла йўл жабрига тоқат айлагай?

Баски қушлар қўрқув ичра қолдилар,
Барчаси бир чеккада тўпландилар.

Боқдилар Ҳудҳудга ҳайронлик била,
Неки ҳайронлик, паришонлик била.

1660 Дедилар ул барча Ҳудҳудга қараб:
Шоҳ ҳузурида керак расми адаб.

Неча бор бўлдинг Сулаймон олдида,
Эътибор топдинг у султон олдида.

Расми хизмат сарбасар билгувчисен,
Унда не хавфу хатар, билгувчисен.

Йўл босиб, билдинг баланду пастини,
Айланиб, кўрдинг жаҳоннинг бастини.

Ройимиз бундоқ, шу соат айла нақд,
Чун ўзинг бизга имоми ҳаллу ақд¹.

1665 Чик ҳамон минбарга, огоҳ айлагил,
Яъни, ўз қавмингни йўлга шайлагил.

Сўйла, не ул расми одоби мулук,
Чун жаҳолат бирла бўлмас бу сулук.

Ҳар кўнгил зимнида бордир мушкули,
Йўлга тушгай, бўлса гар фориф дили.

Арз этармиз сенга мушкуларни биз,
Шубҳадин фориф этиб дилларни биз.

Аввало сен айла мушкуларни ҳал,
Сўнгра барча йўлга тушгаймиз жадал.

1670 Биз билармиз, йўл машаққатли, йироқ,
Шубҳа бўлган дилда бўлмас иштиёқ.

¹Имоми ҳаллу ақд – мушкуларни ҳал этувчи бошлиқ.

Дилни поклаб, йўлга қўйгаймиз қадам,
Бош урармиз сўнгра ул даргоҳга ҳам.

ҲУДҲУДНИНГ ҚУШЛАР МУШКУЛИНИ ҲАЛ ЭТГАНИ

Шунда Ҳудҳуд сўзини соз айлади,
Чикди ул минбарга, оғоз айлади.

Тож кийиб, ўлтирди зумрад тахтга ул,
Ҳар киши кўрди, етишди бахтга ул.

Неча юз минг қушки шу дунёда бор,
Чекдилар олдида бирдек саф-қатор.

1675 Булбулу кумри баробар келдилар,
Ҳам баробар нағма чекмоқ бўлдилар.

Кумри, булбул келдилар ҳамроз бўлиб,
Қоридек хуш лаҳжа, хуш овоз бўлиб.

Иккиси ун чекди сўнгра ногаҳон,
Фулғула тушди жаҳонга шул замон.

Ул наволарким қулоқда янгради,
Беқарор этдию мадхуш айлади.

Ким эшитди нағмани, хуш эрди ул,
Гоҳи хушли, гоҳи беҳуш эрди ул.

1680 Сўнгра Ҳудҳуд сўзни сўзга бойлади,
Парда очди, сирни ошкор айлади.

САККИЗИНЧИ МАҚОЛА ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Биттаси сўрди: аё соҳиб сабақ,
Не сабаб сенга карамлар этди Ҳақ?

Биз-да қушмиз, сен-да қушсен, болу пар,
Ўртада бордир тафовут шунчалар?

Не гуноҳлар кечди биздин, хулласи,
Сенга софи тегди, бизга қуйқаси?

Деди Ҳудҳуд унга: эй қуш, бир кези
Бизга тушмишди Сулаймоннинг кўзи.

1685 Симу зардин етмади сарват менга,
Бир назардин етди бу давлат менга.

Етмагай тоат-ла бунга бир касе,
Тоат этмиш эрди Иблис ҳам басе.

Деса: қўй тоатни, не ҳожат сенга?
Бас, ёғилгай ҳар нафас лаънат анга.

Айла тоат, сен уни тарк этмагил,
Тоатингни лек балаңд ҳам тутмагил.

Айлагил тоат-ла умрингни басар,
То Сулаймон сенга ҳам этсин назар.

1690 Бўлса гар манзур Сулаймонга сўзинг,
Не десак, ундан-да афзалсен ўзинг...

ҲИКОЯТ

СУЛТОН МАҲМУД ВА БАЛИҚЧИ БОЛА

Шоҳ Маҳмудга етиб амри қазо,
Бўлди бир кун бори лашкардин жудо.

Отини елдирди ҳар ён жаҳд ила,
Кўрдиким, соҳилда эрди бир бола.

Қармоғин дарёга солмишди ҳамон,
Шоҳ салом берди, ўтирди ёнма-ён.

Маъюс эрди ул жужук, маъзун эди,
Кўзлари ҳасратли, кўнгли хун эди.

- 1695 Сўрди Маҳмуд: нега ғамгинсен, болам,
Кўзларингда бунчалар дарду алам?

Ул бола дедики: сўрма, эй азиз,
Уйда биз етти гўдакмиз, отасиз.

Онамиз ётгай тўшақда, бедаво,
Камбағал, йўқсил, гадомиз, бенаво.

Мен балиқ тутмоқ бўлиб ҳар кун давом
Ўлтирурмен бунда тонгдин токи шом.

Не азоблар бирла тутгаймен балиқ,
Кечқурун бизга таомдир шу, аниқ.

- 1700 Шоҳ деди: осон эмас бу ҳар қалай,
Истасанг, мен дўсту ёрдамчинг бўлай.

Рози бўлди ул бола таклифга то,
Шул замон дарёга қармоқ солди шоҳ.

Қўллади шоҳ давлати андоқ уни,
Юз балиқ қармоққа тушди шу куни.

Ул бола кўрди, балиқлар эрди чун,
Деди: ҳай, давлатли бўлдим мен бугун.

Не ажаб давлатлидирсен, эй ғулом,
Сен сабаб бўлди балиқлар банди дом.

- 1705 Шоҳ деди: кам бўлмагайсен, эй жигар,
Ким балиқ тутди бугун, билсанг агар.

Давлатинг юз очди бундоқ, ошно,
Чун сенга ёрдамчи бўлди подшо...

Отга минди сўнгра ул, бўлди савор,
Болакай деди: аё, ҳиссангни ол.

Шоҳ дедики: ол бугун ҳиссамни сан,
Эртага ҳар неки тутсанг, менга тан...

Эртага ҳозир бўлурсен сен менга,
Мен сира ҳиссамни бермам кимсага.

1710 Эртаси меҳри жўшиб огоҳнинг,
Ўртоғи ёдига тушди шоҳнинг.

Йўллади шотирни, олдирди ҳамон,
Тахтга ўтқазди етимни шул замон.

Булфузул дедики: шоҳим, бул гадо...
Шоҳ деди: ул менга дўсту ошно.

Ҳар не бўлсин, биз уни этдик қабул,
Сўнг уни бир юртга подшо этди ул...

Бахтиёрдин биттаси сўрди савол:
Қайдин, айт, сенга етишди бу камол?

1715 Деди: шодлик келди, кетди ғам, қадар,
Соҳиби давлат менга солди назар...

БИР ҚОТИЛ ВА ҲАБИБИ АЪЖАМИЙ ҲИКОЯТИ

Кимсани қатл этди подшо бир куни,
Тушда кўрди шул кеча сўфий уни.

Сайр этиб жаннатда, хандон эрди ул,
Гоҳи ҳуррам, гоҳ хиромон эрди ул.

Сўрди сўфий: сен ёвуз қотил эдинг,
Сарнигун эрдинг, иши ботил эдинг.

Қайданам сенга етишди бул мақом?
Этганинг ишларга зиддир бул тамом.

- 1720 Дедиким, қоним оқаркан ул дами,
Ўтди ёнимдин Ҳабиби Аъжамий.
- Мен тарафга сал қиёлаб пири роҳ,
Ёширин кўз солди, отди бир нигоҳ.
- Келди бул бахту саодатлар менга,
Бир назарнинг иззати боис анга.
- Кимга тушса соҳиби давлат кўзи,
Неча юз асрор анга юз очгуси.
- Етмагунча то эранлардин назар,
Қайда сенга жисму жонингдин хабар?
- 1725 Якка эрсанг, уйда ўлтиргил базе,
Йўл босиб юргайму танҳо, бекасе.
- Пир керак йўлларда, ёлғиз юрмагил,
Кўр бўлиб, дарёга ўзни урмагил.
- Пир йўлингда раҳнамо бўлгай сенга,
Ҳар ишингда ул паноҳ бўлгай сенга.
- Йўлда не пасту баланд, кўргаймисен?
Бир асокаш бўлмаса, юргаймисен?
- Сенда кўз йўқ, йўл эса олис эрур,
Пир сенга йўлда қуловузлик қилур¹.
- 1730 Улки бор бошида соҳиб давлати,
Чарчамас йўлларда, бўлмас хижлати.
- Кимки бир давлат била пайвастадир,
Илкига олса тикан, гулдастадир.

¹Қуловуз – йўлбошчи.

ҲИКОЯТ

СУЛТОН МАҲМУД ВА ТИКАНЧИ ЧОЛ

Шоҳ Маҳмуд айлади сайру шикор,
Лашкаридин айрилиб, чеқди канор.

Учради бир чол тиканчи, ногаҳон
Эшшаги мункиб, йиқилди юк ҳамон...

Кўрди шоҳ: эшшак харобу иш тигиз,
Бошни қашлаб чол турарди чорасиз.

1735 Ёнига борди ва сўрди: эй ота,
Ортгани ёрдамлашайми? Деди: ҳа.

Ёрдам этсанг, не келур андин шу он?
Менга - фойда, сенга ҳам эрмас зиён.

Чун очик чехрангда кўргаймен насаб,
Марҳамат этсанг ғарибга, не ажаб...

Бас, эшитди сўзни, один тушди шоҳ,
Сўнг тиканлар устига энгашди шоҳ.

Йиғдию ортди эшакка ул ҳамон,
Отини сурди кейин лашкар томон.

1740 Деди лашкарга: тиканчи чол келур,
Чун тикан ортиб келур эшакка ул.

Сиз боринг-да, чолни ҳар ёндин тўсинг,
Келтиринг, сўнг рўпарамда ўтқизинг.

Тўсдилар йўлларни, чолни кўрдилар,
Йўлини подшо томонга бурдилар.

Чол деди: шу қилтириқ эшшак билан
Бўйла бир лашкарга бас келгайму мен?

Чолни кўрқув босди, лекин шул замон
Кўзга ташланди йироқдин соябон.

- 1745 Соябон сори эшакни сурди чол,
Соябон остида шоҳни кўрди чол.
- Кўрдиким, шоҳ эрди унга ошно,
Бас, хижолат ичра қолди, чеқди оҳ.
- Деди: ё Раб, бул нечук ҳолим менинг?
Шоҳ Маҳмуд эрмиш ҳаммолим менинг.
- Шоҳ деди: эй мискиним, ҳолинг нечук?
Сўйла бизга энди, аҳволинг нечук?
- Чол деди: ҳолим биларсен, ўйнама,
Ўзни чун билмасга солма, қийнама.
- 1750 Бенаво чолмен, ғарибу дилшикан,
Кеча-кундуз чўлда чопгаймен тикан.
- Сўнг сотиб бозорда, олгум нон анга,
Гар қўлингдин келса, бергил нон менга.
- Шоҳ деди: айтгил баҳосин, эй ғариб,
Мен сотиб олгум тиконинг зар бериб.
- Чол деди: шоҳим, сен арзон истама,
Ўнта ҳамён, де баҳосин, кам дема...¹
- Шунда аскарлар дейишди: бўлди, бас,
Бул матоҳинг икки пулга арзимас.
- 1755 Чол деди: ҳа, арзимас бир пулга ул,
Лек анга бундоқ харидор кам бўлур.
- Соҳиби давлат қўл урса, бул тикан
Гул очиб, юз товланиб, бўлгай чаман.
- Борлиғи атру уфор бўлгай унинг,
Ҳар бутоғи бир динор бўлгай унинг.

¹Чол, ўн ҳамён тилла, демоқчи.

Бўлдилар не ранжу озор дуч менга,
Келди то бундоқ харидор дуч менга.

Гар тикандир, нархи кўп арзон эрур,
Шоҳ қўл урса, қиймати чандон эрур.

1760 Шоҳ эшитди бул суханни сарбасар,
Ул тиканчи чолга тилло берди, зар.

Жумла лашкар ҳам кўриб бу ҳолни,
Сочдилар бошига танга чолни.

Ўн туман зар берди унга шахриёр,
Бул ҳикоят қолди биздин ёдгор...

ТЎҲҚИЗИНЧИ МАҚОЛА *БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ*

Бошқа бир қуш сўрди: эй пушту паноҳ,
Мен нетай гар бўйла ожизмен, адо?

Куч-мадор йўқ менда юрсам сарсари,
Бўйла йўлда юрмаганмен илгари.

1765 Бул йироқ водийда йўл юрмоқ қийин,
Аввалин манзилда ўлмоғим тайин.

Йўлки, ўт пурковчи тоғлар бор талай,
Ҳар киши андин ошолмас ҳар қалай.

Юз туман жонлар чу ажраб бошидин,
Оқди селлар қон ила кўз ёшидин.

Юз туман ақлу заковат қўйди бош,
Қўймаса бошини, бошин ёрди тош.

Ушбу йўлда не эранлар бериё,
Юз яширди, айлабон шарму ҳаё.

1770 Мен бу йўлда ким эмишмен, бир губор,
Гар борар бўлсам, ўлармен зор-зор.

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Ҳудҳуд айтди: эй асиру сарнигун,
Тобакай кўнглингда бундоқ бир тутун?

Баски қадринг бунда пастдир бул қадар,
Хоҳи ўл, хоҳ ўлма, андин не самар?

Боқки, бул дунё нажосатдир давом,
Халқ уни истаб, адодирлар тамом.

Неча юз минглаб халойиқ қуртдайин
Молу дунё деб ўлурлар тинмайин.

1775 Бу нажосат ичра этма ўзни хор,
Ўлганинг афзал бу йўлда зор-зор.

Мену сендин бу талаб эрса, хато,
Ғам ила ўлсак магар, бўлгай раво.

Бу жаҳон ичра хато бисёр эрур,
Чун улардин биттаси инкор эрур.

Не эмиш бир яхши ҳажжом бўлганинг?¹
Яхшидир ишқ ичра бадном бўлганинг.

Неча юз минг халқ эрур таррор ҳама²,
Шу разил дунёни деб мурдор ҳама.

1780 Майли, тут таррорчиликдин ишқни кам,
Сен учун кам эрса, борму менга ғам?

Бўлма таррор, бошқа савдо айлагил,
Ишқ ила кўнгилни дарё айлагил.

¹Ҳажжом – томирдан қон олувчи, табиб.

²Таррор – ўғри, қиссауру

Десалар гар бу фурур эрмиш, ҳавас,
Бўйла манзилким, киши етган эмас.

Бу ҳавас кўйида мен жон бермагум,
Яхшидир уйга, дўконга бермагим...

Бўйла инсонларни кўрдик, тингладик,
Бирнафас бўлсин-да, ўздин кечмадик.

1785 Иш кўпайди бизга халқ бирлан, ниёз,
Бир ҳовуч йўқсил, гадо ул, бенамоз.

Кечмагунча ўздину халқдин, ўлиб,
Жонимиз чиқмас офиздин пок бўлиб.

Халқ учун ким мурда эрмас эрса, бас,
Мурдадир ул, пардага маҳрам эмас.

Маҳрами бул парда жон огоҳидир,
Халққа зинда кимса марди роҳмидир?

Эр эсанг, кўйгил қадам, мардона юр,
Эрмасанг, хотин бўлиб, бир четда тур.

1790 Бу талаб гар эрса кофирлик ҳама,
Сен бу ишни сарсари деб ўйлама.

Ишқ офочи мевасиздир, бесамар,
Мева кутганларга айт, кетсин бадар.

Ишқ агар кўнгилни манзил айлагай,
Жонни шу дунёга бедил айлагай.

Эр кишини айлагай ул фарқи хун,
Бўйлаким афтода этгай, сарнигун.

Бир нафас ҳолингга қўймас, бедаво,
Ўлдирар ул, сўнгра сўргай хунбаҳо.

1795 Сув берар бўлса, суви аччиқ, тахир,
Нон пиширса, қонга қоргайдир хамир.

Гар чумолидек заиф эрсанг-да, ул,
Ёприлиб бошингга чун зўрлик қилур.

Масканинг бўлгай мудом баҳри хатар,
Ютганинг бўлгай нуқул хуни жигар.

ҲИКОЯТ

ШАЙХ ХАРАҚОНИЙНИНГ ОЛЛОҲДАН НОН СЎРАГАНИ

Шайх Харақоний Нишопурга юриб,
Ётди ул манзилга чун чарчаб, ҳориб.

Ҳирқасига бурканиб, бир четда зор,
Ётди сўнг бир ҳафта ёлғиз, оч-наҳор.

1800 Ҳафта сўнггида дедиким: эй Худо,
Шафқат айла, бурда ноним бер манго.

Ётди овоз унга: бундоқ ётма, тур,
Бор-да, майдони Нишопурни супур.

Бир синиқ олтин топарсен, ол ҳамон,
Нон сотиб олгин ўзингга, эй фалон.

Шайх деди: йўқдир супурги, ғалвирим,
Бўлса гар, бўлгайму эрди бул ғамим?

Бенаводирмен, қуруқ жону тана,
Бурда ноним бер, Худойим, қийнама.

1805 Деди ҳотиф: нон керак жон истасанг,
Бор-да майдонни супур нон истасанг...

Турди шайх, сўнг бир эшикка ул бориб,
Олди ғалвиру супурги ёлбориб.

Жаҳд этиб, майдон супурди, эгди қад,
Ул синиқ олтинни топди оқибат.

Бўлди хурсанд, ўрнига тушди кўнгил,
Борди зуд нонвойгаву нон олди ул.

Лек йўқолмишди супурги ушбу дам,
Йўқ эди ғалвир, синиқ тиллоси ҳам.

1810 Жонига ўт тушди, ёнди ул фақир,
Отди ўзни, оху фарёд солди пир.

Деди: борму мен каби бечора чун,
Энди нетгаймен, пулим йўқ нон учун?

Юрди ҳар ён ўхшаб ул девонага,
Урди ўзни бир бузуқ, вайронага.

Кўрди ногоҳ, чун кираркан ичкари,
Унда шай эрди супурги, ғалвири.

Шод бўлиб қичқирди: эй қодир Худо,
Нега этдинг менга дунёни қаро?

1815 Чун заҳар этдинг нечун нонимни сен?
Ол шу ноним, бер менга жонимни сен...

Ҳотиф айтди: этмаган эй ўзни хуш,
Тотли бўлгай нонга қўшсанг нонхуруш.

Сен қуруқ нонга ёпишдинг, ўйлагил,
Мен хуруш қўшдим анга, шукр айлагил...

ҲИКОЯТ

БИР ДЕВОНАНИНГ ОЛЛОҲДАН ТЎН СЎРАГАНИ

Бор эди девона, бир дилхаста жон,
Тан яланғоч, хулқи хуш, ораста жон.

Деди: ё Раб, жубба бер, кийгум ани,
Бошқалардек айлагил хуррам мени.

- 1820 Этди хотифдин овозе: кутма, тур,
Бор ҳамон, иссиқ қуёшимда ўтир...
- Деди: ё Раб, мунча бергайсен азоб,
Жубба эрмишми фалақда офтоб?
- Деди: бор, сабр айла ўн кун унда чун,
Жубба бергаймен сенга, эй бағри хун...
- Ўтди ул ўн кун ародин, ногаҳон
Жанда келтирди биров, жулдур чопон.
- Чун ямоғи мингта, балки мўл эди,
Тўнни келтиргувчи ҳам йўқсил эди.
- 1825 Деди ул девона: эй донойи роз,
Жанда тикдингму атайлаб менга мос?
- Ёндими буткул бисотинг, эй Худо,
Менга бундоқ жандани кўрдинг раво?
- Тўн тикибсен минг ямоқдин чинданам,
Бул ҳунарни кимдан ўргандинг, Эгам?..
- Иш эмас осон унинг даргоҳида,
Иш бўлур тупроқ эсанг гар роҳида.
- Неча бир жонлар анга талпиндилар,
Нору нурга ёндашолмай, ёндилар.
- 1830 Бул эшиқда не умрлар ўтмади,
Чекди ғам, мақсадга аммо етмади...

ҲИКОЯТ
РОБИАНИНГ ЕТТИ ЙИЛ ЮРИБ, МАККАГА
БОРГАНИ

Робиа чун эрди эрлар тожи ул,
Каъба деб йўлларда юрди етти йил.

Чун яқинлашди ҳарамга шодком,
Энди этгаймен, деди, ҳажжи тамом¹.

Каъба сўйига шошилди беқарор,
Лек аёллик узри бўлди ошкор².

Орқага қайтди, деди: эй Зулжалол,
Етти йил чекдим баче ранжу малол.

1835 Оқибат етганда бозоримга ман,
Ташладинг қаршимга бундоқ бир тикан.

Ёки қўй хонанга, дилни шод этай,
Ёки қўй, хонамда мен маскан тутай...

Токи ошиқ бўлмасанг чун Робиа,
Ошкор бўлмас замири воқеа.

Токи бул денгизда сузгайсен давом,
Ул қабул тўлқинлари келгай мудом.

Каъбадин гоҳ ортга сургайлар сени,
Дайр аро асрорга бургайлар сени.

1840 Ўзни бул гирдобда бардам айлагил,
Хотирингни ҳар нафас жам айлагил.

Мубтало бўлсанг ўшал гирдобга лек,
Бошинг айлангай тегирмон тошидек.

Бўлмагай сенда жамиятдин нишон,
Пашшага ўхшаб қолурсен бегумон...

ҲИКОЯТ

БИР АЗИЗНИНГ ДЕВОНА БИЛАН СУҲБАТИ

Бор эди бир гўшада девона, хор,
Ёнига келди азизи номдор.

¹Ҳажжи тамом — мукамал ҳаж.

²Ҳайз кўрди.

Деди: сенда аҳлият кўрдим аниқ,
Хотиринг жамдир мудом, фикринг йиғиқ.

1845 Деди: қайда хотири жамлик чунон?
Пашша бирлан бургадин йўқдир омон.

Кун бўйи пашша талаб, бергай азоб,
Тунда бурга қақшатиб, бермайди хоб.

Пашша кирмиш эрди Намруд бурнига,
Сўнгра солмишди уқубатлар анга.

Мен агар Намруди давронмен, Ҳабиб
Пашша бирлан бургани этмиш насиб...

ЎНИНЧИ МАҚОЛА

БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқаси деди: гуноҳим менга юк,
Бул гуноҳлар бирла боргаймен нечук?

1850 Пашшаким ботмиш гуноҳларга шу тоб,
Йўл босиб, боргайму ҳаргиз Кўҳи Қоф?

Чун гуноҳкор нотавондир йўл аро,
Бас, нетиб топгай у қурби подшо?

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Айтди: гофил, бўлма андин ноумид,
Сен мудом лутфу карамдин эт умид.

Бўйла осонликча тарк этсанг сипар,
Иш яна мушкул бўлур, эй беҳабар.

Бўлмасайди тавбаси эрнинг қабул,
Ҳақ анга айлармиди неъмат нузул?

1855 Тавба қил этган гуноҳингга ҳамон,
Тавба эшиги очиқдир ҳар замон.

Сидқи дил бирлан қадам қўйсанг анга,
Юз мурувватлар чиқар пешвоз сенга.

ҲИКОЯТ

БИР ГУНОҲҚОРНИНГ ТАВБАСИНИ БУЗГАНИ

Бир киши турлик гуноҳлар айлади,
Тавба қилди, тўғри йўлни танлади.

Лек яна нафсига юзни бурди ул,
Айнади, шаҳватга ўзни урди ул.

Тавбасин бузди, чу маҳкам тутмади,
Йўлдин озди, не гуноҳлар этмади.

1860 Лек яна дард бирла ўртанди дили,
Кўп хижолат чеқди, ортди мушкули.

Измида аввалги бори йўқ эди,
Тавба истарди, қарори йўқ эди.

Кеча-кундуз кўнгли дард ичра тутош,
Кўзларида дамба-дам қон эрди, ёш.

Йўлларига гар қўнар бўлса ғубор,
Айлар эрди ёши бирлан беғубор.

Бир саҳар хотиф чу овоз айлади,
Мушкулин осон, қишин ёз айлади.

1865 Деди: айтурким Худованди жаҳон,
Тавба этган эрдинг аввал, эй фалон.

Афв этиб, тавбангни этгандим қабул,
Этмагандим йиғлатиб зору малул.

Тавбани буздинг яна, қаҳр этмадим,
Сенга муҳлат бердим, эй беҳимматим.

Жаннатул ризвонни истарсен бугун,
Бош уриб остонамизга сен тагин.

Кел, гуноҳингдин яна ўтгувчи биз,
Сен гуноҳ этгувчисен, кутгувчи биз...

ҲИКОЯТ
ТАНГРИНИНГ БУТПАРАСТГА ЖАВОБ
БЕРГАНИ

1870 Бир кеча Сидрада ул Рухул амин
Тинглади Ҳақнинг саси, лаббайкасин.

Тангрини кимдир чақирмоқда, деди,
Ким эмиш ул банда, бир билсам эди.

Кам эмас, ҳар ҳолда олий банда ул,
Гар ўлиқдир нафси, кўнгли зинда ул...

Бир кўрай деб қай тарафга чопмади,
Ахтариб етти фалакни, топмади.

Ерга инди, топмади дарёда ҳам,
Топмади ул тоғда ҳам, саҳрода ҳам.

1875 Ҳақ ҳузурига шошилди сўнг шитоб,
Тинглади лаббайка боз, Ҳақдин жавоб.

Чун камоли ғайрати ёнди яна,
Чарх уриб, оламни айланди яна.

Топмади ул бандани, деди: Худо,
Бир кўрай ул кимсани, кўрсат манго.

Ҳақ деди: Рум мулкига чопгил ҳамон,
Дайр ичра ўлтирур, топгил ҳамон.

Борди Румга, кўрди, кофир ошкор
Дайр аро бут олдида йиғларди зор.

- 1880 Жабраил чун бўлди оташдил яна,
 Ҳақ ҳузурига шошилди ул яна.
 Дедиким: англат менга, эй бениёз,
 Парда оч, этгил аён, не эрди роз.
 Дайр аро ул бутга этгайдир хитоб,
 Лутф этиб, сен унга бергайсен жавоб.
 Ҳақ таоло деди: ул кўнгли қаро
 Йўл йўқотмиш янглишиб гафлат аро.
 Янглишиб, йўлдин адашди ул сақат,
 Биз билармиз, йўлни этмасмиз галат.
- 1885 Лутф этиб, меҳробга бошлармиз уни,
 Лутфимиз истар шу қулнинг узрини...
 Ҳақ унинг жонига сўнгра очди йўл,
 Ё Худо, ё Раб, демоққа тушди ул.
 Билки ул ҳам Ҳақ учун миллат эрур,
 Ҳақ иш ҳақдирки, беиллат эрур.
 Ҳеч вақойинг бўлмаса даргоҳида,
 Чекма ғам, хоку ғубор бўл роҳида.
 Бунда ёлғиз зуҳдга эрмас эътибор,
 Ҳечнинг ҳам даргоҳи Ҳақда қадри бор.

СЎФИЙ ВА АСАЛЧИ ҲИКОЯТИ

- 1890 Сўфийе Бағдодда боргайди шитоб,
 Ногаҳон унга етишди бир хитоб.
 Дерди кимдир: қой, асал бор, яхшилар,
 Мен уни арзонга бергум, ким олар?
 Борди сўфий, сўрди: эй соҳибкарам,
 Ҳеч вақога ҳам уни бергаймусан?

Деди: бор, девона, бўлма булҳавас,
Ҳеч вақога бир нима бергайму кас?

Деди хотиф шунда: сўфий, кел бери,
Турма ортиқ, бир қадам бос илгари.

1895 Ҳечга биз ҳар нарса бергаймиз сенга,
Истагинг не эрса, бергаймиз сенга.

Раҳмати Ҳақ бўйла порлоқ бир қуёш,
Шафқатин этмиш бутун оламга фощ.

Раҳматин кўргилки, бир кофирни деб,
Кўрди ул озорни пайғамбарга эп...

ҲИКОЯТ

ТАНГРИНИНГ МУСОГА ТАНБИҲ БЕРГАНИ

Ҳақ таоло деди: Қорун зор-зор,
Чорлади, Мусо, сени етмиш бор.

Бермадинг бир карра унга сен жавоб,
Гар менга бир бора этсайди хитоб,

1900 Ширк бутоғин жонидин узгай эдим,
Хилъати иймонни кийгизгай эдим.

Юз азоб бирлан уни этдинг ҳалок,
Бошини тупроққа тикдинг, бўлди хок.

Сен яратган бўлсанг эрди гар уни,
Айламасдинг мунчалар мустар уни...

Улки бераҳматни ҳам раҳмат этар,
Аҳли раҳматни валинеъмат этар.

Лутфу эҳсон денгизи илҳомчидир,
Айбимиз - денгизга томган томчидир.

1905 Улки лутф айлар чу бахшойиш ила,
Ўзгарирму айбу олойиш била?

Ким гуноҳкорни гуноҳкор айлагай,
Ўзни жабр этгувчи, жаббор айлагай...

ҲИКОЯТ

ТАНГРИНИНГ МАРҲАМАТИ

Ўлди бир бузғунчи айлаб кўп гуноҳ,
Элтдилар тобутни шайлаб йўлга то.

Кўрди зоҳид, этди андин эҳтироз,
Этмагай то бўйла марҳумга намоз.

Шул кеча туш кўрди ул, ҳайрон эди,
Муфсид ул жаннат аро сайрон эди¹.

1910 Сўрди зоҳид: сўйла менга, эй ғулом,
Этди қайдин сенга бул олий мақом?

Ботмиш эрдинг сен гуноҳларга баса,
Бошдин охир ифтироларга баса.

Не сабаб сенга етишди манзалат?
Бул равому сенга, асрорингни айт.

Деди: сен раҳм этмадинг менга, аё,
Ул сабабдин менга раҳм этди Худо.

Ишқбозлик бўйла ҳикмат айлагай,
Ул этар инкор, бу раҳмат айлагай.

1915 Ҳикмати улдирки, тунда бир йўла
Бир гўдакни йўлга солгай шам ила.

¹Муфсид – бузғунчи.

Ел юборгай, шамни сўндиргай кейин,
Ул гўдакни ғамга тўлдиргай кейин.

Нега сўндирдинг, дея сўргай ҳисоб,
Унга юз шафқат ила этгай итоб...

Гар ҳама бирдек намоз қилгай эди,
Ҳикмати ишқига тенг бўлгай эди.

Ҳикмати битмас сира, бўлмас тамом,
Бўйлаким бўлмишди, чун бўлгай мудом.

1920 Йўлида юз минг ажиб ҳикмат эрур,
Қатраси баҳрул нажот, раҳмат эрур.

Сен учун шул етти осмон, эй ўғил,
Айланур ҳар лаҳза, ҳар он, эй ўғил.

Сен учун кўқда малаклар жонфишон,
Хулду дўзах лутфу қаҳрингдин нишон.

Сажда айлар сенга қудсийлар фақат,
Куллу жузв бори вужудинг ичра ғарқ.

Ўзни кам тутма, назар сол ҳар сари,
Йўқ шу олам ичра сендин афзали.

1925 Жузв жисминг эрса, жонинг кулли кулл,
Тутма ожиз ўзни сен, хор этмагил.

Порлади кулл, бўлди жузвинг ошкор,
Етди жонинг, бўлди узвинг ошкор.

Тан жондин, жон эмас жузвдин жудо,
Жон куллдин, кулл эмас узвдин жудо.

Беададир бўйлаким роҳи Аҳад,
Жузву куллдин сўйламоққа борму ҳад?

Бошинг узра абри раҳматлар етиб,
Ёғдирур найсон сенинг шавқингни деб.

- 1930 Келса куллнинг юксалиш соатлари,
Сен учундир тўнлари, хилъатлари.
То малоик мунча ғайрат қилдилар,
Сен учун тоат, ибодат қилдилар.
Ул ибодатларни Ҳақ парвардигор
Сенга бахш айлар, сенга этгай нисор...

ҲИКОЯТ
МАЛАКЛАР ИБОДАТИ

- Деди Аббоса: қиёмат қўпса гар,
Қоплагай дунёни қўрқув сарбасар.
- Ғофилу осийки этмишлар гуноҳ,
Бир нафасда юзлари бўлгай қаро.
- 1935 Халқи бесармоя ҳайронлик аро,
Ҳар бири айру паришонлик аро.
- Шу заминдин токи ул тўққиз фалак
Ичра йиллар тоат этмишди малак.
- Ҳақ таолдо олғай ул тоатларин,
Бир ҳовуч тупроқ уза сочгай барин.
- Шунда юксалгай малоикдин нидо:
Нега инсон йўлимиз тўсгай, Худо?
- Ҳақ таоло дерки: аҳли осмон,
Сизга бундан етмагай суду зиён.
- 1940 Аҳли хокийларга бул тоат зарур,
Қорни очганларга нон дармон эрур.

ЎН БИРИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқаси деди: муханнассохтамен¹,
Гоҳи ул шоҳда, гаҳи бул шоҳда мен.

Гоҳи риндмен, гоҳи зоҳид, гоҳи маст,
Бору йўқмен, гоҳ баланду гоҳи паст.

Гоҳи нафсимдин - хароботлар аро,
Гоҳи жонимдин - муножотлар аро,

Гоҳи шайтон йўлдин оздиргай мени,
Гоҳ фаришта измига солгай мени.

1945 Икки йўл устида, ҳайрон ичрамен,
Не қилай, чун чоҳу зиндон ичрамен?

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди Худхудким, аё ҳайрони роҳ,
Бўйладир кўпларга ҳукми подшо.

Бул сифатлар кўп кишида учраюр,
Оз бўлур яхлит сифатли кимса ул.

Ҳар кишининг пок бўлса тийнати,
Анбиёларнинг эди не ҳожати?

Чун ибодатга етишдинг, тут ани,
Аста-аста йўлга солгайдир сени.

1950 Эйки рафлат тандирин тутдинг макон,
Аввал-охир мақсадинг бир бурда нон.

Не эрур кўз ёши, дил асроридир,
Ютса асрорин кўнгил, зангоридир².

¹Муханнассохта – хунаса қилиб яратилган.

²Кўнгилни занг босади...

Сенки ит нафсинг этарсен парвариш,
Бўйла бир ишни муханнас айламиш...

ШАЙХ ШИБЛИЙ ҲИКОЯТИ

Шаҳрида Шиблий йўқолди бир куни,
Топмади бир кимса то излаб уни.

Ахтариб чун маъмуру вайронада,
Топдилар охир муханнасхонада.

1955 Беадаблар ичра ўлтирмиш эди,
Кўзда ёш эрди, баса хомуш эди.

Битгаси сўрди: муносибми сенга
Бўйла маскан, сўйла асроринг менга?

Айтдиким: бу ерда ҳозир аҳли нафс,
Эр эмасдирлар ва хотин ҳам эмас.

Дин йўлида мен-да шундоқмен бу дам,
Мард эмасдирмен вале мардона ҳам.

Ўзни урдим гўшага, бўлдим бадар,
Ор этармен эрлигимдин шунчалар.

1960 Кимки ҳар дам этса бедор ўзни ул,
Тонг эмас, тупроққа сургай юзни ул.

Эр бўлиб ул ўзни этгай хоксор,
Айлагай афтодаларга эътибор.

Ўзни билсанг гар чумолидин баланд,
Бутпарастсен, балки тубан унданам.

Мадҳу замда гар тақовутдир сенга,
Бутпарастдин не тафовутдир сенга?

Баңда эрсанг Ҳаққа, бутгар бўлмагил,
Марди Ҳақ бўлгил-да, Озар бўлмагил¹.

1965 Мардум ичра ким эрурсен, хосу ом,
Бандалиқдин яхшироқ йўқдир мақом.

Бандалиқ қил, ўзга даъво истама,
Марди Ҳақ бўл, иззату жоҳ истама.

Бут эрур юзлаб шу хирқанг остида,
Сен ҳамон сўфиймисен эл наздида?

Эр кияр эр жомасин ул, сен эмас,
Эй муханнас, ўзни сарсон этма, бас...

ҲИКОЯТ

ИККИ ДАРВЕШ МОЖАРОСИ

Икки дарвеш айтишиб, тортишдилар,
Иккиси дорулқазога келдилар.

1970 Тортди қози иккисин ҳам бир томон,
Деди: сўфийлар талашса, бул ёмон.

Елкага таслим либосин солдингиз,
Бу хусуматни қаёқдин олдингиз?

Эрсангиз гар аҳли жанг, аҳли қирон,
Бу кийимларни ечингиз шул замон.

Эрсангиз лекин кийимнинг аҳлидин,
Бу хусуматлар кўнгилнинг жаҳлидин.

Қозимен, сиздек эмасмен нуктадон,
Шу кийимлардин уялдим мен ҳамон.

¹Бутгар – бут ясовчи. Марди Ҳақ – бу ерда Иброҳим Халилуллоҳ кўзда тутиляпти, Озар – унинг отаси.

1975 Хирқани кийманг, уни тарк айлангиз,
Бошингизга сиз рўмоллар бойлангиз...

Эр эмас, хотин эмассен, хори ишқ,
Қайданам етсин сенга асрори ишқ?

Не эмиш майдонда жавлонинг сенинг,
Қолмагай бошинг, кетар жонинг сенинг.

Гар эсанг асрори ишққа мубтало,
Юз ўтирма келса ҳамки юз бало.

Лек уни беҳуда даъво айлама,
Ўзни бу майдонда расво айлама...

ҲИКОЯТ
БИР ЙЎҚСИЛНИНГ МИСР ПОДШОСИГА
ОШИҚ БЎЛГАНИ

1980 Бор эди шоҳким, Мисрда номдор,
Унга бир бечора ошиқ бўлди, зор.

Этдилар андин хабардор шоҳни,
Ул чақирди ошиқи гумроҳни.

Баски ошиқсен, деди ул шаҳриёр,
Икки ишдин биттасин эт ихтиёр.

Ё бўлурсен шаҳру юртингдин жудо,
Ё этарсен менга бошингни фидо.

Ё сенинг бошинг кесармиз, ўйлагил,
Ёки қувфин айлағаймиз, сўйлагил.

1985 Марди ишқ эрмас эди ул беқарор,
Шул сабаб қувфинни этди ихтиёр.

Баски ул қувфин бўлишни сайлади,
Бошини кесмоққа шоҳ амр айлади.

Деди ҳожиб: эрди шўрлик бегуноҳ¹
Нега ўлдирдинг уни, эй подшо?

Шоҳ дедиким: бизга ул ошиқ эмас,
Чун тарийқи ишқ аро содиқ эмас.

Бўлса эрди кўнгли ичра ишқи ёр,
Айлар эрди ул ўлишни ихтиёр.

1990 Улки жон жононга бермас ишқ аро,
Лофи ишқ урмоқ анга айбу гуноҳ.

Гар, менинг бошимни кесгил, дерди ул,
Мамлакатни мендин олгай эрди ул.

Хизматин айлар эдим мен қул бўлиб,
Юртга подшо, унга бир йўқсил бўлиб.

Лек фақат даъвойи ишқи бор эди,
Бошини кесмоқ унинг даркор эди.

Кимки ишқим ичра чун шайдо бўлур,
Кечмаса жондин, баса расво бўлур.

1995 Сўйладик бу гапни то ҳар бефуруғ²
Урмагай ишқ бобида лофи қуруқ...

ЎН ИККИНЧИ МАҚОЛА **БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ**

Бошқаси дедики: нафсим - душманим,
Мен нетай, ёв бўлса йўлдошим маним?

Нафс итим амримга асло юрмагай,
Мен нетиб жонимни андин қутқарай?

Бўри бўлди дашт аро ошно менга,
Ошно бўлмас итим асло менга.

¹Ҳожиб - эшикоғаси.

²Бефуруғ - нурсиз.

Мен боқиб, ҳайратдадирмен, ул кучук
Ўз қадрдонига ташлангай нечук?

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

2000 Ҳудҳуд айлаб неча бир фикри савоб,
Юзланиб сўнгра анга берди жавоб.

Дедиким: нафсинг адо этмиш сени,
Булғамиш, тупроққа жо этмиш сени.

Ҳам ғилайдир нафсинг ул, ҳам кўр эрур,
Ит эрур ул, бедаво кофир эрур.

Гар бировлар мақтаса ёлғондакам,
Шод бўлур нафсинг ўшал ёлғонданам.

Битга ёлғондин семирса шунчалар,
Айт, қачон ул кўппагинг одам бўлар?

2005 Кўз очиб дунёга, беҳосил эдинг,
Норасида бир гўдак, ғофил эдинг.

Келди ёшлик, барчага бегоналик,
Демагил ёшлик уни, девоналик.

Ёшлигинг ўтгай, қоларсен кексайиб,
Дард ила жонинг хароб, жисминг заиф.

Баски умринг жаҳл ила ўтгай нуқул.
Нафс итинг келгайму ҳеч инсофга ул?

Ғафлат ичра айласанг умринг басар,
Бесамарлик сенга бўлмасму самар?

Кўп эрур бул итга банда, йўқ ками,
Итга қул бўлгайму насли одамий?

2010 Ўртаниб юз минг кўнгиллар ўлди, бас,
Нафс итинг ўлмайди асло, тинчимас...

ГҮРКОВ ҲИКОЯТИ

Сурди гўрков кўп яшаб, умри дароз,
Биттаси дедики: бизга сўйла роз.

Бир умрким гўр қазирсен, эй ҳабиб,
Кўрганинг ер остида недир ажиб?

Дедиким: кўрдим ажиб бир ҳасби ҳол,
Гўр қазирмен баски етмиш йил ҳалол.

2015 Нафс итим кўргай, вале тек турмагай,
Бир нафас фармони Ҳаққа юрмагай...

ҲИКОЯТ

АББОСАНИНГ НАФС ҲАҚИДА АЙТГАНЛАРИ

Бир кеча Аббоса деди: эй фалон,
Тўлса кофирларга бир кун бу жаҳон,

Сўнг эса ул жумла аҳли билфузул.
Қилсалар сидқ, этсалар иймон қабул.

Бу бўлар иш, лек жаҳонга нур каби
Келдилар бир юз йигирма минг набий,

Токи нафс бўлсин мусулмон бир замон,
Гар мусулмон бўлмаса, ўлсин, дебон.

2020 Бўлмади бул, кошки эрди бўлса ул,
Бу тафовут билмадим қайдин келур?

Барчамиз шу нафси кофир тутқини,
Парваришлаб, ичда асрармиз уни.

Бўйлаким ул нафси нофармон эмиш,
Ўлдириш нафсни қачон осон эмиш?

Икки йўлдин унга етгайдир мадад,
Маҳв ўлар бўлса, ажабдир беадад.

Дил бу мулк ичра суворийдир муқим,
Нафс ити унга мулозимдир, надим.

2025 От сурар бўлса суворий, шул замон
Ов учун ит ҳам югургай ул томон.

Дил гаҳи жонондин олгай ўлжани,
Нафс юлиб кўнгилдин олгайдир ани.

Кимки бу кўппакка арқон бойлагай,
Икки оламда арслон овлагай.

Кимки бу кўппакни этмишдир забун,
Гард, ғубордин тоза бўлмишдир бутун.

Ким бу итнинг бўйнига солгай каманд,
Хоки афзалдир бировлар қонидан.

ПОДШО ВА СЎФИЙ ҲИКОЯТИ

2030 Жандапўш сўфий борарди йўл аро,
Ногаҳон унга йўлиқди подшо.

Сўрди шоҳ: ким яхшироқ ул, менму сен?
Сўфий айтди: шунчалар овсармисен?

Жандапўшлар гарчи ўзни мақтамас,
Кимки ўзни мақтагай, огоҳ эмас.

Лекин айтай: қайда мендек биттаси,
Қайда сендек кимсанинг минг биттаси?

Завқи дин жонингда борму, ул қани?
Нафс ити эшшак қилиб минмиш сени.

2035 Залварин устингга ортмиш, эй амир,
Сен унинг остида тутқинсен, асир.

Ул сенга урмиш жиловни, қай тараф
Бурса бошингни, борарсен йўргалаб.

Не буюрса сенга ул, эй нотавон,
Амрига ҳозир у нозирсен ҳамон.

Мен эсам чун сирри динни англадим,
Миндим ўз нафсимни, эшшак айладим.

Нафсим эшшакдир менга, дастимдадир,
Улки устингда, менинг остимдадир.

2040 Эшшагим минмиш сени, бўлмиш савор,
Баски сендин яхшироқмен юз ҳазор...

Эйки нафсинг жилва айлаб, хуш сенга,
Шаҳватингдин ургай ул оташ сенга.

Баски оташ урди сенга шаҳватинг,
Кетди дилдан нур, танингдан қувватинг.

Кўз хира тортиб, қулоқнинг карлиги,
Нотавонлик, ақлу ҳуш овсарлиги,

Неча юзлаб хасталик - лашкар магар,
Сўнг уларнинг ортидин Мири Ажал...

2045 Кеча-кундуз ёприлиб лашкар келур,
Сўнг бошингга ул Амирлашкар келур.

Бас, ўраб олгач улар тегрангни, ҳай,
Сен туриб, нафсинг-да йўлга юрмагай.

Хуш-хуш кечди замонинг нафс ила,
Сурди айшин умри жонинг нафс ила.

Ишратида пойбаст бўлдинг мудом,
Қудрати олдида паст бўлдинг мудом.

Шоҳу лашкардин қанотинг қайрилур,
Сен нафсдин, нафс сендин айрилур.

2050 Айру тушгай сендин ул нафси бало,
Чун бўлурсиз айрилиққа мубтало.

Ғам ема, турмас у сендин нарида,
Бирга бұлғайсиз жаҳаннам қаърида...

ОВЧИ ВА ТУЛКИЛАР ҲИКОЯТИ

Икки тулки учрашиб, эш бўлдилар,
Иккиси айшу фароват қилдилар.

Эш бўлиб, шод эрдилар сайр айлабон,
Айшу ишратлар бузилди ногаҳон.

Овга чиқди дашт аро бир подшо,
Тулкиларни этди бир-биридин жудо.

2055 Эркагидин сўрди урғочи шу пайт:
Энди қайда учрашармиз, менга айт?

Элтсалар, деди, шаҳарга гар сени,
Изла пўстиндўз дўконидин мени...

ЎН УЧИНЧИ МАҚОЛА

БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқаси дедик: Иблис ул ғурур
Айлабон, доим мени йўлдин урур.

Меңда куч-қувват қани урмоққа дам,
Ҳийласидин кўнглим ичра дарду ғам.

Қайси бир ёқдин нажот етгай менга?
Қайси бир майдин ҳаёт етгай менга?

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

2060 Деди Ҳудхуд: нафс итинг-ла сен иноқ,
Тирқираб Иблис-да қочгайдир йироқ.

Ишва айлар жонга маҳрам иблис ул,
Хилма-хил орзуларинг ҳам иблис ул.

Битга орзуга етар бўлсанг, тамом,
Бош кўтаргай сенда юз иблис ҳамон.

Гулхани дунё чу зиндондир ҳама,
Сарбасар ул мулки шайтондир ҳама.

Чўзма қўл мулкига асло, эй киши,
Бўлмагай сен бирла шайтоннинг иши...

ҲИКОЯТ

БИР ҲОФИЛНИНГ ИБЛИСДАН ШИКОЯТИ

2065 Бир куни сўфийга ҳофил бир касе
Этди Иблисдин шикоятлар базе.

Деди: Иболис йўлдин оздиргай мени,
Айлади динимни ғорат ул дани.

Деди сўфий: эй жовонмарди азиз,
Сендин олдин келмиш эрди ул Билис.

Эрди зулмингдин тамом озурда ул,
Бошига тупроқ сочар эрди нуқул.

Дедиким: дунё эрур мулким маним,
Душмани дунё бўлолмас одамим.

2070 Сен анга айттилки, йўлда ўзмасин,
Ул менинг мулкимга қўлни чўзмасин.

Мен унинг динига ўт қўйдим туташ,
Чунки дунёйимни деб айлар саваш.

Торт, қўлинг мулкимга чўзма, эй киши,
Бўлмагай сенга бировнинг бир иши.

Кимки фориғдир шу дунёдин тамом,
Унга парво айламасмен, вассалом.

ҲИКОЯТ

БИР КИШИ МОЛИКИ ДИНОРДАН, ҲОЛИНГ НЕЧУК, ДЕБ СЎРГАНИ

Битгаси сўрди Динордин: мен нечук
Ҳолдамен, билмасмен, аммо сен нечук?

2075 Ҳар куни ерман магар нони Худо,
Сўнг этармен амри Шайтонни адо...

Молики Динор деди: эй некмард,
Сайд этур шайтон башарни беадад.

Йўлдин урмиш ул сени, сен бениёз,
Бас, мусулмонликда номинг бор, холос.

Ҳирси дунёга гирифторсен мудом,
Бошинга тупроқки, мурдорсен мудом.

Кўп дедим: дунёни қўй, ирғит уни,
Энди дерман: қўйма, маҳкам тут уни.

2080 Бор бисотинг олди ул шайтони зол,
Илкидин энди қутулмоғинг маҳол.

Фарқ бўлибсен ҳирси дунёга бутун,
Беҳабардирсен шу ҳолингдин бутун.

Икки олам бурканиб мотам аро,
Ёш тўкарлар... сенда бул айбу гуноҳ.

Ҳирси дунё этди иймонингни кул,
Орзу-истак айлади жонингни кул...

**ҲАЗРАТИ ИСО ВА ШАЙТОН
ҲИКОЯТИ**

Бир куни Исо Масиҳ ётмиш эди,
Ғишт қўйиб бош остига, қотмиш эди.

2085 Уйғониб кўз очди, кўрди қошида,
Лаънати Иблис турарди бошида.

Сўрдиким: келдинг не ишнинг қасдига?
Бош қўйибсен, деди, ғиштим устига.

Жумла дунё бедахл мулким турур,
Шу синиқ ғишт ҳам менинг молим эрур.

Баски, молимни тасарруф айладинг,
Тонг эмас, менга ўзингни бойладинг...

Олди ул ғиштни Исо, ирғитди, бас,
Ерга бош қўйди этиб уйқуни қасд.

2090 Деди Исога у шайтони разил:
Мен кетармен, энди роҳат ухлагил...

Эйки оламда чўзилган неча бор,
Тобланиб, ипдек узилган неча бор,

Баски бир кун тарк этарсен барчасин,
Мунча тутдинг сен жаҳоннинг риштасин?

Баски қўйгайлар сенинг қабринга ғишт,
Мунча тикларсен ҳамон ғишт узра ғишт?

Баски етгай молу мулкиннга завол,
Мунча тўпларсен жаҳонда мулку мол?

2095 Истагинг ул Қорун ўлмоқму, аё,
Йиққанинг бўлғай қаро тупроққа жо.

Анбиёким баски хизмат этдилар,
Сен уларнинг пандига этгил амал.

Бул жаҳон ҳирсу тамаҳдир бешу кам,
Қолди Фиръавндан ул, Намрудданам.

Гоҳи Қорундирки, қусгай, ямлагай,
Гоҳи Шаддоддирки, шиддат айлагай.

Лош демиш Оллоҳ, назар сол номига,
Сен эсанг жонингни тутдинг домига.

2100 Тортасен токай бу дунё ранжини,
Токи лош бўлгунчами дерсан уни?

Кеча-кундуз сен анга ҳайрону маст,
Лошидин бир зарра айларсен ҳавас.

Кимки шул бир зарра лош деб хам бўлур,
Бул қачон бўлғайки ул одам бўлур?

Ким ёпишгай унга бир зум, бас, тамом,
Ул ўшал лошдан-да тубандир, ҳаром.

Кори дунё не, у бекорлик ҳама¹,
Дема бекорлик, гирифторлик ҳама.

2105 Не эмиш дунё, оловдир, оташ ул,
Ҳар замон бир айру халқни ёндирур.

Бул олов шиддат била ёнган замон,
Шери мардсен, бир тараф қочсанг ҳамон.

Шер каби қочгил оловдин, юм кўзинг,
Ёки бор, парвона янглиғ ёқ ўзинг.

Кимки чун парвонадир, оташпараст,
Кул бўлур оташда ул мағруру маст.

Бас, оловдир олду ортингда чунон,
Ҳар нафас ёнмоқдигинг бўлғай аён.

¹Бекорлик – бу ерда беҳудалик, зое, фойдасиз маъносида.

- 2110 Бул сенинг жойинг эмасдир, четга ўт,
Ёқмасин то даҳр аро жонингни ўт...

ҲИКОЯТ
БИР БАДАВЛАТ КИМСАГА ДЕВОНАНИНГ
ДЕГАНИ

Бир хўжа раҳмат сўраб вақти намоз,
Омадим бергил, деди, эй Чорасоз...

Етди сўз девонага, деди ҳамон:
Ҳай, хўжам, раҳматга етмоғинг гумон.

Ноз-фироқинг шу жаҳонга сифмаюр,
Ҳар қадам қўйсанг, ёғар кибру ғурур.

Кўкка бош урган уйинг бор, силсила,
Тўртта девори мунаққаш зар ила.

- 2115 Хизматингда ўн канизак, ўн қулинг,
Омаду раҳматга бунда не ўрин?

Оч кўзингни, сол ўзингга бир назар,
Тангридин раҳмат тилайдирсен, уял.

Кечса мендек бурда нон бирлан кунинг
Жоиз эрди унда раҳмат сўрмоғинг.

Молу мулқдин кеч, уларга бурма юз,
Кутганинг йўқса ўгирмас сенга юз.

Барчасидин сен халос бўл бир йўла,
Эр бўлиб сўнг Тангридин раҳмат тила...

БИР МУНОФИҚ ҲАҚИДА ҲИКОЯТ

- 2120 Жон бераркан бир мунофиқ, ҳийлагар,
Юзини қибла томонга бурдилар.

Холбуки ул бундан аввал бардавом
Жоиз эрди қиблага боқса тамом.

Қуп-қуруқ шохни эгарсен ерга чун,
Юзни энди қиблага бурмоқ нечун?

Жон берарда юзни қанча бурма, ҳай,
Баски нопок эрди ул, пок бўлмагай...

ЎН ТҶРТИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқаси дедими: мен олтинга дўст,
Зар агар мағз эрса, жисмим анга пўст.

2125 Бўлмаса илкимда зар, давронлигим,
Бўлмагай гулдек гули хандонлигим.

Ишқи дунё чун адо этмиш мени,
Маънидин узмиш, жудо этмиш мени...

ХУДХУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Дедиким: ҳой, ўзни ҳайрон айлаган,
Чун сафойи дилни пайхон айлаган.

Кеча-кундуз баски кўрликдир ишинг,
Бир чумолидек эмишдир турмушинг.

Марди маъни бўлмагай сувратга ўч,
Не эмиш маъни - асл, суврат - ҳеч.

2130 Зар бўёқли тош эрур суврат аро,
Сен гўдак янглиф бўёққа мубтало.

Зар сени Ҳақдин айирса, бўлма мот,
Бут эрурким, сен уни тупроққа от.

Бул муносиброқ эрур зар харжига,
Қулф ясаб, остигил хачирнинг фаржига.

На бировга келгуси андин нажот,
На ўзингга келгуси андин мурод.

Зарра зар йўқсилга берсанг, оч кўзинг,
Гоҳи ул қонлар ютар, гоҳ сен ўзинг.

2135 Бермагайсен Амру Зайдга эътибор,
Гар Жунайддир ул, тариқча қадри бор.

Зарни деб халқ бирла дўстдирсен баса,
Манглайингда муҳри бордир, тамғаси.

Сен оширгайсен дўконинг қийматин,
Тўхтамай, ҳар ой тўларсен ужратин¹.

Гар дўконингда камайса бир пулинг,
Ўт тушар жонингга, ғамдир ҳосилинг.

Эйки сен борингни бердинг нарсага,
Тобакай кўнгилни бергунг нарсага?

2140 Бошинг узра дор тикилмишдир ҳамон,
Бир куни арқонни тортгайдир замон.

Гарқи дунёсенки, дининг белгисиз,
Дин билан дунё келишмас, эй азиз.

Роҳат истарсен чу машғулик била,
Лек ширин жонингда қўрқув, гулғула.

Мол бериб, йўқсил, фақирни сийлагил,
Ҳақ буюрмиш, хайру эҳсон айлагил.

Ҳар не боринг эрса, тарқатмоқ керак,
Бас, бу йўлда жонни ҳам бермоқ керак.

¹Ужрат – ижара ҳақи.

2145 Жонни бермай, молни бермогинг қийин,
Жонни бергил, молни бергайсен кейин.

Гар палосу кўрпа-ёстик қолса ҳам,
Қўймагай, тўсгай йўлингни дамба-дам.

Бор, палосинг ўтга от, эй ҳақшунос,
Тобакай Ҳақ дерсану дерсан палос.

Ёқ палосни, йўқса билгил бешу кам
Эртага пойингга солмаслар гилам.

Шу жаҳонда не бисотинг бор ҳамон,
Ҳар бири жонингга ханжар бегумон.

2150 Кимки дунёву бисот дер, вой анга,
Сарбасар қайғу алам, эвой анга.

Вов, алиф - бу икки ҳарфдир, эй ғулом,
Қону тупроққа қоришмишлар мудом.

Вов мудом қон ичра топмишдир қарор,
Бас, алиф ҳам ҳар замон хун ичра хор...

ҲИКОЯТ

БИР ДАРВЕШ ТАНГАСИНИ ЯШИРГАНИ

Бор эди янги муридда танга пул,
Айтмади, шайхдин яширди пулни ул.

Шайх буни сизди, вале сўз очмади,
Лек мурид ҳам муддаодин кечмади.

2155 Йўлда йўлдош эрди ул, пир роҳбар,
Йўл босиб олис, сафарда эрдилар.

Етдилар водийга, эрди тимқаро,
Икки йўл юз очди ул водий аро.

Кўрди чун йўлларни дарвеш, қўрқди ул,
Боқ, нечук одамни пул расво қилур...

Сўрди шайхдин: икки йўл эрмиш бу дам,
Қай бирига энди қўйгаймиз қадам?

Шайх деди: ҳар йўлга юрма, ул хато,
Юр кўнгил тортган йўлингга, ул раво...

2160 Кимки зар йиғмоққа айлар иштиёқ,
Деву шайтон ҳам қочур андин йироқ.

Бир зиғирча манфаат деб ул ҳаром
Ҳийла айлар, қилни қирқ ёрғай мудом.

Юр диёнатга, десанг, юрмайди, бас,
Ўйлаким, оқсоқ эшақдир, бошқамас.

Бедиёнатликда чун шайтон эрур,
Макру ҳийла бобида султон эрур.

Кимни зар мафтун этар, гумроҳ ўшал,
Юз тубан тушгай, асири чоҳ ўшал.

2165 Сен Юсуфдирсен, ҳазир бўл ҳар замон,
Чоҳ чуқур, андин қутилмоғинг гумон...

ҲИКОЯТ

РОБИАНИНГ ИП ЙИГИРИБ СОТГАНИ

Басра шайхи бир нима сургум, дея,
Борди сўфийга, деди: эй Робиа!

Кимсага айтар сўзинг йўқми магар?
Ё эшитдингми бировдин бир хабар?

Жондин ортиқ бир сўзинг йўқми сенинг?
Айт уни, чун иштиёқим бор менинг.

Робиа дедики: эй шайхи замон,
Икки тўпча ип йигирмишдим, ҳамон

2170 Элдиму бозорга сотдим мен уни,
Икки танга қўлга кирди шул куни.

Тангаларни олдим икки қўл била,
Биттасин ўнгу бирисин сўл била.

Чунки қўрқдим, тангалар бирлашса ул,
Сўнг қўлимдин чиқмоғи мушкул эрур...

Ул сабабдинким Расули беғубор
Дин учун этди фақирлик ихтиёр.

Қимки дунё дер, аламга тўлғуси,
Йўлида юз минг тузоқлар бўлғуси.

2175 Гар зиғирча зар анга етса ҳаром,
Ул ҳаром деб жонни бергай, вассалом.

Ворисига бўлса ҳамки ул ҳалол,
Юзқаро бўлгай ўзи, топгай завол.

Эйки зарга мунча кўнгил бойлаган,
Зар учун жонин ёқиб, шам айлаган,

Гар қадам қўйсанг бу йўлга, бил шуни,
Қил учун ёқангдин олгайлар сени.

Бўйлаким қил сифмаса бу йўлга гар,
Бас, нетиб сифгай хазина, симу зар?

2180 Этсалар қилча гуноҳга эътибор,
Ул тараф бормоққа кимнинг ҳадди бор?..

ҲИКОЯТ

БИР ЗОҲИД ҚУШ ОВОЗИГА МАҲЛИЁ БЎЛГАНИ

Бор эди зоҳид, саодатлиф эди,
Тўрт юз йилким ибодатлиф эди.

Халқдин айру бир макон тутмиш эди,
Сухбати Оллоҳга ҳам етмиш эди.

Ҳамдами Ҳақ эрди, унга бас эди,
Ҳақдин ўзга кимсани билмас эди.

Бор эди боғда дарахти арғувон,
Унда қуш қурмишди мўъжаз ошиён.

2185 Қушки, хушилҳону хушовоз эди,
Ҳар овози ичра юз бир роз эди.

Тинглади зоҳид, чу ҳамроз бўлди ул,
Қушга бир дам дўсту дамсоз бўлди ул.

Шул замон Ҳақдин етишди бир садо,
Ул ваҳий эрди, дедиким: зоҳидо,

Шунча йиллар менга тоат айладинг,
Кеча-кундузлар ибодат айладинг.

Иштиёқим ичра кўрмишдим сени,
Оқибат бир қушга сотдингми мени?

2190 Не ажаб парвозли қушдинг, хушсифат,
Бўйлаким чўнқирга тушдинг оқибат.

Мен сени сийлаб чу этдим аҳли роз,
Сен эса сотдинг мени, эй ҳақшунос.

Ўтга отдинг улфату ёрликни сен,
Кимдин ўргандинг вафодорликни сен?

Бўйлаким арзонфурушлик этма то,
Ҳамдамингмен, бўлма ҳамдамдин жудо...

ЎН БЕШИНЧИ МАҚОЛА **БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ**

Бошқаси деди: дилим оташ эрур,
Турмушим, тутган маконим хуш эрур.

2195 Унда қасрим зарнигору дилкушо,
Халқ боқиб, ҳайратдадирлар доимо.

Ҳар сафар боқсам, севинчдир ҳосилим,
Бас, нетиб мен андин узгаймен дилим?

Подшоҳ қушманки, жойим чун баланд,
Ўзни солгаймен нечун меҳнатга мен?

Давлатимни елга бергайманми бот?
Бул қасрсиз қайда топгаймен ҳаёт?

Ким қўйиб чун равзайи боғи Эрам,
Танлагай дўзах аро доғи алам?

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

2200 Деди: эй дунҳиммату номард, сукут,
Ит эмасдирсен, вале тегрангда ўт.

Бас, ёнур дунёйи дун гулхан бўлиб,
Тобакай қасринг турар гулшан бўлиб?

Қасринг ул гар равзаи ризвон эрур,
Гар ажал етса сенга, зиндон эрур.

Гар ўлимдин етмасайди оқибат,
Унда ўлтирсанг бўлурди то абад.

ҲИКОЯТ

БИР СЎФИЙНИНГ ПОДШОГА АЙТГАНЛАРИ

Шаҳриёр этди саройин зарнигор,
Сарфлади дирҳам баче, сочди динор.

2205 Тиклабон қасри бихиштосо тамом,
Берди сўнгра зебу зийнатдин низом.

Ҳар диёрдин ким гузор этгай эди,
Шоҳга инъомин нисор этгай эди...

Шоҳ бир кун давра тузди мухташам,
Бўдилар аёну ашроф унда жам.

Шоҳ деди: қурдик иморат бўйлаким,
Сиз боқинг, бир айбу нуқсон бормикин?

Дедилар ҳар кимса: олам ичра, ҳай,
Бўлмамиш бундоқ иморат, бўлмагай.

2210 Турди зоҳид, деди: қойил ҳар киши,
Лек бинонинг айби бор, бир тирқиши.

Бўлмасайди бўйла нуқсони агар,
Боғи фирдавсдин олурди туҳфалар.

Шоҳ дедиким: кўрмадим тирқишни мен,
Бас, нечук кўрдинг ўшал тирқишни сен?

Деди: шоҳим, битта тирқиш бор, тешиқ,
Ул тешиқдин очгай Азроил эшиқ.

Ул тешиқни сен бекит, эй некбахт,
Йўқса, на қасринг қолур, на тожу тахт.

2215 Гарчи қасринг дилрабодир чун биҳишт,
Лек ажал андин ташир қабрингга фишт.

Боқий эрмас қурганинг, ўтгай баса,
Билмадим, борму бунинг бир чораси?

Бўлма мағрур бул гўзал қасрингга, шоҳ,
Этма саркашлиқ била кибру ҳаво.

Бир билимдон кимса айлаб рой сенга,
Сўйласа айбингни бундоқ, вой сенга...

ҲИКОЯТ
БИР САВДОГАРНИНГ ИМОРАТ ҚУРГАНИ

Бор эди тожир, иморат айлади,
Симу зар чекди, аломат айлади.

2220 Масканим кўрсин халойиқ, дерди ул,
Шул сабаб базму зиёфат берди ул.

Халқни даъват этди лутфу ноз ила,
Сийласинлар то уни эъзоз ила.

Чун югурди, елди ул даъват куни,
Йўлда бир девона учратди уни.

Деди: истармен саройингга бориб,
Даврада тотсам таоминг ўлтириб.

Бандмен, хурсанд этолмасмен сени,
Бошқаларни чорла, маъзур тут мени...

ПАШША ВА ЎРГИМЧАК ҲИКОЯТИ

2225 Неча ўргимчакни кўрдинг, беқарор,
Ўй-хаёл ичра кечиргай рўзгор.

Ул хаёл айлаб, узоқни ўйлагай,
Ин қуриб, бурчақда ўзни шайлагай.

Тўр тўқиб, қўйгай тузоқ ул, бўйла ин,
Токи бир кун пашша тушгай ё чивин.

Домига гар пашша тушса бир куни,
Қонини сўргай ҳамон, қўймас уни.

Чун қуритгай, дардига эм айлагай,
Неча муддат ўзига ем айлагай.

2230 Лек келур уй соҳиби ҳам бир замон,
Тўр-тузоқларни супургай беомон.

Тўру ўргимчак, унинг-ла пашша, бас,
Бир йўла барҳам топурақлар шу нафас.

Ушбу дунё, аҳли дунё бесабр,
Тўру ўргимчак ва тутқун пашшадир.

Жумла дунё гар мусалламдир сенга,
Кўз очиб юмгунча барҳамдир анга.

Сен шу подшолик-ла мағрурсен, ажаб,
Парда ўйнарсен гўдақдек, тортқилаб.

2235 Оқил эрсанг, орзу этма тожу тахт,
Чун ҳўкизларга берилгай салтанат.

Кимда байроғу довул, дарвеш эмас,
Топгани елдир, довулнинг бонги, бас.

Елда байроқ, бонгда гумм-гум, шақ-шақа,
Ел билан бонгнинг баҳоси бир чақа.

Эй чўлоқ отлиқ хўжам, кибр айлама,
Баски этдинг, мунча ҳам кибр айлама.

Шилдилар қоплонни, кўрдинг бешу кам,
Бўйла шилгайлар сенинг нафсингни ҳам.

2240 Бўлмаса васлу висол имкони ул,
Ё йиқилмоқ, ё йўқолмоқ яхшидир.

Бошни тик тутмоқ иложи йўқса гар,
Бошни қўйил сен, ўйиндин не самар?

Ё эгиб бошингни, сарварликни қўй,
Ёки бош ўйнашни, қайсарликни қўй.

Эй саройи гулшанинг зиндон сенга,
Хонумонинг бир балойи жон сенга.

Кеч жаҳондин, бул жаҳони пурғурур,
Неча солгайсен анга гавғою шўр?

2245 Оч ўшал ҳиммат кўзингни, йўлга боқ,
Бос қадамни йўлгаву манзилга боқ.

Етсанг ул даргоҳи жонга ул замон,
Сифмагайсен шул жаҳонга бегумон...

БИР АВОМ ВА ДАРВЕШ ҲИКОЯТИ

Бир авом елгайди сарфлаб бори куч,
Чўлда ногоҳ келди ул дарвешга дуч.

Сўрди: эй дарвеш, нечук ҳолинг сенинг?
Деди: қайдин бўйла аҳволинг сенинг?

Бўйла бир тангликқадирмен бул замон,
Кўзларимга тангу тордир шу жаҳон.

2250 Ул авом дедики: чин эрмас сўзинг,
Кенг биёбондир бу, кўрмасму кўзинг?

Деди дарвеш: бўлмасайди тор жаҳон,
Менга қайдин дуч келардинг, эй фалон...

Сенга юзлаб ваъда бергайлар, хуш ул,
Аслини сўрсанг, нишони оташ ул.

Ул нечук ўтдир, у — дунёи гузар,
Шер каби қоч ул оловдин, эт ҳазар.

Чун ҳазар этсанг, дилинг хуш бўлгуси,
Хуш дилингдин манзилинг хуш бўлгуси.

2255 Оташ ул ўнгингда ҳозир, йўл - азоб,
Тан заифу дил асиру жон хароб.

Барчасидин кеч-да, фориф — айру бўл,
Арзимас бир лаҳза парвойингга ул.

Гар базе кўрдинг жаҳонни, жонфишон,
Қолмагай сендин вале ному нишон.

Ҳар неча кўрдинг, бари эрди абас,
Бундан олдин неча айтдик, энди бас...

ҲИКОЯТ
Ўғли ўлган кимсага ошиқнинг
АЙТГАНЛАРИ

Бир кишининг ўлди фарзанди, алам —
Доғида ул чекди фарёд дамба-дам.

2260 Тобути ортига тушди, бўзлади,
Ёш тўкиб, дарди дилини сўзлади:

Эй болам, келдинг жаҳонга, турмадинг,
Бемурод кетдинг, жаҳонни кўрмадинг...

Тинглади бедил бу сўзни, деди: ҳай,
Қанча термулма, тикан гул бўлмагай.

Шу жаҳонни орқалаб гар кетса ким,
Оқибат дерки, жаҳонни кўрмадим.

Тобакай наззорайи олам сенга?
Битди муҳлат, не керак малҳам сенга?

2265 Токи йўлдошинг эрур нафси хасис,
Боқ, нажосат ичрадир жони азиз...

ИНСОН УМРИНИНГ АЗИЗЛИГИ ҲАҚИДА
ҲИКОЯТ

Уд ёқар эрди биров гулханда, бас,
Бошқаси ҳидларди оҳлаб ҳар нафас.

Бир азиз деди: ёқарсен мунча уд?
Удгамас, қўймоқдасен умрингга ўт.

Ҳар нафасни бил ғанимат эрта-кеч,
Андин ортиқ борму шу оламда ҳеч?

Ҳар даминга айла айру эътибор,
Ҳаққа етгайсен, бўлиб давлатга ёр...

ЎН ОЛТИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

2270 Бошқаси деди: эшит, эй сарбаланд,
Ишқи дилдор айламиш кўнглимни банд.

Келди ишқ, чун жабру бедод айлади,
Олди ул ақлимни, барбод айлади.

Юзлари орзусидин - жонимга ўт,
Тушди сўнгра бори хирмонимга ўт.

Бир нафас айру туролмам васлидин,
Айрилиқ дардига сабр этгайму мен?

Бошим айланмиш, яна елкамда юк,
Юк билан мен йўлга тушгаймен нечук?

2275 Водийи заҳмат аро юрмоқ керак,
Юз балою юз жафо кўрмоқ керак.

Мен нечук ой юзли ёрдин айрилиб,
Ул йироқ йўлларда юргум оҳ уриб?

Дардга дармон бирла битмас ташвишим,
Куфру иймондин ошибдир бул ишим.

Куфрим, иймоним-да оташ ишқидир,
Жисмаро жоним-да оташ ишқидир.

Йўқ бу андуҳ ичра бир ёнимда кас,
Фам ила андуҳ менинг ёнимда, бас.

2280 Ишқи тупроқларга қормишдир мени,
Зулфи элдин ҳам айирмишдир мени.

Айру тушдим сабру тоқат боридин,
Айру тушмам бир нафас дийдоридин.

Этди бундоқ ишқи золим, мен нетай?
Бўйладир ишқ ичра ҳолим, мен нетай?

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди: эй сувратга толмишсен тамом,
Ғам, кудурат ичра қолмишсен тамом.

Ишқи суврат бу, на ишқи маърифат,
Ул келур шаҳватдин, эй ҳайвонсифат.

2285 Ҳар ҳуснким, ҳусни нафсоний эрур,
Келса андин ишқ агар, фоний эрур.

Ҳар ҳуснким, оқибат топгай завол,
Унга ошиқлик куфр бўлгай, вубол.

Хилту хундан суврат ул орастадир,
Номи тўлган ой, маҳи нокастадир.

Суврат ичра гар камайса хилту хун,
Тасқара тортгай у суврат, ул ҳусн.

Ул ҳуснким, қону ахлатдин келур,
Сен билурсен, бир кун охир не бўлур...

2290 Мунчалар сувратга ўчсен, мубтало,
Бас, келур бошингга андин юз балo.

Ким демиш нуқсону айбдин излагил?
Сен ҳуснин ҳусни ғайбдин излагил.

Гар кўтарса пардани Парвардигор,
На диёр қолгай ва на аҳли диёр.

Маҳв ўлур шул суврати офоқ кулл,
Жумла юксаклар чўкиб, тубан бўлур.

Бўлма сувратларга дўст, эй беҳабар,
Бир-бири бирлан ғанимдирлар улар.

2295 Олами ғайб бирла дўст бўлгил, иноқ,
Бўйла дўстлик айбу нуқсондин йироқ.

Бошқаларни дўсту ёр тутса касе,
Айлағай афсус, надоматлар баса...

ҲИКОЯТ
УСТОЗИНИНГ КАНИЗАГИГА ОШИҚ БЎЛГАН
ТАЛАБА

Бир йигит бор эрди ғоят кордон,
Оқилу зийрак эди, бисёрдон.

Фикру зикри таълиму таҳсил эди,
Унга ҳар йил икки тун таътил эди.

Халқи олам бирла йўқ эрди иши,
Таълим эрди ташвиши ёзу қиши.

2300 Мақбули устоз эди ул, қобиле,
Толиби илм эрди, андоқ нодире.

Ўзга шогирдлардин ул афзал эди,
Унга устози ширин сўзлар эди.

Бор эди устоз уйида бир гўзал,
Бир канизак, ўйлаким шамсу қамар.

Кўзлари шаҳлову жонпарвар эди,
Ҳурлиқо эрди, кумуш пайкар эди.

Суврати бошдин-оёқ такмили руҳ,
Лутф эди лутф ичра, файз ичра футуҳ.

2305 Эрди ширинлиқда шаккардин лазиз,
Нозу истиғнода гулдин ҳам нафис.

Ерга тушмиш эрди сумбул сочлари,
Қўш камон эрди эгилган қошлари.

Лаълидин шаккар ёғарди ҳар нафас,
Тўтилар айларди орзуо ҳавас.

Ўқ отарди киприги, ўқ ҳар маҳал,
Қонга ботгай эрди жонлар сарбасар.

Кўрди шогирд ногаҳон, берди кўнгиш,
Деди: мен шогирдману устоз — ул.

2310 Этди зеболик йигитни беқарор,
Ҳусну раънолик йигитни беқарор.

Дедиким: жон бирла шогирдмен анга,
Ундан ортиқ бўлмагай устоз менга.

Кўнглим ичра ул санамнинг ёдидир,
Ишқ шогирддир, ҳусн устодидир...

Этди тарк устози дарсин, бормади,
Сабри кун-кундан камайди, қолмади.

Кеча-кундуз бўлди шайдо, жонҳалак,
Бир йўла устози дарсин этди тарк.

2315 Дарди ишқ бирлан қорайди кундузи,
Заъфарон ранг олди, сарғайди юзи.

Келди ишқ, этди ақлни сарнигун,
Жонидин тўйдирди ул ошиқни чун.

Панд-насихат этди унга нечаси,
Заррайи ишқ бирла битди барчаси.

Илми зоҳир кибру ғавфо келтирур,
Ишқи ботин сўзу савдо келтирур.

Кимки беишқ илму дониш истагай,
Илми бирлан молу давлат излагай.

2320 Хулласи, ишқ унга нелар қилмади,
Гул ва мул, кун бирла тунни билмади¹.

Оқибат якбора бемор этди ишқ,
Хаставу дилхаста, абгор этди ишқ.

Бўлди ёр кўйида чун зору асир,
Этди бул устозга, маълум бўлди сир.

Ҳийлаву тадбирга тушди ул ҳамон,
Қизнинг икки қўлидин олдирди қон.

Сўнгра мусҳил берди қизга изма-из,
Ичди сурги доруни, ҳайз кўрди қиз.

2325 Сўлди, гулдек ранглари бўлди сомон,
Юзлари сарғайди, бўлди заъфарон.

На тароват қолди ул дийдорида,
На малоҳат қолди гул рухсорида.

Ҳуснидин бир зарра боқий қолмади,
Чун қадаҳ синди ва соқий қолмади.

Ҳар не ичмишди, лаганга қусди, бас,
Хуни ҳайз ҳам ул лаганга тушди, бас.

Шунда ул шогирдни хўжа чорлади,
Ул канизакни-да ҳозир айлади.

2330 Кўрдиким, жой олди шогирд курсида,
Қизни турғизди унинг ўтрусида.

Қизга боқди ошиқ ул, қиз ёқмади,
Ул тарафга бошқа бир бор боқмади.

Чун таажжуб ичра қолди, ул нигор,
Шунча ўзгармиш, хазон бўлмиш баҳор...

¹Мул – май.

Ишқи сўнди, рағбати ёнди яна,
Меҳри таҳсилга оловланди яна.

Кўрди устоди чу озод эрди ул,
Фамни мағлуб айлабон, шод эрди ул.

2335 Кўнгли ичра меҳри таҳсил жилвагар,
Йўқ эди ишқи канизақдин асар.

Амр этди, ул лаганни келтириб,
Қўйдилар олдига, қопқоғин суриб.

Деди устоз: ихтиёринг йўқ эди,
Беқарор эрдинг, қароринг йўқ эди.

Ул канизақ эрди чун жонинг сенинг,
Боқ, мана, олдингда севгонинг сенинг...

Қайда қолди оташинг ул, шиддатинг?
Қайда ул безбетлигинг ҳам журъатинг?

2340 Сенга ҳар дам орзу эрди ул санам,
Ол, мана, қаршингда ҳозир бешу кам.

Ишқ аро жонингни ёндирган надир?
Сўнг ўшал оташин сўндирган надир?

Сен ҳамон сенсан, канизақ ҳам ҳамон,
Лек анга андақ етишмас бул замон.

Улки ёқмишди, юзингни сўлдириб,
Бул замон тургай лаганни тўлдириб.

Бул канизақдин жудо бўлди ҳама,
Баски ишқинг ҳам адо бўлди ҳама.

2345 Ўйладингим, қизга бўлдинг маҳлиё,
Аслида сен хунга эрдинг мубтало.

Йўлда бундоқ бефаросат сен эдинг,
Ошиқи хуну најосат сен эдинг...

Ўртади шогирдни бу кору бу сўз,
Тавба қилди, бурди боз таълимга юз.

Ким этар сувратпарастлик пеша ул,
Бул сифатни айламас андиша ул.

Аҳди суврат нафси шайтонинг сенинг,
Аҳди маъни жони раҳмонинг сенинг.

2350 Тарки суврат қил десанг ишқи сифат,
Порласин то офтоби маърифат.

Сувратинг ул хуну хилтдир, ўзгамас,
Улки суврат дер, узоқни кўзламас.

Ҳар не хуну хилт ила зебо бўлур,
• Ким анга ошиқ эса, расво бўлур.

Учма сен сувратга, маъни кўзлагил,
Ҳусн эрур ғайб ичра, ғайбдин излагил...

**ҲИКОЯТ
ШИБЛИЙНИНГ ЧИН ДЎСТ ҲАҚИДА
АЙТГАНЛАРИ**

Бир киши йиғларди ёши тирқираб,
Сўрди Шиблий: йиғларингга не сабаб?

2355 Деди: шайхо, дўсти жоним бор эди,
Дўст эмас, руҳи равоним бор эди.

Ўлди ул, мен ҳам ўлармен ғам ила,
Сим-сиёҳдир шу жаҳон мотам ила.

Шайх дедиким: мунча қайғу, зор сенга,
Не керак андин алам, озор сенга?

Ўзга бир дўст топки, асло ўлмасин,
Мотаму зорингга боис бўлмасин.

Дўстки ўлгай, нега дўст дерсан ани?
Бас, ўлиб, ғамларга қўйгайдир сени.

2360 Кимки ул сувратга бўлгай мубтало,
Тонг эмас, бошига келгай юз бало.

Илкидин кетгай у суврат бегумон,
Ул эса ғамларга қолгайдир ҳамон.

ҲИКОЯТ

БИР ТОЖИРНИНГ ПУШАЙМОНЛИК ЧЕККАШИ

Бор эди тожир, бадавлат эрди у,
Бир канизи бор эди ойдек сулув.

Сотди қизни, бўлди сўнг овора ул,
Бас, пушаймон бўлдию бечора ул.

Борди хўжа олдига ул беқарор,
Бер канизакни, деди, олгил ҳазор.

2365 Ишқида сабру қарорим қолмади,
Сот, деди ул, хўжа бунга кўнмади...

Қайтди тожир ноумиду талхкам,
Бошига тупроқ сочар эрди мудом.

Йивлар эрди, дерди: бу доғи алам,
Бу алам, доғи ситамлар менга кам.

Чун ҳамоқатлик била юмдим кўзим,
Дилбаримни ақчага сотдим ўзим...

Кун келур, сен унда англарсен аён,
Не зарар кўрдинг жаҳонда, не зиён.

2370 Ҳар нафас умринг асл гавҳар эрур,
Ҳақ сари бошловчи бир раҳбар эрур.

Бошдин охир неъмати Ҳақ ичрасен,
Боқ ўзинг, не раҳмати Ҳақ ичрасен.

Ўйла, кимдин шунчалар тушдинг йироқ,
Сабр этарсен бўлса ҳам ҳажру фироқ.

Ҳақ сени ўстирди айлаб иззу ноз,
Сен эсанг бегоналарга ишқибоз...

***ПОДШО ВА СУЯККА ИНТИЛГАН ИТ
ҲИКОЯТИ***

Подшо чиқди шикорга бир куни,
Деди сакбонга: кетургил тозини.

2375 Тозиси бор эрди подшонинг нажиб,
Устида атлас ёпинчиқлар ажиб.

Тасма эрди бўйнида заррин нуқул,
Дуру гавҳардин мурассаъ эрди ул.

Тўрт оёғида узуклар инжудак,
Тасмага боғлиқ ипи эрди ипак.

Тозини зийрак деб ўйлар эрди шоҳ,
Гоҳ етаклаб, сайр айлар эрди шоҳ.

Бу сафар ҳам бўлдилар йўлга равон,
Йўлда ногоҳ учради бир устухон.

2380 Кўрди този устухонни, тўхтади,
Шоҳ боқиб ит ҳолига, ҳайрон эди.

Жаҳли чиқди, чун ғазабдин тошди шоҳ,
Тозига қаҳру ғазабни сочди шоҳ.

Деди: мендек бир шаҳаншоҳ олдида
• Бошқаларга кўзни солгайсен нега?

Ипни қўйди, аҳли аёнга қараб,
Йўл беринг, кетсин, деди, ул беадаб...

Итга қиммат тушди бўйла кирдикор,
Яхши эрди игна ютса юз ҳазор.

2385 Деди сакбон: ит базе орастадир,
Зебу зийнатлар аро, атласдадир.

Майли, итга дашту сахро, туз сазо,
Зебу зийнатларга лекин биз сазо.

Шоҳ деди: қўйгил, шу ҳолда кетсин ул,
Ундаги олтин, кумушдин уз кўнгил.

Бир куни келгай ҳушига бегумон,
Ўзни чун ораста кўргай ул замон.

Илгари тутган маконин эслагай,
Мен каби шоҳи жаҳонин эслагай...

2390 Эйки, аввал топган эрдинг жойгоҳ
Сўнгра рафлат босдию бўлдинг жудо.

Ишқ йўлига бос қадамни бардавом,
Аждаҳо бирлан адо эт нўши жом.

Бўлма ғофил, бунда бордир аждаҳо,
Бунда ошиқлар этурлар жон фидо.

Улки, жонни марди олий айлагай,
Аждаҳони бир чумоли айлагай.

Бирмидир, юз, боқма ошиқ сонига,
Ташнадирлар ул бари ўз қонига...

ҲИКОЯТ
ХАЛЛОЖ ЮЗИГА ЎЗ ҚОНИНИ СУРГАНИ

2395 Баски Халлож дорга тортилган замон
Ул Аналҳақ дерди такрор айлабон.

Лек бу гапнинг зимнига етмасдилар,
Шул сабаб қўлу оёғин кесдилар.

Қони оқди, сарғайиб қолди юзи,
Кетса қон, қайда қизиллик қолгуси?

Сурди кесик қўлларини юзга ул,
Қон сураркан юзга, дерди ўзга ул:

Эр киши гулгунаси шу тоза хун,
Гулгун этгумдир юзимни мен бугун.

2400 Кўрмасин сарғайганимни бир касе,
То қизил юз бирла тургаймен басе.

То биров сарғайганимни кўрмагай,
Қўрқди Халлож деб хаёлга бормагай.

Йўқ менинг жонимда қўрқувдин асар,
Юзларимга гулгуна сурсам, етар.

Эр киши гар дорга тикса бошини,
Шер бўлиб этгай аён бардошини.

Шул жаҳон наздимда мимдан ҳалқадир¹,
Бас, менинг жонимга қўрқув қайдадир?

2405 Бир киши то қаъри таммузга тушар,
Етти бошли аждаҳо бирлан яшар.

Қим ўйинни бўйла бисёр айлагай,
Ўзни андоқ маҳкуми дор айлагай...

¹Мимдан ҳалқа – «мим» ҳарфининг ҳалқаси... Шу жаҳон кўзларимга тор бўлиб қолди, дейилмоқда.

ҲИКОЯТ
ЖУНАЙДНИНГ ЎҒЛИНИ ЎЛДИРИШГАНИ

Муқтадойи дин Жунайд, пири азиз
Бир кеча Бағдода айтар эрди сўз.

Баски юксак эрди ул сўзлар чунон,
Бош эгарди эшигига осмон...

Чун Жунайд асрори ғайбга ёр эди,
Бир гўзал, навраста ўғли бор эди.

2410 Кесдилар бошин, баса йиғлатдилар,
Сўнг жамоат ўртасига отдилар.

Кўрди ул бошни Жунайд, дам урмади,
Юзланиб элга, насиҳат айлади.

Дедиким: қурдик бу оқшом дош қозон,
Неча асрор унда бўлгайдир аён.

Чун қозон остига ёқдик ўтни ҳам,
Шунча бўлгай бўлса, бўлмас бешу кам...

ЎН ЕТТИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқаси деди: ўлимдин қўрқаман,
Йўл йироқ водийда, етмас озуқам.

2415 Чун ажални эсласам, титрар дилим,
Аввалин манзилда топгаймен ўлим.

Гар эсам мири ажал, чобуксувор,
Чун ажал етса, ўлармен зор-зор.

Ким ажалнинг тиғига дуч келса, бас,
Қўли сингайдир, тиғи топгай шикаст.

Эй дарифо, гар ажалдин етса тиг,
Во дарифдин ўзга сўз йўқ, во дариф.

Қанча жон ер остида ухлоқ ҳама,
Балки ухлоқ эрмас ул, уйғоқ ҳама.

2420 Йўлни кўргил, қанчалар мушкул эрур,
Унда қабрим аввалин манзил эрур.

Гар ўлимнинг заҳмидин етса хабар,
Шу ширин жонинг бўлур зеру забар.

ХУДХУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди Худхуд: эй заифу нотавон,
Бир ҳовуч патсен, суяксен, устухон.

Устухонлар ул бирикмишлар тузук,
Ул суяклар ичра сўнг иссиқ илик..

Маълум эрмасму, шу умринг бешу кам
Бору йўғи қўш нафасдир, икки дам.

2425 Маълум эрмасму, туғилган ҳар тирик
Бир куни бежон бўлур, бўлгай ўлик.

Баски келдингму, кетарсен оқибат,
Бас, туғилдингму, ўларсен оқибат.

Бошинг узра кўк лагандир, сарнигун,
Ҳар кеча бўлгай шафақдин фарқи хун.

Офтоб шамширин ургайдир фақат,
Ул лаган қонларга тўлгайдир фақат.

Бу жаҳонга тийраму келдингму, пок,
Қатра сувдирсен, бўлурсен зери хок.

2430 Бошдин охир қатра сувдирсен туташ,
Бас, нетиб дарё билан этгунг саваш?

Гар яшарсен даҳо аро султон бўлиб,
Жон берурсен бир куни гирён бўлиб...

ҚАҚНУС ҚИССАСИ

Тингла, Қақнусдин келур бул достон,
Мулки Ҳиндистонда тутмиш ул макон.

Бир гўзал қушким, узун минқори бор,
Най каби унда тешиқлар саф-қатор.

Ҳар тешиқдин бир садо янгроқ эди,
Ҳар садо бир айру эрди, тоқ эди.

2435 Ҳар тешиқнинг савти, сози ўзгача,
Ҳар овоз остида рози ўзгача.

Янграса савту садолар зор-зор,
Жону жонзотлар бўлурди беқарор.

Жумла қушлар тинглабон, хомуш эди,
Жумла ҳайвонлар дағи беҳуш эди.

Файласуф бор эрди, дамсоз бўлди ул,
Муסיқий илмида устоз бўлди ул...

Қуш яшаб, минг йилча умри бор эди,
Ҳам қачон ўлгай, анга ошкор эди.

2440 Бас, умр паймонаси тўлган замон,
Хас-хашак, ўтин йиғар эрди ҳамон.

Сўнг чиқар эрди у хирмон устига,
Нола айлар эрди чун жон қасдига.

Ҳар тешиқ минқоридин ул жони пок
Ун чекарди айру-айру, дарднок.

Навҳагардек навҳалар қилгай эди,
Навҳа узра навҳалар келгай эди.

Навҳаси эрди ўлимнинг доғидек,
Титрар эрди жон хазон япроғидек.

2445 Нолишин тинглаб ҳама паррандалар,
Жумла ҳайвонлар, неча даррандалар.

• Теграсин қуршаб баса ҳайрат ила,
Дилни дунёдин узарди бир йўла.

Неча диллар қонга тўлгай эрдилар,
Неча бирлар шунда ўлгай эрдилар.

Эрди Қақнус ҳолига ҳайрон ҳама,
Ун чекиб, ҳамдард бўлиб, гирён ҳама.

Хулласи, ул кун ажиб кун бўлур,
Ноласи бирлан юраклар хун бўлур.

2450 Умрига етганда охир, сўнг нафас
Силкитур Қақнус қанотин басма-бас.

Шунда бир учқун чиқар-да ногаҳон,
Хору хасларга туташгай ул ҳамон.

Ўт туташгайдир кейин, ҳар ёнга ўт,
Сўнгра чирмашгай ўшал хирмонга ўт.

Чўғ бўлур хирмон ёниб, Қақнус-да ул,
Сўнг қолур чўғ ўрнида бир тўда кул.

Кул совиб, ўтгач яна фурсат пича,
Кул аро пайдо бўлур қақнус бача.

2455 Барча кул бўлганда оташ дастидин,
Бош кўтаргай жўжа кулнинг остидин...

Кимсага дунёда борму бул сана,
Ки ўлиб, туғмиш, туғилмишдир яна?

Берсалар гар сенга Қақнус умрини,
Шум ажал келгай, совургайдир уни.

Қақнуси саргашта умри минг, ҳазор,
Бир умр йиғлаб, чекар фарёду зор.

Бир умр йиғлар, насиби қайғу, дард,
Жуфти йўқдир, насли йўқ, танҳову фард.

2460 На ёруғ дунёда бир пайванд анга,
На аниси ёру на фарзанд анга.

Умри сўнггида ажал келгай ҳамон,
Кулларни сочгай, совургай ҳар томон.

Бўйлаким сен ҳам қутулмассен сира
Шум ажалдин ҳийлаву тадбир ила.

Қолмагай, ўлгай жаҳонда барча, бас,
Бул ажабки кимса парво айламас.

Гар ўлим чун беомон, золим эрур,
Даҳр аро нон изламак лозим эрур.

2465 Бошимизда гарчи дунё офати,
Ҳаммадин офир вале нон заҳмати.

***БИР БОЛАНИНГ ОТАСИ ТОВАТИ ОЛДИГА
ТУШИБ, ЙИҒЛАГАНИ***

Тобут олдиға тушиб, тортиб алам,
Бир ўғил фарёд чекарди: вой, отам!..

Не қаро кун, қорди кўз ёшимға ул,
Тушмаганди илгари бошимға ул.

Деди сўфий унга: бундоқ кун, болам,
Тушмагай энди отанг бошиға ҳам.

Баски боис бўлди бул кўз ёшиға,
Тушди мушкил иш атонинг бошиға...

- 2470 Эйки сен, дунёга келган бесамар,
Соч ўзинг бошинга тупроқ ҳар маҳал.
Тожу тахтта гар туташгайдир йўлинг,
Лек кетар чоғингда бўм-бўшдир қўлинг...

ҲИКОЯТ
НАЙЧИДАН АҲВОЛ СЎРАШГАНИ

- Найчига етгач ажал ул чорасоз,
Биттгаси сўрди, дедиким: сўйла роз.
Хўш, нечуксен, бул замон ҳолинг қалай?
Деди найчи: сўрма, айтиб бўлмагай.
Ўтди умрим найга ел пуфлаб тамом,
Оқибат тупроққа киргум, вассалом.
- 2475 Чун ўлим ўтрусида дармондамен,
Зор йиғлармен, баса шармандамен...
Баски ўлмоқ-чун туғилгаймиз ҳама,
Қолмагай бир кимса, ўлгаймиз ҳама.
Улки тутмишди жаҳонни дастида,
Энди ётгайдир қаро ер остида.
Улки ўқ отмишди кўкка ҳар замон,
Энди бир қабр ичра сокин, бенишон.
Боқки, ер остида ухлоқ барчаси,
Дема ухлоқ, балки тупроқ барчаси.
- 2480 Ҳа, ўлим бул чун машаққат йўл турур,
Гўр бу йўлда аввалин манзил эрур.
Гар ажалнинг талхидин етса хабар,
Шу ширин жонинг бўлуру зеру забар...

ҲИКОЯТ
ИСОНИНГ АРИҚДАН СУВ ИЧГАНИ

Бир ариқдин ичди сув Исо Расул,
Ичгани эрди гулобдин тотли ул.

Бир киши тўлдирди сувга кўзасин,
Ичди бир қултум Исо ул кўзадин.

Оғзи ул сувдин тахир тортди шу он,
Қолди ҳайрон сирри не эрмиш, дебон.

2485 Деди: ё Раб, бир ариқда икки сув,
Ширину аччиқ, нечук асрор бу?

Кўзадин ичса, тахирдир ушбу дам,
Лек ариқдин ичса, ширин, тотли таъм...

Тилга кирди кўза, деди: эй Исо,
Мен дағи инсон эдим олам аро.

Шум фалак остида йилларким ҳазор
Кўза, хум бўлдим гаҳи, бўлдим тағор¹.

Этсалар кўза яна минг йил дағи,
Кетмагай таңдин ўлимнинг аччиғи.

2490 Бас, ўлимнинг аччиғи жисмимда ул,
Ул сабабдин қуйса сув, аччиқ бўлуру...

Ғофило, хумдин симиргил дилга роз,
Қолма ғафлат ичра, андин бўл халос.

Сен йўқотмишсен ўзингни, кўзлагил,
Чиқмайин жонинг ўзингни излагил.

Гар тирик эрқанда ўзни топмасанг,
Ўлганинга сен уни топгаймисен?

¹Тағор – тоғора.

На тирик эрканда ўздин бир хабар,
На ўлар бўлсанг, вужудингдин асар.

2495 Гар тириксен, аслида жонсиз, ўлик,
Гарчи одам, одам эрмассен валек...

Олдида чун неча юз минг парда бор,
Ўзни топгайдир нечук дарвени зор?

ҲИКОЯТ

БУҚРОТ ҲАКИМНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Улки Буқрот баски назъи жон эди,
Келди бир шогирди, эй устод, деди.

Чун танинг поклаб, кафанлаб сўнг ани,
Қайси жойга дафн этайлик биз сени?

Деди Буқрот: гар тополсанг, эй ғулом,
Истаган жойингда дафн эт, вассалом.

2500 Мен узун умримда ўзни топмадим,
Ўлганимда сен уни топгаймидинг?

Мен кетармен, келди чун кетмоққа гал,
Бир туким ҳам топмамиш ўздин хабар...

Гар шаҳаншоҳдир ва ё Парвиз эрур,
Қабр аро тупроқ бўлиб, ожиздир ул.

Бўйлаким шоҳу гадо кетгай бари,
Ўзга бир остонага етгай бари.

Бу ҳаёт ранждир, ўлим — озору ранж,
Икки ранждин сен ўзингга изла ганж.

2505 Ганж - Симурр, бошқаси ранждир ҳама,
Даҳр аро умрингни зое айлама...

ЎН САККИЗИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқаси деди: аё пок эътиқод,
Бўлмади менга муяссар бир мурод.

Бу жаҳонда бир нафас шод бўлмадим,
Бир даме қайғудин озод бўлмадим.

Бу кўнгил қайғудади, ғам ичради,
Ғам чекиб, ҳар лаҳза мотам ичради.

Мен мудом ҳайрону ожиз даҳр аро,
Кўрмадим шодликни ҳаргиз даҳр аро.

2510 Қайғу, ғамлардин баче бошимда юк,
Сарсаримен, йўлга тушгаймэн нечук?

Бўлмасайди бўйла ғамдин ҳосилим,
Бу сафардин шод бўлур эрди дилим.

Дилхуну дилпора бўлсам, мен нетай?
Мискину бечора бўлсам, мен нетай?

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Ҳудҳуди хушлаҳжа, зийрак, нуктадон,
Англагувчи ҳар неким суду зиён.

Деди: эй мағруру шайдосен, ажаб,
Бошдин охир ғарқи савдосен, ажаб.

2515 Ул муроду бемуродлик бегумон
Даҳр аро бир лаҳзада кечгай ҳамон.

Неки бор, ул бир нафасда ўтгуси,
Умр оний бир ҳавасда ўтгуси.

Бу жаҳон ўтгай-ку, сен ўтгувчи бўл,
Боқмагил, тарк эт уни, кетгувчи бўл.

Кимки фоний нарсага бергай кўнги,
Зинда эрмас, бу жаҳонда мурда ул.

Гар муродга етмасанг, сен унда, бас,
Дардида оҳлар чекардинг ҳар нафас.

2520 Гар муродинг етса, бўлсанг сарфароз,
Бир дам андин айру тушма, этма ноз.

ҲИКОЯТ
БИРОВНИНГ ҚЎЛИДАН ШАРБАТ
ИЧМАЙДИГАН КИМСА

Бор эди исонафас бир шайхи дин,
Шарбат ичмасди бировнинг илкидин.

Биттаси сўрдики: бўйла нисбатинг,
Не учун шарбатга йўқдир рағбатинг?

Деди шайх: бошимда пайдодир ўлим,
Шарбат ичмак истасам, тўсгай қўлим.

Баски бошимда муваккил бор чунон,
Шарбат ичсам, оғу бўлгай ул ҳамон.

2525 Турса бошимда муваккил, хушми ул?
Шарбатим шарбат эмас, оташ эрур.

Ҳар неким ул пойдордир бир нафас,
Гарчи юз олам, кепакка арзимас.

Бир нафас эрса висол ул, васли йўқ,
Мен нечук қургим иморат, асли йўқ.

Номуродлик бирла бўлсанг тийра ҳол,
Нолима, бир зумда кечгай бул малол.

Етса гар бир ранжу озорлик сенга,
Иззатингдир бул, эмас хорлик сенга.

- 2530 Анбиёга ёғди чун ранжу бало,
Кўрмамиш бундоқ балони Карбало.
- Кимки сувратда сенга ранж айлагай,
Ранж эмас ул, аслида ганж айлагай.
- Юз иноят бирла тўлгай ҳар даминг,
Лутфидин эҳсон эрур юз оламинг.
- Ёдга олмассен вале эҳсонини,
Ранжина чекмоққа бардошинг қани?
- Бўйла ҳолинг бирла Ҳаққа дўстмисен?
Дўст эмассен, мағзи йўқ бир пўстмисен?
- 2535 Ишқ йўлида бўлса дўстлик, эй киши,
Жўш урар жонингда шавқи, шўриши.

ҲИКОЯТ

БИР ПОДШО ҚУЛИГА МЕВА БЕРГАНИ

Подшоҳим, эл севар эрди уни
Чокарига мева берди бир куни¹.

Хуш кўриб ул мевани, деди фулом:
Тотмадим бундоқ ширинни ҳеч қачон...

Чокари еркан, назар ташлаб анга,
Подшонинг кўнгли кетди мевага.

Деди: андин менга ҳам бер бир тилик,
Баски меванг тотли эрса шунчалик...

- 2540 Берди чокар, мевани подшо татиб,
Боқди қулга қаҳр ила қошин чатиб.

Дедиким: бу шум мунофиқнинг иши,
Бўйла аччиқни ширин дерму киши?

¹Чокар – хизматкор.

Деди подшога қули: эй шаҳриёр,
Совғалар олдим қўлингдин юз ҳазор.

Шунчалар етди қўлингдин ганж менга,
Битта аччиқдин келурму ранж менга?

Неъматинг ҳар дафъа ширин эрди ул,
Энди илкингдин нечук аччиқ келур?

2545 Гар қўлингдин олсам аччиқ мевани,
Мен ҳамон аччиқ этайму шевани?..

Ҳақ йўлида эйки ранж етгай сенга,
Сен аниқ билгилки, ганж етгай сенга.

Бир-бирига тескари эрмиш иши,
Не қилурсен, бўйла эрса хоҳиши.

Шодлик истарсен чекиб ранжу алам,
Бу жаҳоннинг шодлиги шу, дарду ғам.

Хуни дил бирлан есанг ҳар луқмани,
Юз очур сенга ҳақиқат гулшани.

2550 Боқ, эранлар бўлдилар йўлга равон,
Хуни дил бирлан қоришди ошу нон.

Чун емакка ҳар сафар ўлтирсалар,
Ўртада эрди таом хуни жигар.

ҲИКОЯТ

БИР СЎФИЙНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Сўрди сўфийдин кишиким номдор:
Айт, нечукдирсен, нечукдир рўзгор?

Дедиким: гулханда кечгай ҳар дамим,
Лабларим чанқоғу хўлдир доманим.

Битта нон деб ўт ёқармен ҳар нафас,
Бермагайлар токи бўйнимга шикаст.

2555 Излама дунёда сен кўнгил хушинг,
Туш кўрарсен ёки сўйларсен тушинг.

Истасанг кўнгил хуши, бўл эҳтиёт,
То етишгил эр бўлиб сўйи Сирот.

Кўнглихушлик бу жаҳонда урф эмас,
Қилча хушнудлик тополсанг бунда, бас.

Нафски бундоқ беомон оташ эрур,
Қайси кўнгил бу замонда хуш эрур?

Чарх уриб, жумла жаҳонни излабон,
Топмагайсен бунда шодликдин нишон...

ҲИКОЯТ

БИР КАМПИРНИНГ ШАЙХ МИҲНАИЙДАН ДУО СЎРАГАНИ

2560 Миҳнаийдин сўрди бир кампир: аё,
Хушкўнгилсен, менга ҳам ўргат дуо.

Бемуродлик бўлди баски одатим,
Йўқ уни чекмоққа ортиқ тоқатим.

Ўрганиб олсам дуойинг, мен уни
Бетиним такрор этардим ҳар куни...

Шайх дедиким: саждага бошим букиб,
Неча муддат ўлтирибмен тиз чўкиб.

Қанчалар жонлар чекиб мен чопмадим,
Истагим бир зарра бўлсин, топмадим.

2565 Топмадим излаб давое мен давом,
Бу жаҳон ичра севинч йўқ, вассалом...

ҲИКОЯТ
БИР ТИЛАНЧИНИНГ ЖУНАЙДДАН САВОЛ
СЎРГАНИ

Бир куни келди Жунайдга бир гадо,
Ўлтириб, дедики: эй сайди Худо,

Кўнглихушлик ул қачон ҳосил бўлур?
Деди: ул соатки дил бедил бўлур.

Бўлмагунча то висоли подшо,
Қўйганинг ҳар бир қадамдир музди роҳ.

Зарранинг саркашлиги эрмиш савоб,
Унда йўқдир чунки тоби офтоб.

2570 Зарра гар юз бора фарқи хун бўлур,
Демаким, саркашлик андин айрилуру.

Зарра токи зарра бўлгай, заррадир,
Ким деса бу зарра эрмас, фаррадир¹.

Зарраликдин этсалар хориж-да, бас,
Заррадир ул, чашмайи рахшон эмас.

Бош кўтармиш эрди аввал заррадин,
Чунки асли зарра эрмишдир тайин.

Гарчи жо бўлгай қуёшга оқибат,
Заррадир ул, заррадек қолгай абад.

2575 Яхшидир ёки ёмондир, кўпми, оз,
Зарраликдин ул сира бўлмас халос.

Бўйлаким, эй зарра, сен масту хароб,
Бир куни бўлмоқчидирсен офтоб.

Сабр этармен зарра янглиғ беқарор,
Бир куни кўргайсен айбинг ошкор...

¹Фарра – алданган.

ҲИКОЯТ
ШАБПАРАКНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Шабпарақ бир кеча бошлаб ҳасратин,
Йўқ, деди, ҳаргиз қуёшга тоқатим.

Бир умр юргум машаққатлар ила,
То қутилсам деб қуёшдин бир йўла.

2580 Ойу йиллар кўз юмиб юргум чунон,
Оқибат манзилга етгаймен дебон...

Биттаси дедиким: эй мағруру маст,
Ўртада минг йил масофа, кам эмас.

Сен нечук боргунг бу йўллардин ошиб,
Ойга етгайму чумоли тирмашиб?

Дедиким: майли, учармен тинмайин,
Неки ҳосил бўлса, кўргаймен кейин...

Неча йиллар учди масту беҳабар,
Шабпарақда қолмади куч, болу пар.

2585 Ўртаниб жисми, йиқилди, толди ул,
Оқибат парсиз, қанотсиз қолди ул.

Йўқ эди лекин қуёшдин бир хабар,
Дедиким: ўтдим қуёшдин мен магар...

Деди бир оқил: кўзинг оч уйқудан,
Босганинг йўл бу арода бир қадам.

Болу парсиз қолганинг улким, гумон
Айладинг ўтдим қуёшдин деб ҳамон...

Чун эшитди шабпарақ бу сўзни то,
Бас, адо эрди, тамом бўлди адо.

2590 Боқди ожизлик-ла сўйи офтоб,
Жону дил бирлан анга этди хитоб:

Кўзлари кўргувчи қуш бўлдим, бироқ,
Сен яқин келма, йироқ тургил, йироқ...

Дарду ҳасрат бирла бундоқ сўйлади,
Офтоб унга саховат айлади.

Кўзларига тўлди офтоб равшани,
Келди давлат, камбағал бўлди ганий...

ЎН ТЎҚҚИЗИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ ДЕГАНИ

Бошқаси деди анга: эй раҳнамо,
Ҳақ буюрса, нега этмасмен адо?

2595 Ўзгаларга айламасмен эътибор,
Амри Ҳаққа лек турармен интизор.

Ҳар не фармон айласа, этгум қабул,
Этмасам амрин, жазойим берсин ул.

ҲУДҲУДНИНГ УНГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди: сендин яхши келди бу савол,
Эр кишига бундан ортиқ не камол?

Жон топарсен жон фидо этсанг агар,
Жон била фармон адо этсанг агар.

Айласанг амрин адо, имкон бўлур,
Барча мушуқлар сенга осон бўлур.

2600 Амрида тоатда кечсин соатинг
Не эмиш улсиз умрлик тоатинг?

Кимки саркашдир, чекар заҳмат баса,
Ит эрур Ҳақ кўйида ул нокасе.

Не келур гар чекса заҳмат ит ҳамон?
Айлагай саркашлик ул, кўргай зиён.

Чекса заҳмат амри Ҳақ бирлан даме,
Чун савоби бирла тўлгай оламе.

Шул замину осмону хосу ом
Бўйсуниб Ҳақ амрига, топгай мақом.

- 2605 Ишни айла амри Ҳақ бирлан адо,
Бандадирсен, бандалик этгил бажо.

ҲИКОЯТ
МАҲБУСЛАР ЗИНДОННИ БЕЗАТИШГАНИ

Подшо қайтар сафардин шаҳрига,
Халқ берарди зебу оройиш анга.

Ҳар неким очгай чирой, келтирдилар,
Кўча-кўйга ҳусну оро бердилар.

Аҳли зиндонда йўқ эрди зийнат ул,
Бор бисот занжир, кишанлар эрди, фул.

Бор эди неча кесилган бош яна,
Неча нунолуд жигар ёндош яна.

- 2610 Ҳам кесик қўллар, оёқлар, илдилар,
Барчасин зиндонга зийнат қилдилар.

Бўйлаким шаҳрига қайтди шаҳриёр,
Шаҳрини кўрди ясанмиш, зарнигор.

Келди зиндонга яқинлаб, турди шоҳ,
Отидин тушди, пиёда юрди шоҳ.

Этди маҳбусларга ул лутфу карам,
Симу зардин ақча берди, ваъда ҳам.

Маҳрами бор эрди шоҳнинг ҳамнишин,
Сўрди бул лутфу карамнинг боисин.

2615 Деди: кўрдинг зебу зийнат юз ҳазор,
Зебу зийнатдин шаҳарни зарнигор.

Гавҳару тилло сочилмишди расо,
Мушку анбарларга тўлмишди ҳаво.

Сен уларга зарра парво этмадинг,
Қайрилиб ё бир қиёлаб ўтмадинг.

Лек етиб зиндонга, турдинг бир маҳал,
Ул кесик бошлар сари солдинг назар.

Не эди тортган нигоҳинг ул нафас?
Неча бош, қўллар, оёқлар эрди, бас.

2620 Барчаси эрди кесик ҳам фарқи хун,
Сен уларнинг олдида турдинг нечун?

Шоҳ дедиким: ўзгаларнинг зийнати
Неча айёр лўттибозлар санъати.

Ҳар бири айлар аён ўз ҳолини,
Ҳар бири кўз-кўз қилур ўз молини.

Барчаси ботмиш гуноҳга, айнамиш,
Аҳли зиндон ишни ўбдон айламиш.

Йўқса, амрим чун бажо бўлгаймиди?
Каллалар тандин жудо бўлгаймиди?

2625 Бунда кўрдимки, юрар ҳукмим равон,
Шул сабаб тизгинни тортдим мен ҳамон.

Бу шаҳар аҳли ғурурга фарқ ҳама,
Ўзни ўйлар, ўзгага бефарқ ҳама.

Аҳли зиндон эрса саргардону хор,
Ҳукми қаҳрим остида ҳайрону зор.

Гоҳи бошдин, гоҳи қўлдин айрилиб,
Гоҳ қуруқдин, гоҳи хўлдин айрилиб,

Мунтазирлар боргали жон қасдига,
Чоҳи зиндондин баланд дор остига.

2630 Бўйла зиндон менга гулшандир ажаб,
Мен уларданмен, улар ҳам мен тараф...

Йўлчилар фармонга юрмоғи дуруст,
Шоҳлар зиндонга бормоғи дуруст.

ҲИКОЯТ

БИРОВ ТУШИДА БОЯЗИД ВА ТЕРМИЗИЙНИ КЎРГАНИ

Бор эди бир хўжа, чин арбоб эди,
Қутби олам эрди, дурри соф эди.

Деди: тушда бўлди чун огоҳ менга,
Боязиду Термизий ҳамроҳ менга.

Тушдим олдинга ҳамон сарвар бўлиб,
Иккисин ҳам бошладим раҳбар бўлиб...

2635 Ўйладим туш таъбирин сўнгра давом,
Не сабабдан менга бундоқ эҳтиром?

Эсладим сўнг, беҳуд эрдим бир саҳар,
Чекдим оҳи ногаҳон, оҳи жигар.

Учди оҳим, бошлади роҳимга ул,
Бошлабон, етказди даргоҳимга ул.

Очдилар дарвозани менга шу тоб,
Янгради тилсиз, дудоқсиз бир хитоб:

Боязиддин ўзга асҳоблар ҳама
Сўрдилар биздан, беринг, деб бир нима.

2640 Боязид мардлар ичинда мард эди,
Бизни сўрди, бошқа нарса сўрмади...

Чун етишди менга андоқ бир хитоб,
Англадим, ул ҳам эмас, бул ҳам савоб.

Билмайин дардинг, сени ким излагай?
Бўлмайин мардинг, сени ким истагай?

Амру фармонинг ҳамиша хоҳишим,
Ҳар замон фармонпазирлиқдир ишим.

Ҳеч вақо йўқ ҳеч вақойимдин бўлак,
Ким бўлибмен менда то бўлсин тилак.

2645 Банда Ҳақ амрига юрса, шул етар,
Менга Оллоҳим буюрса, шул етар...

Бул сўзим тинглаб ул икки муҳтарам
Этдилар андоқ тавозе, ложарам.

Банда юрсин Ҳақ деган фармон ила,
Ҳаққа юзлансин ҳамиша жон ила.

Банда эрмас улки, этмай бир савоб,
Бандаликдин баски ургай лофу қоф.

Бандага то имтиҳони юзланур,
Имтиҳон қил, бир нишони юзланур...

ҲИКОЯТ
ШАЙХ ҲАРАҚОНИЙНИНГ СЎНГ НАФАСДА
АЙТГАНЛАРИ

2650 Сўнг нафас етганда сўзга очди лаб,
Шайх Харақоний дедиким: эй ажаб!..

Кошки шу бечора кўксим ёрсалар,
Ҳам куйик қалбимни андин олсалар.

Ошкоро этсалар элга дилим,
Айтсалар халққа не эрмиш мушкулим.

Сўйласа дарди дилим донойи роз,
Бутпарастлик куфр эрур, эй кажмажоз¹.

Бандаликни билма сен ҳою ҳавас,
Бандалик - афгандалик, эй булҳавас².

2655 Сен худолик этма, этгил бандалик,
Йўқса, келгайму сенга афгандалик?

Ўзни ҳар дам хоксор тут, банда бўл,
Бандайи афганда бўлгил, зинда бўл.

Банда бўлсанг, бўл яна ҳурматда ҳам,
Ҳурмат ичра бўл яна ҳимматда ҳам.

Кирса йўлга банда беҳурмат бўлиб,
Подшо даргоҳидин ҳайдар қувиб.

Баски беҳурматга масжид ҳам ҳаром,
Ҳурмат этсанг сен уни, неъмат тамом...

ҲИКОЯТ .

2660 Бир куни бир қулга тўн кийдирди шоҳ,
Тўнни кийгач, йўлга тушди ул гадо.

Қўнди йўл гарду ғубори тўнга, бас,
Қоқди қул гарду ғуборни шул нафас.

Қўрди бир ағёр, деди: эй подшо,
Йўл ғуборин қоқди хилъатдин гадо...

Шоҳ беҳурматни инкор айлади,
Ул гадони маҳкуми дор айлади.

¹Кажмажоз – қинғир табиатли.

²Афгандалик – қуллик, бош эгишлик, хоксорлик.

Кимки шоҳга бўйла беҳурмат эрур,
Шоҳ даргоҳида беқиймат турур...

ЙИГИРМАНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

2665 Бошқаси сўрдик: Ҳақ йўлида, ҳой,
Покбозлик не бўлур, эй пок рой?

Ҳар нечук машғули дил менга ҳаром,
Ҳар не борим эрса, сочгаймен давом.

Ҳар не топсам, ул ҳамоно гум бўлур,
Ҳар не борим қўлда чун каждум бўлур.

Нарсани асраб, туголмасмен сира,
Тукканим очгум, совургум бир йўла.

Покбозлик айлагаймен кўйида,
Бир куни васлига етмоқ ўйида...

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

2670 Ҳудҳуд айтди: йўлга кирганда киши
Покбозлик этса, не хушдир иши.

Бору йўфин ким гаровга ютқазур,
Покланиб, етгай кейин роҳатга ул.

Эй биродар, тикма йиртилганни сен,
Яхшидир ёқсанг барин, кул айласанг.

Оташин оҳинг-ла ёқ жон қасдига,
Кулларин йиғ-да, ўтиргил устига.

Сўнгра кулларни совургил ҳар томон,
Қолмагай токи улардин бир нишон.

2675 Бўйла этгил, кору борингдин қутил,
Этмасанг, қонлар ютарсен бир умр.

Сен уларни ўтга от, топсин адам,
Йўқса, бул даҳлизга қўймассен қадам.

Баски бу зиндонда заҳмат беқиёс,
Ўзни сен ҳар нарсадин этгил халос.

Чун ажал етганда келгайдир улар,
Бирма-бир қонингни сўргайдир улар.

Чек улардин қўлни аввал, тўпла ҳуш,
Сўнгра сен азми сафар эт, йўлга туш.

- 2680 Бўйлаким бир покбозлик йўқса, ҳай,
Бу сафар сенга ибодат бўлмагай...

ҲИКОЯТ

Пири Туркистон бериб ўздин хабар,
Деда: менга икки нарса жон қадар.

Ул бири - отим, қанотимдир менинг,
Бул бири - фарзанд, ҳаётимдир менинг.

Ўлди ўғлинг, деб хабар етган замон,
Шукр этиб, отимни бергаймен ҳамон.

Иккиси икки санамдир, билсангиз,
Дийдаи жонимга гавҳардек азиз...

- 2685 Сен ёниб, то қуймагунча мисли шам,
Покбозлиқдин бировга урма дам.

Покбозлиқдин бировким дам урар,
Ўз ишига ул ўзи барҳам урар.

Иштаҳо бирлан еса нон покбоз,
Шул замон бўйнига мушт тушмоғи рост.

ҲИКОЯТ

Шайх Харақоний эди шайхи қабул,
Бақлажонга бир замон ўч эрди ул.

Онаси ҳайрону лол эрди анга
Ва яримта бақлажон берди анга.

2690 Шайх еди ул бақлажонни, шу маҳал
Қасд этиб, фарзанди бошин кесдилар.

Тунда ул бошни ёвуз бир лаънати
Келтириб, шайх эшигига ташлади...

Шайх деди: менму ўшал ошуфтакор,
Бундан олдин сўйламишдим неча бор:

Гар гадо еса яримта бақлажон,
Жонига бир зарба етгай шул замон...

Ҳар замон жонимни ёндиргай чунин,
Бир ситам жонимга қўндиргай чунин.

2695 Кимни тутмишдир, у ҳаргиз қўймагай,
Бир нафас осуда, ёлғиз қўймагай.

Тушди бошимга, ёронлар, бўйла иш,
Олдида жангу мадоро ҳеч эмиш.

Беилм қолгай билимдон, беқарор,
Илми бирлан бошда бул савдоси бор.

Ҳар замон бошимга бир меҳмон келур,
Имтиҳон этмоққа бир карвон келур.

Ғам чекар ғам узра шул жони азиз,
Ул эса ғамлар юборгай устма-уст.

2700 Ҳар не этмишдир адамдин ошкор,
Барчасин қонин тўкар ул зор-зор.

Жумла ошиқ жон берурлар галма-гал,
Майлига, қонимни тўксин деб ўшал.

Жумла жонларнинг муроди жони шул,
Йиғлатиб, қонларни баским тўксин ул...

ҲИКОЯТ
ЗУННУННИНГ САВОЛ БЕРИБ, ҲОТИФДАИ
ЖАВОБ ОЛГАНИ

Деди Зуннун: бир сафар мен чўл аро
Йўл босиб ёлғиз борардим, беасо.

Йўлда қирқ дарвешни кўрдим ногаҳон,
Барчаси бермиш эди бир ерда жон...

2705 Тушди ўт ақлимга чун боқдим шу дам,
Тушди оташ жони пуржўшимга ҳам.

Мен дедим: бу не синоат, эй Худо,
Токай этгайсен азизларни адо?

Деди хотиф: ишни хўп билгувчи биз,
Ўлдириб, сўнг дийятин бергувчи биз¹.

Сўрдим: ўлдирмоққа қанча ниятинг?
Деди: этгум токи етгай дийятим.

То хазинам ичра ақчам битмаса,
Ўлдирармен, сўнгра тутгаймен аза.

2710 Ўлдирармен қонига фарқ айлабон,
Юзтубан судраб, чекармен ҳар томон.

Маҳв ўлиб, то сўлу соғи қолмагай,
Ажралиб, боши, оёғи қолмагай.

¹Дийят – хунбаҳо, мақтул эгасига қотил томонидан тўланадиган маблағ.

Кўрсатармен сўнгра офтоб талъатин,
Ўз жамолимдин этармен хильатин¹.

Юзларин гулгун қилурмен қонидин,
Жой берармен муттақийлар ёнидин.

Масканимда соя этгаймен уни,
Сўнгра очгаймен юзим офтобини.

2715 Чун юзим офтобини кўрган замон
Соядин қолгайму ҳеч ному нишон?

Соя қолгайму юз очса офтоб?
Ул қолур, валлоҳу аълам бис-савоб.

Кимки унда маҳв бўлгай, бўлди, бас,
Кечгай ул ўздин, бўлолмас худпараст.

Маҳв бўлгил, мавҳ бўлишни сўйлама,
Жон фидо этгил, ўлишни сўйлама.

Кечса ўздин, бир йўла йўқ бўлса ким,
Бундан ортиқ ганжу давлат бормикин?

**ҲИКОЯТ
ФИРЪАВН СЕҲҲРАРЛАРИ ТОПГАН
ДАВЛАТ**

2720 Етдиму давлатга андоқ бир башар,
Фиръавн соҳирлариким етдилар?

Ул не давлат эрди, хушҳол топдилар,
Юз буриб иймонга, дарҳол топдилар?

Бўлдилар жондин жудо чун ул нафас,
Кўрмамишди бўйла бир давлатни кас.

¹Хильат – тўн.

Қўйдилар дин сори андоқ бир қадам,
Бир қадам-ла кечдилар дунёданам.

Этмамиш ҳеч кимса бу янглиғ амал,
Ҳеч бутуқдин келмамиш бундоқ самар.

ЙИГИРМА БИРИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

2725 Бошқаси сўрдик, эй соҳиб назар,
Борму бу маънода ҳимматдин асар?

Гарчи суврат ичра пастдир қийматим,
Лек ҳақиқатда баланддир ҳимматим.

Гарчи кўпмас тоатим, эй шаҳсувор,
Устивор ҳиммат ва ғайрат менда бор...

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди: неча эрса ушшоқи Аласт,
Ҳиммати олий кўриқлар ҳар нафас.

Кимда бўлса ҳиммати олий, басит,
Икки олам қулфига солгай калит.

2730 Гар кишига зарра ҳиммат берса даст,
Ҳиммати этгай баланд офтобни паст.

Даҳр аро шамсу камар ҳиммат эрур,
Жон қушига болу пар ҳиммат эрур.

ҲИКОЯТ
ЮСУФНИ МИСРДА СОТИШГАНИ

Ул куни Юсуфни сотмоқ бўлдилар,
Эл ҳама шавқу ҳавасга тўлдилар.

Бас, харидорлар кўпайди, ошди чун,
Ўн саноч тиллога тенглаб қийматин.

Кекса бир кампир-да бор эрди у дам,
Илкида бир неча дона ип ўрам.

2735 Даврага тушди баче айлаб хуруш,
Деди: эй даллол, аё Юсуффуруш.

Шу ўғулни орзу айлаб ҳар замон,
Ўн калоба ип йигирдим мен ҳамон¹.

Ипларим олгил, нисор этдим анга,
Илкини илкимга тутқиз, бер менга...

Кулди даллол, деди унга: эй салим,
Тушмагай илкинга бул дури ятим.

Ўн хазина зар анга холис баҳо,
Қайда бўлгай ип бериб олмоқ санго?

2740 Деди кампир: мен билармен, тингла, ҳай,
Бу ўғулни ипга ҳеч ким сотмагай.

Менга басдир ёд этиб исмим менинг,
Десалар, шул ҳам харидори анинг...

Ҳиммати олийга етса ҳар кўнгул,
Давлати беминнат унга юзланур.

Соҳиби ҳиммат эди подшоҳи жуд,
Ул ўзи подшолигига урди ўт.

Қўйди подшоликни, чун айрилди ул,
Неча подшоликка ноил бўлди ул.

2745 Ҳиммати жўш урди, тутди илкидин,
Юз ўгирди тожу тахти, мулкидин.

¹Калоба – калава

Тушса гар ҳиммат кўзи офтобга, бас,
Зарра бирлан ҳамнишинлик айламас.

ҲИКОЯТ
**ИБРОҲИМ АДҲАМНИНГ БИР ФАҚИРГА
АЙТГАНЛАРИ**

Бир киши бор эрди, йўқсил эрди ул,
Мен фақир, деб оҳ чекар эрди нуқул.

Сўрди чун Иброҳим Адҳам: эй жигар,
Арзон олгансен фақирликни магар?

Деди кимса: бул сўзинг беҳуда, бас,
Ҳеч фақирликни сотиб олгайму кас?

2750 Деди: мен жондин севиб қолдим уни,
Мулки олам нархига олдим уни.

Неча юз оламга олгаймен ҳануз,
Гавҳарим деб жонга солгаймен ҳануз.

Баски арзон тушди менга бул матоҳ,
Ул сабаб шоҳликка айтмишмен видо.

Мен билармен қадрини ул, сен эмас,
Мен қилармен шукрини ул, сен эмас.

Аҳли ҳиммат жону дил айлаб гаров,
Ойу йилларким ёнурлар лов-лов.

2755 Бўлди ҳиммат қушлари Ҳаққа яқин,
Кечдилар чун, қолди дунё, қолди дин.

Сен агар чун соҳиби ҳиммат эмас,
Тур йироқким, сен валинеъмат эмас...

ҲИКОЯТ

Шайх Фаврий неча мажзуб дўсти-ла¹
Борди-да, жойлашди кўприк остига.

Подшо Санжар ўтаркан бошукуҳ,
Сўрди: кўприк остида не ул гуруҳ?

Шайх деди: бошсиз, оёқсизмиз ҳама,
Бизни икки нарсадин хориж дема.

2760 Бизга дўст бўлсанг агарда бардавом,
Бездирармиз ушбу дунёдин тамом.

Бизга душманликни гар кўрсанг раво,
Айлағаймиз унда динингдин жудо.

Гар тушиб, биз бирла бўлсанг бир нафас,
На ҳаво жонингда қолгай, на ҳавас.

Дўсту душманликни кўр, камситмагил,
Бос оёқни, ўзни расво этмагил...

Деди Санжар: сизга мен ҳамдам эмас,
Хуш эмассиз менга, нохуш ҳам эмас.

2765 На менинг дўстимсизу на душманим,
Мен кетармен, ёнмасин то хирманим.

Сиз билан фаҳрим ё орим йўқ менинг,
Яхшисизми, йўқми, корим йўқ менинг...

Ҳиммат ул қушдирки чун учқур қанот,
Ҳар замон этгай шитоб, айлар сабот.

Кўрмаса то йўлни ул, учгай нечук?
Ул ҳақиқат чўққисин қучгай нечук?

¹Мажзуб – девона.

Ул учар борлиқ жаҳон узра баланд,
Юксалиб ҳушёрлигу мастликданам...

ҲИКОЯТ

2770 Бир кеча девона йиғлаб бесабр,
Дердиким: мен сўйлайин олам надир...

Ҳуққадир қопқоқли ул, биз ичдамиз¹,
Жаҳл ила ошуби савдо ичрамиз.

Бас, у қопқоқни кўтарса гар ажал,
Ким қаноти бўлса, учгай то азал.

Ким қанотсиз эрса, унда юз бало,
Ҳуққада қолгай асиру мубтало.

Ҳимматинг қушдир, қанот бер, бол анга,
Ақлу жонинг сийла, дил бер, ҳол анга.

2775 Ҳуққа қопқоғи очилмасдин бурун,
Йўлчи қуш бўлгил, қанотинг ёз бутун.

Нолима қўлу қанотинг ёнса ҳам,
Ҳаммадин олдинда юргил, пешқадам...

ҲИКОЯТ

Шабпаракка биттаси деди: аё,
Тобакай юргунг қуёшдин Мосуво.

Ҳар куни зулмат, қоронғу ичрасен,
Тийракўздирсен чу ёғду ичрасен.

Сайр этарсен зулмат ичра тинмайин,
Тунаро қилча ёруғлик кўрмайин.

¹Ҳуққа – қутича.

2780 Баҳраманд бўлсанг қуёшдин сен агар,
Нурдин айру тушмас эрдинг мунчалар.

Бас, етар, урма кавакларга ўзинг,
Ярқираб ёнган қуёшга бур юзинг.

Бошинг узра порлаган офтобга боқ,
Нур бўлиб жонингда ёнсин иштиёқ...

Шабпарак деди: ажаб, эй беҳабар,
Менга не эрмиш ўшал шамсу қамар?

Офтобким оқибат тортгай қаро,
Унга боққанлар қолурлар тун аро.

2785 Сарғаяр ул, эгнида мотам тўни,
Зору ҳайронликда кўргайсен уни.

Ўзгалардин ташнадир юз бора ул,
Шавқ ила оғуштаю хунхора ул.

Ким солур буцдоқ қуёшга бир назар?
Ўзга офтоб бор, кўзимга жилвагар.

Ухлама бир кеча сен ҳам, эй фалон,
Тун аро офтобни кўргайсен аён.

Кундузим, эй жони гумроҳ, тундадир,
Офтоби нури Оллоҳ тундадир.

2790 Тун аро гар юзни очса офтоб,
Халқи оламни қилур машғули хоб.

Офтоб гар кўрса ул нуру зиё,
Парда тортар юзига, айлар ҳаё.

Кимки бўлгай мен каби маҳрам туни,
Офтоби порлагай мотам туни.

Ул қуёшким, тун аро ҳосил эрур,
Сенки кўрсен, кўрмагинг мушкул эрур.

Ул қуёш деб ухلامасмен тонггача,
Ул қуёш ҳажрида ёнгаймен неча.

2795 Бас, юзин кўрсатса хуршиди мажоз,
Ошиён қургум кириб зулматга боз.

Ул қуёш тун ичра хуршиди илоҳ,
Ухлаганлар бўлмагайлар аҳли роҳ.

Бўлса гар лочин мисоли ҳимматинг,
Подшо илкида бўлгай иззатинг.

Пашшадек беҳиммат эрсанг, боқ анга,
Пашша янглиғ бўлмагай ҳурмат сенга.

Пашшадек ким маҳви нафсон бўлгуси,
Пашша янглиғ хору яксон бўлгуси.

2800 Улки соҳиб ҳиммат эрса, мард эрур,
Шамсдек юксақда порлаб, фард эрур.

Ҳимматинг гар лаълдек олиймақом,
Подшо тожида тутгайсен мақом.

Тушмасанг йўлга, нари турсанг-чи, ҳай,
Сенга подшо илкидин келгайму май?

ЙИГИРМА ИККИНЧИ МАҚОЛА **БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ**

Сўрди бир қуш: ҳазрати ул подшо
Олдида не қатла инсофу вафо?

Ҳақ таоло берди чун инсоф менга,
Бевафолик этмадим ҳеч кимсага.

2805 Бир кишида бул сифатлар барчаси
Жамъ эса, айттил, не бўлгай рутбаси?

ХУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Дедиким: инсоф - у султони сифот,
Ҳар нафас инсонга бергайдир нажот.

Айламак инсоф бировга, бул йўруф
Бир умрлик зуҳду тоатдин улув.

Бир эмас, икки жаҳон ичра магар
Йўқ футувват, ўйлаким, инсоф қадар.

Кимки инсоф айлагай, ул кони қут,
Бўлмагай ҳаргиз риёкор, эсда тут.

- 2810 Юқмагай инсоф бировдин, ўйла то,
Ул азиз инсонга эҳсони Худо...

ҲИКОЯТ

Аҳмади Ҳанбал имоми роҳ эди,
Фазлу дониш бобида танҳо эди.

Чун қутилса дарси софийдин, ҳамон
Ошиқарди Башри Ҳофийга томон.

Ҳар сафар Ҳанбални Ҳофий қошида
Кўрсалар, таъна ёғарди бошига.

Дердилар: алломадирсен номдор,
Сенга тенг келгувчи доно қайда бор?

- 2815 Ул кулоқ осмасди бу сўзларга ҳеч,
Иштиёқи Ҳофий эрди эрта-кеч.

Дер эди: тўғри, менинг илмим баланд,
Мен ҳадис, суннатда ўздим ҳаммадан.

Яхши илмим бор менинг алломадек,
Ул Худони яхшироқ билгай вале...

Эйки ноинсофу ўздин беҳабар,
Яхшилар инсофига сол бир назар.

ҲИКОЯТ

Ҳиндулар подшоси эрди кекса, пир,
Бўлди Маҳмуд лашкарига ул асир.

2820 Сударбон келтирдилар шоҳга ҳамон,
Бош эгиб, бўлди мусулмон шул замон.

Англади то, билди ким эрмиш Худо,
Бўлди бирмас, икки оламдин жудо.

Ўлтириб чодирда, танҳо эрди ул,
Оҳ чекарди, фарқи савдо эрди ул.

Кеча-кундуз йиғлар эрди тинмайин,
Кечаву кундузни ҳеч фарқ этмайин.

Чун кучайди нолаву зори анинг,
Етди ул Маҳмудга изҳори анинг.

2825 Чорлади шоҳ, сўрди йиғларсен нега?
Истаган мулкингни бергаймен сенга.

Сен-да бир шоҳсен, ҳукмдорсен, ажаб,
Мунчалар кўз ёш тўкарсен не сабаб?

Ҳинд ҳукмдори деди: эй подшо,
Йиғларимга боис эрмас мулку жоҳ.

Унга йиғларманки, Ҳаққи зулжалол
Сўрса меңдин тонг-ла маҳшарда савол,

Десаким, эй аҳди ёлғон, бевафо,
Ҳақ тарийқин тутмадинг, этдинг жафо.

2830 Келмагунча Маҳмуд ул бошингга боз,
Бир жаҳон лашкар-ла голиб, сарфароз.

Сен мени ёд этмадинг, эй бекўнгил,
Айт, вафо расмига ҳеч киргайми бул?

Мен бу ёқда йиғдим эрса лашкарим,
Сен у ёқда жамладинг ўз аскаринг.

Этмадинг то сўнги дам ёдим маним,
Кимсан, айт, дўстимми ёки душманим?

Тобакай биздин вафо, сендин жафо,
Бул вафодорликда эрмишму раво?

2835 Ҳақ таолодин етишса чун хитоб,
Бул саволга мен нечук бергум жавоб?

Қел, хижолатлир аро додимга ет,
Йиғларимнинг боиси шул, эй йигит...

Сен бу инсофу вафодорликни кўр,
Сарнигунлик бирла бул зорликни кўр.

Гар вафодорсен, қимирла, йўлга, туш,
Йўқса, торт илкингни, келма бизга дуч.

Ҳар неким, зимнида йўқ меҳру вафо,
Ул жавонмардликка эрмас ҳеч раво.

ҲИКОЯТ

БИР ҲОЗИЙ НАМОЗ ЎҚИШ УЧУН КОФИРДАН МУҲЛАТ СЎРАГАНИ

2840 Гарчи ҳозий эрди жангда сарфароз,
Сўрди муҳлат, айламак бўлди намоз.

Кўнди кофир, ул намозни айлади,
Ўзни боз жангу жадалга шайлади.

Бор эди кофирни-да ўз тоати,
Ул дағи тоатга муҳлат истади.

Тутди гўша, сурди ҳар ён тошини,
Қўйди бут олдида ерга бошини.

Кўрди ғозий, кофир эрди сарнигун,
Айни фурсатдир, деди, тўкмоққа хун.

2845 Истади шамшир уришни ул ҳамон,
Бир нидо етди фалақдин шул замон:

Эйки сен бадахду худбин, бедаво,
Айладинг аҳдингга бундоқ бир вафо.

Улки бўйнинг чопмади, қўйди сени,
Жоҳил ўлгайсен агар чопсанг ани.

Эйки сен "Авфу аҳад"ни уқмаган¹,
Бир қадам қўйганча қотган, тўхтаган.

Улки кофир, айлади ҳиммат сенга,
Бўлма номард, бўлма беҳиммат анга.

2850 Яхшилик этди, ёмонлик этмагил,
Норавони сен раво деб тутмагил.

Улки кофир, чун вафоси бор унинг,
Сенки мўмин, қайда инсофинг сенинг?

Эй мусулмон, номусалламсен бугун,
Боқки, кофир олдида камсен бугун...

Тинглабон бу сўзни ғозий титради,
Терга ботди, чекди афсус, йиғлади.

Кўрди кофир, зору гирён эрди ул,
Илкида шамширу ҳайрон эрди ул.

2855 Сўрди кофир нега йиғларсен дебон,
Бор гапни сўйлади ғозий ҳамон.

¹Аҳдингизга вафо қилинг...

Бемурувват деб атадим сен учун,
Бўйла оғир кунга қолдим сен учун...

Бўлди кофирга чу ҳолат ошкор,
Чекди фарёд, ёши оқди шашқатор.

Деди: мендек душмани маъюбига
Ён босиб чун, дўстига, маҳбубига

Бевафо деб Тангри этмишдир итоб,
Мен бу эҳсонга нечук айлай жавоб?

2860 Ўргат исломни менга, дин айлайин,
Ширк ёқиб мен, шарр ойин айлайин.

Бор эди кўнглимда кўп банду тугун,
Бехабар эрдим Худодин то бутун...

Сен-да матлубинга чун, эй беадаб,
Бевафолик айлагайсен рўзу шаб¹.

Лек муқаррар бир куни чархи кабир
Қилмишинг солгай юзинга бирма-бир...

ҲИКОЯТ

ЮСУФ ВА УНИНГ ОҒАЛАРИ

Ўн ағоси бор эди, чарчаб, тўзиб,
Келдилар Юсуфга олис йўл босиб.

2865 Айтдилар бечора, мискин ҳолдин,
Чун қаҳат йил ичра танг аҳволдин.

Юзига тортмиш эди Юсуф ниқоб,
Олдида бор эрди бир тос ҳам шу тоб.

Урди илкин тосга Юсуф ошкор,
Учди андин нола, ғам, андуху зор.

¹Рўзу шаб – куну тун.

Сўрди сўнгра Юсуфи ҳикматунос:
Айтингиз, англармисиз, не дейди тос?

Ўн ағо бош чайқашиб, жим турдилар,
Баски жумла лолу ҳайрон эрдилар.

2870 Дедилар сўнг: эй азизу ҳақшунос,
Кимса билгайму магар не дейди тос?

Юсуф айтди: мен билармен не деюр,
Менга равшан, гар қоронғу сизга ул.

Тос айтур: неча йил бундан бурун
Бир инингиз бор эмиш соҳиб ҳусн.

Оти Юсуфмиш, меҳрга эш эмиш,
Яхшилик бобида сиздин пеш эмиш...

Тосга қўл урди тағин, учди овоз,
Дедиким: тос менга айтур бўйла роз.

2875 Отдингиз Юсуфни чоҳга жам бўлиб.
Бегуноҳ бўрини сўнгра ўлдириб,

Қонини кўйлакка суркаб сиз бутун,
Этдингиз Яъқубни андоқ бағри хун...

Тос яна дерким: Юсуфни сотдингиз,
Отасини дард-аламга отдингиз.

Бўйла ишни айламас кофир магар,
Эй Худо олдида сиз шармандалар!..

Бул суҳандин бўлдилар ҳайрон ҳама,
Нон сўраб, сув бўлди ул сарсон ҳама.

2880 Гарчи Юсуфни чунон сотмишдилар,
Энди бор мулки жаҳон сотмишдилар.

Отдилар Юсуфни чоҳга илгари,
Энди ул чоҳи балода ўзлари.

Қиссайи Юсуфни тинглаб кимса ул,
Олмаса бир ҳисса андин, кўр бўлур.

Сен анга бир қисса деб солма назар,
Остида кўп ҳисса бор, эй беҳабар.

Балки сен ҳам бевафолик айладинг,
Нурга чун ношнолик айладинг.

2885 Гар биров тосни урар бўлса, ҳамон
Неча бир қинғир ишинг бўлгай аён.

Кут, этурлар уйқудин бедор сени,
Неча ғамларга солиб такрор сени.

Эртага жабру жафойингни тамом,
Барча куфрингни, хатойингни тамом,

Тикка айтурлар юзингга, эй жаноб,
Бирма-бир айлаб ҳисобу сарҳисоб.

Сенга ҳам етгай садойи тос чунон,
Ақду ҳуш қолгайму сенда ул замон?

2890 Бўлма тос атрофида парвона чун,
Кеч ўшандин, бир лаган бу, бағри хун.

Йўқса, бўлгайсен шу тосга мубтало.
Айру бир овоз келур ҳар дам санго.

Этмасанг тарк бу маконни, ҳақшунос,
Айлагай расво сени овози тос...

ЙИГИРМА УЧИНЧИ МАҚОЛА БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқаси сўрдик: бўлгайму, аё,
Ул баланд даргоҳга густоҳлик раво?

Гар бири кўрсатса густоҳлик, азим,
Ортидин келмасму ул қўрқув, ваҳим?

- 2895 Унда густоҳлик не бўлгай, сирни оч?
Маънидин сен дурру гавҳарларни соч.

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Айтди Ҳудҳуд: кимда аҳлият эса,
Маҳрами рози улуҳият эса,

Айласа густоҳлик ул, бўлгай раво,
Чунки ул маҳрам эрур, роздони шоҳ.

Улки марди роз эрур ҳам роздор,
Айт, қачон густоҳлик этгай ошкор?

Чун адаб чапдин келур, ўнгдинми ё,
Бир нафас густоҳлик унга нораво.

- 2900 Тевачи чўпон юриб бир четда ул,
Қайданам подшога ул маҳрам бўлур?

Аҳли роздек этса густоҳлик агар,
Бир йўла иймону жондин айрилар.

Улки ринд эрса, сипоҳ ичра туриб,
Шоҳга густоҳлик этар қандоқ қилиб?

Йўлда густоҳлик этаркан Аъжамий,
Боиси кўнгил севинчи, ҳуррами.

Бўлмиш ул девона ишқнинг шўридин,
Сув уза юргай шу ишқнинг зўридин.

- 2905 Жонида ҳар лаҳза ишқ садвоси бор,
Бошида ҳар лаҳза ишқ ғавғоси бор.

У не билгай, билса, ёлғиз Раб билур,
Ёрининг жазби-ла густоҳлик қилур.

Хуш эрур густоҳлиги ул, хуш эрур,
Боқки, ул девона чун оташ эрур.

Йўлда оташга саломат не писанд?
Улки мажнундир, маломат не писанд?

Баски, мажнунлик асир айлар сени,
Ҳар неким дерсан, эшитгайлар сени...

ҲИКОЯТ АМИДНИНГ ҚУЛЛАРИ ВА ДЕВОНА

2910 Ул Хуросон бўлди чун мулки басит,
Баски давлат бошига келди амид¹.

Юз қули бор эрди, турку мохрўй,
Сарвқомат, сиймсумбат, мушкмўй.

Чун кулоқларда гуҳар юлдуз эди,
Аксидин тун ҳам ёруғ кундуз эди.

Ҳар бирида кўк кулоҳу тавқи зар,
Сарбасар сиймин либос, заррин камар.

Белга ул зарин камарларни сириб,
Чиқсалар учқур саманларни миниб,

2915 Барча кўрганлар баса ҳайрон эди,
Дил бериб, кўйида саргардон эди...

Жандапўш девона бир кун ҳоли танг,
Қорни оч, боши, оёғи ҳам яланг.

Кўрди ул қулларни ногоҳ, сўрди: ҳай,
Бул йигитлар ким, ҳуру жононадай?

Айтди бир кимса жавобин: бул бари
Шаҳримиз беги, амиднинг қуллари...

¹Басит — кенг, катта. Амид — Хуросонда молия нозирини шундоқ деб аташган.

Тинглабон бу сўзни ул девона зуд,
Учди шўрлик бошидин осмонга дуд.

2920 Деди: ё Раб, сен-да шафқат айлагил,
Сийласанг қулни амиддек сийлагил...

Сен агар девонасен, густоҳ бўл,
Бўлса япроғинг, аниси шох бўл.

Бўлмасанг япроқ, бутокда ўйнама,
Этма густоҳлик, ўзингни қийнама.

Хуш дурур не қилса ул девоналар,
Ўтда ёққай ўзни чун парвоналар.

Ўзгага маълум эмас бу қавми роҳ,
Кўрғай ул яхши, ёмонни подшо...

ҲИКОЯТ

2925 Бир ғариб девона босгай эрди йўл,
Бас, юпун эрди, яна оч эрди ул.

Қиш эди, аччиқ аёз ҳамроҳ эди,
Қору ёмғирдин у шалаббо эди.

Интизор эрди эшикка, хонага,
Оқибат бош суқди бир вайронага.

Бош эгиб, вайронага кирган замон
Бошига фишт тушди томдин ногаҳон.

Оқди қонлар бошидин, ювди юзин,
Лек ўзи тикди самоларга кўзин.

2930 Деди: тоқай ҳукми султонлик сенга?
Яхшидир гар отмасанг тошинг менга...

Улки жони маҳрами дилхоҳ эрур,
Бир оғочдек сабзаву зебо эрур.

Ё камол топгил унинг даргоҳида,
Ёки бўл девона кўйи, роҳида.

Ҳар киши девона бўлса, бегумон,
Кўнгли не истар, уни айлар баён...

ҲИКОЯТ

Бор эди бечора, бир мискин, хароб,
Қўшнисининг эшагин олди сўраб.

2935 Сўнг тегирмон борди, унда ухлади,
Эшшаги кетди йироқлаб, ўтлади.

Бўри учраб, еди эшшакни ҳамон,
Сўрди эшшак эгаси андин тавон.

Тушди чун савдо уларнинг бошига,
Бордилар алқисса қози қошига.

Бор гапни рўй-рост айтиб улар,
Сўрдилар: эшшак товонин ким тўлар?

Деди: улким гушна айлаб бўрини,
Сўнгра қўймиш дашту саҳрога уни.

2940 Бас, товонни ул ўзи қўйсин тўлаб,
Иккинги ҳам айлангиз андин талаб.

Бир эмас, минг битта эшшак бўлса гар,
Истаса ул, бир йўла барҳам топар.

Бўрини бундоқ яратмишдир ўзи,
Бир юхову гушна этмишдир ўзи.

Йўқ бу ишда кимсада айбу гуноҳ,
Ҳар неким истар, уни айлар Илоҳ.

Не эди мисрий аёллар ҳолати,
Чун уларни ёқди Юсуф талъати?

2945 Борму ҳайронлик магар девонадин
Етса ҳолат унга давлатхонадин?

Ҳар не мушкул етса, киприк қоқмагай,
Олди, ортига қиёлаб боқмагай.

Ҳар нечук сўз айтса, сўзлайдир Уни,
Ҳар не излар эрса, излайдир Уни...

ҲИКОЯТ
БИР ДЕВОНАНИНГ ТАНГРИГА ХИТОБ
ЭТГАНИ

Чулғади очлик Мисрни беомон,
Халқ ўлар эрди тополмай бурда нон.

Кўчаларда халқ ўлиб, нон, дер эди,
Ул ўликларни тириклар ер эди.

2950 Кўрди бу аҳволни бир девона чун,
Халқ ўлиб, овора эрди нон учун.

Деди: эй соҳиб жаҳону охират,
Қўлда ризқинг кам эса, камроқ ярат...

Боқки, ошиқлар бу янглиф иш қилар,
Ўз вужудидин ўзи безор улар.

Ҳар неким девона айлар, бил шуни,
Айбламас, маъзур тутарлар эл уни.

Не ёмонлик этса, этгайлар қабул,
Яхшилиқ айлаб, балога учраюр.

2955 Халқ анга лутфу иноятлар этар,
Доимо сийлаб, мукофотлар тутар.

Келдилар ишқ аҳли поку бегумон,
Ёш оғочлардек базе рақс айлабон.

Ерга, тупроққа оёқларни тираб,
Қўл чўзарлар кўкка, комиллик тараф.

Кимки густоҳдир бу даргоҳга келиб,
Узр истайдир кейин огоҳ бўлиб.

Нораво сўз айтса густоҳлик ила,
Узрини айтур у ширин тил била.

ҲИКОЯТ

2960 Бор эди девона, маънос, сарнигун,
Болакайлар тош отиб, этмишди хун.

Кирди бир уйга, макон тутди уни,
Дарчаси бор эрди ул вайронани.

Дарчадин дўл ёғди шунда бошига,
Бул синов бўлди унинг бардошига.

Дарчага боқди, ҳақорат айлади,
Баски тош отгувчилар деб ўйлади.

Нега тошинг менга отгайсен, дебон,
Сўқди, дашномларга кўмди беомон.

2965 Эсди ногоҳ ел, эсиб ўтди нари,
Дарчадин тушди ёруғлик ичкари.

Кўрди дарвеш тош эмас, дўл эрди ул,
Чекди афсус, қолди ночору малул.

Деди: ё Раб, тийра тортмишди кўзим,
Ҳар неча этдим маломат, ул ўзим...

Гоҳида девона урса бўйла лоф,
Этма саркашлик била қаҳру итоб.

Масту беҳуш ким десанг, девона ул,
Беқарору бекасу бедил эрур.

2970 Ўтказур умрини нокомлиғ била,
Эш эмас бир лаҳза оромлиғ ила.

Отма таъна тошин унга, дамни ют,
Ошиғи девонани маъзур тут.

Бенаволар ҳолига солсанг назар,
Барчасин маъзур тутарсен сарбасар.

ҲИКОЯТ

Воситий боргайди саргардон бўлиб¹,
Ҳайрат ичра бесару сомон бўлиб.

Кўрди ул жухуд мозорин шу кези,
Сўнг уларнинг ўзига тушди кўзи.

2975 Бул жухудлар, деди ул, маъзур, ҳай,
Лек буни ҳеч кимга айтиб бўлмагай...

Чун эшитди сўзни қози одами,
Элди қози олдиға судраб ани

Тинглади ул сўзни қози, бўлмади,
Этди инкор, сўзга рози бўлмади.

Воситий дедики: ул қавми табоҳ
Эрмаса маъзур сенинг ҳукминг аро,

Лек Худо ҳукми-ла йўлда бегумон,
Барчаси маъзур эрурлар бул замон...

¹Абубакр Муҳаммад ибни Мусал Воситий – Жунайд Бағдодийнинг муридларидан бўлиб, ҳижрий 320 йили Марвада вафот этган. Ашторнинг «Тазкиратул авлиё» китобида ҳам бу ҳикоят нақл этилган.

ЙИГИРМА ТҮРТИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ АЙТГАНЛАРИ

- 2980 Бошқаси дедик: токи зиндамен,
Мен анга лойиқману зебандамен.
- Ўзгалардин воз кечиб, тутдим канор,
Ҳар нафас бошимда ул савдойи ёр.
- Мен кўриб аҳли жаҳонни бирма-бир,
Ҳеч бирига бўлмади кўнглим асир.

Бошдаги савдойи ишқим менга бас,
Бўйла савдо ҳар кишининг коримас.

Ишқида елдим, югурдим қанчалар,
Бўлмади ошуфта жонимдин самар.

- 2985 Етди фурсат, жонга мен жонон берай,
Термулиб ёримга энди жон берай.

Ҳусни бирлан кўзни равшан айлайин,
Васли билан дилни гулшан айлайин.

ҲУДҲУДНИНГ ҚУШГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Ҳудҳуд айтди: бўйла даъво, бўйла лоф
Бирла ҳеч кимса беролмас Кўҳи Қоф.

Ишқида лоф урма бундоқ ҳар нафас,
Ул бировнинг қопига сиққан эмас.

Гар эсиб давлат шамоли ногаҳон,
Чекса парда, айласа ишни аён.

- 2990 Лутф этиб Ул бошласа даргоҳига,
Йўл олурсен якка хилватгоҳига.

Ул мақомда айласанг даъво бўлур,
Унда даъвойингда бир маъно бўлур.

Дўст бўлиб йиғла, фигонинг тинглагай,
Дўст бўлиб Ул ҳам ишингни ўнглагай.

ҲИКОЯТ

БИР МУРИД БОЯЗИДНИ ТУШИДА КЎРГАНИ

Кўз юмиб кетди жаҳондин Боязид,
Тушда кўрди шул кеча пирни мурид.

Сўрдиким: эй муқтадо, шойиста, пир,
Келдиму бошингга ул Мункар, Накир?

2995 Дедиким: балли, малаклар келдилар,
Ким эрур Раббинг сенинг, деб сўрдилар.

Мен дедим Мункар, Накирга: бу савол
Менга бўлмас, сизга ҳам эрмас камол.

Раббим - Оллоҳим десам-чи, унда бас,
Бул қуруқ сўздин иборат бир ҳавас.

Борсангиз сўйи Худойи Зулжалол,
Сўрсангиз андин не эрмиш бунда ҳол.

Ул мени бандам деса, йўқдир гумон,
Мен Худога бандадирмен шул замон.

3000 Гар мени бандам демас эрса Худо,
Айлагай бундоқ Худойимдин жудо.

Кимса бирлан боғланиш мушкул магар,
Ул Худойимдир, десам, борму самар?

Бандалик бандига боғланмай туриб,
Чун Худовандим дегаймен лоф уриб?

Мен унинг олдида сарафгандамен¹,
Ул десин бандам, мен унга бандамен.

¹Сарафганда – боши эгик.

Ул тарафдин етса ошиқлик агар,
Сен унинг ишқига лойиқсен, башар.

3005 Ишқу савдо сен тарафдин келса ул,
Бул фақат сенга муносиб иш бўлур.

Ул агарда урса сенга оташин,
Ишқ аро ёнгувчи жонсен, оташин.

Сендамас, иш ундадир, эй беҳабар,
Беҳабар бу нуқтани қайдин билар?

ҲИКОЯТ

Бор эди дарвеш, ажаб ошиқи зор,
Ишқ аро ўт эрди гўё, беқарор.

Жони эрди оташи ишқдин ёниқ,
Ҳам ҳаяжондин тили эрди дудуқ.

3010 Ўртаниб чун ишқ аро жону дили,
Мушкул узра тушмиш эрди мушқули.

Йўл босиб, одим отарди беқарор,
Йиғлабон шу сўзни айтур эрди зор:

Ёқди жоним оташи рашким менинг,
Неча йиғлай, қолмади ашким менинг?..

Ҳотиф айтди: йўқ эсанг ғавғосига,
Не учун тушдинг унинг савдосига?

Деди дарвеш: мен эмасмен, ёлғизи,
Бўйла савдоларга солган ул ўзи.

3015 Мен каби мискинда қайда мағзу пўст,
Токи ул акбарга бўлсам ёру дўст?

Мен не қилдим? Ҳар не қилса, қилди Ул,
Этди қон кўнглимни, бағрим тилди Ул...

Ул берар бул ишқу савдойинг ҳама,
Боиси савдо ўзим деб ўйлама.

Масканинг чоҳи азим эрмиш фақат,
Ташқари чиқмоққа борму сенда ҳад?

Улки сенга ишқибозлик айлағай,
Сен билан бундоқ ўйинлар ўйнағай.

3020 Сенки ҳечсан, мунча ёнмоғинг нега?
Маҳв ўл, санъатни қўй санъатчига.

Гар ўзингни кўрсатар бўлсанг, инон,
Айрилурсен жону иймондин ҳамон.

ҲИКОЯТ

СУЛТОН МАҲМУД ВА ГУЛХАНИЙ¹

Бир кеча Маҳмуд бўлиб дилтанг жуда,
Борди, меҳмон бўлди бир гулханчига.

Ўтқазиб подшони кул узра, нуқул
Ўт қалар эрди ўзи гулханга ул.

Сўнгра қоқ нон бирла шоҳни сийлади,
Қўл чўзиб Маҳмуд тановул айлади.

3025 Дердиким: бул кеча мендин гулханий
Сўрса узр, бошдин жудо этгум ани.

Оқибат кетмоқ бўлиб қўзғалди шоҳ,
Гулханий деди анга: кўрдинг, аё,

Хўрду хобу уйу айвоним менинг,
Ногаҳон бўлдинг чу меҳмоним менинг.

Келмоқ истарсен яна, тургил у дам,
Бул тарафга йўлга туш, қўйгил қадам.

¹Гулханий – гулханчи, ҳаммомга ўт ёқувчи.

Истамас эрсанг, омон бўл, соғ бўл,
Йўқладинг мискинни, кўнгли чоғ бўл...

3030 Кам эмасмен гарчи, ортиқмас ҳамон,
Мен қаён, сенга баробарлик қаён?..

Хуш кулиб боқди улуғ султон анга,
Етти кара бўлди ул меҳмон анга.

Сўнги гал ҳам шоҳ ўшандоқ жўр эди,
Бир нима шоҳи жаҳондин сўр, деди.

Деди гулханчи: агар айтса гадо,
Ҳожатин султони этгайму раво?

Шоҳ деди: айтгил тилакни рост рўй,
Истасанг шоҳ бўл ҳамон, гулханни қўй.

3035 Деди: ёлғиз истагим шул - подшо
Бўлсалар чун менга меҳмон гоҳ-гоҳ.

Менга подшолик - лиқойингдир сенинг,
Бошда тожим - хоки пойингдир сенинг.

Шаҳриёрим, сенда кўпдир дўсту ёр,
Мен каби гулханчи дўстинг қайда бор?

Сен ила гулханда бўлсам, не сурур,
Яхшидир гулшанда подшоликдин ул.

Баски мен гулханда топдим давлатим,
Куфру нонхўрлик эмасму рихлатим?

3040 Баски бул гулханда учратдим сени,
Икки олам мулкига бермам ани.

Гулханим сен бирла равшан кун сайин,
Сендин ортиқ яхши не бор, истайин.

Бошига тупроқ сочилсин, гар кўнги
Сендин ўзга шоҳни истар бўлса ул.

Жазб этолмас чун шаҳаншоҳлик мени,
Мен фақат сендин сўрайдирмен сени.

Бошимизда тур мудом султон бўлиб,
Гоҳ-гоҳ келгил менга меҳмон бўлиб...

3045 Ишқи Ҳақ бўлсин мудом коринг сенинг,
Ул фақат, Улдир вamu ёринг сенинг.

Ошиқ эрсанг, сен Ани Андин сўра,
Тут этогин, қўйма илкингдин сира.

Эски ишқ янги санобар истагай,
Кони ганж бир дона гавҳар истагай.

Ўз суви гоҳ хуш эмас, бематра сув,
Денгиз истайдир яна бир қатра сув...

ҲИКОЯТ

Сув ташиб саққо эди йўлда равон,
Ўзга бир саққони кўрди ногаҳон¹.

3050 Меш тўла сув бирла елдек елди у,
Борди ул саққога, андин сўрди сув.

Деди ул саққо бу саққога қараб:
Ўз сувинг бор, сув сўрайдирсен, ажаб...

Дедиким, дўстим, менга сув бер бу дам,
Ўз сувимдин тўйдим, ортиқ истамам...

Боқки, Одам равзадин тўймиш эди,
Янгини хоҳиш этиб, буғдой еди.

Эски деб хор этди жаннатзорини,
Битта буғдой деб совурди борини.

¹Саққо – сув ташувчи, машкоб.

3055 Янги бир дард бирла ўртади кўнги,
Янги ишқ келди, эшикни қоқди ул.

Истади боз янги ишқни, толмади,
Эски кетди, янгиси ҳам қолмади.

Кетди буткул, бори бўлди ҳеч вақо,
Қолди майдон ичра зору мосуво...

Даҳраро тўймоқ ва ўлмоқдир баса,
Сиррини англаб етолмас бир касе.

ЙИГИРМА БЕШИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Бошқаси дедик: бундоқ ўйласам,
Мен ўсиб, етдим камолга бешу кам.

3060 Ҳосилин ўрдим даламга дон экиб,
Унга етдим мен риёзатлар чекиб.

Баски бунда менга чун ҳосил эрур,
Кетмагим бундан баса мушкул эрур.

Ҳар киши гар турмас эрса ганж ила,
Дашту саҳроларда юргай ранж ила..

ҲУДҲУДНИНГ ҚУШГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди: эй иблис табиат, пурғурур,
Қўй бу манманликни, андин айру тур.

Ўз хаёлинг бирла мағрурсен, бироқ
Аслида хомсен, маърифатдин йироқ.

3065 Нафс сенинг жонингга солмишдир каманд,
Деву шайтон айламиш бошингни банд.

Қуршамиш ақлингги тахмину гумон,
Ул гумонлар ичра тутқунсен чунон.

Гар йўлингга нур кўринса, оташинг,
Завқинг ул - тахмин, гумонлар айлашинг.

Важду ҳолинг ҳам хаёлдин ўзгамас,
Ҳар неким дерсан, маҳолдин ўзгамас.

Алданиб қолма чароғон эрса йўл,
Нафс ҳамроҳинг эрур, огоҳ бўл.

3070 Бўйла шамшир эрса душман дастида,
Кимни ул тутмас хавотир остида?

Чиқса нур нафсингдин ул, алданма, бас,
Чун чаён заҳмини кўзгатгай карафс¹.

Бўйла итдир, кимки дўст тутгай уни,
Топмагай бир кимса кафши гардини.

Нафс фиръавндир, анга берма омон,
Кекса кофирни унутма ҳеч қачон.

Бўйла бир нури нажасга берма қўл,
Баски ул офтоб эмассен, зарра бўл.

3075 Йўл қоронғу эрса, навмид бўлмагил,
Йўл чароғон эрса, хуршид бўлмагил.

Бас, гумонлар ичра бундоқ фарқ эсанг,
Арзимас бир пулга ташвиш, талвасанг.

Гар вужудингдин нари қўйсанг қадам,
Айрилуру сендин унинг мезони ҳам.

Сенга шу борлиқ хаёли эрса ҳеч,
Бўлмагай йўқликдин ўзга нарса ҳеч.

¹Карафс – гиёҳ; чаён чаққан киши уни еса, ўлади, деб ишонишган.

Бўлса борлиқ бирла зарра ташвишинг,
Куфр этарсен, бутпарастлиқдир ишинг.

3080 Зарра борлиқ бирла бўлсанг ҳамнафас,
Ўқ ёғар бошингга, шафқат айламас.

Токи борсен, сенга офат келгуси,
Ҳар замон ранжу маломат келгуси.

Ўзни борлиқ бирла этсанг ошкор,
Юз бало бошингга солгай рўзгор...

ҲИКОЯТ

ШАЙХ НИШОБУРИЙНИНГ ДАРВЕШГА АЙТГАНЛАРИ

Шайх Абубакри Нишобурий, қутб,
Йўлга тушди хонақони тарк этиб.

Ул бораркан неча асҳоби била,
Ел чиқарди эшшаги бир зарб ила.

3085 Шайхда зоҳир бўлди шунда ҳоли пок,
Чеқди фарёд ул, яқосин этди чок.

Не эмишди сир, муридлар билмади,
Шул сабабдин кимса парво қилмади.

Лек баҳарҳол сўрди бир дарвеш савол:
Ел сабаб бўлгайму зоҳир важду ҳол?

Шайх дедиким: кўз югуртсам юз буриб,
Йўл босар теграмни асҳоб тўлдириб.

Олда ҳам, ортимда ҳам эрди мурид,
Бас, дедим, мен ҳам мисоли Боязид...

3090 Ўзни чун ораста, зебо айлабон,
Олду ортимда муридни шайлабон,

Эртага бешак чу айлаб иззу ноз,
Дашти маҳшарга кирармен сарфароз...

Шул фикрга ўзни ром этганда мен,
Ногаҳон ел чиқди эшшак ортидин.

Яъни, мен урганда андоқ лофу қоф,
Ел чиқармоқ бирла берди ул жавоб.

Ул сабабдин тушди шу жонимга ўт,
Важду ҳолдин чиқди осмонимга ўт...

3095 Сен улуғлик этма даъво, қўй ғурур,
Қўймасанг, сендин ҳақиқат айрилур.

Ёқ ҳавойингни, ғурурни айла кул,
Нафсдин келган ҳузурни айла кул.

Эйки бундоқ тусланарсен ҳар замон,
Ҳар тукинг остида Фиръавн ниҳон.

Бир нишон қолса сиёқингдин сенинг,
Юз нишон келгай нифоқингдин сенинг.

Менни тарк айлаб, йироқ тутсанг ани,
Икки оламнинг бўлурсен душмани.

3100 Бир куни буткул фано бўлсанг менга,
Тунларинг бўлгай базе равшан сенга.

Мен, дема, манманлик ичра юз бало,
Бўлма иблисликка сен ҳам мубтало.

ҲИКОЯТ *ИБЛИСНИНГ МУСОГА АЙТГАНЛАРИ*

Ҳақ таоло сўйлабон Мусога роз,
Дедиким: Иблисданам сўргин бир оз.

Кўрди чун Иблисни Мусо, қистади,
Айт, деди, рамзу ишпорат истади.

Деди Иблис: ўзни доно тутмагил,
Мен дема, мен этганимни этмагил...

3105 Зиндалиқдин қолса сенда бир асар,
Бандалик эрмас бу, кофирлик бўлар.

Топганинг бу йўлда нокомлиғ эрур,
Яхши ном дарвешга бадномлиғ эрур.

Кимса гар бу йўлда бўлса комрон,
Юзта манманлик туғилгайдир ҳамон...

ҲИКОЯТ

БИР ПОҚДИННИНГ АЙТГАНЛАРИ

Деди бир поқдин: ажабдир бу амал,
Қолса бошловчи қоронғу ичра гар.

Баҳри жуд ичра кўмилгай ул тамом,
Қолмагай банди вужуддин бир нишон.

3110 Гар қолиб, бир заррае зоҳир бўлур,
Гарра бўлгай унга, сўнг кофир бўлур.

Сенда не бухлу амал барқ ургуси,
Сен кўролмассен, эранлар кўргуси.

Бор сенинг жисмингда неча аждаҳо,
Парваришлайсен уларни доимо.

Кеча-кундузлар чекарсен захматин,
Еб-ичиш бирлан ётоғи, роҳатин.

Тушса гар бир тола мўйи ногаҳон,
Сен уни аждар этарсен шул замон.

3115 Ичқародир ул, палиддир, бетамиз,
Сен нечун ғафлатда юргайсен ҳануз?

ҲИКОЯТ
ШАЙХ ВА УНИНГ ИТИ

Бир ити бор эрди иркит, эрта-кеч,
Шайх андин этагин чекмасди ҳеч.

Битгаси сўрди: аё соҳиб сабоқ,
Нега тутмайсен уни ўздин йироқ?

Шайх дедиким: сирти иркитдир анинг,
Худди шундоқ сийратим иркит менинг.

Итда не зоҳирда бўлмишдир аён,
Менда ул ботинда эрмишдир ниҳон.

3120 Сирти қандоқ бўлса, шундоқдир ичим,
Баски шундоқ эрса, қочгаймен нечун?

Ичда мавжуд эрса зарра иркитинг,
Сиртдаги ул неча иркитликка тенг.

Ҳар неким тўсгай йўлингни, ул ёмон,
Хоҳ тоғ бўлсин ўшал, хоҳи сомон.

ҲИКОЯТ
БИРОВ МУСОДАН САВОЛ СЎРГАНИ

Эрди Мусо даврида бир обиде,
Ҳар замон тоат этарда собите.

Кўнглида завқу кушойиш йўқ эди,
Офтобдин зарра тобиш йўқ эди.

3125 Тўрвадек соқоли бор эрди, ажаб,
Машфул эрди дамба-дам сийпаб, тараб.

Бир куни ногоҳ Мусони кўрди ул,
Деди унга: эй сипоҳсолори Тур,

Ҳақ таолодин сўраб бергил савол,
Йўқ нечун кўнглимда завқ, жонимда ҳол?

Чун Мусо Тур тоғига чиқмиш эди,
Сўрди ул нозик саволни, Ҳақ деди:

Васлимиз инжусидин айрилди ул,
Ҳар замон соқолга машғул бўлди ул...

3130 Келди Мусо, Ҳақ жавобин сўйлади,
Ул киши юлди соқолни, йиғлади.

Жабраил келди Мусога шул замон,
Деди: соқол бирла машғулдир ҳамон.

Дамба-дам юлгай соқолин, зеб берур,
Хуллас, ул соқоли бирла банд эрур...

Сен Худодин айру тушма бир нафас,
Айри тушсанг, барча этгонинг абас.

Эйки шул соқолга ўзни бойлаган,
Ўзни хун дарёсига фарқ айлаган,

3135 Аввалам бор кеч соқолингдин, кейин
Шул азим дарёда сузмоғинг тайин.

Тушмагил дарёга соқолинг билан,
Қолмагайсен, қолмагай соқолинг ҳам.

ҲИКОЯТ

БИР ТЎРВАСОҚОЛНИНГ СУВГА ЧЎККАНИ

Бор эди бир тўрвасоқол, билфузул,
Тушди дарёга, чўкиб, фарқ бўлди ул.

Бир кишиким кўрди қирғоқдин ани,
Деди: от бўйнингдаги ул тўрвани.

Тўрвамас, деди, бу соқолим менинг,
Кўр, бу соқол бирла не ҳолим менинг.

3140 Ул киши деди: соқолинг бўлса чун,
Ушбу дарёда нажот йўқ сен учун...

Эйки ўзни хор этиб, хорланмаган,
Эчкисоқол ўстириб, орланмаган,

То бу янглиғ нафси шайтон сендадир,
Тонг эмас, Фиръавну Ҳомон сендадир.

Кеч шу борлиқдин Мусо янглиғ тайин,
Фиръавн соқолидин тутгил кейин.

Тут соқолни, берма эрку ихтиёр,
Ёв била жанг айла сен мардонавор.

3145 Йўлга тушгач, айлагил соқолни тарк,
Турма унда беҳуда жанг айларак...

Англа соқолингни, ўз ҳолингни сен,
Суфра қил йўлларда соқолингни сен.

Дин йўлида бўлса ким фарзона ул,
Топмагай соқол тарашга шона ул.

Ишқидин ўзга азоби бўлмагай,
Кўнглидин ўзга каботи бўлмагай.

Кирчи бўлса, кўрмагай офтоб юзин,
Эрса деҳқон, сувга тиккайдир кўзин...

ҲИКОЯТ

БИР СЎФИЙНИНГ БУЛУТГА ДЎҚ УРГАНИ

3150 Кир ювишни бошласа сўфий, ҳамон
Бурканур эрди булутга осмон.

Бўз булутлар ғамга солгайди уни,
Не илож, совунталаб эрди тўни.

Борди ул баққолга ушнон олгали¹,
Томчилар сочу соқолни ҳўллади.

Дўқ уриб шунда булутга деди: бас,
Мен майиз олмоқчимен, ушнон эмас.

Мен майиз олмоқчимен андин ниҳон,
Сен нечун тушдинг изимга, кет ҳамон.

3155 Неча ушнонларни сочдим сен сабаб,
Қўлларим ювдим совун-ла нечалаб...

Дил ҳузурин берма қўлдин, тут ани,
Йўқса, ғафлат измига солгай сени.

ЙИГИРМА ОЛТИНЧИ МАҚОЛА БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқаси сўрдик: айтгил, эй кубод,
Не била этгум сафарда дилни шод?

Сўйласанг, дилдан арир эрди ғамим,
Бир қадар осон кечарди юрмагим.

Эр кишига йўлда ҳушёрлик зарур,
То юришдин толмасин йўлларда ул.

3160 Менда йўқдир ул қабули рушди ғайб,
Рад этурлар эл кўриб бул нуқсу айб.

ҲУДҲУДНИНГ УНГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Дедиким: Ҳақ бирла борсен, шод бўл,
Банда бўлма бандага, озода бўл.

Баски Ҳақ бирлан шу жонинг шод эрур,
Ғамни қўй, жонингга андин ол сурур.

¹Ушнон – совун ўрнида ишлатиладиган гиёҳ, ўсимлик.

Икки оламнинг севинчи Ҳақ била,
Гумбази гардун таянчи Ҳақ била.

Ҳақ севинчи бирла сен ҳам зинда бўл,
Айланиб осмон каби фархунда бўл.

3265 Борму бундин яхшироқ, эй булҳавас,
Дилни шод этсанг анинг-ла бир нафас...

ҲИКОЯТ *ТОҒДАГИ МАЖНУН*

Тоғда бир мажнун яшарди беватан,
Кеча-кундуз эрди қоплонлар билан.

Гоҳ-гоҳи руҳида айру ҳол эди,
Бир киши келганда шу аҳвол эди.

Нақ йигирма кун чу ҳолат ичра ул,
Айрича ҳолу ҳаловат ичра ул.

Нақ йигирма кун сабоҳдин токи шом
Рақс этар эрди ва сўйларди давом:

3170 Иккимиз танҳомизу анбуҳ йўқ¹,
Жумла шодлиқдир ҳама, андуҳ йўқ.

Ҳеч ўлурму Ҳаққа берганлар кўнгил?
Унга бер кўнгилни, кўнгил истар ул.

Гар унинг шавқига эрсанг мубтало,
Айт, ўлим сенга қачон бўлгай раво?

ҲИКОЯТ *ОШИҚНИНГ ЎЛИМ ҲОЛАТИДА ЙИҒЛАГАНИ*

Жон бераркан йиғлади ошиқ баса,
Сўрдилар андин не эрди боиси...

¹Анбуҳ – бошқалар, жамоат.

Деди: йиғлармен чу абри навбахор,
Чунки чиқмоққа етишди жони зор.

3175 Йиғламай, ғам ичра бўлгаймен нечук?
Баски кўнглим Унда, ўлгаймен нечук?

Дўст деди: гар Ундадир кўнглинг сенинг,
Йиғламоқ не, яхшимасми ўлганинг?

Деди: қай кўнгилдадир ишқи Худо,
Унга бўлгайму сира ўлмак раво?

Ҳақ била васлу висолдир бўлмагим,
Энди мушкулдир, маҳолдир ўлмагим...

Сен бу сир-асрорга етсанг бир замон,
Ҳеч бўлур қаршингда ул ганжи жаҳон.

3180 Кимки Ҳақнинг борлигининг шод эрур,
Жумла борлиқдин кечиб, озода эрур.

Ишқи жовид ол кўнгилга ёрдин,
Гул бўлиб, атрингни соч гулзордин...

ҲИКОЯТ

Бир азиз дедик: етмиш йил тамом
Кўнглим ичра шодлигу ҳолу маром.

Бор чунин зебо Худовандим менинг,
Ул Худовандимга пайвандим менинг.

Ўзгалардин айб қидиргайсен ҳамон,
Ғайб чиройига севингайсен қачон?

3185 Кўзларингким айб излар эрта-кеч,
Айбни кўргач, ғайбни ул кўргайму ҳеч?

Авалло халқ айбидин озода бўл,
Ғайби мутлақ ишқи бирлан шод бўл.

Ўзгалар айбини кўргайсен чунон,
Лекин ўз айбингни кўрмоғинг гумон.

Гар эсанг айбинг ила машғул ўзинг,
Гарчи айбинг бўлса ҳам, мақбул ўзинг.

ҲИКОЯТ

Бир киши ичмишди пайдар-пай шароб,
Маст эди андоққи ул, масти хароб.

3190 Софу қуйқа ҳар неким ичмишди ул,
Ақлу ҳушдин бир йўла кечмишди ул.

Кўрди бир ҳушёр, таниб қолди уни,
Қопга солди, елкага олди уни.

Учради йўлда уларга ўзга маст,
Учраганга гап отарди маст-аласт.

Қопдаги маст кўрди мастнинг ҳолини,
Кўрди бундоқ маст-аласт аҳволини.

Камроқ ичсайдинг, деди, ҳолинг билиб,
Сайр этардинг мен каби роҳат қилиб...

3195 Ўзгани кўрди у, ўзни кўрмади,
Бўйладирмиз барча, гапнинг омади.

Сенда бўлсайди агар ишқдин хабар,
Айб эмас, излар эдинг фазлу ҳунар.

Сенки айб кўргувчисен, ошиқ эмас,
Айб кўриш ишқ аҳлига лойиқ эмас.

ҲИКОЯТ

Бир йигит бор эрди арслондек дадил,
Бир жувонга бўлди ошиқ неча йил.

Ул жувон гар нозанин, дилдор эди,
Кўзида тирноқча оқи бор эди.

3200 Бехабар эрди йигит андин тамом,
Термулиб боқмишди гарчи бардавом.

Бўйла ошиқ эрди ул ошуфта, зор,
Термулиб, ёр айбини кўргайму ёр?

Сўнг сусайди ишқи, андак бўлди кам,
Дардига дармон топилди, чора ҳам.

Фазли ёри очди юз нуқсон бўлиб,
Мушкули қолди анга осон бўлиб.

Тарк этаркан ишқи савдоси уни,
Ёр кўзига боқди, кўрди айбини.

3205 Сўрди: ҳай, кўзингга оқ тушди қачон?
Деди қиз: ишқинг камайгандан буён.

Ул замонким бўлдинг ишқимдин йироқ,
Шул замон тушди менинг кўзимга оқ...

Васваса этгувчидирсен, кўнгли кўр,
Кўз очиб, бир лаҳза ўз айбингни кўр.

Ўзгалар айбин кўрарсен бешу кам,
Излагил бир бора ўз айбингни ҳам.

Кўз очиб, кўрсайдинг айбингни агар,
Ўзгалар айбига солмасдинг назар.

ҲИКОЯТ

3210 Муҳтасиб бир мастни калтаклар эди,
Маст анга, ҳай, этма бағрим хун, деди.

Гар ҳаромдин маст-аласт бўлса киши,
Кўча-кўйда бўлса расволик иши.

Мендин ортиқроқ бўлардинг маст-аласт,
Лекин ул мастликни кимса пайқамас.

Ҳар киши инсофли эрса, мард ўшал,
Йўқса инсофи, қабиҳ, номард ўшал.

Айлама жабру жафойинг мунча кўп,
Кел бир оз инсофга, менга урма чўп...

ЙИГИРМА ЕТТИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

3215 Бошқаси сўрди: етиб манзилга мен,
Келтирай қандоқ тилакни тилга мен?

Ул сабаб равшан жаҳоним кун сайин,
Билмадим, ундан яна не истайин?

Яхшироқ не бор яна? Билсам ҳамон,
Мен сўрар эрдим етиб борган замон...

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди: эй, ғофил демасларму сени?
Нарса сўрма, истагил андин Ани.

Атру бўй олса киши гар хонадин,
Бош кўтаргайму ўшал остонадин?

3220 Улки юрт хилватсаройин айлагай,
Унга ошиқликни ойин айлагай.

Нарса истарсен, кўнгилнинг нақшидир,
Не эмиш ул нарса билган яхшидир.

Жумла оламнинг унингдек нақши йўқ,
Сен уни сўргилки, ундан яхши йўқ...

ҲИКОЯТ

Жон бераркан Бу Алийи Рудбор,
Деда: жон оғзимга келди интизор.

Осмон эшикларини очдилар,
Элдилар жаннатга, гуллар сочдилар.

3225 Ҳурлар булбул каби айлаб наво,
Дедилар: хуш келдинг, ошиқ, марҳабо.

Шукр этиб, кел бул тараф, айлаб хиром,
Кўрмамиш бир кимса бундоқ бир мақом.

Гарчи бул эҳсони Ҳақ, лутфи Худо,
Лек менинг жоним анга бўлмас ризо.

Дерки: мен жаннатга этмам эътибор,
Ул учунми шунча чеқдим интизор?

Аҳли шаҳватдин эмасмен, то бугун,
Бош эгиб турсам неча ришват учун.

3230 Жо эмиш жонимга ишқинг, бас менга,
Жаннату дўзах раво эрмас менга.

Гар ёқиб оташда, кул этсанг мени,
Мен сени дерман, сени дерман, сени.

Сен деганда куфру динни билмагум,
Сен кечарсен балки, сендин кечмагум.

Мен сени дерман, сени билгум фақат,
Сен ўзинг жонимга жондирсен, мадад.

Бул жаҳону ул жаҳоним ҳам ўзинг,
Икки оламда равоним ҳам ўзинг.

3235 Бер муродим, ҳамнафас бўл, ҳамдаим,
Кечмасин ёнингдин айру бир дамим.

Этса жоним қилча саркашлик сенга,
Розимен, ҳар неки этсанг, эт менга...

ҲИКОЯТ

Ҳақ таоло деди: эй Довуди пок,
Қулларимга айт, аё маҳсули хок,

Бўлмасайди дўзахим ҳам жаннатим,
Бош эгиб, этгайму эрдинг тоатим?

Бўлмаса измимда бундоқ нуру нор,
Сиз менга айлармидингиз эътибор?

3240 Менда чун ҳаққу лаёқатдир азим,
Не керак тоатда уммиду ваҳим?

Йўқса гар хавфу рижолар ёрингиз,
Мен била бўлгайму эрди корингиз?

Тангримен, сизга Худовандмен мудом,
Тан аро жонларга пайвандмен мудом.

Сўйла, бандам боқмасин ғайрига ҳеч,
Айласин менга ибодат эрта-кеч.

Биздин ўзга бўлса не маҳрам анга,
Қўймасин, берсин баче барҳам анга.

3245 Синдириб, ёқсин-да, этсин кулни жам,
Сўнгра елларга совурсин кулни ҳам.

Беаёв сочсин, совурсин ул ҳамон,
Қолмасин ҳаттоки кулдин ҳам нишон.

Бўйла этсанг, бас, қутулсанг дастидин,
Кутганинг келгай ўшал кул остидин.

Ул Худованди карим вақти саҳар
Айлади Лут қавмини зеру забар.

Ўнгида ақлу хирад бўлди адо,
Кимки кўрди, ўзданам бўлди жудо.

3250 Улки чун ҳиммат кўзи хуршидбин¹,
Зарра бирлан ҳеч бўлурму ҳамнишин?

Бўйла этсанг гар, қутулдинг барчадин,
Этмасанг, оворадирсен барчадин.

Хулду ҳурга гар асир этгай сени,
Англаким, ўздин йироқ тутгай сени...

ҲИКОЯТ

Чорлабон Маҳмуд Аёзни бир куни,
Кийдириб тож, тахтга ўтқизди уни.

Деди: бердим, шоҳлигу лашкар сенинг,
Подшолик айла, бу кишвар сенинг.

3255 Истагим шул, подшолик қил чунон,
Жумла эл ҳукмингда бўлсин ҳар замон...

Чун эшитди гапни бул хосу сипоҳ,
Бас, ҳасаддин кўзлари тортди қаро.

Дедиларким: подшо бўлмиш фулом,
Қайси қул кўрмиш бу янглиғ эҳтиром?

Лек Аёз эрди баса ҳушёр қул,
Ўлтириб тахт узра йиғлар эрди ул.

Унга барча дердилар: девонасен,
Ақлу ҳушдин айрилиб, бегонасен.

3260 Подшоликка етишдинг, эй фулом,
Нега йиғларсен, ўтиргил шодком.

¹Хуршидинбин — қўёшни кўрувчи; бу ерда Оллоҳни танийдиган кимса маъносида.

Ҳол тили бирлан Аёз айлаб жавоб
Дер эдиким: сиздин айрудир савоб.

Кўрмаяпсизми, мени шоҳи жаҳон
Бир йўла ўздин йироқ этгай ҳамон.

Бўлмагаймен токи мен машғули шоҳ,
Токи бўлгаймен чу машғули сипоҳ.

Берса ҳам ҳукмимга ул мулки жаҳон,
Ундан айру тушмагаймен бир замон.

3265 Не деса, этгум бажо амрини, бас,
Айру тушмам лекин андин бир нафас.

Салтанат, туғроси не ҳожат менга?
Ул азиз дийдоридир давлат менга...

Баски сен ҳам Ҳаққа бермишсен кўнгил,
Бандалик этсанг, Аёздек айлагил.

Эйки кун-тунлар тутиб айни макон,
Бир қадам босганча қолган нотавон.

Ҳар кеча, бас, сен учун, эй билфузул,
Ҳақ этар кўқдин малакларни нузул.

3270 Сен эсанг тошдек қотиб турган кези,
На кеча юргайсену на кундузи.

Гар малаклар чиқса сенга пешвоз,
Сен боқарсен ортга айлаб эҳтироз...

Во дариғо, кўрмадим бир мардни мен,
Кимга сўйлай бу давосиз дардни мен?

Бор экан то йўлда дўзах, жаннатинг,
Бул сиру асрорни сен англамидинг?

Иккисидин баски кечгайсен тамом,
Тонг кулар бошингда, кечгай тийра шом.

3275 Гулшани жаннатни асҳоб истамас,
Барча оқилларга иллийин ҳавас¹.

Унга бергил сен уни, бунга буни,
На буни этгил ҳавас сен, на уни.

Иккисидин баски кечдинг, фард ўзинг,
Гар аёл эрсанг-да, жангда мард ўзинг.

Лойиқи дийдори Ҳақдирсен мудом,
Бас, яқинлардин бўлурсен субҳу шом...

ҲИКОЯТ

РОБИАНИНГ ҲАҚҚА ИЛТИЖОСИ

Робиа дедики: эй донойи роз,
Бер шу душманларга дунёни, холос.

3280 Охират дўстларга бўлсин бардавом,
Мен кечиб бўлдим улардин, бас, тамом.

Иккисидин айрилиб, муфлис эсам,
Не ғамим бор, гар сенга мунис эсам.

Бўйла муфлислик писанг эрмас менга,
Сен эсанг ёнимда доим, бас менга.

Икки оламга назар солсам-чи, ҳай,
Ёки боқсам бошқага, кофир бўлай.

Кимда Ҳақдир, ул жаҳон устиндадир,
Етти денгиз кўприги остиндадир.

3285 Ҳар не бордир, ҳар не бўлгайдир мисол,
Мисли бор, ёлғиз Ҳудойим бемисол.

Ҳар не истарсен, топилгайдир назир,
Беқиёс Улдир фақат, Ул беназир...

¹Иллийин – жаннатнинг олий мақоми.

**ҲАҚ ТАОЛОНИНГ ДОВУДГА ХИТОБ
ЭТГАНИ**

Ҳақ таоло, акбару олийжаноб,
Ҳазрати Довудга этмишди хитоб.

Дедиким: ҳар неки шул мулки жаҳон
Ичра бордир неча ошкору ниҳон.

Барчасига бори топгайсен эваз,
Бору беҳамто фақат мен, безваз.

3290 Беэваз мен, мендин айро тушмагил,
Сенга жонмен, ўзгага ёндашмагил.

Менга муҳтож, менга муштоқ одаме,
Бўлма ғофил, ҳамдамим бўл ҳар даме.

Бир нафас менсиз тирик жон истама,
Келса менсиз давру даврон, истама...

Эйки сен, шу мулки дунё истаган,
Кеча-кундуз давлату жоҳ истаган,

Икки олам ичра мақсудинг Худо,
Бош эгарсен унга, маъбудинг Худо.

3295 Сотмагай манфур жаҳонни сенга ул,
Сен-да Раббингни жаҳонга сотмагил.

Ундан айру не тиларсен, бут бўлур,
Ундан айру тушса жон, топгай куфр.

Ҳар кишига жондин ортиқ жон ўшал,
Ҳар нечук дардингга ҳам дармон ўшал

Жон не эрмиш, етса жонингга мамот,
Ишқи бирлан Ҳақ яна бергай ҳаёт...

ХИКОЯТ

СУЛТОН МАҲМУД БУТНИ ЁНДИРГАНИ

Лашкари Маҳмуд оларкан Суманот,
Топдилар бир бутни, номи эрди Лот.

3300 Ҳиндулар ул бутни олмоқ бўлдилар,
Бут баробар тилла бермоқ бўлдилар.

Кўнмади шоҳ, балки рад этди буни,
Ўтга ташлаб, ёндиринг, деди, уни.

Биттаси дедик: бутни ёқмайин,
Тиллага сотсак уни, бўлмасмикин?

Деди Маҳмуд: қўрқамен, Парвардигор
Рўзи маҳшарда тизиб халқни қатор.

Дерки: Озар бирла Маҳмудни кўринг,
Бут тарашлар биттаси, сотгай бири...

3305 Шоҳ буюрди, гурлади гулхан ўти,
Ўтда ёнди бутпарастларнинг бути.

Қолди бутдин қанча бойлик бирла кул,
Нақ йигирма манн жавоҳир эрди ул.

Шоҳ дедиким: лойиқи Лот бул эрур,
Ҳақ Худойимдин мукофот бул эрур.

Синдир ул бутларни, ёндир сарбасар,
Ол улар ўрнига дарёйи гуҳар...

Ёндир ул нафсингни ҳам, эй шавқдўст,
Гавҳари қолгай ёниб битганда пўст.

3310 Этди чун жонингга ул бонги Аласт,
Балли, деб айтишни қўйма бир нафас.

Бас, Аласт аҳдига бойлабсен кўнгил,
Балли, деб айтишни сен тарк этмагил.

Айладинг иқрор тутиб жонингга дўст,
Энди инкор этмагинг эрмас дуруст.

Эй Аластни бошда иқрор айлаган,
Сўнгра ул иқрорни инкор айлаган.

Не эди аввалда паймонинг сенинг?
Не эмиш охирда исёнинг сенинг?

3315 Ҳар нафас ул чорасозингдир Худо,
Бандалик қилдинг қабул, эттил вафо.

ҲИКОЯТ

Шоҳ Маҳмуд эрди подшолар шами,
Юрди ҳиндулар била жанг қилгали.

Ҳиндуларнинг лашкари анбуҳ эди¹,
Ул сабабдин дилда бир андуҳ эди.

Шунда ният қилди шоҳи додгар:
Шу улуғ жангда зафар қучсам агар,

Не ғанимат қўлга тушса бардавом,
Тарқатар эрдим гадоларга тамом.

3320 Оқибат қучди зафар ул шаҳриёр,
Қўлга тушди кўп ғанимат, бешумор.

Бўйлаким эрди ғанимат беқиёс,
Ҳаддига етмасди юз ҳикматшунос.

Бас, ғаниматларга ҳар ён тўлдилар,
Ҳиндулар майдонда мағлуб бўлдилар.

Шоҳ ғаниматларни тақсим айлабон,
Тарқатинг, деди, гадоларга ҳамон.

¹Анбуҳ – кўп, беҳисоб.

Сўйламишдим Ҳаққа назр этмоқни то,
Энди ул аҳдимга этгаймен вафо...

3325 Дер эди ҳар кимса: шунча молу зар,
Ҳайф, барин йўқсил, гадолар олсалар.

Ё сипоҳга бер-да, ҳуррам айлагил,
Ё хазина ичра йиғ, жам айлагил...

Ўртада чун лолу ҳайрон қолди шоҳ,
Неки ҳайрон, балки сарсон қолди шоҳ.

Бул Ҳусайн отлиғ эди фарзонае,
Марди бедил эрди ул, девонае.

Ул кезарди, ҳар тараф лашкар, сипоҳ,
Чун уни кўрди йироқдин подшоҳ.

3330 Амр этди: келтиринг девонани,
Ул деса ҳар неки, айлармен ани.

Чунки ул шоҳу сипоҳга бандамас,
Не деса, бўлгай самимий, бегараз.

Хулмас ул девонани шоҳ чорлабон,
Бор муаммони анга этди аён.

Деди девона анга: эй подшо,
Икки ишдан биттасин этгил бажо.

Ҳаққа тушмайдир, десанг, корим яна,
Бер буларга молни, ташвиш айлама.

3335 Ҳаққа тушгайдир, десанг, корим тағин,
Эт вафо аҳдингаву шарм айлагин.

Ҳақ бугун соҳиб зафар этди сени,
Лек сенинг аҳдингда тургонинг қани?

Этди Маҳмуд ул ғаниматни нисор,
Оқибат бўлди бу янглиғ шаҳриёр...

**ЙИГИРМА САККИЗИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ**

Бошқаси дедики: бизга сўйла бир,
Ул буюк даргоҳга не маъқул келур?

Сўйласанг бизга, тушунтирсанг буни,
Неки жоиз эрса, элтгаймиз уни.

- 3340 Шоҳга доим туҳфа элтгайлар нафис,
Туҳфасиз борган саналгайдир хасис.

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Ҳудҳуд айтди: гар эшитгайсен мени,
Унда не йўқ эрса, элтгайсен ани.

Унда бор бир нарсани сен орқалаб,
Элтар эрсанг, маъқул ўлгайму, ажаб.

Унда баским илм ила асрор эрур,
Ҳам малаклар тоати бисёр эрур.

Сўзи жону дарди дил элтгил ҳамон,
Чунки йўқ унда булардин бир нишон.

- 3345 Унда гар чексанг аламли, ўтли оҳ,
Етказур дардингни ул то пешгоҳ.

Жойи хос ул мағзи жонингдир сенинг,
Териси нафси ёмонингдир сенинг.

Оҳ агар ул жойи хосингдин келур,
Шубҳа йўқтирким, халосингдин келур.

ҲИКОЯТ

ЗУЛАЙҲО ЮСУФНИ КАЛТАКЛАГАНИ

Чун Зулайҳо соҳиби ҳашмат эди,
Қасд этиб, Юсуфни зиндон айлади.

Сўнг ғуломин чорлабон амр этди ул,
Бор, деди, Юсуфга эллик дарра ур.

3350 Ур, деди, андоқки, ҳеч раҳм этмайин,
Чеккан оҳини йироқдин тинглайин.

Борди қул, Юсуфни кўрди ул замон,
Қалбида қўзғалди шафқатлар ҳамон.

Кўрди бир пўстакни, унга бурди юз,
Урди ул пўстакка калтак устма-уст.

Қул ўшал калтак туширса неча бор,
Нола айлар эрди Юсуф зор-зор.

Ноласин четдан Зулайҳо тинглабон,
Қичқирарди, ур, дея, ур беомон!..

3355 Қул деди: эй Юсуфи хуршидвар,
Гар Зулайҳо солса сенга бир назар,

Кўрмаса жисмингда бир заҳми таёқ,
Менга сочгай қаҳрини, этгай сўроқ.

Оч менга елкангни, мен бир чўп урай,
Битта калтакка чидарсен ҳар қалай.

Гарчи бул зарбдин зиён етгай сенга,
Заҳми из солгай, нишон этгай сенга...

Кўйлагин ечди Юсуф ул бир йўла,
Етти қат осмонга тушди ғулғула.

3360 Қул кўтарди чўпни бош узра баланд,
Зарб ила урди, йиқитди юз тубан.

Чун Зулайхога Юсуфдин етди оҳ,
Бас, деди, бул чеккан оҳидир раво.

Бошда оҳлар чекди эрмакка нуқул,
Эндиги оҳин юракдин чекди ул..

Бўлса гар мотамда юз бир навҳагар,
Мотам аҳли оҳидин етгай асар.

Халқа ичра бўлса юз бир ғамзада,
Халқанинг боши яна мотамзада.

3365 Кўзда ёшу дилда дардинг бўлмайин,
Мардлар ичра мард бўлмоғинг қийин.

Кимда дарди ишқ бордир, сўз ҳам¹,
Беқарордир кеча ул, кундуз ҳам.

ҲИКОЯТ

БИР ҚУЛНИНГ ХЎЖАСИГА АЙТГАНЛАРИ

Хўжада бор эрди доно, занжи қул,
Қўлни дунёдин тамом ювмишди ул.

Бас, узоқ тунлар ғуломи покбоз,
Мижжа қоқмас эрди, айларди намоз.

Деди хўжа бир куни чорлаб уни:
Кечалар турганда сен уйғот мени.

3370 Токи мен ҳам сен била тоат этай,
Қул жавоб берди ширин сўзлаб атай:

Дарди дин кўнглида бўлган кимса ул,
Кечалар уйғотмасанг-да, уйғонур.

Дилда дардинг бўлса, уйғоқсен мудом,
Тоат айлаб, Ҳаққа муштоқсен мудом.

¹Бу ерда «сўз» куйиш, ўртаниш маъносига.

Баски уйғотгучи лозимдир, демак,
Сен учун тоат этувчи ҳам керак..

Кимда бул ҳасрат, бу янглиғ дард эмас,
Бошига тупроқ унинг, ул мард эмас.

3375 Кимки бўйла дард ила топмиш сиришт,
Дўзахинг ҳечдир анга, ҳечдир биҳишт.

ҲИКОЯТ

АБУ АЛИ ТУСИЙНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Бу Али Тусийки пири аҳд эди,
Солики водийи жидду жаҳд эди.

Бўйла юксакларгаким етди иши,
Билмадим, етгайму унга бир киши?

Дерди: эрта аҳли дўзах зор-зор
Сўргуси аҳли биҳиштдин ошкор.

Бизга айтинг жаннат ичра ҳолингиз,
Шавқи вуслат бирла не аҳволингиз?

3380 Аҳли жаннат жумла дерлар ул замон:
Боғи жаннат қаршимизда йўқ ҳамон.

Ҳақ қуёши балқитиб ҳусни камол,
Жаннат ичра бизга кўрсатди жамол.

Ул жамолга баски термулдик тўниб,
Олдида саккиз биҳишт қолди сўниб.

Шуъла сочганда жамоли жонфишон,
Қолмади жаннатдин ул ному нишон...

Аҳли жаннат дедилар бу ҳолни,
Аҳли дўзах айтдилар аҳволни:

3385 Эйки сиз фориғи фирдавси жинон,
Ҳар не дерсиз, ул чунондир, ул чунон.

Биз-ку бундоқ дарду ҳасрат, ғашдамиз,
Бошдин охир ўт аро, оташдамиз.

Ёр юзин кўрсатди бир бор ошкор,
Қолди ҳасрат бизга андин ёдгор.

Англадикким, бўлдик андин биз жудо,
Энди восил бўлмагай рўйи Худо.

Келди андин бизга чун жон ўрташи,
Баски эздан чиқди дўзах оташи.

3390 Кимга чирмашса бу оташ, ёқса гар,
Унга дўзах ўти этгайму асар?..

Кимки тушгай йўлга, ёр ҳайрат анга,
Қайда орому қарор, роҳат анга?

Қуршасин ҳасрат, жароҳатлар сени,
Не жароҳат, завқу роҳат бил ани.

Етсанг ул манзилга гар мажруҳ бўлиб,
Маҳрами хилватсаройи руҳ бўлиб,

Ул жароҳатларга малҳам сурмагил,
Ичга ют дардингнию дам урмагил...

ҲИКОЯТ

3395 Чун Набийга юзланиб бир пурниёз,
Деди: ёзсам жойнамоз, этсам намоз...

Йўқ, деди унга Расули муҳтарам,
Қум қизик, тупроқ-да иссиқдир бу дам.

Сур юзинг тупроққа сен Ҳақ олдида,
Доғланур ҳар бир жароҳат аслида.

Баски кўргайсен шу жонингда яро,
Доғламоқ бирлан анга этгил даво.

Доғламай кўнгилни бунда, эй жигар,
Сен нетиб Оллоҳга солгайсен назар?

3400 Доғлагил кўнгилни дард қайноғидин,
Аҳли диллар мардани билгай доғидин...

ЙИГИРМА ТЎҚҚИЗИНЧИ МАҚОЛА
БОШҚА БИР ҚУШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бошқа бир қуш сўрдиким: эй раҳнамо,
Кўзларим тортди бу водийдин қаро.

Ваҳму заҳматларга тўлмиш бу тарийқ,
Неча фарсангдир бу йўл, айт, эй рафиқ?

ҲУДҲУДНИНГ САВОЛГА ЖАВОБ БЕРГАНИ

Деди: йўлда етти водий дуч келур,
Етти водийдин кейин даргоҳи нур.

Кимса бу йўлдин бораркан, қайтмамиш,
Қайтмамишким, неча фарсанг, айтмамиш.

3405 Қайтмамиш бир кимса ортга, бас. нетиб
Айта олгай ул сени огоҳ этиб?

Кетди бир-бир барчаси, бўлди бадар,
Бас, нетиб бергай улар йўлдин хабар?

ЕТТИ ВОДИЙ

Ул талаб водийи келгай илк бор,
Сўнгра ишқ водийси, улкан, беканор.

Сўнг учинчи водий - илму маърифат,
Сўнгра ул тўртинчи - истиғно сифат.

Сўнг бешинчи - водийи тавҳиди пок,
Сўнгра ул олтинчи - ҳайрат, ваҳмнок.

3410 Охири еттинчи ул - фақру фано,
Сўнгра йўл юрмоққа ҳожат йўқ санго.

Ҳақ олур даргоҳига, гум бўлгасен,
Қатра эрсанг, баҳри Қулзум бўлгасен

ТАЛАБ ВОДИЙСИ

Чун талаб водийсига етдингми, бас,
Юз бало сенга ёғилгай ҳар нафас.

Юз бало бошинга келгач дам сайин,
Тўти эрдинг, энди бўлгайсен чивин.

Жидду жаҳд юклайди йилдан йил сенга,
Юзланур қалбингда ҳолдин ҳол сенга.

3415 Молни лозимдир отиб, ирғитмоғинг,
Мулкни лозимдир базе тарк этмоғинг.

Бунда қонларга бўялгайсен расо,
Барча нарсангдин бўлурсен Мосуво.

Ҳеч вақойинг қолмагач илкингда ул,
Покламоқ кўнгилни ҳам лозим бўлур.

Қолмагач кўнглингда борлиқдин сифот,
Юз очур даргоҳи Ҳақдин нури зот.

Баски нур бўлгач кўнгилда ошкор,
Бир талаб бўлгай юрақда юз ҳазор.

3420 Гар йўлингда неча бир оташ эса,
Неча бир водийки, тунд, нохуш эса,

Ўзни айлаб шавқидин девонавор,
Ўтда ёнгайсен куйиб парвонавор.

Талпинарсен, баски муштоқсен анга,
Қатра май бергайму деб соқий менга.

Қатра майни тотиниб, нўш этгасен,
Икки оламини фаромуш этгасен.

Фарқи дарёсен ва лекин ташна лаб,
Айлабон жонон сирин жондин талаб.

3425 Сирниким билмоққа бўлдинг арзуманд,
Жон олувчи аждаҳо эрмас писанд.

Куфру лаънат келса, этмай эътибор,
Кўз тикарсен Ул эшикка интизор.

Бас, эшик очилса, қолмас куфру дин,
Чунки ул фориғ эрур ҳар нарсацин...

ҲИКОЯТ

Амр Бу Усмон макон айлаб ҳарам¹,
Ёзди ул "Ганжнома"ни, сурди қалам.

Дедиким: Тангри уфурди руҳи пок
Ул тани одамга, ул сув эрди, хок.

3430 Истади токи малаклар сарбасар
Топмагайлар жони Одамдин хабар.

Деди: эй руҳониёни осмон,
Сажда айланг зоти Одамга ҳамон.

Эгдилар бош, ўпдилар олдида хок,
Билмайин лек не эмиш ул сирри пок.

¹Шайх Амр Ибни Усмон Маккаий, Хусайн Мансурнинг устози, "Ганжнома" деган китоби ила машҳур, Маккадан ҳайдалган, Жиддада қози бўлган, мелодий 909 йилда вафот этган.

Келди Иблис, дедиким, мен бул нафас
Сажда этмасмен унинг олдида, бас.

Майлига, бошдин жудо бўлсин таним,
Олсалар бошимни, бордир гарданим.

3435 Мен билармен, хок эмас Одам нуқул,
Бунда сир бор, сирни билмоғим зарур...

Қўймади ул ерга бошин, чайқади,
Шамғалат қилди ва сирни пайқади.

Ҳақ дедиким: эй жосуси муттаҳам,
Сирни билдинг шамғалат айлаб бу дам.

Кўрдинг ул ганжники мен этдим ниҳон,
Ўлдиармен, йўқса, айларсен аён.

Махфий айлаб, тушмагай деб бир нигоҳ,
Ганжини кўздин яширгай подшо.

3440 Лек бировнинг кўзи тушса андаки,
Ўлдиарар ундоқ гувоҳни бешаки.

Баски сен ганжимни кўрдинг ошкор,
Айладим мен бошинг узмоққа қарор.

Этмасам бошинг жудо тандин сени,
Йўқ ажаб, оламга ёйгайсен ани...

Деди: ё Раб, вақту муҳлат бер менга,
Чора қил мендек забун, бечорага.

Ҳақ таоло деди: бердим муҳлатинг,
Лек бўлулр бўйнингда тавқи лаънатинг.

3445 Урдим ул номинга каззоб деб рақам,
То қиёмат сен лаинсен, муттаҳам.

Шунда Иблис дедиким: ул ганжи пок
Бас, аёндир менга, лаънатдин не бок?

Лаънат ул сендин ва раҳмат ҳам сенинг,
Банда ул сендин ва қисмат ҳам сенинг.

Гар лаинлик қисматимдир, бок эмас,
Оғу ҳам даркор, фақат тарёк эмас.

Халқни кўрдим, барчаси раҳматгалаб,
Лаънатинг олдим фақат мен беадаб.

3450 Лаънатингни истаган бир банда йўқ,
Лаънат олган мен каби афганда йўқ...

Инчунин бўлгай талаб, толиб эсанг,
Йўқки даъвойингда гар ғолиб эсанг.

Топмасанг излаб уни, борму ажаб,
Ул йўқолганмас, талабда йўқ талаб...

ШИБЛИЙ ҲИКОЯТИ

Жон бераркан Шиблий эрди беқарор,
Кўзларин юммишди, кўнгли интизор.

Белига зуннори ҳайрат бойлабон,
Бир уюм кул узра тутмишди макон.

3455 Эрк берарди гоҳи ул кўз ёшига,
Гоҳида тупроқ сочарди бошига.

Биттаси кўрди, деди: бу не эмиш,
Бўйла бир фурсатда зуннор бойламиш?

Деди: мундоқким ёнармен, не қилай?
Рашк, ҳасаддин ўртанармен, не қилай?

Кўзни юмдим икки оламдин, фақат
Бул замон Иблисга айлармен ҳасад.

Лаънати, деб этди Иблисга хитоб,
Менга эрса на хитобу на итоб.

3460 Бунда Шиблий бағри хун кутгай ани,
Ул эса бергай бировга бергини.

Шоҳ тарафдин тошми ё гавҳар келур,
Ким тафовут айласа, номард эрур.

Гавҳарин тутсанг азиз, тошини хор,
Шоҳ тарафдин сенга бўлмас эътибор.

Тошу гавҳарга на душман бўл, на дўст,
Сен ани кўргилки, бермиш сенга дўст.

Яхши де, тош отса ул маъшуқи маст,
Тошга боқ, ёт берган ул гавҳаргамас.

3465 Эр киши бўлгай талабда интизор,
Ҳар замон йўл узра этгай жон нисор.

Ул талаб айларда сокин бўлмагай,
Бир даме ороми мумкин бўлмагай.

Бир замоне гар бўшаштирса талаб,
Йўл аро муртад бўлур ул беадаб...

МАЖНУН ҲИКОЯТИ

Бир азиз Мажнунни кўрди дарднок,
Титкилаб тупроқ, совургай эрди хок.

Сўрди: эй Мажнун, не изларсен бу дам?
Дедиким: Лайлини ахтармоқдаман.

3470 Айтди: ул тупроқда не қилсин сенга?
Деди: излармен, топилгай деб менга...

ШАЙХ ЮСУФ ҲАМАДОНИЙ ҲИКОЯТИ

Ҳазрати Юсуф Ҳамадоний, аё,
Соҳиби асрор эди, чин муқтадо.

Дер эдиким: боқсангиз болову паст¹,
Неки кўзга ташланур ул ерда, бас,

Ундаги ҳар зарра Яъқубдир магар,
Юсуфи гумгаштадин сўргай хабар.

Дард керак йўл узра, бўлмоқ интизор,
Дарду муштоқликда кечсин рўзгор.

3475 Холи эрсанг гар ғаму озоридин,
Бир замон дам урма сир-асроридин.

Кимда дард йўқдир, қароқчи ул эмиш,
Дардини чекмай, Анал Ҳақ ким демиш?

Ташқари чиқма кўнгилдин бир даме,
Қон ютиб нон ўрнига ўлтир даме.

Она қорнида гўдак қон ютса, бас,
Ташқари чиққанда ғавғо ҳар нафас.

Баски қон ютсанг-да сен сабр айла, ҳай,
Бир куни дунё ишингни ўнглагай.

3480 Истагил ё истама, сабр айлагин,
Ўрганурсен йўлни қай бир кимсадин.

Она қорнида гўдакдек қон ютиб,
Сен-да ўлтир қонлар ичра сабр этиб.

Эрмасанг гар бунда аҳли таҳният¹,
Не учун йўқ сенда мотам, таъзият?

Бўлмаса сенга севинчу васли ёр,
Тур оёққа, чек баса ҳижрону зор.

Ёр жамолин кўрмасанг турма қараб,
Қалқ оёққа, айлагил асрор талаб.

¹Болову паст - юқори ва қуйи.

²Таҳният - табрик, муборакбод.

- 3485 Гар талаб ҳам этмасанг, нодон, уял,
Юрма бошвоқсиз эшақдек бесамар.

ҲИКОЯТ

Тошга айланмиш биров Чин тоғида,
Ёш тўкарди кўзлари ғам доғида.

Йиғлабон, ёшлар тўкаркан зор-зор,
Тош бўлиб қотгайди ёшлар шашқатор.

Гар булут бағрига етса бўйла тош,
Ғам ёғар, андуҳ ёғар эрди тутош...

Ул - илмдир, ростгўйлик мазмуни,
Чинда ҳам бўлса, бориб, ахтар уни.

- 3490 Етмади унга бировлар ҳиммати,
Тошга айлантирди куфри неъмاتي.

Қопқоронғудир бу дунё, ал-фироқ,
Илму фан йўлларда машъалдир, чироқ.

Раҳбари жондир шу зулмат ичра ул,
Нур эрур нур ичра, талъат ичра ул.

Зулмат ичра бир вақое йўқ сенга,
Чун Скандар раҳнамое йўқ сенга.

Йўқ эса илкинда бундоқ жавҳаринг,
Кўп пушаймонлар чекар жонинг сенинг.

- 3495 Жавҳарингни топмасанг, эй булҳавас,
Энг пушаймонлиғ ўзингсен, ўзгамас.

Икки олам жонни тутмишлар макон,
Тан у жондин, жон бўлиб тандин ниҳон.

Бул фано дунёсидин чиқдингми, бас,
Сенга шайдир, одамий, ул жойи хос.

Жойи хоским, талпиниб етсанг анга,
Очилур юз бир синоатлар сенга.

Йўл аро қилсанг магар, ҳолингга вой,
Қолмагай ному нишонинг ҳойнаҳой.

3500 Ухлама тунларда, кундуз тотма туз,
Очмагунча то талаб қалбингда юз.

Сен талаб этгил, талаб битсин ҳама,
Кундузи туз тотма, тунлар ухлама...

ҲИКОЯТ

Шайх Миҳна бўлди дилтанг, бағри хун,
Юрди сахрога кўнгил ёзмоқ учун.

Кўрди бир қишлоқини олисдан ул,
Ҳўкизин судрарди чол, сиймоси нур.

Шайх яқинлашди анга, берди салом,
Нотавон ҳолини англади ҳамон.

3505 Чол боқиб деди анга: эй Бу Саид,
Ер юзидин то ўшал Арши мажид.

Тўксалар хирмон этиб буғдой тамом,
Этсалар бу ишни юз карра давом.

Сўнгра бир қуш қайданам пайдо эса,
Неча минг йил битталаб буғдой эса.

Сўнгра ул қуш неча бир вақту замон
Чарх уриб, сайр айласа даври жаҳон.

Етмаса жонингга даргоҳдин атир,
Бул узун муддат сенга бир лаҳзадир.

3510 Толибонларга сабр лозим баса,
Толибу собир бўлолмас ҳар касе.

Ёнмагунча то талаблар тобида
Қон мушк бўлмас кийикнинг нофида.

Кетса кўнгилдин талаб, эй муҳтарам,
Қонга тўлгай гарчи гардун бўлса ҳам.

Кимда йўқ эрса талаб, мурдор ўшал,
Одам эрмас, суврати девор ўшал.

Кимда йўқ эрса талаб, ҳайрон эрур,
Ҳошааллоҳ, инс эмас, ҳайвон эрур.

3515 Гар қўлингга тушса бир ганжу гуҳар,
Сен талабни айла афзун сарбасар.

Улки ганжга кўз тикиб, хурсанд эрур,
Бил, ўшал ганжу гуҳарга банд эрур.

Йўлда ким бир нарсага дил берса, бас,
Нарса бут бўлгай анга, ул бутпараст.

Ёнди жонинг ишқ аро беҳуш бўлиб,
Бир пиёла май ила сархуш бўлиб.

Бир пиёла май ила маст бўлма, ҳай,
Май талаб қил, бениҳоя бунда май...

ҲИКОЯТ

3520 Бир кеча Маҳмуд сипоҳдин айрилиб,
Кўрдиким, бир кимса йўл узра туриб,

Афдарарди қум, этар эрди уюм,
Бозбандин шоҳ ечиб, отди шу зум¹.

Бир уюм қум устига, кетди нари,
Учди тулпори анинг ел сингари.

¹Бозбанд - подшолар билагига боғлайдиган қимматбаҳо боғич.

Келди боз иккинчи оқшом шахриёр,
Кўрди, ул кимса ҳамон машғули кор.

Дедиким: эй, кеча бунда топганинг
Етти авлодингга етгайдир сенинг.

3525 Ахтарарсен не уйиб қумларни боз
Подшолик қил, яшайвер бениёз.

Деди кимса: бунда топдим давлатим,
Топдим ул ганжи ниҳоним, сарватим.

Баски давлат бунда бўлди ошкор,
Энди менга шул эрур оламда кор.

Мард бўлиб қоқсанг, эшик очилгуси,
Истасанг, йўл сенга равшан бўлгуси.

Бўлма ғофил, оч кўзингни йўлга тик,
Бор, талаб қил, ёпиқ эрмасдир эшик...

ҲИКОЯТ

Беҳабар бир кимса айлаб илтижо,
Дер эди: очгил эшикни, эй Худо...

3530 Робиа бул сўзни тингларкан, демиш:
Менга айтгил, ул қачон ёпиқ эмиш?

Ул эшик очиқ ҳамиша, эй ўғил,
Сен бориб, андин мурудинг истагил...

ИШҚ ВОДИЙСИ

Сўнгра ишқ водийси очгайдир варақ,
Унга етганлар бўлур оташга ғарқ.

Ким демишким, ул базе оташ эмас,
Оташ эрмас эрса, ушшоқ хуш эмас.

- 3535 Ошиқ улдирки, бәсе оташ эрур,
 Ёндириб, куйдиргучи саркаш эрур.
 Оқибатандеш бўлолмас бир замон,
 Фарқи оташ ул, яна барқи жаҳон.
 Лаҳзае на куфр билгай ул, на дин,
 Заррае на шакку шубҳа, на яқин.
 Йўлида яхши, ёмони бўлмагай,
 Келса ишқ, яхши, ёмони қолмагай...
 Эйки, муртад, сен бу сўзлардин йироқ,
 Йўқ сенинг жонингда завқу иштиёқ,
- 3540 Нақд бергай ошиқ ҳар не борини,
 Нақд бериб, кўргай у васли ёрини.
 Ўзгаларга ваъда бўлгай эрта кун,
 Лекин ошиқ аҳлининг нақди бугун.
 Ёқмагунча ўзни то якбора ул,
 Чора топгайдир нетиб бечора ул?
 Жавҳари то жонни маскан этмагай,
 Шуъласи кўнгилни равшан этмагай.
 Чун балиқ дарёдин айрилган замон
 Талпинур дарёга тушсам деб ҳамон.
- 3545 Ақл ишқ савдосида устоз эмас,
 Ишқ ақлга улфату ҳамроз эмас.
 Ишқ оловдир, ақлу ҳуш монанди дуд,
 Ишқ келса, ақлу ҳуш қочмасми зуд?
 Гар насибинг эрса ғайбдин сенга кўз,
 Сен кўрарсен қайдин эрмиш ишқу сўз.
 Ҳар не боринг бори ишқандир сенга,
 Ишқ ила маст бўл-да, бошинг бер анга.

Файб кўзи чиндан насибанг эрса ул,
Сенга зарроти жаҳон ҳамроз эрур.

3550 Ақлу ҳуш кўзи-ла солсанг сен назар,
Ишқ сенинг қаршингда бўлмас жилвагар.

Тантию афтода лозим ишқ аро,
Мардуми озода лозим ишқ аро.

Мард эмассен, унда ошиқсен нечук?
Мурдадирсен, ишққа лойиқсен нечук?

Зиндадил бўлгай бу йўлда мардвор,
Юзта жонин ҳар нафас этгай нисор.

ҲИКОЯТ

Хожа ошиқ бўлди бир шарбатчига,
Бир йўла ўт тушди сабри, тинчига.

3555 Ишқ ила чун фатҳи савдо бўлди ул,
Эл аро шарманда, расво бўлди ул.

Ҳар не моли бор, кечарди бетиним,
Ўрнига шарбат ичарди бетиним.

Ҳеч вақоси қолмади, бўлди гадо,
Битта ишқи бўлди юз, этди адо.

Баъзилар гоҳо берарди нон анга,
Оч эди, лекин кўринмас жон анга.

Ул ўшал нондин кечар эрди яна,
Нон бериб, шарбат ичар эрди яна.

3560 Ўлтирарди оч-наҳору тийраком,
Фикрида шарбат, фуқоъ эрди мудом.

Биттаси сўрди: аё ошиғи зор,
Ишқ надир, сиррини этгил ошкор?

Деди: ишқ ул, юз жаҳон молингни, бас,
Бир қадаҳ шарбатга этгайсен эваз...

Тушмагунча бошига савдою сир,
Кимса билмас ишқ надир, савдо надир.

ҲИКОЯТ

Аҳли Лайли Қайсни ҳеч суймас эди,
Чун яқин келмоққа ҳам қўймас эди.

3565 Қўй боқар эрди чўпон атрофда, бас,
Олди бир қўй терисин Мажнунни маст.

Ўзни ул терига буркаб олди ул,
Ўзни бир қўй сувратига солди ул.

Сўнгра ёлборди чўпонга: эй фани,
Илтифот айла, сурувга қўш мени.

Лайли ёққа ҳайда қўйларни ҳамон,
То кўрай Лайлим юзини бир замон.

То тутиб пинҳон ўзимни ёрдин,
Баҳра олгаймен ўшал дийдордин...

3570 Бўлса гар кўнгилда чун дардинг сенинг,
Тола мўйинг ҳам бўлур мардинг сенинг.

Эй дариғо, дарди мардон сенда йўқ,
Қуввати ул марди майдон сенда йўқ.

Оқибат Мажнун ўзини қўй қилиб,
Лайли манзилгоҳига борди елиб.

Чун йироқдин Лайлига тушди кўзи,
Баҳри нур ичра тамом қолди ўзи.

Аввали кўзғалди тўлқин, урди жўш,
Охири тарк этди буткул ақлу ҳуш.

3575 Ишқ суви чун босди, фарқ этди уни,
Олди чўпон елкага, элди уни.

Юзига сув сепди, ул масту хароб
Сесканиб, кўз очди, чеқди изтироб.

Эртаси сахрода маъюсу малул,
Неча қавми бирла ўлтирмишди ул.

Биттаси деди анга: эй сарфароз,
Қип-яланғочсен, танингда йўқ либос.

Қайси тўнни хушлагайсен, айт менга,
Келтирай қайси либосингни сенга?

3580 Деди: менга ҳеч либосинг хуш эмас,
Ёпғали устимга пўстак бўлса, бас.

Келтиринг шу онда бир қўй терисин,
Ёндирай исриқни, кўздин асрасин.

Атласу кимхобдин аъло менга ул,
Лайлини севганга пўстак хуш эрур.

Ёпиниб пўстак етишдим ёрга мен,
Тўн кийиб боргаймидим дилдорга мен?

Пўстак ичра билдим ул ёр розини,
Энди этмасмен нечук эъзозини?

3585 Ишқ керак, ақлу хирадни ҳайдасин,
Дил сифотингни мубаддал айласин.

Бўлмагай ошиқда ўзга фикр-ўй,
Жон тикарсен унга, ўзга гапни қўй.

Қўй қадам, жонинг сарафроз эрса ул,
Бу ўйинмас, балки жонбозлик эрур.

ҲИКОЯТ

Чун Аёзга бўлди ошиқ бир фақир,
Тушди эл оғзига, ошкор бўлди сир.

Йўлга чиқса отланиб ҳар гал Аёз,
Ул гадо ҳам ортидин тушгайди боз.

3590 Тушса майдонга Аёзи мушкбор,
Тўпидин узмасди кўз ҳайрону зор.

Бу хабар Маҳмудга етди айланиб,
Ки Аёзга бир гадо ошуфта деб.

Эртаси тушди Аёз майдонга то,
Ортидин тушди яна ул мубтало.

Кўзлари коптоқдаю чолок эди,
Ўзи чун чавгон еган копток эди.

Ул тарафга солди султон бир нигоҳ,
Кўрди, жони ўтда, ранги каҳрабо.

3595 Тўп каби оворайи майдон эди,
Ҳар томонга чирпираб, сарсон эди.

Чорлади Маҳмуд, дедиким: эй гадо,
Шоҳ ила тенглашмоқ истарсен, аё?

Ринд дедиким: гар гадомен, гар абас,
Ҳимматим ишқ ичра сендин кам эмас.

Ишқу мискинлик туташ ҳамсоядир,
Бўйла сарватдирки, бесармоядир.

Ишқ топар мискинлик ичра тузу тот,
Ишқ ўзи мискинга лойиқ бир сифот.

3600 Сенки дунё шоҳи, дилафрухтасен,
Ишққа мен лозимки, чун дилсўхтамен.

Ҳар не боринг васл учун восита, бас,
Дарди ҳижронга чидаб бер бир нафас.

Васл учун мунча этарсен кору бор,
Мард эсанг, бўл дарди ҳижронга дучор.

Шоҳ дедиким: эйки масту беҳабар,
Мунчалар коптокка солгайсен назар?

Ринд деди: ул мен каби саргаштадир,
Мен у янглиғмен, таним оташдадир.

3605 Ул билур қадримни, мен билгум уни,
Иккимиз ул битта чавгон тутқини.

Иккимиз саргаштаю афтодамиз,
Бошсизу жонсиз бўлиб юрмоқдамиз.

Ул билур ҳолимни, мен ҳам бегумон,
Икки ғамдош дардлашармиз ҳар замон.

Лекин ул давлатлидир мендин расо,
Отининг наълини ўпгай гоҳ-гоҳ.

Гарчи тўпдек мен-да меҳнат ичрамен,
Лекин ортиқроқ машаққат ичрамен.

3610 Тўп танига зарбайи чавгон етар,
Лекин андин менга заҳми жон етар.

Гарчи тўпга зарба етгай беқиёс,
Лек уни қувлаб, елиб юргай Аёз.

Гарчи заҳмим кўп эрур тўп заҳмидин,
Ул менингмас, мен қувармен ортидин.

Тўп гаҳи тургай Аёзнинг олдида,
Мен гадо эрсам, ҳамиша ортида.

Олдида турса, ҳузур етгай анга,
Васлидин завқу сурур етгай анга.

- 3615 Этмади чун менга бўйи вуслати,
Кетди коптокка висоли давлати...
- Шаҳриёр дедики: бундоқ сўйладинг,
Менга муфлисликни даъво айладинг.
- Сўзларинг рост эрса гар, эй бенаво,
Баски даъво айладинг, келтир гувоҳ.
- Деди: жоним борки, мен муфлис эмас,
Истагим ҳам бўйла бир мажлис эмас.
- Ишқ аро бўлдим ва лекин жонфишон
Жонфишонлик бори муфлисдин нишон.
- 3620 Сенда, эй Маҳмуд, қани маънойи ишқ?
Жон фидо қил, айласанг даъвойи ишқ...
- Айтди бу сўзларнию кесди забон,
Жонини жононга берди шул замон.
- Қўйди тупроқ узра бош ул бенаво,
Кийди шоҳ дунёси ғамлардин қаро.
- Сенга жонбозлик кўринса сусту ғўр,
Кел, ўйинга боқ ўзинг, санъатни кўр.
- Кел бери, деб гар сенга етса хитоб,
Бўлмагай бу йўлда ортиқ лофу қоф.
- 3625 Бош, оёқсиз унда юргайсен мудом,
Бор эшиклар ланг очикдирлар тамом.
- Бас, югургайсен топармен деб хабар,
Ақлу жонинг бўлгуси зеру забар.
- Барчадин озоду фориф ўзданам,
Бўлмагай қаршингда ортиқ ёки кам.
- Ақлу ҳушга бунда йўл йўқ, ташнасен,
Йўл босиб борган сари саргаштасен.

ҲИКОЯТ

Чун сафар қилди Ажамга бир араб,
Унга бу эл одати келди ажаб.

3630 Сайр этар эркан гузарда беҳабар,
Бир қаландархонага солди назар.

Неча риндлар давра тутмишлар эди,
Икки оламини унутмишлар эди.

Барчаси тубан эди, қайсар яна,
Ул биридин бул бири баттар яна.

Кўза эрди ҳар бири илкида, бас,
Барчаси май қуйқасидин маст-аласт.

Чун уларни кўрди ул, майл айлади,
Ақлу жонин ўлтиришга шайлади.

3635 Кўрдилар ул қавм, чунон эрди араб,
Жону дил бирлан боқарди мўлтираб.

Дедилар: кир ичкари, қўйди қадам,
Ҳамнафас бўлди уларга бешу кам.

Ринди маст бўлди, йўқотди ўзни ул,
Берди қўлдин мастлигу номусни ул.

Молу мулку симу зарни басма-бас
Сочди буткул, ҳеч вақосиз қолди кас...

Бир қадаҳ май сунди унга биттаси,
Турғизиб, секин жўнатди хулласи.

3640 Юртига бўлди равона ул араб,
Муфлису зору гадову ташналаб.

Сўрдилар барча: ажабдир ҳолатинг,
Қайда ул олтин, кумушлик давлатинг?

Не эди йўллар босиб, ҳормоқ сенга?
Бехайр бўлди Ажам бормоқ сенга.

Бенавосен мунчалар, афтода, хор,
Йўлтўсар ўғригами бўлдинг дучор?

Деди: йўлда кўз солиб ҳар ёнага,
Ногаҳон кирдим қаландархонага.

3645 Бошқаси ёдимда йўқ, ёдимда то
Симу зар харжланди, қолдим бенаво.

Сўрдилар: ким ул қаландарлар, ахир?
Деди: ҳолимга боқингиз, англатир...

Ул араб йўкликка ботмишди тамом,
Ёдида "кир ичкари" — ёлғиз калом.

Йўлга кир ё бош олиб кет бир томон,
Жонга қўш жонингнию ўт бир томон.

Жон ила этсанг қабул асрори ишқ,
Жон бериб, бошингни эт даркори ишқ.

3650 Бенаво қолсанг яна, жондин нари,
Сенга қолган сўз бўлур: кир ичкари...

ҲИКОЯТ

Бор эди соҳиб камолу хуш кўнгил,
Бўлди бир соҳиб жамолга ошиқ ул.

Севгани учраб касалга ногаҳон,
Ётди бемор, бўлди ранги заъфарон.

Кундузи дўнди қаро тунга жадал,
Битди дармони, яқинлашди ажал.

Айтдилар бу гапни ошиққа ҳамон,
Қўлда ханжар, ул югурди ёр томон.

3655 Дерди: маҳбубимни ўлдиргум атай,
То ажал бирлан шу асно ўлмагай...

Дедилар: ҳай, жинни бўлдингми, уят!
Ул санамни ўлдиришдин не мурод?

Тўкма қон, сабр айласанг, не бўлгуси?
Ҳа демай жон бергай ул шўрлик ўзи.

Мурда ўлдирмак-ла не ҳосил бўлур?
Мурда бошин кесса ким, жоҳил бўлур.

Деди: ўз илким-ла ўлдирсам ани,
Ўлдирурлар ал-қасос айлаб мени.

3660 Рўзи маҳшарда этиб мардумни жам,
Ал-қасос деб ёндирурлар мисли шам.

Бас, бу дунёда ўлармен ёр учун,
Сўнгра уқбода куярмен ёр учун.

Икки дунёда бўлур комим менинг,
"Ўлди, куйди" деб қолур номим менинг...

Ошиқ аҳли бўйла жонбозлик этар,
Икки оламга қиё боқмай ўтар.

Заҳмати жон чекмагайлар бир замон,
Кўнгил узмишлар бу дунёдин тамом.

3665 Жонки кетса ўртадин, бежон бўлур,
Хилват айлар, маҳрами жонон бўлур.

Хилват этса, йўлда бир дайёр йўқ,
Икки олам ёру бир агёр йўқ.

Кимки бу хилватга топса йўл даме,
Кўрмагай ул аҳли хилватда ғаме.

Мард дема, то етмагунча дард анга,
Ўйлаким, етмас бу йўлдин гард анга...

ҲИКОЯТ

Чун Халилulloҳга етди ўлмаги,
Бўлмади осон унинг жон бермаги.

3670 Деди Азроилга: эт Оллоҳга арз,
Истамасмен сенга жон бермакни, бас.

Ҳақ таоло деди: дўст эрсанг, халил,
Сен бу дам дўстингга жонинг эт сабил...

Жон берурлар жонга чун етганда тиф,
Дўстидин ким жонни тутгайдир дариф?

Сўрдилар чун: эй Халил, шамъи жаҳон,
Бермагайсен нега Азроилга жон?

Аҳли ишқ жонбозлик айлар бешу кам,
Сен нечун жонингни асрайсен бу дам?

3675 Деди: жон бермоқчи эрдим мен ҳамон,
Тушди Азроил арога ул замон.

Ўт аро келмишди менга Жабраил,
Ҳам демишди: ҳожатинг айт, эй Халил.

Ул тарафга боқмадим мен бир қиё,
Йўлни тўсди, ҳамдамим эрди Илоҳ.

Боқмагандим унда Жаброилга мен,
Жон нечук бергаймен Азроилга мен?

Этмагаймен баски жонимни нисор,
Эт нисор, деб айтмагунча Биру Бор.

3680 Этса гар жон бергали фармон менга,
Икки пулдир бу жаҳону жон менга.

Токи Ул амр этмагунча, эй киром,
Кимсага жон бермагаймен, вассалом...

МАЪРИФАТ ВОДИЙСИ

Сўнг очилгайдир назарга бир улуф
Маърифат водийсиким, поёни йўқ.

Кимса борму, ҳаддига бул ҳавзанинг
Кўз солиб чун боши айланмас анинг?

Бунда йўллар айру, чандон ўзгадир,
Солики тан, солики жон ўзгадир.

3685 Жону танда баски нуқсону камол,
Ҳам тараққийдир уларда, ҳам завол.

Ложарам водийда йўллар кўп неча,
Ҳар бирининг йўлчиси бир ўзгача.

Бу гўзал йўл узра, айтгил, ҳеч маҳал.
Филга ўргимчак бўлурму ҳамсафар?

Ҳар киши боргай камоли борича,
Қурби етгунча ва ҳоли борича.

Пашша гарчи неча парвоз этгуси,
Сарсари елга қачон ул етгуси?

3690 Мухталифдир баски бу йўлда юриш,
Кўкда учгайму у қуш янглиғ бу қуш?

Маърифат бунда тафовут айлагай,
Ул бири меҳроб, бири бут танлагай.

Бул табаррук йўлда чун олий сифат,
Порласа гар офтоби маърифат,

Ҳар киши ўз қадрича кўргай уни,
Ҳам ҳақиқат бобида ўз ўрнини.

Сирри дониш унга чун равшан бўлур,
Гулхани дунё анга гулшан бўлур.

3695 Мағзни кўргайдир кўраркан пўстин ул,
Ҳар қаён кўз солса, кўргай дўстни ул.

Ҳар не кўрса, рўйи Ҳақни кўргуси,
Зарра-зарра кўйи Ҳақни кўргуси.

Юз туман асрор, ечилса ул ниқоб,
Юз очар унга мисоли офтоб.

Юз туман мард ҳам адодирлар мудом,
То бири бўлсин деб асрорбин тамом.

Кимсайи комил керақдир йўлда чун,
Ул буюк денгизда сузмоқлик учун.

3700 Етса асрор, дилда завқ пайдо бўлур,
Ҳар замон бир янги шавқ пайдо бўлур.

Ташналик жонларда ҳар дам бундадир,
Юз туман хуни ҳалол ҳам бундадир.

Қўл чўзиб, етсанг агар Арши мажид,
Бир нафас тарк этма: аз ҳал мин мазид?¹

Баҳри ирфонда сузиб, отгил қулоч,
Йўқса, бор, бошингга тупроқларни соч.

Бўлмаса ушбу жаҳонда хуш дамнинг,
Не учун ҳолингга йўқдир мотаминг?

3705 Гар насибинг эрмас эрса васли ёр,
Нега чекмайсен баса ҳижрону зор?

Сенга хуш эрса агарда бул жаҳон,
Ройгон бўлмасму умри жовидон?

Маърифатда бор ҳамиша салтанат,
Жаҳд этиб, касб айлагил олий сифат.

¹Байтнинг мазмуни: Қўлинг Арши мажидга етса ҳам, "Яна йўқми?" дейишдан бир нафас тўхтама.

Ҳар кишиким масти ул ирфон эрур,
Жумла олам аҳлига султон эрур.

Мулки олам, ўйлаким, мулки унинг,
Ул фалак ҳам кемаси, фулки унинг.

3710 Кўрмасанг гар сен жамоли ёрни,
Бор, талаб қил ул азиз асрорни.

Гар талаб ҳам этмасанг сен, ҳай, уял,
Юрмагил яйдоқ эшақдек дарбадар.

Тарки жон айлаб югур Ҳақ сўйига,
Токи етгайсен кўнгилнинг кўйига.

Не эмиш ушбу жаҳоннинг давлати?
Ўзга мулкдандир у шарбат лаззати.

Жумла мотам ичра, рўйи зард ила,
Оҳ урарлар бас уни деб дард ила..

ҲИКОЯТ

3715 Бош суқиб Маҳмуд бир вайронага,
Келди дуч бир бедилу девонага.

Бошини эгмишди, бағри доғ эди,
Бошида ташвиши гўё тоғ эди.

Кўрди шоҳни чун дедиким, кет нари,
Йўқса, жонингга чекармен ханжари...

Шоҳ эмассен, ёт эрур ҳиммат сенга,
Ҳайф эрур Ҳақ мулкидин неъмат сенга.

Деди Маҳмуд: ҳой, мени кофир дема,
Битта сўз айтгил-да, сўнгра сўйлама.

3720 Деди ул девона: билсайдинг агар,
Шоҳ бўлиб, кимдин йироқсен шу маҳал.

Ўлтириб тупроғу кул узра давом,
Бошинга сочгай эдинг оташ мудом...

ТҮРТИНЧИ - ИСТИҒНО ВОДИЙСИ

Сўнгра ул водийи истиғно келур,
Унда не даъво ва не маъно бўлур.

Бениёзликдин етишгай сарсари,
Йўқ бўлур бир зумда мулки, кишвари.

Етти денгиз битта тўлқин бўлгуси,
Етти дўзах битта учкун бўлгуси.

3725 Бунда саккизта биҳиштинг ҳам ўлик,
Бунда етти дўзахинг муздир, сўник.

Бир чумолига бу ерда, эй ажаб,
Юзта фил қурби берилгай бесабаб.

Битта калхат ризқи бўлсин деб йирик,
Юзта карвон ичра қолмас бир тирик.

Кўқда юз минглаб малаклар ёнди чун,
Ерда Одам машғали ёнсин учун.

Неча юз минглаб оғочдин учди руҳ,
Токи билсин деб дурадгорликни Нуҳ.

3730 Пашшалар лашкарни босди ёприлиб,
Токи Иброҳим етишгай бош бўлиб.

Неча минглаб дийдалардин оқди қон,
Токи зиндондин Юсуф чиқсин, дебон.

Неча юз минглаб гўдаклар ўлдилар,
То Халил топгунча етсин деб назар.

Бўлди минглаб халқ базе оташпараст
То халил топгунча оташдин халос.

Юз туман халқ бойлади зуннор басо,
Бўлмагунча маҳрами асрор Исо.

3735 Бўлди торож неча минг жону кўнгил,
То Муҳаммад чиқмади меърожга ул.

Эскидир, янги, қадрсиздир ҳама,
Хоҳи бир иш айла, хоҳи айлама.

Гар жаҳони дилни кўргайсен кабоб,
Сен фараз этгилки туш эрмиш бу, хоб.

Гар бу денгиз ичра минглаб жон чўкар,
Баҳр учун ул қатрайи шабнам тўкар.

Неча юз минг халқ ўлар бўлса шу тоб,
Соядир, кетгай чиқаркан офтоб.

2740 Кўқдаги анжум тўкилса, не демак,
Даҳр оғочидин узилмиш битта барг.

Кетса шу дунё ародин, не эмиш?
Бир чумолининг оёғи лат емиш.

Икки олам соврилиб, битса шу дам,
Ўйла, бир қум донаси топмиш адам.

Қолмаса гар деву инсондин асар,
Бу камайган қатра бир ёмғир қадар.

Жумла танлар бўлса бирдан зери хок,
Даҳр аро бир тук йўқолмишдир, не бок?

3745 Бунда жузву кулл агар бўлса тамом,
Бир сомон чўпи йўқолмиш, вассалом.

Кетса гар тўққиз фалак ҳам, ўйла, бу —
Етти денгиздин камаймиш қатра сув...

ҲИКОЯТ

Бор эди қилоқда барно ўспирин,
Чоғга тушди ул Юсуфдек, билмайин.

Тошу тупроқ остида қолди тани,
Бир киши келди, халос этди ани.

Ҳоли танг эрди, хароб аҳволи, бас,
Умридин қолмишди икки, уч нафас.

3750 Эрди, эвоҳки, Муҳаммад ном анга,
Бир қадам қолмишди то итмом анга.

Отаси кўрди, деди: жоним болам,
Эй кўзим нури, юрак қоним болам.

Эй Муҳаммад, мен томонга ташла кўз,
Менга бир сўз айт... Дедиким: қайда сўз?

Қайда мен? Қайда Муҳаммад? Қайда жон?
Айтди шу сўзларни, жон берди ҳамон...

Боқ ўзинг оламга, эй соҳиб кўнги,
Ул Муҳаммад қайда, Одам қайда ул?

3755 Қайда Одам, зурриёти қайдадир?
Жузвиёти, куллиёти қайдадир?

Қайда еру тоғу дарёву фалак?
Қайда деу қайда инсону малак?

Қайдадир ул неча минглаб жисми хок?
Қайдадир ул неча минглаб жони пок?

Қайдадир ул жон бераркан, нола, оҳ?
Жону танлардин не қолди? Ҳеч вақо.

Икки оламни, яна юзлаб жаҳон
Мулкини йиғсанг, қориштирсанг ҳамон,

3760 Бир сарой пайдо бўлур қаршингда то,
Сол уни галвирга, қолмас ҳеч вақо...

ҲИКОЯТ

Шайх Юсуф муқтадойи роҳ эди¹,
Сийнаси поку дили огоҳ эди.

Дер эдиким: чиқ баланд Арш устига,
Сўнгра тушгил то қаро ер остига.

Неки бўлмиш, неки бор, не бўлгай ул,
Ҳар нечук яхши, ёмон - бир заррадир.

Қатрадир, ул баҳри жуддин келгуси,
Бўлса не, гар бўлмаса, не бўлгуси?

3765 Йўқ бу водий ичра соҳил, эй салим,
Кўргай ул соҳилни жоҳил, эй салим,

Гар ёниб, юз бора хун бўлгай дилинг,
Бўлмагай сенга муяссар манзилинг.

Ҳар нафас кезсанг жаҳонни сарсари,
Аввалин жойингда тургайсен ҳали.

Ҳеч киши бу йўлга поён топмамиш,
Ҳеч биров бу дардга дармон топмамиш.

Юрмасанг гар, муз қотиб турсанг, сўник,
Ё ўлакса, ёки бўлгайсен ўлик.

3770 Турмасанг, елсанг, югурсанг доимо,
Кел бери, деб сенга етгайдир садо...

На туришдин, на югурмоқдин асар,
На ўлишдин, на туғилмоқдин самар.

¹Шайх Юсуф Ҳамадоний.

Мушкилот бошинга тушмиш, не илож?
Яхши устодинг-да йўқмиш, не илож?

Ур бошингни, урма, эй соҳиб сукут,
Қўй бу ишни, ишни бошла, ишга ўт.

Ҳам ишинг тарк айлаю ҳам ишлагил,
Ишлагил камроғу ишни пешлагил.

3775 Иш бўлур, ишг дорую дармон сенга,
Иш бўлур, иш охиру поён сенга.

Бўлмаса иш сенга дармон, қувватинг,
Бўлгай ишсизлик насибу қисматинг.

Аввалин қилган ишинг тарк айлагил,
Ишни қилсанг, қилмасанг ҳам яхшидир.

Не билурсен ишником, бўлмас билиб,
Билганинг ул ишни бўлгайму қилиб?

Бунда истиғнога ташла бир назар,
Хоҳ мутриб бўл, хоҳи навҳагар.

3780 Бунда истиғно чақин чақмиш чунон,
Тафтидин ёнмиш, ёқилмиш юз жаҳон.

Юз жаҳон бунда тўқилмиш, бунда хок,
Йўқ эса олам бу водийда, не бок?...

ҲИКОЯТ

Кўрганинг бордир, ҳакими пурхирад
Лой шуваб, бир лавҳа ҳозирлар фақат.

Сўнг чизар ул лавҳага нақшу нигор,
Собиту сайёра бўлгай ошкор.

Ҳам фалак пайдо этар ул, ҳам замин,
Гоҳ анга, гоҳ бунга тортгай диққатин.

3785 Ҳам нужуму ҳам буруж пайдо қилур,
Ҳам уфулу ҳам уруж пайдо қилур¹.

Ҳам касофат, ҳам саодатни чизар,
Манзил айлаб, мавту мавлудни чизар².

Не ёмон, не яхшидир, этгач ҳисоб,
Тахтанинг бир четидин тутгай шу тоб.

Ўчирур, гўеки ул бор бўлмамиш,
Ул ҳама нақшу нигор ҳеч бўлмамиш.

Бўйладир ушбу жаҳоннинг муҳлати,
Сидрилиб, бир онда ўчгай суврати.

3790 Тоб беролмайсен бу ганжга сен ҳамон,
Бас, бориб, бир гўшани тутгил макон.

Бунда эрлар, боқки, хотиндир ҳама,
Икки оламдан-да маҳрумдир ҳама.

Гар бу йўлга юргали йўқ тоқатинг,
Гарчи тоғсен, хору хасдир қийматинг...

ҲИКОЯТ

Бор эди бир кимса улким аҳли роз,
Олами асрор юз очди рўй-рост.

Етди овоз унга: тиинглармиз сени,
Ҳар не истарсен, сўраб билгил ани...

3795 Пир дедиким: мен билармен, анбиё
Доимо ранжу балога мубтало.

Қайдаким ранжу бало қўзғалгуси,
Анбиё унга гирифтор бўлгуси.

¹Уфул - сайёранинг настлаб, ботиши; уруж - сайёранинг баландлаб, болқиши.

²Мавту мавлуд - ўлиш ва туғилиш.

Анбиёга шунча захматдир насиб,
Бас, нетиб кўргай фароғат ул гариб?

Чун буюкларнинг насиби дарду ранж,
Биз кичикларга қаёқда дуру ганж?

Анбиё иш узрадирлар, кўр ани,
Менда йўқ сабру таҳаммул, қўй мени.

3800 Неча сўйлай жон чекиб, андин на суд?
Боқмасанг сен майл этиб, андин на суд?..

Мавж урар тегрангда чун баҳри хатар,
Сен эсанг каклик каби беболу пар.

Билсанг эрди йўлда не ваҳму алам,
Ложарам бу йўлга қўймасдинг қадам.

Бошда бўлгайсен бу янглиғ беқарор,
Жонни қутқармоққа сўнг бўлмас мадор.

ҲИКОЯТ

Пашша ризқ излаб учарди, шу маҳал
Кўрди бир бурчақда ул бир хум асал.

3805 Шавқига тўлди асалнинг бўйлаким,
Деди: бир соҳиб саховат бормикин?

Ўз паноҳига ҳамон олса мени,
Очса шу хум оғзини, солса мени.

Берди бул вуслат буюғи чун самар,
Не ширин оламда ширин бол қадар?

Бир киши очди у хумнинг оғзини,
Истагин андоқ бажо этди ани.

Урди ўзни чун асалга, толди ул,
Қўл-оёғи-ла ёпишди-қолди ул.

3810 Ўзни қутқармоқ бўлиб, чекди азоб,
Сакради, бўлди яна ҳоли хароб.

Чекди фарёд, деди: толе келди шум,
Бу асал менга заҳар бўлди, зақум.

Неки сўрса, жон дебон бергум ани,
Ким фалокатдин халос этса мени...

Кимса бу водийда фориф бўлмагай,
Бормагай ул, токи болиф бўлмагай¹.

Рўзгоринг, эй дили ошуфтакор,
Бойланиб қолмиш асалга устувор.

3815 Умрни беҳудага этдинг басар,
Қайда топгайсен уни, эй беҳабар?

Боқ, ўйин, эрмакка кетгай рўзгор,
Ёки ғафлат ичра ўтгай рўзгор.

Тур оёққа, бу қийин водийни ош,
Жонни тарк эт, айла учмоққа талош.

Кечмасанг жону кўнгилдин сен ҳамон,
Сен ўзинг мушрик, ишинг андин ёмон.

Жон фидо эт, айла кўнгилни нисор,
Йўқса, истифнога бўлгайсен дучор.

ҲИКОЯТ

3820 Бор эди шайх хирқатпўшу номдор,
Кўрди бир қизни ва бўлди беқарор.

Эрди ул сакбон қизи, шайхи забун²
Ул санам савдоси бирлан чекди хун.

¹Болиф - етук, балоғатга етишган.

²Сакбон - ит боқувчи.

Кўзларин тикмиш эди ёр сўйига,
Итлари бирлан кезарди кўйида.

Топди бул ишдин хабар қиз онаси,
Деди шайхга: эй замон алломаси,

Баски қизга ошиқ эрсанг шунчалик,
Касби кор бизга, биларсен, итчилик.

3825 Кел-да, сен бир йилча ит боқ биз била,
Сўнгра ол, тузгил никоҳинг қиз била.

Шайхда эрди бўйлаким ошиқ кўнгил,
Хирқани ечди, киришди ишга ул.

Ит етаклаб тушди бозорга ҳамон,
Шул йўсин бир йилча бўлди сағбон.

Бошқа бир сўфийки эрди ҳамнафас,
Кўрди шайхни чун деди: эй булҳавас,

Эрдинг ўтиз йил ҳамиша марду мард,
Бўйла иш қилдингки, солди дилга дард...

3830 Деди: гофил, мунчалар дам урма, тур,
Пардани очсам, сенга мушкул бўлур.

Ҳақ билур бул шевайи асрорни,
Не бўлур гар сенга ортса корни.

Тинглади чун таъна отгонинг менга,
Мендин олгай итни ул, бергай сенга...

ҲАЗРАТИ ШАЙХ АТТОР ДЕЙДИЛАР

Неча сўйлай, мен чекиб бу йўлда оҳ,
Кўрмадим бир танги йўлчи, марди роҳ.

Мен бўлиб беҳудага бисёрғўй,
Кўрмадим бир кимсани асроржўй¹.

3835 Сиз агар билсайдингиз асрорни,
Дардини англадингиз мен, зорни.

Бундан ортиқ сўйламак беҳуда, бас,
Жумла ухлоқ, йўлда йўқ юргувчи кас...

ҲИКОЯТ

Сўрди шайхдин чун муридлардин бири:
Айт, ҳузур не? Шайх дедиким: тур нари...

Ювсангиз юзларни лекин шул замон,
Мен ҳузурдин нукта сўйлармен ҳамон.

МУНОЖОТ

Эй Худойи зулжалол, ийсор қил,
Жонимизга ҳақ сўзинг такрор қил.

3840 Оч қулоқларни, Худо, додим сенга,
То ҳақиқатнинг сўзи етсин анга.

Бас, дуо сендин, ижобат ҳам сенинг,
Эътиқод сендин, муҳаббат ҳам сенинг.

Гар хато этсак, ўзинг ислоҳ қил,
Сен тузатгувчи, ўзинг султони дил.

Ахлат ичра мушкбўйликдин не суд?
Маст-аластга нуктағўйликдин не суд?..

¹Бисёрғўй - кўп гапирувчи. Асроржўй - сир-асрор изловчи.

БЕШИНЧИ ВОДИЙ - ТАВҲИД

Сўнг эса ул водийи тавҳид келур,
Манзили тажрид ила тафрид келур¹.

3845 Йўл сари юзланса юзлар дафъатан,
Бир яқодин бош чиқаргай барча тан.

Гар кўрарсен беадад, гар андаки,
Йўлда барча биттадирлар бешаки.

Ул ягона бирма-бир келгай мудом,
Ҳар сафар ул битта келгайдир тамом.

Демаким, ёлғиз Аҳад келгай сенга,
Бир бўлиб, юз бир адад келгай сенга.

Бунда не ҳадду ҳисоб бор, не адад,
На азал чексин нигоҳинг, на абад.

3850 Чун азал кетса, абад бўлса адо,
Ўртада не қолгуси? Ҳеч бир вақо.

Ҳар вақо ҳечдир, бўлак бир сўз дема,
Дарҳақиқат даҳр аро ҳечдир ҳама...

ҲИКОЯТ

Сўрди бир девонадин бир марди пир,
Сўйла менга, бер изоҳ, олам надир?

Деди: олам ному нанг бирлан тўла.
Наҳлидирким, товланур юз ранг ила.

Гар биров қўл сурса наҳл узра давом,
Барчаси бир мумга айлангай тамом.

¹Тажрид — бошқалардан узоқда тутуш, ёлғиз қолдириш. Тафрид — ёлғиз қолиш, гўшанишин бўлиш. Наҳли — асалари уяси.

3855 Барчаси мумдин иборат, бошқамас,
Бошқаси рангдир, бўёқдир, жилва, бас.

Бўлса бирлик, иккилик бўлгайму, хай,
Ўртада менлик ва сенлик бўлмагай.

Нардбони халқ эрур биз бирла мен,
Ложарам, андин йиқилмоқлик тайин.

Ким баландроқ интилуру, нодон ўшал,
Сирпаниб, ерга йиқилгай бир маҳал.

ҲИКОЯТ

Бу Али ёнига келди бир аёл¹,
Зарварақ унга узатди, деди: ол.

3860 Шайх деди: аҳд айлаганмен бўйлаким,
Олмагаймен нарса Ҳақдин ўзгадин.

Ул аёл деди анга: эй Бу Али,
Қайданам етмиш сенга бу аҳвали?²

Мард киши кўзига бунда ғайр йўқ,
Каъба йўқ бунда, калисо, дайр йўқ.

Сен бу йўлда марди аҳду ҳал эмас,
Ғайр кўргайсен, кўзинг аҳвал эмас.

Мард кўнгил ҳаддига қўйгайдир қадам,
Сўнг бу йўлда етгай ул манзилга ҳам.

3865 Тинглагай сўзларни андин ошкор,
Ҳам бўлуру андин вужуди пойдор.

Андин ўзга зотни кўрмас бир замон,
Андин ўзга зотни билмайдир жаҳон.

¹Бу ерда Абу Али Тусий кўзда тутилмоқда.

²Аҳволи - ғайиллик.

Андадир бор нарса, бас, андин келур,
Бўйлаким поку муназзаҳ Ул эрур.

Ҳар киши ваҳдат сувида гум эмас,
Гарчи одамдир, вале мардум эмас.

Гар киши аҳли ҳунардир, аҳли айб,
Гар яширмиш эрса офтобини ғайб,

3870 Бир куни келгай-да, гизли офтоб
Шуъла сочгай ярқираб, очгай ниқоб.

Кимки етгай офтобга рўй-рост,
Бўлгай ул яхши, ёмонлардин халос.

Бор эсанг, яхши, ёмон пайдо эрур,
Йўқ эсанг, ул барча пуч савдо эрур.

Айласанг менликка меҳру иштиёқ,
Бўлгай ул яхши, ёмон-ла йўл йироқ.

Баски, йўқликдин келиб, борсен ўзинг,
Ўз вужудингга гирифторсен ўзинг.

3875 Кошки эрди бўлса аввал бўлганинг,
Барча борлиқдин муаттал бўлганинг¹.

Паст сифатлардин тамоман пок бўл,
Сўнгра ол кафтингга елни, хок бўл

Сенда не қаҳру ҳасадлар бўлгуси,
Сен кўролмассен, эранлар кўргуси.

Сен биларсенму, яшар шу тан аро
Не қароликларки, чун гулхан аро.

Гулхан ичра аждаҳолар неча бор,
Ғафлат ичра сен берибсен ихтиёр.

¹Муаттал - бўшамоқ, халос бўлмоқ.

- 3880 Ҳам илонлар, ҳам чаёнлар сенда жам,
Уйқу ичра барчаси ётгай бу дам.
Қилча жой берсанг вужудингдин агар,
Ҳар бири бир аждаҳо бўлгай улар.
Ҳар кишига бир жаҳаннам бор эмиш,
Сен жаҳаннам қурма, этгил бошқа иш.
Сен қутилсанг гар булардин пок бўлиб,
Роҳат ухларсен маконинг хок бўлиб.
Йўқса, хок ичра илон бирлан чаён
То қиёмат оғу солгай ҳар замон...
- 3885 Токай, эй Аттор, сенга ҳарфи мажоз,
Кел яна тавҳидга, андин сўйла боз.
Марди солик бу мақомга етгуси,
Ўртадин марди мақом ҳам кетгуси.
Кетгуси, зероки Ул пайдо бўлур,
Лол қолур, зероки Ул гўё бўлур.
Тўрт унсур ажралур тўртдин бу дам,
Неча юз мингдин яна юз мингта ҳам.
Бўйла мактабдирки бул сирри ажаб,
Олдида юз минг ақллар ташналаб.
- 3890 Ким эмиш бунда ақл? Бир бесамар,
Онадин туғма сўқир ул, туғма кар.
Ким бу гапдин заррача воқиф эрур,
Икки олам сиррининг султони ул.
Толмиш ул йўқликка, чун топмиш адам,
Қилча борлиқ кўрмагай оламда ҳам.
Гарчи йўқдир, лек ўзи борлиқ сифат,
Ул вужуди ичра йўқлиқдир фақат...

ҲИКОЯТ

Деди Лукмони Сарахсий: эй Илоҳ,
Кексайиб, саргаштадирмен, гумроҳ.

3895 Кулки кексайди, хўжа шод айлагай,
Рухсатин бергай-да, озода айлагай.

Бандалик айлаб сенга, эй подшо,
Қолмади бошимда бир сочим қаро.

Ғам-алам чеқдим баса, шод айлагил,
Қартайиб қолдим-ку, озода айлагил.

Деди Ҳотиф: Эй ҳарамга хосу хос,
Бандалиқдин кимки истайдир халос.

Ақлу хушни тарк этар, таклифни ҳам¹,
Сен-да тарк этгил уларни, бос қадам.

3900 Деди: Раббим, мен сени дерман мудом,
Ақлу таклифдин кечармен, вассалом...

Баски таклифу ақлдин қолди ул,
Қарс уриб, девоналикка толди ул.

Деди: энди ким эрурмен, билмадим,
Банда эрмасмен, не энди, билмадим.

Бандалик-ла бўлди мавҳ озодлигим,
Қолмади бир зарра қайғу, шодлигим.

Бор сифотим кетди, қолдим бесифат,
Ориф эрдим, йўқ эди лек маърифат.

3905 Билмадим, мен сенму ё сен менмисен?
Сенда мавҳ ўлдим, йўқолди сену мен...

¹Таклиф — диний талаблар маъносига.

ҲИКОЯТ

Сувга тушди, бўлди маъшуқ фарқи об,
Сувга отди ўзни ошиқ ҳам шу тоб.

Икки тан сувда топишди бир маҳал,
Сўрди ёрдин маъшуқи: эй беҳабар.

Ногаҳон тушдим, йиқилдим сувга мен,
Не сабабдин сувга отдинг ўзни сен?

Деди ошиқ: сувга отдим ўзни чун,
Айру эрмас, биттадирмиз, бир бутун.

3910 Сенда фарқ бўлдим-да, топдим мен тамиз,
Не замондирким иковлон биттамиз.

Менмусан сен, сенмуман мен, не билай?
Ё ўзим сен, ё ўзинг мен, ўргилай.

Сен эсанг мен, мен эсам сен бардавом,
Иккимиз яктан эрурмиз, вассалом...

Иккилик бўлганда ул ширкат бўлур,
Иккилик йўқ бўлса, ваҳдат порлаюр.

Бўйла йўқ бўлсанг, у тавҳид бўлгуси,
Йўқ бўлиш йўқ бўлса, тафрид бўлгуси...

ҲИКОЯТ

3915 Кун фараҳли эрдию маъсуд эди,
Саф чекарда лашкари Маҳмуд эди.

Беадад фил эрди анда ҳам сипоҳ,
Бир баландлик узра ҳозир эрди шоҳ.

Ёнида эрди Аёз бирлан Ҳасан,
Кўз соларди ўрдуга диққат билан.

Чор тарафни қопламиш эрди сипоҳ,
Ёприлиб мўру малаҳдек беадо.

Бўйла лашкар кўрмамиш эрди жаҳон,
Кўрмамишди кимса аскар ончунон.

3920 Сўзга лаб очди баногоҳ Маҳмуд ул,
Юзланиб деди Аёзга: эй ўғил,

Бул ҳама кутгай чу фармоним маним.
Сен фақат, сен шоҳу султоним маним.

Бўйла бир сўз айтди шоҳи номдор,
Лек Аёз жим турди, этмай эътибор.

Шоҳга айру эҳтиром кўрсатмади,
Шоҳ сўзига бир жавоб ҳам этмади.

Жаҳл этиб деди Ҳасан ул: эй ғулом,
Шоҳ сенга айлар бу янглиғ эҳтиром.

3925 Сен турарсен зарра бузмай ҳолатинг,
Қайда қуллуқ, қайда қолди ҳурматинг?

Сен туриб жим лутфи дунё олдида,
Беадаблик айладинг шоҳ олдида.

Чун Аёзга етди бундоқ бир хитоб,
Деди: бордир менда бирмас, қўш жавоб.

Биттаси улдирки, қул чун айласа,
Шоҳга қуллуқ айламакни ўйласа,

Бош қўяр пойига ул хорлик била,
Раҳмат айтиб, ёлборур зорлик била.

3930 Ҳолбуки шоҳ олдида хордир ғулом,
Шоҳга муҳтождир мудом, зордир ғулом.

Ким эмишмен менки кўз-кўзлаб атай,
Олам аҳлига ўзимни кўрсатай.

Қул унингдир, баски эҳсон ҳам унинг,
Лутф унингдир, амру фармон ҳам унинг.

Бир кун эрмас ҳар кун и етмиш менга,
Ул карамким шоҳ бугун этмиш менга.

Икки оламда ўқилса хутбаси,
Лутфига лойиқ бўлурму туҳфаси?

3935 Мен қаён, бул шевага юрмоқ қаён?
Мен қаён, бул ишга қўл урмоқ қаён?

Чун Ҳасанга айтди бул сўзни Аёз
Ул деди: аҳсант, Аёзи ҳақшунос.

Токи тургай даҳр аро айёми шоҳ,
Сенга бўлсин ҳар кун и инъоми шоҳ.

Сўнг Ҳасан сўрди: недир ул бир жавоб?
Деди: сен борингда айтмоқ носавоб.

Шоҳ ила ёлғиз эсам айтгум уни,
Лек сенинг олдинда айтолмам буни.

3940 Шоҳ эмассен, бас, нечук айтгум сенга,
Айтмагум, чун шоҳ эмасдирсен менга...

Шоҳ буюрди, ташқари чиқди Ҳасан,
Ҳамнафас бўлди бориб ўрду билан.

Ўртадин биз кетдию мен қолмади,
Чун Ҳасан қил эрди, ул ҳам қолмади.

Шоҳ дедиким: бўлди хилват, сўйла роз,
Сўйлагил менга жавобинг рўй-рост.

Деди: ҳар гал кўрсатиб лутфини шоҳ,
Мен ғариб, мискин сари солса нигоҳ.

3945 Сочса менга нуруни офтоб назар,
Борлиғим-ла маҳв ўлурмен ҳар сафар.

Бошим узра шоҳ қуёши келса, бас,
Йўқ бўлурмен, балки топгаймен абас.

Қолмагай мендин бирор ному вужуд,
Бас, нетиб пойингда этгаймен сужуд?

Кимсани қошингда кўрсанг ул замон,
Мен эмасмен, ул фақат шоҳи жаҳон.

Гарчи юздир, гарчи мингдир неъматинг,
Сен ўзингга айлагайсен ҳимматинг.

3950 Соя маҳв ўлгай чиқаркан офтоб,
Ул нетиб пойингга бош ургай шу тоб?

Бул Аёзингдир кўйингда соя чун,
Офтобингда йўқолмиш бус-бутун.

Кечди ўздин бир йўла, қул қолмади,
Не тиларсен, айлагил, ул қолмади...

ОЛТИНЧИ ВОДИЙ — ҲАЙРАТ

Сўнгра ул водийи ҳайрат келгуси,
Неки ҳайрат, дарду ҳасрат келгуси.

Ҳар нафасда неча тиф келгай сенга,
Ҳар замонда во дариф келгай сенга.

3955 Оҳ бўлгай, дард бўлгай, сўз ҳам¹,
Кеча бўлмайдир сенга, кундуз ҳам.

Ким кезиб ўтгай бу водий кўйидин,
Қатра-қатра қон оқур ҳар мўйидин.

Музлаган оташга ўхшар бўйла мард,
Чун таҳайюр ичра ўртар дилни дард.

¹Сўз - бу ерда ёниш, ўртаниш маъносида.

Ҳайрат ичра кўзлабон манзилни ул,
Ҳайрат ичра сўнг йўқотгай йўлни ул.

Ул турар ҳайратлар ичра маҳву мот,
Билмагай, ким ул, не эрмиш коинот?

3960 Жонига тавҳид чекар эркан рақам,
Ул унутгай ўзни ҳам, дунёни ҳам.

Сўрсалар: хушёрмисен ё мастмисен?
Сарбаландирсенми ёки пастмисен?

Ўртада ё ўртадин четда ҳамон?
Чеккада ёки ниҳонсен, ё аён?

Фоний ё боқиймисен ё иккиси?
Сенмисен, сенмасмисен, кимсан ўзи?

Дерки: билмасмен муайян нарсани,
На буни билгум ва на билгум уни.

3965 Гарчи ошиқмен, билолмам, кимга мен?
На мусулмонмен, на кофир кимсамен?

Бехабардирмен тамом ишқимдан ул,
Ишққа тўлмишдир ва бўм-бўшдир кўнгил.

ҲИКОЯТ

Бор эди бир шоҳ жаҳон айвонида,
Бир қизи ўсмишди гул бўстонида.

Рашк этарди ҳуснига ҳуру пари,
Юсуф эрди мисли, моҳи анвари.

Кокили эрди чу кўнгилларга дор,
Сочининг ҳар торига жонлар нисор.

3970 Ой юзи чун жаннатул фирдавс эди,
Қошлари эрди камон, пайваст эди.

Ул камонлар ўқ узаркан ҳар замон,
Қоба қавсайн мадҳ этар эрди ҳамон¹.

Наргиси масти отаркан орни,
Бас, йиқитгай эрди ҳар ҳушёрни.

Офтоб балқиб юзи кўзгусида,
Маҳлиё эрди унинг ўтрусида.

Кулса, гулгун лаблари - оби ҳаёт,
Ташналар андин сўрар эрди закот.

3975 Ким занаҳдонига солса бир нигоҳ,
Юз тубан тушгай эди то қаъри чоҳ.

Ой юзига ким назар солгай эди,
Чоҳга тушгай эрдию қолгай эди.

Гапни чўзмай, айтайин, хуллас калом,
Келди шоҳнинг хизматига бир гулом.

Бўйла бир қул эрдиким, соҳибжамол,
Ою офтобга эди андин завол.

Олам ичра фарду беҳамто эди,
Кўйида, бас, шўришу ғавфо эди.

3980 Неча минглаб мардуми бозору кўй
Термуларди чиқса ул хуршидрўй.

Бир куни шоҳнинг қизи кўз ташлабон,
Кўрди ул барно йигитни ногаҳон.

Кетди қўлдин эрки, шайдо бўлди ул,
Пардани очди ва пайдо бўлди ул.

Кетди ақли, баски қаттиқ келди ишқ,
Ул ширин жонига аччиқ келди ишқ.

¹Қоба қавсайн - икки қош ораси.

Ўйлади ҳар неча, бори қолмади,
Оқибат сабру қарори қолмади.

3985 Жонини ёндирди чун ҳажру фироқ,
Кўнглини кул қилди дарду иштиёқ.

Ўн канизи бор эди чун мутриба¹,
Жумла хушовозу олий мартаба.

Барчаси созандаву булбулнаво,
Куйласа, Довуд мисоли жонфазо.

Ҳолини айтди уларга, сўйлади,
Тарки ному номусу жон айлади.

Қимда эрса ишқи жонон ошкор,
Ўртанур ул, жонга не парвоси бор...

3990 Деди: қулга сўйласам ишқим агар,
Ул тушунмас балки, бўлгай иш чигал.

Номусим, номимга етгайдир зиён,
Қул деган подшога тенг бўлмиш қачон?

Этмасам ишқимни унга ошкор,
Парда ортида ўлармен зор-зор.

Сабр достонин неча хатм айладим,
Не қилайки, битди сабру тоқатим.

Истарам, жон энди айро бўлмасин,
Мен олай баҳра, у огоҳ бўлмасин.

3995 Гар муродим бўйлаким ҳосил бўлур,
Бахтлимен, жонимга иқбол юзланур.

Бас, канизлар тинглади бу сўзни чун,
Дедиларким: бўлмагил зору ҳазин.

¹Мутриба - чалғувчи, созанда.

Келтирармиз бул кеча қошинга, хай,
Бўйлаким, ўзи хабардор бўлмагай.

Бир каниз қул олдига борди ҳамон,
Кўрдиким ул ёлғиз эрди, тутди жом.

Жоми майга дору қўшган эрди ул,
Ичса майни, ҳушдин айрилгайди қул.

Майни ичди, ҳушдин айрилди фулом,
Ул канизак етди мақсадга тамом.

4000 Шул куни то кечгача ул сиймбар,
Ётди маст, икки жаҳондин беҳабар.

Қош қорайгач, ул канизлар келдилар,
Масту беҳуш сори елдек елдилар.

Бир тўшакка ётқизиб қизни ҳамон,
Элтдилар кўп эҳтиётлаб қиз томон.

Ўтқизиб тахт узра сархушни шитоб,
Боши узра сочдилар мушку гулоб.

4005 Қоқ ярим тунда ярим маст ул фулом
Кўзни очди, қолди ҳайратда тамом.

Кўрди бир кошона андоқким баҳор,
Тахт қурилмиш эрди унда зарнигор.

Анбарин шамлар ёнарди ярқираб,
Уд ёниб, анбар сочарди ҳар тараф.

Не гўзаллар соз чалиб, айтар наво,
Ақлу жону жону тан эрди фидо.

Даврада қиз ўлтирар эрди шу тоб,
Мисли шамлар ичра ял-ял офтоб.

4010 Қизнинг ул офтоб жамолини кўриб,
Қолди ҳайрат ичра қул суврат бўлиб.

Ақлу жондин бир йўла айрилди қул,
На бу олам ичраю на унда ул.

Кўзлари ўнгида дилдор эрди, бас,
Ҳам қулоғида мусиқор эрди, бас.

Кўксида севги, забони лол эди,
Жонида завқу сафодин ҳол эди.

Бурнига атру фароғатлар етиб,
Оғзига оташ тароватлар етиб.

4015 Жоми май сунди у жонон, сийлади,
Ортидин бир бўса инъом айлади.

Қул боқиб, лол эрдию ҳайрон эди,
Кўзлари олдида ул жонон эди.

Сўзга келмасди тили, ул гунгу зор,
Кўзидин ёшлар оқарди шашқатор.

Ул санам ҳам термулиб ул сори жим,
Йиғлар эрди, ёш тўкарди бетиним.

Лабларидин гоҳ тутар эрди шакар,
Ул ўпичлардин куяр эрди жигар.

4020 Қиз боқарди ёр юзи ёғдусига,
Кўз соларди кўзлари жодусига.

Маст эди қул ҳам, асири дилнавоз,
Бир йўла бўлмишди ул ўздин халос.

Шул йўсин кўз узмади қиздин ғулом
Тун кечиб, тонг ҳам оқаргунча тамом.

Тонг отиб, тонг еллари келгач етиб,
Ул йиқилди маст бўлиб, ўздин кетиб.

Ухлади ул бош қўйиб қиз пойига,
Элтдилар зудлик билан ўз жойига.

- 4025 Кечди бир муддат ародин, сиймбар
Тортди хушёр, топди чун ўздин хабар.
Чекди фарёд, кўксидин оҳ учди, дуа,
Бўлган иш бўлмишди, фарёддин не суд?
Дил ёниб, сув қолмамишди қатрадек,
Сувлари бошидин ошмишди ва лек.
Тўнини йиртди, яқо чок этди қул,
Хўнгради, бошига тупроқ сочди ул.
Сўрдилар: не бўлди, эй шамъи Тироз?
Дедиким: мен айта олмам, сўрма боз.
- 4030 Улки кўрдим мен кўзим ўтрусида,
Кўрмамиш ҳеч кимса ўз уйқусида.
Улки савдо тушди бошимга бу кеч,
Тушмамиш бир кимсанинг бошига ҳеч.
Сўйлагил, деб қистама боз, бўлмагай,
Бундин ортиқ бир ажиб роз бўлмагай.
Сўрдилар: очгил бир оз кўнгил сириин,
Сўйлагил кўрганларинг юздан бирин.
Дедиким: ҳолим харобу кўр эдим,
Билмадим, кўрдимми ёки кўрмадим.
- 4035 Билмадим, масту адо кўрдимми мен?
Ёки ҳушёрлик аро кўрдимми мен?
Туймагандим, улки мен туйдим кеча,
Кўрмагандим, улки мен кўрдим кеча.
Деди оқил: кўрганинг тушдир магар,
Ул сабаб девонадирсен, беҳабар.
Деди: қайдам, мастмидим, ҳушёрмидим?
Уйқуда эрдимми ё бедормидим?

Кўрмамиш бундоқ ажиб ҳолни жаҳон,
Ҳолате, на ошкордир, на ниҳон.

4040 Сўйламак ҳам, сўйламаслик ҳам маҳол,
Ўртада мен мискину афтодаҳол.

На унутгай ёдини бир лаҳза жон,
На кўрармен васлидин ному нишон.

Кўрганим ул бўйлаким ҳусну жамол,
Васфини айтурга менда йўқ мажол.

Чехраси олдида ҳечдир офтоб,
Заррадир, валлоҳу аълам бис-савоб.

Бор гап шу, баски мен айтдим шуни,
Бундан олдинроқ вале кўрдим уни.

4045 Ҳам кўриб, ҳам кўрмадим, ҳайронамен,
Икки ўт ичра ёниб, девонамен...

ҲИКОЯТ

Она йиғларди қизи қабрида хун,
Бир йўловчи ул тарафга боқди чун.

Деди: хотиндан биз эрларга сабақ,
Ул билур, биз билмагаймиз, унда ҳақ.

Ул билурким, кимдин айрилмишдир ул,
Не сабаб афтодаҳолдир, ул билур.

Бахтлидир, билгай надир ҳоли ситам,
Яхши билгай ким учун йиғлашни ҳам.

4050 Менга мушкулдир вале, мен ғамзада,
Кеча-кундуз ўлтириб мотамзада,

Билмагаймен, не сабабдин зор-зор,
Йиғлагаймен мисли абри навбаҳор.

Билмагаймен, бўйлаким ҳайрон бўлиб,
Кимга бўзлармен бәсе гирён бўлиб.

Мендин афзалдир бу хотин, боқ, чунон,
Кимдин айрилмиш у, билгай бегумон.

Мен эсам оворамен ҳайрат аро,
Ул тўкар қонимни бул ҳасрат аро.

4055 Бўйла манзилда йўқолгай дил ҳамон,
Дил не эрмиш, йўл ҳамон, манзил ҳамон.

Ақлу хуш сарриштаси ҳам гум бўлур,
Фикру ўй, андишаси ҳам гум бўлур.

Етса ким бунга, йўқотгай бошини,
Қўл-оёғи, сабр ила бардошини.

Кимки йўл топгай, муқаррар билгуси,
Сирри Кулл не, ул саросар билгуси...

ҲИКОЯТ

Кўрди сўфий чун, эшиқда бир йигит
Дер эдиким, ҳай, йўқотдим мен калит...

4060 Бир калит йўқми очишга бул замон,
Чун эшик берк, чорасиз қолдим тамом.

Гар эшик қулф бўлса бундоқ, мен нетай?
Ғам-алам ёприлса бундоқ, мен нетай?

Сўфий айтди: чекма мунча оху зор,
Турма бунда, сен эшик олдиға бср.

Ул эшикка кўз тикиб ўлтир бәсе,
Оқибат очгай эшикни бир касе.

Мушкул эрмас унча ҳам коринг сенинг,
Ҳайрат ичра ўрганур жоним менинг.

4065 Боши йўқдир, сўнгги ҳам йўқ, бўйла иш,
Эшиги йўқдир, калит ҳам бўлмашиш...

Кошки сўфий ҳам югурса, чопса ул,
Беркми ё очик эшикни топса ул.

Даҳр аро мардум насибидир хаёл,
Бир киши билмас не эрмиш сенда ҳол.

Улки етмиш водийи ҳайрат анга,
Ҳар нафасда юз жаҳон ҳасрат анга.

Ҳасрату саргашталиқ битгайми ҳеч?
Ул йўқолган йўлни топгаймен нечук?

4070 Билмадим, билсам эдим бир дона мен,
Бўлмас эрдим бунчалар ҳайрона мен.

Бунда эр этса шикоят, шукр эмиш,
Куфри чун иймону иймон куфр эмиш...

ҲИКОЯТ

Шайх Насрободий дилига тушди дард,
Ҳаж адо этмишди қирқ бор шери мард.

Кўрдилар бир кун тани нимжон эди,
Сочи оқ, эгнида бир иштон эди.

Жони оташ ичра, маст эрди кўнгил,
Белда зуннор, хайр деб чўзмишди қўл.

4075 Йўқ эди нутқида бир даъвою лоф,
Габр оташгоҳин айларди тавоф...

Деди кимдир: эй бузургу номдор,
Бу не қилмиш, этма ўзни шармсор.

Шунча ҳам айлаб, бўлиб бир муқтадо,
Ҳосилинг кофирлик ўлмишми, аё?

Бул ишинг гўрликдиру хорликдир ул,
Аҳли кўнгил сен сабаб бадном бўлур.

Сен каби бир шайхи гумроҳ бормидир?
Билмагайсенму бу оташгоҳ надир?

4080 Шайх дедиким: тушди шу жонимга ўт,
Ёнди жоним, кетди қўрғонимга ўт.

Ўт ёқиб, еллар совурди хирманим,
Бўлди барбод номусим, номим маним.

Ўз ишимга мен боқиб, ҳайронамен,
Не қиларни билмайин, девонамен.

Бўйлаким бир оташ ичра қолса жон,
Ному номусни не билсин ул ҳамон?

Бўйла бир ўтким гирифтор айлагай,
Каъбадин ҳам жонни безор айлагай.

4085 Заррача юз очса гар ҳайрат сенга,
Ёприлиб келгай ғаму ҳасрат сенга...

ҲИКОЯТ

Бор эди бир ёш мурид, уйқусида
Пирини кўрди кўзи ўтрисида.

Сўрди: пирим, сўйлагил, ҳолинг нечук?
Охират кўйида аҳволинг нечук?

Сен кетиб, қолдим таҳайюр ичра мен,
Ўртаниб, ҳажру фирофинг тортамен.

Ҳасрат ичра ахтарурмен бунда роз,
Ул тараф не кечди ҳолинг, сўйла боз?

4090 Пир деди: ҳайратдадирмен ҳар замон,
Баски бармоғу лабимни тишлабон.

Бунда ахли чоҳу зиндонмиз ҳама,
Сиздин ортиқроқ-да ҳайронмиз ҳама.

Бўйла чексиздир бу уқбо ҳайбаги,
Не эмиш олдида дунё ҳайрати?..

ЕТТИНЧИ ВОДИЙ - ФАҚРУ ФАНО

Сўнгра келгай водийи фақру фано,
Сўзу тавсиф унга эрмишму раво?

Дема водий, ул фаромушлик эрур,
Кўрлигу карлик ва беҳушлик эрур.

4095 Неча юз минг сояким мавжуд эса,
Гум бўлур бир онда гар хуршид эса.

Баҳри куллий қайнаса, тошса ҳамон,
Унда қолгайму нақшдин бир нишон.

Икки олам баҳр узра нақш эрур,
Кимки ундоқмас, деса, савдойи ул.

Кимки ул дарёйи Куллга фарқ эмиш,
Унга тинч-осудалик мутлақ эмиш.

Дил чўкиб осудалик қаърига, ҳай,
Йўқ бўлишдин ўзга нарса топмагай.

4100 Йўқ бўлиб, сўнг қайта бор бўлса агар,
Соҳиби асрору санъатбин ўшал.

Йўлчиларким йўл уза мардону мард,
Етсалар гар сўйи ул майдони дард,

Гум бўлурлар илк қадамда, бас, тайин,
Ким босур иккинчи одимни кейин?

Илк қадамда баски бўлгайлар хароб,
Сен жамодий деб уларни эт ҳисоб¹.

¹Жамодий - жонсиз жисм.

Уд билан гар хору хас ёқилгуси,
Иккиси бирдек куйиб, кул бўлгуси.

- 4105 Суврат ичра гар улар бир нарсадек,
Лек сифат ичра тафовут бор буюк.

Бетамизлик бўлса фарқи баҳри кулл,
Ўз сифоти бирла унда қолгай ул.

Гар ҳалоллик баҳр аро фарқ бўлгуси,
Ўз вужудидин ҳамон айрилгуси.

Жунбуши чун жунбуши дарё бўлур,
Йўқ бўлур ул, бул иши зебо бўлур.

Йўқдиру бордир, нечук мен англатай?
Бул жиҳат ақлу хаёлга сифмагай...

ҲИКОЯТ

- 4110 Бир кеча маъшуқи Тусий, баҳри роз,
Деди асҳобга: ёнингиз боз-боз...

Дарди ишқ бирлан ёниб, кул бўлсангиз,
Ҳам заифлик зўридин қил бўлсангиз,

Бўлсангиз қилдек агар зору низор,
Сизга маскан ул муаттар зулфи ёр.

Кимки қил бўлгай ўшал ёр кўйида,
Қил бўлур ул ёр зулфи, мўйида.

Улки эрмиш йўлни кўргувчи киши,
Қилни қил узра кўриш бўлсин иши.

- 4115 Ким кетар бўлса ародин, ул фано,
Гар фанодин ҳам фано топса, бақо.

Етса қурбинг, эй дили зеру забар,
Оташ узра қилдин этмакка гузар¹,

¹Бу ерда жаҳаннам устидаги Сирот — қилкўприк назарда тутиляпти.

Чекма гам, пайдо қилур деб ул чароғ
Зоғ қанотидек қаро бир дуду доғ.

Ёғки ёнгай бўйлаким оташ аро,
Ёғлиги битгай, таратгайдир зиё.

Кимки йўлда жонни чун сўзон қилур,
Ўзни андоқ қолиби Қуръон қилур.

4120 Сен агар бундоқ мақомни истасанг,
Унга мен валлоҳки етгумдир, десанг,

Кеч ўзингдин, ташла ҳар не борини,
Йўлга сол сўнгра адам тулпорини.

Кийгали йўқлик тўнингни шайлагил,
Тўлдириб, йўқлик майин нўш айлагил.

Ташла йўқлик ҳирқасин елкангга чун,
Сўнгра йўқлик тайласонин ҳам ёпин¹.

Маҳв рикобига оёғинг ур яна,
Ҳеч сари ҳечлик бедовни сур яна.

4125 От суриб, бу йўлда бўл зеру забар,
Сен белингга бойла йўқликдин камар.

Жон кўзинг оч, тан кўзинг юм, кўрмасин,
Кўзларингга чек адамнинг сурмасин.

Йўқ бўлиб, йўқликданам кеч шул замон,
Сўнгра кечгил ул мақомингдин ҳамон.

Бўйлаким ўзни тамом осуда эт,
Сўнгра юргил, олами йўқликка ет.

Бўлса сенда гар бу оламдин асар,
Топмагайсен ўзга оламдин хабар.

¹Тайласон - енгсиз, кенг, узун авра тўн.

- 4130 Ўзлигингдин қолса қилдек бир нишон,
Етти дарё борлигинг айлар аён...

ҲИКОЯТ

Бир кеча парвоналар жам бўдилар,
Жам бўлиб чун, толиби шам бўдилар.

Дедилар: ул шамъи жонни изларақ,
Биттаси борсин-да, келтирсин дарак.

Учди бир парвона, кўрди бир қаср,
Қаср аро юлдуз каби шам эрди бир.

Изга қайтди, бул хабарни сўйлади,
Ул жамоатни хабардор айлади.

- 4135 Ул жамоат сарвари, соҳиб назар
Деди: бул парвона шамдин беҳабар.

Бошқа бир парвона учди шам томон,
Айланиб, боқди йироқдин ул ҳамон.

Чун муяссар нури матлуб бўлди ул,
Шамъ голиб келди, мағлуб бўлди ул.

Қайтди ул ҳам, сирни оғоз айлади,
Шамъ васли шарҳини боз айлади.

Боз улуғ дедики: гапни чўзма, бас,
Сен анув парвонадин ортиқ эмас.

- 4140 Бошқаси учди, оловга етди ул,
Урди ўтга, жонни таслим этди ул.

Жонидин кечди, тамом борлиқданам,
Чулғаниб оташга ул топди адам.

Ўт унинг бошдин оёгин чулғади,
Бор вужудин қип-қизил чўғ айлади.

Сарвари кўрди бу аҳволни чунон,
Ки ёниб, парвона эрди шамсимон.

Деди: бу парвона тушди ишга, бас,
Ул билур шамъи жаҳонни, бошқамас...

4145 Этмасанг кўйида жонингни бадар,
Сенга жонондин нечук етгай хабар?

Ким сенга қилдин нишон кўрсатгуси,
Жабрини жонга аён кўрсатгуси.

Бул мақомга кимса маҳрам бўлмади,
Етмади, чун унда бир дам бўлмади...

ҲИКОЯТ

Бош эгиб сўфий борар эрди, ҳамон.
Бўйнига бир мушт туширди бир ёмон.

Сўфий юз бурди анга, деди малул:
Кошки бош бўлсайди менда, урсанг ул.

4150 Эгаси ўлмишди ўттиз йил бурун,
Олами борлиқни тарк айлаб бутун.

Ул ёмон дедики: бул даъво ҳама,
Мурда ҳам сўйларми? Қўй, лоф айлама...

Кимки сўйлар, ул ҳали ҳамдам эмас,
Қилча борлиқ бўлса, ул маҳрам эмас.

Бўлса гар қилча изофат ўртада,
Баски юз олам масофат ўртада.

Қолса гар ҳам беҳабар, ҳам беасар,
Ул фақат топгай ҳақиқатдин хабар.

4155 Истагинг гар ул азиз манзил эрур,
Ўртада қил бўлса, бул мушкул эрур.

Ҳар не боринг қолмасин, оташда ёқ,
Қолсин иштон, бошқасин оташда ёқ.

Ҳеч вақойинг қолмагач, эй бекафан,
Ўзни сен оташга отгил даъфатан.

Молу мулкинг баски хокистар бўлур,
Зарра шубҳанг ҳам дағи камтар бўлур.

Ул Исодек битта нинанг қолса гар,
Юз туман бўлгай йўлингда йўлтўсар.

4160 Молу мулқдин кечди Исо, хулласи,
Неча бир сирларни очди игнаси.

Етмоқ истарсен магар манзилга то,
Парда бўлгай молу мулку ҳуббу жоҳ.

Ҳар не борингдин кечиб, тарк айлагил,
Сўнгра бир хилватсаройни танлагил.

Чулғагай йўқлик сени, кўнглингга боқ,
Ҳар нечук яхши, ёмондин сен йироқ.

Қолмаса яхши, ёмон, ошиқ ўзинг,
Ишқ либосин кий, анга лойиқ ўзинг.

ҲИКОЯТ

4165 Бор эди бир шоҳким, соҳиб сарой,
Ўғли бор эрди Юсуфдек хушчирой.

Бўйлаким кўрку тароват йўқ эди,
Бўйла бир савлат, салобат йўқ эди.

Кўйида не-не гўзаллар хок ҳама,
Не йигитлар эрди кўкси чок ҳама.

Кечалар ул ой чу пайдо эрди, бас,
Офтоб кўкда ҳувайдо эрди, бас.

Юзини васф айламак имкони йўқ,
Етмагай сўз, васфининг поёни йўқ.

4170 Тимқаро сочлар расан эрди расо,
Неча минг жонлар ани деб банди чоҳ.

Зулфи оламсўзу ул шамъи Тироз
Чулғамишди аҳли оламини дароз.

Васфин ул Юсуф жамолнинг, эй Худо,
Сўйласам, йилларча бўлмасди адо.

Қоқса бир киприк агар наргис кўзи,
Ўтаро қолгайди буткул ер юзи.

Лаб очиб этса табассум гар нисор,
Боғ аро гуллар очилгайди ҳазор.

4175 Чун даҳони борму, йўқ, маълум эмас,
Кўрмамишди ҳеч уни мардум, бас.

Парда ортидин чиқиб келса, базе,
Қон тўкарди сочининг ҳар толаси.

Фитнайи жону жаҳон эрди ўғил,
Неча айтсам, бас, чунон эрди ўғил.

Отланиб чиқса, гулув солгай эди,
Олди, ортида қиличлар шай эди.

Ким анга солса нигоҳи ногаҳон,
Ҳайдалиб, йўлдин сурилгайди ҳамон.

4180 Бор эди дарвеш, гадойи беҳабар,
Бўлди ошиқ унга чун солди назар.

Нотавон эрди ва ноқис эрди ул,
Лаб очиб, сўзлашга ожиз эрди ул.

Дардини айтмакка ҳамдард йўқ эди,
Ишқи бор эрди, бўлак дард йўқ эди.

Кеча-кундуз кўйида юрмишди ул,
Кўзларин элдин тамом юммишди ул.

Йиғлар эрди, гарчи сўз қотмасди ҳеч,
Ухламасди, бир нима тотмасди ҳеч.

4185 Йўқ эди кимса анису меҳрибон,
Дардини ёлғиз чекар эрди ниҳон.

Заъфарон юз, кўзда ёшу сарнигун,
Интизор эрди йигитга, бағри хун.

Бўйла дард бирлан яшаркан интизор,
Гоҳ йироқдин ўтгай эрди ул нигор.

Гоҳ йироқдин ул ўтаркан шаҳд ила,
Жумла бозорга тушарди фулғула.

Бир қиёмат қўзғалар эрди ҳамон,
Тирқираб мардум қочарди ҳар томон.

4190 Олди-ортини човушлар тўлдириб,
Тиф чекарди барчани йўлдин суриб.

Юксаларди кўкка таҳдиду нидо,
Тўлдирадди жумла майдонни сипоҳ.

Бул нидоларни эшитгач, ўлтириб,
Ўрнида дарвеш қотарди тош бўлиб.

Ишқ уни ўртаб, ёқар эрди давом,
Ўз-ўзини тарк этар эрди тамом.

Ул замон кўзлар керакди юз ҳазор,
Ҳолига йиғлашга аңдоқ зор-зор.

4195 Гоҳ кўкаргай эрди зору нотавон,
Кўзидин қонлар оқар эрди равон.

Музлатарди оҳи кўзда ёшини,
Гоҳи кўз ёшлар ёқар эрди уни.

Гоҳи қолмасди яримта жони ҳам,
Гоҳи бўлмасди яримта нони ҳам.

Нотавон, афтода эрди бўйла қул,
Бўйла бир шаҳзодага етгайму ул?

Соя эрди заррадек ул беҳабар,
Орзу айларди қуёшни сарбасар.

4200 Бир куни шаҳзода бирлан ул сипоҳ,
Чун ўтаркан, наъра чекди ул гадо.

Чекди фарёд ул, йўқотди ақлу ҳуш,
Деди: шул жонимни ўтлар чирмамиш.

Ёнди бул оташда борим, қолмади,
Ишқ аро сабру қарорим қолмади.

Бўйла бир сўзларни дарвеш айтибон,
Бошига тошлар урарди ҳар замон.

Ақлу ҳуш учди думоғидин анинг,
Оқди қон кўзи, қулоғидин анинг.

4205 Тинглабон бу гапни навкар англади,
Борди ул шоҳ олдига, арз айлади.

Дедиким: шаҳзодага, эй шаҳриёр,
Бўлмиш ошиқ бўйла ринди беқарор.

Тинглади бу сўзни, мадҳуш бўлди шоҳ,
Қайнади, қаҳру ғазабга тўлди шоҳ.

Сўнг буюрди: дор тикиб, тортинг ҳамон,
Дорга тортинг, бошини қирқинг ҳамон.

Мирғазаблар йўлга озим бўлдилар,
Ул гадони ҳалқа ичра олдилар.

4210 Судрабон сўнг элтдилар дор остига,
Халқ йиғилди бул тамошо қасдига.

Дардини бир англагучи йўқ эди,
Бир шафоат айлагучи йўқ эди.

Дор оғочи остида йўқсил, гадо,
Юзланиб вазирга чеқди ўтли оҳ.

Деди: муҳлат бер, Худо ҳаққи, бир оз,
Тиз чўкиб, дор остида айлай намоз.

Берди муҳлат, бенаво ул, кўзда ёш,
Тиз чўкиб, қўйди ҳамон тупроққа бош.

4215 Саждалар айлаб, дедиким: ё Илоҳ,
Шоҳ мени ўлдирмоқ истар бегуноҳ.

Ўлмасимдин олдин, эй, додим сенга,
Ул йигитнинг васлини кўрсат менга.

Васлини кўрсат менга шаҳзодани,
Мингта жоним бўлса гар, олгил ани.

Васлини бир бора кўрсам, майлига,
Сўнгра шул жонимни берсам, майлига.

Подшоҳим, ҳожатин истар қулинг,
Бўлди ошиқ, жонин олгайлар унинг.

4220 Бул эшиқдин мен юзимни бурмадим,
Бўлдим ошиқ гарчи, кофир бўлмадим.

Айлагайсен не тилақларни бажо,
Ҳожатим бер, айлагил комим раво...

Ҳожат истаб чеқди оҳ мазлум ёниқ,
Отган ўқи тегди мўлжалга аниқ.

Чун эшитди бул нидоларни вазир,
Қалбини қақшатди ул оҳи фақир.

Борди подшо олдига ул, йиғлади,
Ошиғи бечора ҳолин сўйлади.

4225 Зорини, оҳи адосин айтди ул,
Сажда ичра илтижосин айтди ул.

Шоҳга ҳам бул дарди дил этди асар,
Юмшади, афв айламак бўлди самар.

Сўнг нигоҳин узмай ул шаҳзодадин,
Дедиким: юз бурма ул афтодадин.

Бор, деди, ҳозир ўшал дор олдига,
Ошиғи саргашта, бемор олдига.

Мустаманда бўлмиш, анга овоз қил,
Сенга бермиш кўнглини, эъзоз қил.

4230 Лутф айла, чеқди қаҳрингни сенинг,
Жоми май тут, тотди заҳрингни сенинг.

Кўлидин тутгил-да, сайр эт гулшаним,
Сўнгра келтиргил ҳузуримга маним...

Турди ул шаҳзодаи Юсуф мисол,
Юрди ул дарвеш-ла этмакка висол.

Кетди ул шаҳзодаи рўйоташин,
Зарра бирлан бўлгали хилватнишин.

Борди ул шаҳзодаи гавҳарнисор,
Қатрани этмакка хурсанд, бахтиёр.

4235 Етди дор остига андоқ комрон,
Бир қиёмат кўпди унда шул замон.

Ул гадони ҳушдин айро кўрди ул,
Юз суриб тупроққа ётмиш эрди ул.

Кўздин оққан қон ёши беҳад эди,
Боши узра олами ҳасрат эди.

Маҳв эди, йўқ эрди ул, ночиз эди,
Ҳар не ожиздин яна ожиз эди.

Ул гадо чун ғарқи хун эрди бу дам,
Кўрди, кўзга олди ёш шаҳзода ҳам.

4240 Кўрмасин, деди бу кўз ёшим сипоҳ,
Бўлмади, кўз ёши тўкди, чекди оҳ.

Ашки ёмғирдек қуйилди шул замон,
Дард уза дардлар ёғилди ногаҳон...

Ул кишиким ишқига содиқ келур,
Маъшуқи бошига чун ошиқ келур.

Ишқ сидқи ишқ бўлиб келгай сенга,
Маъшуқинг ошиқ бўлиб келгай сенга.

Боқди шаҳзода, қуёшдек порлади,
Исмини айтиб, гадони чорлади.

4245 Бул овозни туймамишди ул гадо,
Чун йироқдин кўрмиш эрди гоҳ-гоҳ.

Бошини тупроқдин узди нотавон,
Бошида шаҳзодани кўрди ҳамон.

Ғар туташса ўт ила дарёда сув,
Ўт олур, лекин кўринмас кўзга у.

Эрди ул дарвеш и ошиқ оташе,
Тушди чун дарёга, бўлди дилхуше.

Жон узиб дарвеш деди: эй шаҳриёр,
Баски ўлдирмоқ тиларсен зор-зор.

4250 Бўйла бир лашкарга ҳожат бормиди?
Ўлди сўнг, гўёки ҳаргиз йўқ эди.

Наъра чекди, ҳайқириб жон берди ул,
Шам каби яшнаб, кулиб жон берди ул.

Ёр висолини кўриб, ул юмди кўз,
Фонийи мутлақ бўлиб, ул юмди кўз.

Йўлчилар билгуси, бу майдонда, ҳай,
Ишқ фаноси жонга нелар қилмагай...

Бул ариқдин оқди сувлар неча бор,
Ул маоний бардавому барқарор.

4255 Эй вужудинг ул адам бирлан туташ,
Лаззатинг қайғу, алам бирлан туташ.

Қўлларинг очдинг, чақиндек чақнадинг,
Лек чақин олдида боғлиқдир қўлинг.

Истагинг эрса агар шул кимиё,
Бир нафас кўз солгали келгил, аё.

Турма ортиқ, мен каби беҳуш бўл,
Бир замон фикр айла, хушандиш бўл.

4260 То дами охир бу дарвешликка ет,
Завқу шавқлар бирла беҳушликка ет.

Мен эмасмен мен бу нақлимдин йироқ,
Хайру шаррим бўлди ақлимдин йироқ.

Сочди нур бошимга йўқлик, офтоб,
Икки олам мен учун ҳечдир шу тоб.

Баски бошим узра ул ёғду яна,
Қолмадим, сувга қўшилди сув яна.

Мен тикиб боримни, чўқдим бағрига,
Борлиғим отдим қаро сув қаърига.

4265 Маҳв ўлдим, ҳеч вақойим қолмади,
Мен адо бўлдим, адоим қолмади.

Қатра эрдим, бўлди маскан баҳри роз,
Чора йўқ ул қатрани топмоққа боз.

Мен фано топдим етиб йўқликка, бас,
Мен каби фарқи фанолар кам эмас.

Олам ичра бормикин бир кимса, хай,
То фано топмоқни орзу этмагай?

Барча бу ҳолга муяссар бўлгуси,
Озмидир, кўпдир, муқаррар бўлгуси.

ҲИКОЯТ

4270 Сўрди бир поксийна Нурийдин савол:
Ул нечук йўлдирки, бошлар то висол?

Етти денгиз бор, деди, оташ ва нур,
Бўйла бир йўлким, висолга бошлаюр.

Етти денгиздин кечиб ўтдингми, бас,
Бир балиққа ем бўлурсен шул нафас.

Бир наҳангдир, бошсизу думсиздир ул,
Маскани ул баҳри истиғно эрур.

Икки оламни ютар ул, қўймагай,
Жумла халқни бир нафасда ямлагай...

ЎТТИЗИНЧИ МАҚОЛА

4275 Тинглабон бул сўзни водий қушлари,
Қўрқдилар, чун бошдин учди ҳушлари.

Билдиларким, баски оғир бул камон,
Тортиб отмоққа улар кўп нотавон.

Шул сабабдин бўлди жонлар беқарор,
Неча бирлар ўлди йиғлаб зор-зор.

Бошқа қушлар ҳайрат ичра учдилар,
Тарк этиб манзилни, йўлга тушдилар.

Учдилар гоҳо баландлаб, гоҳи паст,
Бул узун йўлда умрлар кечди, бас.

4280 Чекдилар бу йўлда қанча қаҳру кин,
Мен нечук сўйлай уни, шарҳ айлайин?

Оқибат бу йўлга тушсанг бир куни,
Сен дағи кўргай, кечиргайсен уни.

Маълуминг бўлгай, улар не этдилар?
Қанчалар ғамлар, аламлар ютдилар.

Қон ютиб бу йўлда қушлар барчаси,
Етди даргоҳга фақат бир қанчаси.

Неча бирлар етмади, ўлди, холос,
Етгани мингдан бири бўлди, холос.

4285 Неча бирлар ғарқайи дарё бўлиб,
Неча бирлар маҳву нопаддо бўлиб,

Неча бирлар кўп баланд тоғлар аро
Қолдилар лабташна, сувсоғу адо.

Неча бир жонларни ёқди офтоб,
Куйдилар оташда андоқким кабоб.

Неча бирлар йўлда айларқан давом,
Шеру қоплонларга ем бўлди тамом.

Неча бирлар йўлда сарсон бўлдилар,
Қақраган чўлларда чанқаб ўлдилар.

4290 Неча бирлар гушна жон қайғусида,
Ўлдилар бир дона дон орзусида.

Неча бирлар бўлдилар ранжуру зор,
Қолдилар йўлларда чун маҳжуру хор.

Неча бирлар не ажойиблар кўриб,
Тутдилар маскан, у жойда ўлтириб.

Неча бирлар айлабон айшу тараб,
Чиқдилар сафдин, унут бўлди талаб.

Юз туман қушдин етиб келди бири,
Не довонлардин ўтиб келди бири.

4295 Йўлга чиққанда улар сўнгсиз эди,
Етгани манзилга нақ ўттиз эди.

Барчаси беболу пар, ҳорғину сушт,
Дилшикаста, жонҳалак, тан нодуруст.

Кўрдилар даргоҳни бевасфу сифат,
Лол эди идроку ақлу маърифат...

Барқи истиғно чақинлар чақса то,
Бир нафасда неча юз олам адо.

Неча юз минг офтоби мўътабар,
Неча юз минг ою юлдуз жилвагар.

4300 Барчасин бунда жамулжам кўрдилар,
Тек қотиб, чун лолу ҳайрон турдилар.

Дедилар барча: ажаб, ул офтоб,
Бул маконда заррадек эрмиш ҳисоб.

Эй дариғо, бизни ким ҳам кўргуси?
Йўлдаги заҳматни ким ҳам сўргуси?

Биз боқиб, ўздин умид уздик ҳамон,
Ўнгимизда ўзга оламдир тамом.

Юз фалак эрмиш бу ерда зарра хок,
Бунда биз бормизми, йўқмизми, не бок?

4305 Барча қушлар изтиробга тўлдилар,
Йиғлашиб, чун ними бисмил бўлдилар¹.

Бўлди маҳв, гум бўлди қушлар ончунон,
Шу зайдил кечди ародин бир замон.

¹Ними бисмил - чала сўйилган.

Охири этди карам Ҳақ дарғаҳи,
Чикди бир шотир у ёқдин ноғаҳи.

Кўрди ўттиз қушни чун бағри кабоб,
Дилшикаста, жону тан эрди хароб.

Ҳайрат ичра, бас, нажотсиз эрдилар,
Қовжираб, қўлсиз, қанотсиз эрдилар.

4310 Сўрдиким, эй қавм, қаёқдин келдингиз?
Не тилак бирлан бу ёққа елдингиз?

Қушлар ичра не эмишдир номингиз?
Қайси юртдир манзили оромингиз?

Сиз-ку бундоқ ожизу оворалар,
Не ният бор сизда, эй бечоралар?

Дедилар: келдик бу даргоҳга ҳамон,
Бизга Симурғ подшо бўлсин дебон.

Биз бу даргоҳ бандаи бечораси,
Биз бу йўлнинг ожизу овораси.

4315 Неча муддат йўл босиб дуру дароз,
Мингдан ўттиз қуш етиб келдик, холос.

Чун турибмиз дарғаҳи ўтрусиди,
Подшони бир кўриш орзусиди.

Бор умид, ул лутфи султон айлағай,
Лутф этиб, дардларга дармон айлағай.

Деди шотир: эй ғариб, саргашталар,
Эйки гўл, ўз қонига оғушталар.

Сиз жаҳонда борми, йўқми, ҳар замон
Ул ягона подшоҳи жовидон.

4320 Юз туман оламча лашкар бўлса-да,
Бир чумолидек эрур шоҳ олдида.

Ранжу озор сизда, ўзга не бўлар?
Ортингизга қайтинг, эй афтодалар...

Ушбу сўздин бўлди кўнгиллар сўник,
Бўлдилар ул жумла андоқким ўлик.

Дедиларким: ҳолимизга войки, ул
Хор этиб, гар ортимизга қайтарур...

Кимсага шоҳдин ҳақирлик келмагай,
Келса гар, иззатдин ўзга бўлмагай.

ҲИКОЯТ

4325 Деди Мажнун: гар мени аҳли башар,
Мақтаса ҳар онда, андин не самар?

Истамам мадҳимни этса ўзга кас,
Айласа мадҳимни Лайли, менга бас.

Менга афзал таъна, дашноми анинг,
Икки олам мулкидин номи анинг.

Мазҳабимни сўйладим сенга, азиз,
Хўрласа, солгайму хўрлик жонга из?

Барқи гайрат чақса, не ҳосил қилур?
Ёндириб, жонларни андоқ кул қилур.

4330 Ёнса жон, зорлиқдин унда не самар?
Иззату хорлиқдин унда не самар?..

Дедилар бечора қушлар ҳам яна:
Жонимиз ўтларда ёнсин, майлига.

Ҳеч қачон парвона ўтдин қочмаюр,
Ул ўшал оташда топгайдир ҳузур.

Бўлмаса бизга муяссар васли ёр,
Ўртаниб, ёнмоқ-да бизга эътибор.

Бўлмаса даргоҳга етмоққа илож,
Тиз чўкиб, тупроғин ўпмоқ ҳам қувонч...

ҲИКОЯТ

4335 Жумлайи паррандаким дунёда бор,
Кўрдилар парвона ҳолин ошкор.

Дедилар ул жумла: эй зору заиф,
Тобакай эрмак сенга жони шариф?

Бўлмагай сенга ўшал шамъи висол,
Сен жаҳолат ичра чун ошуфтаҳол?

Бўлди бул сўздин яна масту хароб,
Айлади ул жумла қушларга жавоб.

Деди: басдир менга чун сўзонамен,
Талпиниб, шам бошида парвонамен...

4340 Барча қушлар ишқ аро мард эрдилар,
Бошдин охир фарқайи дард эрдилар.

Нозу истигно агар бисёр эди,
Ёнида лутфу карам ҳам бор эди.

Ҳожиби лутф келди, эшик очди ланг,
Пардалар ҳам очди сўнг ул рангба-ранг.

Бас, жаҳон бўлди ҳижобсиз ошкор,
Сўнгра нурил нурга пайваст бўлди кор.

Барчани қурбат аро ўтқиздилар,
Ҳайбату иззат аро ўтқиздилар.

4345 Барчанинг олдига бир қоғоз қўйиб,
Дедилар: ўқинг буни ихлос қўйиб.

Ул қоғозларда ёзиқлар не эзур?
Бул ҳикоятдин ўшал маълум бўлур.

ҲИКОЯТ

Чун Юсуфни ул қудуққа отдилар,
Ўн агоси сўнгра пулга сотдилар.

Малики мисрий сотиб олган замон,
Бас, улардин хат талаб қилди ҳамон.

Ўн биродар бунга ҳозир эрдилар,
Хат ёзиб, бирдек гувоҳлик бердилар.

4350 Сўнг азиз қўзғолди, тушди йўлига,
Берди ул мактубни Юсуф қўлига.

Сўнгра юксалди Юсуф подшо бўлиб,
Ўн биродар келди унга бош уриб.

Билмадилар тахтда Юсуф эрканин,
Отдилар ўзни оёғига анинг.

Чорасизлар чорайи жон сўрдилар,
Ўзни бундоқ хор этиб, нон сўрдилар.

Юсуфи сиддиқ деди кўз ташлабон:
Менда бир хат бор, тили ибрий забон.

4355 Билмагай ибрийчани бунда касе,
Сиз ўқинг мактубни, нон бергум басе.

Жумла ибрийхони моҳир эрдилар,
Биз ўқиймиз, қайда мактуб, дедилар.

Юсуфи сиддиқ уларга тутди хат,
Қалтираб барча шу он бўлди карахт.

На ўқирга майлу рағбат бор эди,
На-да сўз айтурга ҳолат бор эди.

Жумла абгори таассуф бўлдилар,
Мубталойи кори Юсуф бўлдилар.

4360 Сўрди Юсуф: нега беҳуш бўлдингиз?
Хат ўқиш ўрнига хомуш бўлдингиз?

Дедилар: гар бошимизга тушса тоғ,
Бизга бу хатни ўқишдин яхшироқ.

ҚУШЛАРНИНГ ХАТ ЎҚИШГАНИ

Улки ўттиз қуш, ўшал си мурғи зор¹
Боқдилар хатларга айлаб эътибор.

Неки қилмиш эрдилар ҳар он ҳама,
Нақш этилмиш эрди то поён ҳама.

Кўрдилар, не ранжу не таҳқир эди,
Барчасидин бул вале офир эди.

4365 Жон Юсуфин чоҳга отмиш эрдилар,
Ҳам уни олтинга сотмиш эрдилар...

Боқ ўзинга, эй гадо, афтода қул,
Юсуфингни сен-да сотгайсен нуқул.

Юсуфинг ул бир куни шоҳ бўлгуси,
Сенга ҳукм айларда пешво бўлгуси.

Сен эсанг йўқсил, яланғоч бир гадо,
Бош эгиб, олдида тургайсен адо.

Баски бундоқ бош эгарсен бир куни,
Не учун арзонга сотгайсен уни?..

4370 Босди қушлар жонини шарму ҳаё,
Бўдилар фоний, вужудлар тўтиё.

Кулли кулдин покланиб чандон ҳама,
Топдилар нури бақодин жон ҳама.

¹Си мурғ - ўттиз қуш.

Қайта бошдин соҳиби жон бўлдилар,
Қайта бошдин лолу ҳайрон бўлдилар.

Ҳар не қилмиш, қилмамишлар, барчаси
Хотиротдин ўчди-кетди хулласи.

Порлади қурбат қуёши, сочди нур,
Жумла жонларга насиб этди ҳузур.

4375 Чехра очди бўйла Симурғи жаҳон,
Кўрдилар Симурғни қушлар ул замон.

Кўрдилар Симурғни, гўё туш эди,
Аслида Симурғ у ўттиз қуш эди.

Қолдилар сўнгсиз таҳайюр ичра ул,
Билмайин чун улмидирлар ёки бул.

Кўрдилар ўзларни шунда бардавом,
Эрди ул Симурғ ул си мурғ тамом¹.

Солсалар Симурғ тарафга гар нигоҳ,
Унда ўттиз қуш эди беиштибоҳ.

4380 Солсалар гар ўзлари сори назар,
Ярқираб Симурғ турарди, жилвагар.

Боқдилар ҳар иккисига дамба-дам,
Битта Симурғ эрди бунда бешу кам.

Ул эди бул, бул эди ул, айна қуш,
Бўйлаким, оламда кимса кўрмамиш.

Қолдилар чексиз таҳайюр ичра, бас,
Бетафаккур бир тафаккур ичра, бас.

Билмас эрдилар сира, не эрди ҳол,
Сўрдилар тилсиз у даргоҳдин савол.

¹Яъни, ўттиз қуш.

4385 Бул саволнинг тафсирини сўрдилар,
Менлигу сенлик сирини сўрдилар.

Келди даргоҳдин ўшал тилсиз жавоб:
Сизга биз ойинамиз, чун офтоб.

Кимки боқса унга, ўзни кўргуси,
Жону тан ҳам қошу кўзни кўргуси.

Сизки ўттиз қуш келибдирсиз ҳамон,
Ўттизи ойинада бўлмиш аён.

Келсангиз қирқ, элигу олтмиш бўлиб,
Акс этар кўзгуда у олтмиш бўлиб.

4390 Гарчи ул бундан-да ортиқ бўлса ҳам,
Кўзгуда чун ўзни кўргайлар бу дам.

Кимса борму, улки бизни сайр этар?¹
Қайси кўз авжи Сурайёга этар?

Елкага сандонни мўр ортгайму ҳеч?
Пашша фил арқонини тортгайму ҳеч?

Ҳар не англаб етдингиз, мулҳам эмас,
Ҳар не талқин этдингиз, ул ҳам эмас.

Неча бир водий аролаб юрдингиз,
Неча бир дониш-ла суҳбат қурдингиз.

4395 Сўнгра бизнинг феълимизга ўтдингиз,
Водийи зоту сифатга етдингиз.

Сўнгра сиз, си мурғ ҳайрон қолдингиз,
Бедилу бесабру бежон қолдингиз...

Барча қушларнинг азиз, аълоси биз,
Чун ҳақиқатнинг асл маъноси биз.

¹Сайр этиш - бу ерда кўриш, мушоҳада этиш маъносига.

Маҳв ўлиб бизда, кўриб юз иззу ноз,
Топдингиз бизда бу янглиғ ўзни боз...

Бўйлаким маҳв ўлди қушлар бардавом,
Офтобга сингди соя, вассалом.

4400 Йўл босарканлар, эди сўз омади,
Етдилар манзилга, сўз ҳам қолмади.

Баски қисқартмоқ керақдир сўзни ул,
Йўлчию йўлбошчи кетди, битди йўл...

ҲИКОЯТ

Мансури Халложни ўтга отдилар,
Токи кул бўлгунча гулхан ёқдилар.

Бир куйик, афтода ошиқ бор эди,
Кўнглига ишқи ҳақиқат ёр эди.

Қўлида чўп бирла пайдо бўлди ул,
Келдию кул бошида ўлтирди ул.

4405 Чўпи бирлан кулни қўзғатди неча,
Қўзғади кулни ва сўз қотди неча.

Дедиким: кул эрса бул, ҳақ қайдадир?
Ростин айтинг, ул Анал-Ҳақ қайдадир?

Неки сўйлаб, не эшитдинг, барчаси,
Не кўриб, хотирга битдинг, барчаси.

Чин эмасдир, бошданоқ афсонадир,
Маҳв ўлким, масканинг вайронадир.

Асл иста, асл мустағнию пок,
Фаръ бўлдинг, бўлмадинг, андин не бок?¹

¹Фаръ - туб, асл эмас, иккинчи даражали нарса. Масалан, даракт танасидан ўсиб чиққан новда.

4410 Баски хуршиди ҳақиқат бардавом,
Зарра бирлан соя турмас, вассалом...

ЎТТИЗ БИРИНЧИ МАҚОЛА

Кечди юз минглаб асрлар дамба-дам,
Аввали йўқди уларнинг, сўнгги ҳам.

Улки, қушлар жумла фоний эрдилар,
Эврилиб, ўзликка қайтиб келдилар.

Беҳуш эрмас, ҳушлимиз деб айтдилар,
Ал-фанодин ал-бақога қайтдилар.

Кечмишу ҳозирда бўлсин, кимса, бас,
Ул фаною ул бақодин сўйламас.

4415 Ул мақом эрмиш назардин чун йироқ,
Баски мушкулдир уни шарҳ айламоқ,

Истагайлар, не эмишдир унда ҳол,
Сўйласам айтиб неча рамзу мисол.

Қайданам айтгум уни, бергум дарак?
Ўлтириб, янги китоб ёзмоқ керак.

Не эмиш ул янги асрори бақо,
Англагай ул кимсаким, эрмиш сазо.

Кимсада эрса вужуд бирлан адам,
Ул нечук қўйгай бу манзилга қадам?

4420 Қолмаса ул ҳам сенга, бул ҳам сенга,
Ул бақойинг юз очур ул дам сенга.

Манзилинг олис, чу жондин оҳ чек,
Жонни шайла йўлга, азми роҳ чек.

Йўлда манзилдин кейин манзил келиб,
Сен етарсен жон чекиб, бедил бўлиб.

Мен кўрармен кони заҳматдир бу йўл,
Нега ухларсен, аё нодону гўл?

Аввалу охирга ҳар дам сол назар,
Кўр ўшал охирни, унда не самар...

4425 Нутфа айлаб, кўрсатиб юз иззу ноз,
Оқил айлаб сўнг уни, ҳам корсоз.

Сўнг авайлаб, воқифи асрор этиб,
Ўз ишида чун маърифат ёр этиб.

Сўнг ўлим бирлан йўқотгайдир уни,
Чўққидин чўнқирга отгайдир уни.

Шул йўсинда хокроҳ айлар яна,
Неча бир карра фано айлар яна.

Ул фано ичра очар юз турфа роз,
Ул ҳали бор бўлмай айтур унга роз.

4430 Унга борлиқни яна айлар нисор,
Топгай ул пастликда юксаклик қарор.

Не кутар олдинда, бир дам ўйлагил,
Йиғ ҳушингни, фикру андеш айлагил.

Токи жонинг бўлмагай мардуди роҳ,
Бўлмагайсен бунда ҳеч мақбули шоҳ.

Етмагунча кулли фонийлик сенга,
Етмагай ул жумла боқийлик сенга.

Қолдир ул ўзликни йўлда бул замон,
Бир куни тутсин қўлингдин ногаҳон.

4435 Йўқ эсанг, борлиқ етишгай, эй ўғил,
Бор эсанг, қандоқ етишсин сенга ул?

Топмасанг хўрлик ила маҳву фано,
Қайданам етсин сенга иззу бақо?

ҲИКОЯТ

Бор эди бир шоҳ, унинг давронида
Етти иқлим амрию фармонида.

Амру фармон узра Искандар эди,
Олам аҳли измида лашкар эди.

Довруғин юксалтмиш эрди ойга то,
Хоки роҳ ой эрди йўлга чиқса шоҳ.

4440 Хизматин айларди доно бир вазир,
Не вазир, чин хурдадону хурдагир¹.

Ул вазирнинг битта ўғли бор эди,
Олам аҳли ҳусни унга ёр эди.

Унча барно кўрмамиш зоди жаҳон,
Мунча барноликни ҳам аҳли замон.

Бўйла ҳусни бирла, андоққим пари,
Кундузи чиқмасди уйдин ташқари.

Кундузи уйдин чиқиб келгай эди,
Юз қиёмат элда қўзғолгай эди.

4445 То яшаркан бу жаҳони ҳуррабий,
Бўлмамишди мунча барно одамий.

Чехраси эрди мисоли офтоб,
Сим-сиёҳ сочи муаттар, мушкноб.

Соябони офтоби мушк эди,
Лабларида оби ҳайвон хушк эди.

Бас, қуёшдек эрди равшан чехраси,
Оғзи эрди ул қуёшнинг зарраси.

Дема зарра, фитнайи мардум эди,
Ўттиз анжум зарра ичра гум эди.

¹Хурдадону хурдагир - зийрак ва нуқтадон.

- 4450 Зарра ичра гарчи эрмишди жаҳон.
Ўттизи порлаб, ёритгайди жаҳон.
Сочлари ўсмиш-да, юксалмиш эди,
Мавж уриб сўнг елкага тушмиш эди.
Сочларида неча тола, тор эди,
Ҳар бири жонлар осилган дор эди.
Қошлари мисли камон эрди ани,
Лек уни эгмоққа куч-дармон қани?
Наргиси афсунгар эрди кўзлари,
Отгали ўқ эрди киприklar бари.
- 4455 Лаблари сарчашмайи оби ҳаёт,
Ширин эрди ўйлаким қанду набот.
Хатти сабзи эрди андоқ бемисол,
Тўтийи сарчашмайи баҳри камол.
Ул йигит барнолигин мен сўйласам,
Етмагай умрим ва ожиздир қалам.
Шоҳ йигитга ошиғи шайдо эди,
Бошида ишқ дардидин савдо эди.
Қадри юксак эрди гар офтоб мисол,
Ул тўлин ой дардида эрди ҳилол.
- 4460 Ишқаро мустағни эрди ул қадар,
Маст эди андоқки, ўздин беҳабар.
Кўрмаса офтоб жамолин бир замон,
Бағридин қонлар оқар эрди ҳамон.
Йўқ эди сабру қарори бир нафас,
Эрки бирлан ихтиёри бир нафас.
Кеча-кундуз ул йигит ҳамдам эди,
Кеча-кундуз мунису маҳрам эди.

- Уззи кун шоҳ ёнидин қўймас эди,
Меҳри роз айтиб анга, тўймас эди.
- 4465 Тун чўкиб, зулматни этса ошкор,
Шоҳда қолмас эрди орому қарор.
- Ухлар эрди шам нурида махлиқо,
Тун бўйи бошида посбон подшо.
- Дарди ишқдин бағрини тиглар эди,
Юзларига термулиб, йиғлар эди.
- Гоҳ сочар эрди юзига атри гул,
Сочларини гоҳи сийпар эрди ул.
- Оҳ чекарди, оҳи эрди мисли дуд,
Кўзларидин сел қуярди чун булут.
- 4470 Термулиб ой юзлининг ҳуснига гаҳ,
Оҳ чекарди, сипқорар эрди қадаҳ.
- Айру тутмас эрди ўздин бир нафас,
Қайга борса, ёнида ул эрди бас.
- Ул йигит хурсанд эмасди бунга ҳеч,
Боғламишди шоҳга қўрқув эрта-кеч.
- Шоҳдин айрилса йигит гар бир даме,
Шоҳ унинг бошини узгайди ҳаме.
- Ўғлини кўрмакка ота-онаси
Интизорди, йўқди лекин чораси.
- 4475 Шоҳ қаҳру заҳридин қўрқиб улар,
Бул хусусда ҳеч офиз очмасдилар.
- Шоҳга қўшни уй-айвон бор эди,
Унда бир қиз бўйи етиб, дилдор эди.
- Бул йигит ул қизга кўнгил бойлади,
Ишқи бирлан ўзни мажнун айлади.

Бир кеча ул қурди суҳбат ёр ила,
Айлади васлу висол дилдор ила.

Ёр ила ўлтирди шоҳдин ул ниҳон,
Шоҳ маст эрди шароб нўш айлабон.

4480 Тун яримда уйқу учди шоҳдин,
Қўлда ханжар, чиқди ул хобгоҳдин.

Ахтариб чун, ўзни ҳар ён урди ул,
Икки ёр турган тарафга юрди ул.

Кўрди қиз бирлан йигит сармаст эди,
Икки кўнгил бирлашиб, пайваст эди.

Шоҳи номдор, бас, боқиб, кўрди буни,
Рашк ўти чирмашди, ёндирди уни.

Шоҳки бундоқ ошиғу ҳамдам эди,
Севгани лек ўзгага маҳрам эди.

4485 Деди: нодон мен каби шоҳни қўйиб,
Ўзгага бермиш кўнгил, жондин суйиб.

Ҳиммат айлаб, этдим унга мунча иш,
Кимсага ҳеч кимса мундоқ этмамиш.

Боқ, мукофотимга ул чун айлагай,
Айласин, ал-ҳақки, ширин айлагай.

Бор хазинамнинг калити илкида,
Не улуғлар бош эгарлар мулкида.

Мен анга ҳамрозу ҳамдам бўлсам-у,
Ҳар нафас ҳамдарду маҳрам бўлсам-у,

4490 Бир гадо бирлан севишса ул ниҳон,
Мен уни сургум жаҳондин шул замон...

Бас, амр этди: тутингиз, бойлангиз,
Келтиринг, қаршимда ҳозир айлангиз.

Тутдилар ошиқ йигитни, подшо
Урди бир калтак била тўйгунча то.

Сўнг буюрди - судраб элтингиз уни,
Дор тикиб, сўнг дорга тортингиз уни.

Терисин аввал шилингиз, деди, сўнг
Сарнигун айлаб, оёғидин осинг.

4495 Токи билсин барча, минбаъд аҳли шоҳ
Солмагай ҳаргиз бировга бир нигоҳ...

Элтдилар судраб йигитни дор томон,
Терисин шилмоққа ҳам азм айлабон.

Келди ўғли бошига вазир шу дам,
Чекди фарёд, деди: эй жоним болам,

Қайданам сенга ёпишди бу бало?
Не сабабдин сенга душман бўлди шоҳ?

Ўнта қул фармонга нозир эрдилар,
Қасди жон айларга ҳозир эрдилар.

4500 Келди вазир, кўксида дард эрди, доғ.
Ҳар бирига берди дурри шабчироғ.

Дедиким: мастдир бу оқшом подшо,
Бул йигитда йўқ сира айбу гуноҳ.

Тортса гар ҳушёр чу шоҳи номдор,
Ҳам пушаймон бўлгуси, ҳам беқарор.

Юз киши илкида ўлса шу ўғил,
Юзтасин ҳам қўймагай, ўлдиргай ул.

Деди қуллар: тўғри, лекин шоҳ агар
Келса, дорни холи кўрса бир маҳал,

4505 Бағримизни ул ҳамон хун айлагай,
Тиф чекиб, қонларни Жайхун айлагай...

Бор эди қотил, уни келтирдилар,
Қатлин айлаб, терисин ҳам шилдилар.

Осдилар сўнг дорга айлаб сарнигун,
Қилди тупроқларни қони лолагун.

Элди вазир ўғлини, этди ниҳон,
Парда ортидин не бўлгай деб аён...

Кўз очиб, шоҳ тортди ҳушёр эрталаб,
Жонини ўртар эди қаҳру газаб.

4510 Чорлади қулларни ҳиддат ичра тез,
Сўрди: ул итваччани не қилдингиз?

Дедилар ул барча: тутдик, бойладик,
Терисин шилдик, уни қатл айладик.

Дорга осдик сўнгра айлаб сарнигун,
Ул ҳамон дорга осиглиқ, фарқи хун...

Тинглабон буңдоқ жавобни, қулди шоҳ,
Ўнта қулдин баски мамнун бўлди шоҳ.

Ҳар бирига тўну хилъат берди ул,
Неча мансаб бирла рағбат берди ул.

4515 Деди: ул мурдор қоронғу кечгача
Дорда турсин шул осиглиқ ҳолича.

Барча кўрсин, ким эмиш ул нобакор,
Ибрат олсин жумла халқи рўзгор...

Бу хабар етди шаҳар аҳлига чун,
Ўртаниб диллар аламдин бўлди хун.

Халқ келиб тўп-тўп, сира тинмасдилар,
Дорда ким эрди вале, билмасдилар.

Дорда эрди қонга ботган эт фақат,
Териси буткул шилинган бир жасад.

4520 Ҳар кишиким кўз солиб, кўрган замон
Ул йигит ҳолига йиғларди ниҳон.

Барча бирдек термулиб, бош эгдилар,
Барча бирдек қайғуриб, оҳ чекдилар.

Тун кириб, шоҳ интиқиб дилдорига,
Бас, пушаймон бўлди ўз кирдорига.

Ишқ оширди дардини, зўр айлади,
Шерюрак подшони бир мўр айлади¹.

Ул юсуфваш бирла шоҳ улфат эди,
Суҳбат айлаб, маскани хилват эди.

4525 Ҳам шароби васли бирлан эрди маст,
Энди унга дарди ҳижрон эрди, бас.

Битди сабри, кетди орому қарор,
Йиғлабон кўз ёши тўқди зор-зор.

Жонига чирмашди чун дарду фироқ,
Бағрини ёндирди оташ иштиёқ.

Ёшини селдек оқизди, куйди шоҳ,
Бошини тупроққа охир қўйди шоҳ.

Кўк кийиб, мотам тутиб, оҳ урди ул,
Хуну хокистар аро ўлтирди ул.

4530 На таом айлар тановул, на шароб,
Кўзларидин учмиш эрди уйқу, хоб.

Сабру тоқат тунда тарк этди уни,
Деди: холи айлангиз дор остини.

Борди пинҳон ул йигитнинг ёнига,
Неки этмиш эрди, олди ёдига.

¹Мўр - чумоли.

Ҳар ишин шоҳ бўйлаким ёд айлади,
Баски, фарёд узра фарёд айлади.

Сигмас эрди кўксига дарди, ғами,
Ҳар замон юксалди, ортди мотами.

4535 Ул жасад остида ҳўнграр эрди шоҳ,
Қонларин юзига суркар эрди шоҳ.

Оҳ уриб, тупроққа ўзни ташлабон,
Қўлларин тишлаб, узарди ҳар замон.

Йиғлабон тупроқ сочарди бошига,
Йўқ эди ҳадду ҳисоб кўз ёшига.

Тун бўйи чеқди алам, ўртанди ул,
Шам каби кўз ёши тўқди, ёнди ул.

Чун насими субҳ эсгач беқарор,
Турди-да, юрди саройга шахриёр.

4540 Хуну хокистар аро ётди фақат,
Ғам мусибат баҳрига ботди фақат.

Қирқ кеча-кундуз келиб, кечди тамом,
Бўлди қилдек ул шаҳи олий мақом.

Чилла ўлтирди, талабгор бўлди шоҳ,
Ул йигит ҳажрида бемор бўлди шоҳ.

Кимсада бир ҳолу ҳолат йўқ эди,
Шоҳга сўз айтурга журъат йўқ эди.

Чилладан ҳам ўтди муддат бир неча,
Ул йигитни тушда кўрди бир кеча.

4545 Ой юзи кўз ёшидин сўлмиш эди,
Қон ютиб, қон ичра ўлтирмиш эди.

Шоҳ сўрди: эй латифи жонфизо,
Не сабабдин ўлтиурсен қон аро?

Деди: аввал ошнолик айладинг,
Сўнгра бундоқ бевафолик айладинг.

Сен менинг терими шилдинг бегуноҳ,
Шулмидир расми вафо, эй подшо?

Дўст дўстга шунча ҳам этгайму бас,
Кофир ўлгайменки, кофир айламас.

4550 Мен не қилдим сенга, хун этдинг мени,
Дорга тортдинг, сарнигун этдинг мени.

Ўз ўтирдим энди сендин, эй жаноб,
Менга бергайсен Қиёматда жавоб.

Ўзлашармиз ул арода ошкор,
Интиқомимни олур Парвардигор...

Баски шоҳга бўлди бундоқ бир жавоб,
Оҳ чекиб, уйғонди ул, тарк этди хоб,

Қолди оташ ичра боз жону дили,
Дам сайин бўлди зиёда мушкули.

4555 Бўлди чун девона ул, гирёна ҳам,
Бошида дард узра дард, ғам узра ғам.

Бўлди чун девона, кўзни ёшлади,
Бир ёниқ фарёд чекишга бошлади.

Деди: эй, бошимда бундоқ мушкулим,
Энди жоним, қонга ғарқ бўлди дилим.

Неча йиллар дўсту ёр этдинг мени,
Мен вале қонларга гарқ этдим сени.

Мен каби ким бўйла мудҳиш кор этар,
Ўз-ўзига тиф чекиб, абгор этар?

4560 Арзигай ҳар лаҳза бўлсам ғарқи хун,
Мен нечун дўстимни қатл этдим, нечун?

Ўртаниб, ёндим жудоликдин, ўғил,
Бурмагил юз ошноликдин, ўғил.

Мен ёмонлик айладим, сен айлама,
Қасди жон этдим ўзимга мен ҳам.

Кўнглим ичра доғ уза доғмен бугун,
Мен сенинг кўйингда тупроқмен бугун.

Қайдин излай мен сени, жоним менинг,
Шафқат айла, битди дармоним менинг.

4565 Гар жафо этдим сенга мен бевафо,
Сен вафо қил, этмагил жабру жафо.

Тўқдим ул қонингни, ваҳ, мен беҳабар,
Тобакай қоним тўқарсен, эй жигар?

Маст эдим, келди хатолиғ қошима,
Тушди қисматдин қаролиғ бошима.

Ул куни кетдинг қошимдин ногаҳон,
Не эмиш сенсиз менга мулки жаҳон?

Даҳр аро сенсиз ололмасмен нафас,
Қолди умримдин бир-икки лаҳза, бас.

4570 Келди жон оғзимга, энди шахриёр
Хунбаҳойингга этар жонин нисор.

Мен ўлимдин кўрқмагум, ул не писанд?
Этганим жабру жафодин кўрқамен -

То абад узрини жоним сўрса то,
Ўтмагай узри, ювилмас бу гуноҳ.

Кошки эрди чексалар бўйнимга тиг,
Кетса кўнглимдин баса дарду дариг.

Холиқо, ёндирди бу ҳасрат мени,
Солди оташларга боз ҳайрат мени.

- 4575 Менда йўқ ҳеч тоқату тоби фиरोқ,
Мунчалар куйдирди жоним иштиёқ,
Ол шу жонимни, аё, бер раҳматим,
Қолмади ортиқ кутишга тоқатим...
Бўйла сўзлар айтди, хомуш бўлди шоҳ,
Сўнгра хомушлиқда беҳуш бўлди шоҳ.
Оқибат пайки иноят етди, бас,
Келди шукрона, шикоят битди, бас.
Ҳаддидин ошди чу дарди подшо,
Вазири пинҳон боқар эрди анго.
- 4580 Ўғлини ораста этди, шайлади,
Сўнгра ул шоҳи жаҳонга йўлади.
Борди шоҳ олдига ойдек дафъатан,
Илкида шай эрди шамширу кафан.
Борди шоҳ олдигаву тиз чўқди ул,
Сел каби кўз ёшларини тўқди ул.
Кўрди ул ой юзлини шоҳи жаҳон,
Мен буни айтмоққа ожизмен ҳамон.
Шоҳ йиқилди ерга, сўнгра ул ўғил,
Кимса билмас, не ажаб ҳол эрди бул.
- 4585 Ҳар не айтсам, битмагай ул, кам эмиш,
Инжу сув қаърида бундоқ жам эмиш.
Шоҳ бўлди дарди ҳижрондин халос,
Тутдилар маскан яна айвони хос.
Ул арода воқифи асрор йўқ,
Икки дўст эрди, вале ағёр йўқ.
Ул сўз айтиб, бул муқаррар тинглагай,
Кўр киши кўргай буни, кар тинглагай.

Ким бўлибманки, буни шарҳ айласам,
Жон берурмен шарҳ этишни ўйласам.

4590 Кўрмайин, бўлгай нечук шарҳ бермагим.
Четдадирмен, яхшидир жим турмагим.

Гар ижозат этса пешволар менга,
Бир қадар шарҳини сўйлардим сенга.

Лек арога бунда қил ҳам сифмагай,
Бас, сукут қил, ўзга маҳрам сифмагай.

Сифмагай қил ҳам арога бул замон,
Сенга хомушлик эрур тиғи забон.

Боққи, савсангул тили ҳам юз эрур,
Лек кўнгил бермиш чу хомушликка ул.

4595 Бунда мен ҳам сўзни этгаймен тамом,
Иш керак, сўз неча айтдим, вассалом...

КИТОБ ХОТИМАСИ

Айладинг, Аттор, шу оламга нисор
Мушки асрорингни ҳар дам неча бор.

Чулганиб аtringга офоқи жаҳон,
Тўлдилар шавқингга ушшоқи жаҳон.

Кел, ишқдин дам уриб, офоқ чек,
Гаҳ навое пардаи ушшоқ чек.

Ёзганинг ушшоқи Ҳаққа келди хуш,
Ҳар сўзингдин тушди шу жонларга жўш.

4600 Сенда хатм ўлди чунон офтобда нур,
Мантикут тайру мақомоти туюр¹.

¹Мақомоти туюр - қушларнинг мақомлари.

Бул надир, йўл узра ҳайронликмидир?
Ё магар девони сарсонликмидир?

Дилда дардинг бўлса, кел, майдонга туш,
Жон фидо этгил-да, бул девонга туш.

Бўйла майдонким, кўринмас жон сенга,
Ҳам кўринмасдир ўшал майдон сенга.

Бўлмаса дардинг, билинмас дарди ҳам,
Не эмиш дарди, кўринмас гарди ҳам.

4605 Дулдули дардингга мин, юргил ҳамон,
Баски юрдинг, юр муродинг кўзлабон.

Бемуродлик бўлмагунча нонинг ул,
Ҳеч тирилгайму дили бежонинг ул?

Дард ҳосил қилки, дармонинг ўшал,
Аввал-охир доруйи жонинг ўшал.

Гар китобимга боқарсен, марди роҳ,
Боқма мағрур, айлама кибру ҳаво.

Боқ менинг дардимгаю додимга ет,
Юзта дардимнинг бирига бовар эт.

4610 Бул китобга дард ила боқсанг неча,
Етгай ул давлат тўпинг даргоҳгача.

Не эмиш зоҳидлигу озодалик?
Дард лозим, иш сенга - афтодалик.

Кимда дард эрса, у дармон топмасин,
Кимки дармон истаса, жон топмасин.

Эр керак, бегонадир уйқу анга,
Ташнадир, бўлмас муяссар сув анга.

Ким бу сўзни жонига этмас ҳабиб,
Унга етмас ишқ тарийқидин насиб.

- 4615 Ким ўқирса, илтифотга етгуси,
Англаган мақсад-муродга етгуси.
- Аҳли суврат фарқи гуфторим менинг,
Аҳли маъни марди асрорим менинг.
- Бул китоб оройиши айём эрур,
Бўйлаким, хосу авомга завқ берур.
- Муз қотиб қолганлар очса бул китоб,
Юзланур оташ анга, очгай ҳижоб.
- Бор менинг назмимда бир файзи ажиб,
Дам сайин андин зиёд бўлгай насиб.
- 4620 Гар ўқиш сенга муяссар бўлгуси,
Ҳар сафар кўпроқ муаттар бўлгуси.
- Парда ортида келиндир ул чунон,
Бир йўла ҳуснин сенга этмас аён.
- То қиёмат бўлмагай бир муғтанам,
Мен каби сурса қоғоз узра қалам.
- Мен ҳақиқат баҳримен, гавҳарфишон,
Хатм ўлди менда сўз, булдилр нишон.
- Мақтовимни сўйладим, айтиб баёт,
Бир киши айларму бунга илтифот?
- 4625 Аҳли инсоф билгуси қадрим менинг,
Нур сочар андоқ маҳи бадрим менинг¹.
- Сўйладим ҳолимни андак сўз аро,
Англаган инсоф ила бергай баҳо.
- Халққа сочдим бўйлаким дурру гуҳар,
То қиёмат мен тирикмен ҳар маҳал.

¹Маҳи бадр - тўлин ой.

Халқ мени қўймас тилидин ҳеч қачон,
Ёдланурмен, бас менга шул армуғон.

Гар ўшал тўққиз фалак емрилса ҳам,
Бул китобдин бўлмагай бир нуқта кам.

4630 Қимсага йўлбошчи бўлса бул китоб,
Йўл очиб, кўз ўнгидин сургай ҳижоб.

Бул китобдин етса кўнгилга камол,
Ул дуогўйга дегилким, ёд ол...

Илкингизга гул каби тутдим буни,
Эй азизлар, ёд этинг, эсланг мени.

Ҳар киши ким эрди, кўрсатди аён,
Жилва айлаб, йўлга ул бўлди равон.

Ухлаганлар олди бошимдин ҳушим,
Жилвалар этди уларга жон қушим.

4635 Бул сўзим жону кўнгилга етгуси,
Ухлаган жонларни ул уйғотгуси.

Ўнгланиб чун, олға босгайдир ишим,
Оқибат битгай ғамим ҳам ташвишим.

Ўзни ёқдим мен чароғдек бир умр,
Шам каби сочдим жаҳонга шуъла, нур.

Бир чароғдон бўлди бул жисму думоғ,
Тобакай дунёда бўлгаймен чароғ?

Билмадим роҳат, фароғат, хурду хоб¹,
Жоним ўртанди, жигар бўлди кабоб.

4640 Мен дедим кўнглимга: эй бисёр гўй²,
Энди жим бўл, изла асрор, сўзни қўй.

¹Хурду хоб - еб-ичиш ва уйқу.

²Бисёр гўй - серган, эзма.

Деди: айб этма, ичимда ўт, тутун,
Сўзламас эрсам, ёнармен бус-бутун.

Ёнса бундоқ баҳри жоним ичра ўт,
Мен нечук бир лаҳза этгаймен сукут?

Кимсага беҳуда айтмам сўзни мен,
Ҳар нафас машғул этармен ўзни мен.

Неча бор дарди дилимни сўйлайин?
Мен бу иш марди эмасмен, найлайин?

4645 Бул ҳама афсонаю беҳудалик,
Эр иши жондин кечиш, осудалик.

Дилки бул беҳудага машғул эрур,
Не чиқар сўздин агар эскирса ул?

Жон фидо этмак керак, юз бор дедим,
Чўзма гапни, айла истиғфор, дедим.

Тобакай ёнгай бу жон, куйгай давом,
Жон фидо этгил-да, хомуш бўл тамом...

ҲИКОЯТ

Жон бераркан пири дононинг бири,
Деди: билсайдим агарда илгари

4650 Сўзламоқдин тингламоқ афзал эрур,
Сўзламасдим, зое этмасдим умр...

Ложарам олтинга тенгдир яхши сўз,
Айтмаган сўз эрса олтиндан азиз.

Бори мушкул қисмати мардони мард,
Бизга қисмат бўлди сўзу дарду дард.

Дарди дин бўлсайди сенда ончунон,
Ҳар не айтсак, англай эрдинг бегумон.

Ошноликдин дилинг бегонадир,
Ҳар не айтсам, ул сенга афсонадир.

4655 Бор-да, роҳатлан-да, чўмгил уйқуга,
Мен эсам афсоналар сўйлай сенга.

Сўйлагай афсона Аттор хуш-хуш,
Уйқу босса, ухласанг роҳат, на хуш.

Ёғ тўкиб, кўйлакни андоқ мойладик,
Инжуни тўнғизга маржон айладик.

Сидқидилдан суфра ёйдик неча бор,
Суфрадин турдик ва лекин оч-наҳор.

Айладим нафсимга фармон, бўлмади,
Дору бердим унга, дармон бўлмади.

4660 Келмади бир иш қўлимдин, ўйладим,
Қўлни ювдим ўздин, узлат айладим.

Жазбайи Ҳақ бунда лозим, йўқса, ҳай,
Жаҳд этарсен, бир натижа бўлмагай.

Нафс семирди, ўзни бир дам тиймади,
Мен тўйиб жондин, вале ул тўймади.

Олмади бир дам қулоққа хоҳишим,
Зое кетди барча оҳу нолишим.

Токи мен жон бермагунча зор-зор,
Олмагай пандимни ул, Парвардигор...

ҲИКОЯТ

4665 Ўлди Искандар тутиб ул роҳи дин,
Чун Арасту деди унга: шоҳи дин,

Панд-насиҳат айлар эрдинг сен мудом,
Халққа ул пандинг бугун бўлди тамом...

Эй кўнгил, юз бир бало олдингадир,
Бори сергак бўл, ажал ортингадир.

Мен сенга қушлар каломин сарбасар
Сўйладим, фаҳм айлагил, эй беҳабар.

Айламишлар аҳли ошиқ, неча кас
Ул ажал келмай туриб тарки қафас.

4670 Бас, улар шарҳи, баёни ўзгадир,
Бунда қушларнинг забони ўзгадир.

Ким Симурғ олдида иксир ўнглагай,
Ул ҳама қушлар тилини англагай.

Чун билиб ул панди юнонийни сен,
Не билурсен ганжи руҳонийни сен?

Панди юнондин керак фард бўлмагинг,
Йўқса, қайдин дин аро мард бўлмагинг?

Кимки ул ҳикматга кўнгил берса гар,
Ул демак девони ишқдин беҳабар.

4675 Фалсафа "фе"сини суйгаймен нечук?
Куфр "коф"и менга андин кўп суюк.

Чун куфрдин парда тортилса, ҳижоб,
Сен куфрдин ўзни тортгайсен шу тоб.

Лекин ул илми жадалким йўл тўсар,
Мардуми огоҳга этгайдир асар.

Гар ўшал ҳикматга бергайсен кўнгил,
Ёндириб, кул айлагай кўнглингни ул.

Ёқса юнон ҳикматин ул шамъи дин,
Шамъи кўнглингга зиён етмас кейин.

4680 Сенга басдир неча пирлар ҳикмати,
Ҳикмати юноннинг ул не ҳожати?..

Дам урарсен мунча, Аттор, бесабр,
Сен бу ишнинг марди эрмассен, ахир.

Кеч вужудингдин базе, эй жони пок,
Сўнг сочил тупроқ бўлиб, хок узра хок.

Токи борсен, поймолдирсен фақат,
Йўқ эсанг, бош узра тождирсен абад.

Сен фано бўл, жумла ул аҳли фано
Токи даргоҳ йўл бўшатгайлар санго.

4685 Бул сўзим ҳар кимсага раҳбар эрур,
Сенга ҳам басдир, кифоят айлаюр.

Йўлдаги қушлардин эрмасмен, сенга
Зикрини айтдим уларнинг, бас менга.

Ўтди карвонлар, чу гард этмиш насиб,
Кечди жонлар, менга дард этмиш насиб...

ҲИКОЯТ

Сўрди сўфийдин биров: айтгил ўзинг,
Тобакай мардони Ҳақдандир сўзинг?

Дедиким: мардони Ҳақдин бардавом
Сўйласам, бул менга хуш келгай мудом.

4690 Ҳар сафар айтиб уларнинг қиссасин,
Жону дилдан сўйлагаймен ҳиссасин.

Мен шакар деб отини айтсам нуқул,
Бул заҳардин яхшироқдир ҳар тугул.

Жумла девоним базе девоналик,
Ақлу ҳушдин айрилиқ, бегоналик.

Неча сўзлармен яна, билмам, ажаб,
Неча излармен яна, билмам, ажаб.

Мен чу нодон давлатим тарк айладим,
Аҳли ғафлатга ўтитлар сўйладим.

4695 Десалар: йўлдин адашган, гумроҳ,
Бул гуноҳ узрин ўзингдин сен сўро.

Билмадим, келгайму тўғри менга бул,
Юз умр етгаймикин узримга ул?

Йўлида гар машғул эрсам корга мен,
Мунчалар ботмас эдим ашғорга мен.

Гар унинг йўлида тутсайдим мақом,
"Шин"и шеърим "син" бўлур эрди мудом.

Мен узр айтгум бу гуфторим учун,
Бўйлаким беҳуда ашғорим учун.

4700 Шеър айтмоқ - бесамарликка далил,
Ўзни кўрмак бу ва жоҳиллик эрур.

Кўрмадим оламда бир маҳрам касе,
Шеър ила дардим баён этдим базе.

Бўлса сирдошинг, дилинг оч, сўзлагил,
Бўзлагил ҳар дам, аслни излагил.

Мен-да ўртандим мудом, қон йиғладим,
Бўйла қон сочгувчи сўзлар сўйладим.

Ҳидласанг шул баҳри кўнглимни базе,
Сўзларимдин бурқирайдир қон иси.

4705 Заҳри бидъатга йўлиқса кимса ул,
Унга шул юксак сўзим тарёқ эрур.

Кимсалар борким Худодин беҳабар,
Ичкизурлар менга бу хуни жигар.

Битта қотган нон-ла ёзгум суфрани,
Кўзларим ёши-ла намлармен уни.

Суфрада кўнглимни бирён айлагум,
Гоҳ-гоҳ Жибрилни меҳмон айлагум.

4710 Менга Рухул қудус ул ҳамкоса чун,
Ўзгалар нонини синдиргум нечун?

Ўзгаларнинг нони эрмас менга хуш,
Менга бас ноним била шу нонхуруш.

Ганжи дилдир жонафзойим менинг,
Чин ҳақиқат кўнгил оройим менинг.

Бир кишида шунча давлат бўлса, бас,
Суфлалар олдида ул тушгайму паст?¹

Минг шукур, дарбор ила йўқдир ишим,
Номуносиблар била йўқ ташвишим.

4715 Бош эгиб, ҳар кимга таъзим этмадим,
Дуну олчокни хўжам деб айтмадим.

Тотмадим золим таомин мўлтираб,
Бир китоб ҳам битмадим унга атаб.

Ҳиммати олий нишоним бас менга,
Қуввати руҳи равоним бас менга.

Пешқадамлар бирла бўлди улфатим,
Борму худбинларга сабру тоқатим?

Халқ ғамидин бўйла озод ўлмишам,
Юз бало гирдобида шод ўлмишам.

4720 Мен улардин баски форифмен ҳамон
Хоҳ десин яхши мени, хоҳи ёмон.

Мен чунон дард ичрадирмен, ўйлаким,
Жумла дунёдин этакни силкидим.

¹Суфла - пасткаш, нокас.

Гар ўшал дарди дилимни сўйласам,
Сен менга ҳайрон бўлурсен менданам.

Жисму жон кетди, улардин менга боз
Қолгани дарду дариф эрди, холос...

ҲИКОЯТ

Чун етишди пирга Азроил тиғи,
Деда: менда йўқ сира йўл озиғи.

4725 Манглайим терини тупроққа қориб,
Битта фишт қуйган эдим чарчаб, ҳориб.

Шишага йиғдим кўзим ёшини ман,
Жаңда тикдим эскидин, бўлгай кафан.

Аввал ул ашким-ла мурдамни ювинг,
Сўнгра бошим остига фиштим қўйинг.

Ул кафанни ёшларим бирлан ювиб,
Эй дарифо, деб ёзув ёздим, қавиб.

Ул кафан бирлан ўралсин бу вужуд,
Топширинглар сўнг уни тупроққа зуд.

4730 То қиёматга қадар рангим сариф,
Ул мозоримга ёғар дарду дариф.

Не сабаб дардим туташмиш ончунон?
Пашша бирлан ел турарму ёнма-ён.

Соя истар баски офтобдин висол,
Лек етишмоқ унга савдойи маҳол.

Гар маҳолдир, лек урингайдир фақат,
Ўзни ул офтобга ургайдир фақат.

Кимки тушгайдир бу янглиғ пешага,
Бундин ортиқ бормагай андишага.

4735 Дам сайин бошимда ортар мушкулим,
Мен нетиб андин аритгаймен дилим?

Мен каби бир зору танҳо бормикин?
Ташналаб чун, фарқи дарё бормикин?

Кимса борму, бўлса ул ҳамдам менга?
Бўлса ҳамдард, улфату маҳрам менга?

На бировни мадҳ этарга ҳимматим,
На қоронғу ичра бордир хилватим.

На дилим, на ўзга дил бирлан ҳавас,
Яхшилик этмам, ёмонлик ҳам эмас.

4740 На ҳавойи луқмаи султон менга,
На сазойи силлайи дарбон менга.

На бориб, танҳо туришга ҳолатим,
На улсдин айрилишга тоқатим.

Бўйла аҳволим менинг зеру забар,
Деб ўшал пир ҳолидин берди хабар...

ҲИКОЯТ

Бир киши дедики: ўттиз йил тамом
Кун кечиргаймен бу янглиғ мен давом.

Не эди ул онда Исмоилда ҳол,
Отаси бошин кесаркан, шу мисол.

4745 Боқки, Исмоилда бир дам эрди ул,
Менда бу ҳолат туганмас бир умр.

Кимса билмас, мен нечук зиңдон аро,
Кечалар зулмат менга, кундуз қаро.

Гоҳ ёниб шамдек, чекармен интизор,
Гоҳи йиғлармен чу абри навбаҳор.

Сен боқиб шамга, кўрарсен нур фақат,
Бошида оташ унинг кўксида дард.

Кимсага кимса йироқдин боқса ул,
Термулиб, кўнглига ҳеч топгайму йўл?

4750 Билмагум, чавгонга тобе тўпсимон,
Қайда бошимдир, оёғимдир қаён?

Бир самар кутдим танимдин, келди ҳеч,
Неки айтдим, не бажардим, бўлди ҳеч.

Эй дариғо, кимса ёрдам айламас,
Умр зое кечди бекорликда, бас.

Қувватим бор эрди, ишни билмадим,
Ишни билган онда, битди қувватим.

Бул замон чун ожизу бечорамен,
Чора излармен баса, оворамен...

ҲИКОЯТ

4755 Этди тарк Шиблий жаҳонни қайғуда,
Бир кеча шогирди кўрди уйқуда.

Сўрди: не бўлди ишинг, эй некбахт?
Деди: бўлдим мен сўроқ пайти карахт.

Чун кўриб афтода аҳволим маним,
Ўз-ўзимга баски душман эрканим,

Раҳматин кўрсатди Тангрим бешу кам,
Этди бахшойиш менга лутфу карам...

Холиқо, кўйингда бир бечорамен,
Бир чумолимен, чўлоқ, чоҳ ичра мен.

4760 Бехабармен, даҳр аро киммен ўзим?
Қайдадурмен, кимга мансубмен ўзим?

Бекасу бедавлату беҳосиле,
Бенавою беқарору бедиле.

Кечди, бас, хуни жигар бирлан умр,
Етмади жонимга бир дам баҳра ул.

Ҳар нечук сўз айтдим, эрди ул гуноҳ,
Келди жон оғзимгаву бўлдим адо.

Учди қўлдин, кетди, диним қолмади,
Қолди суврат менда, маъним қолмади.

4765 Мен на кофир, на мусулмонмен бу дам,
Бул аро йўл узра ҳайронмен бу дам.

На мусулмону на кофир, не қилай?
Иш менга ҳаддин жафодир, не қилай?

Тангу тор эшиқда кўргаймен ўзим,
Чорасиз, деворга бургаймен юзим...

Йўлни очгил мискину оворага,
Эт иноят мен ғариб, бечорага.

Гарчи йўқдир зоди роҳим, эй ҳабиб¹,
Бор ҳамиша ашку оҳим, эй ҳабиб.

4770 Оҳ ила айбимни куйдирсанг, нетар?
Дафтарим кўз ёш ила ювсанг, нетар.

Кимки кўзда ёшини дарё қилур,
Бас, муносибдир ўшал манзилга ул.

Улки кўзда ёши чун хунбор эмас,
Айт анга, борсин, у бизга ёр эмас...

¹Зоди роҳ - йўл озиги.

ҲИКОЯТ

Йўл босар эрди аролаб Пири куч,
Ногаҳон неча малакка келди дуч.

Пир уларга боқди, бўлди кўнгли ғаш,
Бир ҳовуч пул ўртада эрди талаш.

4775 Пир уларга юзланиб, сўрди савол:
Англантинг, не ақча эрмиш бу, не ҳол?

Қушсимон эрди бири, деди: аё,
Кечди бу йўлдин ғарибу бенаво.

Кўнглидин оҳ чеқди андоқ, ўтди ул,
Кўзидин ёш тўқди қайноқ, кетди ул.

Биз ҳамон бул роҳи дард узра юриб,
Оҳ ила кўз ёши олгаймиз териб...

Эй Худо, чун ашку зорим бор менинг,
Йўқса молим, бўйла борим бор менинг.

4780 Баски бул ерда раводир ашку оҳ,
Кам эмас, бандангда мўлдир бул матоҳ.

Покла оҳим бирла шул жоним менинг,
Юв кўзим ёши-ла девоним менинг.

Бўйла бир чоҳ ичрадирмен, пойбаст¹,
Сендин ўзга кимса бермас менга даст.

Ҳам тани заҳматкашим бўлмиш адо,
Ҳам бу кўнглим порадира чун қон аро.

Бу забун ҳолимни маъзур тут, Эгам,
Чоҳу зиндондин келурмен ушбу дам...

¹Пойбаст - оёғи боғлиқ.

ҲИКОЯТ

- 4785 Бу Саиди Миҳна дўст, асхоб аро,
Ўлтирарди, маскан эрди хонақоҳ.

Кирди ногоҳ кимса масту беқарор,
Кўзларидин ёш тўкиб, ошуфтавор.

Йиғлабон, бадмастлик оғоз айлади,
Неча носоз ишни ул боз айлади.

Шайх турди, келди мастнинг қошига,
Меҳру шафқат-ла эгилди бошига.

Нега йиғларсен, аё маҳжур, деди,
Бер қўлингни, ётма бундоқ, тур, деди.
- 4790 Маст деди: эй, Тангридир ёринг сенинг,
Дастгирликми магар коринг сенинг?

Сен олиб бошингни, боргил дашту қўй,
Мен йиқилдим, бул ишимни Унга қўй.

Дастгирлик келса ҳар кимдин, ҳамон
Бек бўлур эрди чумоли шул замон.

Ётма даъво, сен этар ишмас бу, мен
Сенча эрмасмен, бўлак бир кимсамен...

Шайх йиқилди, туйди мастнинг дардини,
Ювди ёши бирла ранги зардини...
- 4795 Холиқо, ҳар лаҳза шул додим сенга,
Тут менинг илкимни, бўл дастгир менга.

ҲИКОЯТ

Бир азиз дедик: Тангри зулжалол
Дашти маҳшарда сўрар мендин савол.

Айт, не келтирдинг, деса, дерманки, ох,
Чоҳу зиндондин не келтиргум, Илоҳ?

Чикдим ул зиндондану саргаштамен,
Ғамга ғарқмен, дард ила оташдамен.

Бенавомен, ғамга ботган бир қулинг,
Чоҳу зиндонингда ётган бир қулинг.

4800 Бор умидим, лутф этгайсен менга,
Хилъати фазлингни тутгайсен менга.

Кир ва иркитмен, мени пок айлагил,
Эт мусулмону ғараҳнок айлагил.

Ғишту тупроқ ичра ётгайдир таним,
Сен кечир яхши, ёмонимни маним.

Бўйлаким йўқдин яратдинг, эй Худо,
Айласанг маъзур яна, бўлгай раво...

ҲИКОЯТ

Чун Низомулмулк оларкан сўнг нафас,
Деди: Эй Оллоҳ, кетармен хушк даст¹.

4805 Эй Худойим, мен очиб оламга кўз,
Кўрганим ҳар кимса сендин очса сўз,

Жонни ул сўзга харидор айладим,
Ўзни ундоқ кимсага ёр айладим.

Ҳар нафас бўлдим харидоринг сенинг,
Сотмадим ҳеч номусу оринг сенинг.

Мен сотиб олдим, Эгам, ёлғиз сени,
Лек бировга сотмадим ҳаргиз сени.

¹Дунёдан бўм-бўш, қуп-қуруқ қўл ила кетялман.

Сўнг нафасда кел, харидор бўл менга,
Дўсту ёрим йўқ, ўзинг ёр бўл менга.

4810 Сўнг нафас жонимга бундоқ етди, бас,
Эй Худо, бошимда тургил бир нафас.

Дўстларим тупроққа чун айлаб ниҳон,
Қўл узиб мендин, нари кетган замон,

Қўл узатгил сен қулингга, Ҳувву Ҳай,
Домани фазлингни мен маҳкам тутай...

ҲИКОЯТ

Гар Сулаймон этса-да касби камол,
Қолди ожиз бир куни, сўрди савол:

Эй чумоли, деди, айтгил бир йўла,
Қайси лой кўпроқ қоришмиш ғам ила?

4815 Ланг чумоли деди: ғамга сарнавишт
Тор қабр устига қўнган сўнгги ғишт...

Сўнгги ғишт қабримга қўнган ул замон,
Кесилиб халқдин умидим ҳам тамом,

Ул қаро ер остида, эй пок зот,
Кўз юмиб ётсам жаҳондин бенажот,

Сўнгги ғишт ёпгач юзимни чун залил,
Эй Худо, мендин юзингни бурмагил.

Бас, юзим тупроққа босдим, бўлди кеч,
Кўзларимга бир нима кўрсатма ҳеч.

4820 Бор умидим, гарчи кўп этдим гуноҳ,
Айру тутгайсен азобингни, Илоҳ.

Сен ўзингсен соҳиби лутфу карам,
Айла маъзур келгану кетгани ҳам...

ҲИКОЯТ

Бу Саиди Миҳнага ҳаммом эди,
Ходими, ҳаммомчи довдир, хом эди.

Кирларин ишқаб, туширгай эрди ул,
Сўнгра шайхнинг олдига сургайди ул.

Бир маҳал сўрди: аё муршиди пир,
Бул жаҳон ичра жавонмардлик надир?

4825 Шайх дедиким: кирни кўрсатмай ҳамон,
Халқ кўзидин ҳам ани тутмак ниҳон...

Бул жавоб андоқки тушди жойига,
Ул йигит бош кўйди шайхнинг пойига.

Тавба қилди гўллигин иқроп этиб,
Шайхни хурсанд қилди истиффор этиб...

Холиқо, Парвардигоро, Раббано,
Сенга юз шукрон, сенга ҳамду сано.

Халқи оламнинг жавонмардлиги, бас,
Денгизингдин қатрадир ул, бошқамас.

4830 Қойими мутлақ ўзингдирсен фақат,
Ул жавонмардликка йўқдир ҳеч сифат.

Бизки чиркин, беҳаёдирмиз, кечир,
Неча иркитмиз, ани кўрсатмагил...

ҲИКОЯТ

Борди Шиблий ул Жунайд олдига чун,
Деди: бошдин то оёғимда тугун.

Қайга борсам, унда сирри дафтаринг,
Бор эмиш қимматбаҳо бир гавҳаринг.

Ё уни бахш эт менга, ҳамроҳ қил,
Ёки сотгил, нархидин огоҳ қил.

4835 Деди Жунайд: мен агар сотсам уни,
Бебаҳодир, айлагай музтар сени.

Сийласам, осон кечиб илкингга, бас,
Қадрини билмай, бўлурсен худпараст.

Мен каби сен ҳам уни фарқ айлагил,
Ўзни заҳмат баҳрида фарқ айлагил.

Интизорлик бирла кутгил ҳар маҳал,
Оқибат бағрингга келгайдир гуҳар...

*Шайх Фаридуддин Атторнинг
"Мантиқут тайр" китоби
тугади*

МУНДАРИЖА

Навоийни мафтун айлаган китоб	3
Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим	10
Ҳикоят. Бир ўғрининг муруввати	29
Ҳазрати Расули акрам шафоатларини сўраш	30
Ҳазрати Расули акрам саллаллоҳу алайҳи вассаламга илтижо.....	39
Биринчи халифа амирул-мўминин	
Абу Бакр Сиддиқ розийаллоҳу анҳу васфида	43
Иккинчи халифа амирул-мўминин	
Умар разийаллоҳу анҳу васфида	44
Учинчи халифа амирул-мўминин	
Усмон розийаллоҳу анҳу васфида	45
Тўртинчи халифа амирул-мўминин	
Али ибн Абу Толиб каррамаллоҳу ваҷҳаҳу васфида	46
Таассубни қоралаш	47
Ҳикоят. Ҳазрати Умарнинг халифаликдан воз кечгани.....	51
Ҳикоят. Ҳазрати Алининг ўз қотилига шарбат сунгани	52
Ҳазрати Али ҳақида яна бир ҳикоят	53
Ҳазрати Али розийаллоҳу анҳунинг буюклиги, олижаноблиги васфида	54
Ҳикоят. Билолнинг диндаги саботи	54
Ҳикоят. Ҳазрати Абу Бакр ва ҳазрати Алининг Пайгамбарга садоқати	55
Дебоҳа. Қушларга хитоб	59
Биринчи мақола. Ҳудҳуднинг қушларга хитоби	64
Иккинчи мақола. Ҳудҳуд Симурғни мадҳ этгани	68
Булбулнинг узр сўрагани	69
Ҳудҳуднинг булбулга жавоби	71
Ҳикоят. Бир фақирнинг шоҳ қизига ошиқ бўлгани	71
Тўтининг узр сўрагани	73
Ҳудҳуднинг тўтига жавоб бергани	74
Ҳикоят. Хизрнинг девона ила суҳбати	74
Товуснинг узр сўрагани	75
Ҳудҳуднинг товусга жавоб бергани	76
Ҳикоят. Бир талабанинг устозидан савол сўргани	76
Ҳознинг узр сўрагани	77
Ҳудҳуднинг ғозга жавоб бергани	78
Ҳикоят. Бир девонанинг дунё ва охираат ҳақида айтганлари	79
Қақликнинг узр сўрагани	79
Ҳудҳуднинг Қақликка жавоб бергани	81
Ҳикоят. Сулаймоншоҳнинг салтанат ҳақида айтганлари	82
Ҳумонинг узр сўрагани	83
Ҳудҳуднинг Ҳумога жавоб бергани	84
Ҳикоят. Биров тушида Султон Маҳмудни кўргани	84

Лочиннинг узр сўрагани	85
Худхуднинг Лочинга жавоб бергани	86
Ҳикоят. Подшо ва унинг сеvimли қули	87
Бутимор қушнинг узр сўрагани	88
Худхуднинг Бутиморга жавоб бергани	89
Ҳикоят. Бир кишининг денгиздан савол сўргани	90
Бойқушнинг узр сўрагани	91
Худхуднинг Бойқушга жавоб бергани	91
Ҳикоят. Бир ўғилнинг марҳум отасини тушида кўргани	92
Саъванинг узр сўрагани	93
Худхуднинг Саъвага жавоб бергани	93
Ҳикоят. Яъқубинг ўғлига муҳаббати	94
Қушларнинг узр сўрагани	95
Учинчи мақола. Қушларнинг Худхуддан савол сўрагани	96
Худхуднинг қушларга жавоб бергани	97
Ҳикоят. Подшонинг ойнабанд қаср қургани	98
Ҳикоят. Искандарнинг бир мамлакатга элчи бўлиб боргани	101
Султон Маҳмуд ва Аёз ҳикояти	102
Тўртинчи мақола. Қушларнинг Худхуддан яна савол сўрагани	104
Худхуднинг қушларга жавоб бергани	104
Шайх Санъон қиссаси	106
Шайх Санъон қиссасининг давоми	124
Бешинчи мақола. Қушларнинг ўзларига раҳбар сайлашгани	136
Олтинчи мақола. Қушларнинг йўлга шайланишгани	138
Боязид ҳақида ҳикоят	138
Еттинчи мақола. Қушларнинг Худхудга арз этишгани	139
Худхуднинг қушлар мушқулини ҳал этгани	141
Саккизинчи мақола. Худхуднинг саволга жавоб бергани	141
Ҳикоя. Султон Маҳмуд ва балиқчи бола	142
Бир қотил ва Ҳабиби Аъжамий ҳикояти	144
Ҳикоят. Султон Маҳмуд ва тиканчи чол	146
Тўққизинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	148
Худхуднинг саволга жавоб бергани	149
Ҳикоят. Шайх Ҳарақонийнинг Оллоҳдан нон сўрагани	151
Ҳикоят. Бир девонанинг Оллоҳдан тўн сўрагани	152
Ҳикоят. Робианинг етти йил пиёда юриб, Маккага боргани	153
Ҳикоят. Бир азизнинг девона билан суҳбати	154
Ўнинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	155
Худхуднинг саволга жавоб бергани	155
Ҳикоят. Бир гуноҳкор тавбасини бузгани	156
Ҳикоят. Тангрининг бутпарастга жавоб бергани	157
Сўфий ва асалчи ҳикояти	158
Ҳикоят. Тангрининг Мусога танбиҳ бергани	159
Ҳикоят. Тангрининг марҳамати	160
Ҳикоят. Малаклар ибодати	162

Ўн биринчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	163
Худхуднинг саволга жавоб бергани	163
Шайх Шиблий ҳикояти	164
Ҳикоят. Икки дарвеш можароси	165
Ҳикоят. Бир йўқсилнинг Миср подшосига ошиқ бўлгани	166
Ўн иккинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	167
Худхуднинг саволга жавоб бергани	168
Гўрков ҳикояти	169
Ҳикоят. Аббосанинг нафс ҳақида айтганлари	169
Подшо ва сўфий ҳикояти	170
Овчи ва тулқилар ҳикояти	172
Ўн учинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	172
Худхуднинг саволга жавоб бергани	172
Ҳикоят. Бир ғофилнинг Иблисдан шикояти	173
Малики Динор ҳикояти	174
Ҳазрати Исо ва шайтон ҳикояти	175
Ҳикоят. Бир бадавлат кимсага девонанинг дегани	177
Бир мунофиқ ҳақида ҳикоят	177
Ўн тўртинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	178
Худхуднинг саволга жавоб бергани	178
Ҳикоят. Бир дарвеш тангасини яширгани	180
Ҳикоят. Робанинг ил йигириб, сотгани	181
Ҳикоят. Бир зоҳид қуш овозига маҳлиё бўлгани	182
Ўн бешинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	183
Худхуднинг саволга жавоб бергани	184
Ҳикоят. Бир сўфийнинг подшога айтганлари	184
Ҳикоят. Бир савдогарнинг иморат қургани	186
Пашша ва ўргимчак ҳикояти	186
Бир авом ва дарвеш ҳикояти	188
Ҳикоят. Ўғли ўлган кимсага ошиқнинг айтганлари	189
Инсон умрининг азизлиги ҳақида ҳикоят	189
Ўн олтинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	190
Худхуднинг саволга жавоб бергани	191
Ҳикоят. Устозининг канизагига ошиқ бўлган талаба	192
Ҳикоят. Шиблийнинг чин дўст ҳақида айтганлари	196
Ҳикоят. Бир тожирнинг пушаймонлик чеккани	197
Подшо ва суякка интилган ит ҳикояти	198
Ҳикоят. Халлож юзига ўз қонини сургани	200
Ҳикоят. Жунайдинг ўғлини ўлдиришгани	201
Ўн еттинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	201
Худхуднинг саволга жавоб бергани	202
Қақнус қиссаси	203
Бир боланинг отаси тобути олдига тушиб, йиғлагани	205
Ҳикоят. Найчидан аҳвол сўрашгани	206
Ҳикоят. Исонинг ариқдан сув ичгани	207

Ҳикоят. Букрот ҳакимнинг айтганлари	208
Ўн саккизинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	209
Худҳуднинг саволга жавоб бергани	209
Ҳикоят. Бировнинг қўлидан шарбат ичмайдиган кимса	210
Ҳикоят. Бир подшо қулига мева бергани	211
Ҳикоят. Бир сўфийнинг айтганлари	212
Ҳикоят. Бир кампирнинг шайх Миҳнайдан дуо сўрагани	213
Ҳикоят. Бир тиланчининг Жунайддан савол сўргани	214
Ҳикоят. Шабпаракнинг айтганлари	215
Ўн тўққизинчи мақола. Бошқа бир қушнинг дегани	216
Худҳуднинг унга жавоб бергани	216
Ҳикоят. Маҳбуслар зиндонни безатишгани	217
Ҳикоят. Биров тушида Боязид ва Термизийни кўргани	219
Ҳикоят. Шайх Харақонийнинг сўнг нафасда айтганлари	220
Йигирманчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	222
Худҳуднинг саволга жавоб бергани	222
Ҳикоят. Зуннуннинг савол бериб, хотифдан жавоб олгани	225
Ҳикоят. Фиръавн сеҳргарлари топган давлат	226
Йигирма биринчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	227
Худҳуднинг саволга жавоб бергани	227
Ҳикоят. Юсуфни Мисрда сотишгани	227
Ҳикоят. Иброҳим Алҳамнинг бир фақирга айтганлари	229
Йигирма иккинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	233
Худҳуднинг саволга жавоб бергани	234
Ҳикоят. Бир ғозий кофирдан намоз ўқиш учун муҳлат сўрагани	236
Ҳикоят. Юсуф ва унинг оғалари	238
Йигирма учинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	240
Худҳуднинг саволга жавоб бергани	241
Ҳикоят. Амиднинг қуллари ва девона	242
Ҳикоят. Бир девонанинг Тангрига хитоб этгани	245
Йигирма тўртинчи мақола. Бир қушнинг айтганлари	248
Худҳуднинг қушга жавоб бергани	248
Ҳикоят. Бир мурид Боязидни тушида кўргани	249
Ҳикоят. Султон Маҳмуд ва гулханий	251
Йигирма бешинчи мақола. Бошқа бир қушнинг айтганлари	254
Худҳуднинг қушга жавоб бергани	254
Ҳикоят. Шайх Нишобурийнинг дарवेशга айтгани	256
Ҳикоят. Иблиснинг Мусога айтганлари	257
Ҳикоят. Бир покдиннинг айтганлари	258
Ҳикоят. Шайх ва унинг ити	259
Ҳикоят. Биров Мусодан савол сўргани	259
Ҳикоят. Бир тўрвасоқолнинг сувга чўккани	260
Ҳикоят. Бир сўфийнинг булутга дўқ ургани	261
Йигирма олтинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	262

Худҳуднинг саволга жавоб бергани	262
Ҳикоят. Тоғдаги мажнун	263
Ҳикоят. Ошиқнинг ўлим ҳолатида йиғлагани	263
Йигирма еттинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	267
Худҳуднинг саволга жаовб бергани	267
Ҳикоят. Робианинг Ҳаққа илтижоси	272
Ҳақ таолонинг Довудга хитоб этгани	273
Ҳикоят. Султон Маҳмуд бутни ёндиргани	274
Йигирма саккизинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	277
Худҳуднинг саволга жавоб бергани	277
Ҳикоят. Зулайҳо Юсуфни калтаклатгани	278
Ҳикоят. Бир қулнинг хўжасига айтганлари	279
Ҳикоят. Абу Али Тусийнинг айтганлари	280
Йигирма тўққизинчи мақола. Бошқа бир қушнинг савол сўргани	282
Худҳуднинг саволга жавоб бергани	382
Етти водий	382
Талаб водийси	383
Шиблий ҳикояти	386
Мажнун ҳикояти	387
Шайх Юсуф Ҳамадоний ҳикояти	287
Ишқ водийси	293
Маърифат водийси	304
Тўртинчи - истиғно водийси	307
Ҳазрати Шайх Аттор дейдилар	315
Муножот	316
Бешинчи водий - тавҳид	317
Олтинчи водий - ҳайрат	325
Еттинчи водий - фақру фано	336
Ўттизинчи мақола	349
Қушларнинг хат ўқишгани	356
Ўттиз биринчи мақола	360
Китоб хотимаси	373

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги
Тил ва адабиёт институти Илмий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган.

Нашриёт раками: М-301. Босишга 06.06.2006 йилда рухсат этилди. Қоғоз
бичими 60x90 1/32. Офсет босма. Офсет қоғози. Ҳисоб-нашриёт б.т. 16,0.
Шартли босма табоғи 25. 121-буйртма. Адади 1000 нусха.
Баҳоси келишилган нарҳда.

ЎзФА "Фан" нашриёти, 100047, Тошкент, акад. Яхё Ғуломов кўчаси, 70

"КО'НИ-NUR" МЧЖ босмахонасида босилди.
Тошкент шаҳри, Машинасозлар мавзеси, 4,

آثار فارسی این بار همت سترگش در نظم ازبکی منطق الطیر به ظهور پیوسته ضمن ستایش از این کار ماندگار آن را به اهل ادب هدیه می‌داریم امید که انجام چنین کارهای بایسته و ماندگار پیوند دیرین دو ملت را پایدارتر سازد.

عباسعلی وفایی

رایزن فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران

ازبکستان - تاشکند

بهار ۱۳۸۵

این ترجمه براساس نسخه‌ی «مجدی» که از سوی دکتر محمدجواد مشکور در سال ۱۹۶۸ میلادی در تهران به چاپ رسیده است، صورت گرفته است.

مقدمه‌ی فارسی دکتر عباسعلی وفایی (ایران)

مقدمه‌ی ازبکی دکتر ابراهیم حق قل (ازبکستان)

ویراستار نورالله محمد رنوف خان

بازخوانی واحده حمید آوا

خانم دلآرام

صفحه آرا اعظم جان مرادعلی

انتشارات بین‌المللی الهدی
تهران - صندوق پستی ۴۳۶۳-۱۳۱۵۵
تلفن: ۶۴۰۶۲۶۱ فاکس: ۶۴۰۶۲۴۰

منطق الطیر عطار نیشابوری / ترجمه ازبکی منظوم

مترجم: جمال کمال

ناشر: رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در تاشکند

نوبت چاپ: اول

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

تاریخ انتشار: بهار ۱۳۸۵ هجری شمسی

چاپ: انتشارات بین‌المللی الهدی و انتشارات فن

شابک: ۱ - ۱۴۱ - ۴۳۹ - ۹۶۴

به نام خدا

مقدمه

عطار نیشابوری، عارفی شاعر و از اصلاان حلقه‌ی معرفت است. الهامش آسمانی و کلامش جاودانی، درّ منثور و لالی نظم معنوی‌ش زینتی نیک بر گوش دل حق‌جویان و معرفت‌پویان و رهروان طریق الی الله است. زین سبب با طراوت و جاودانی است. از دل خاسته بر اعماق ضمیر جایگیر است و راهروانی از شوق به استقبالش می‌روند و هر زمان چنین است. اسرارنامه، الهی نامه و نامه‌های فراوانش نشان از فرّ لطیف «انسانی» و «مشتاقی» اوست. آن چنانکه سیمرغ معنویتش در «منطق الطیر» گویایش بس آوازی از عظمت و جاودانی دارد. مرز نمی‌شناسد شرق تا غرب، قاف تا قاف این سرآمد نیشابور را در شناسنامه بزرگان و مخلدان می‌شناسند. ازبکان نیز بر این علقه‌ای‌اند. روزگاری از این دیار سرآمدی و امیری و خبیری عارف به نام نوایی به تقلید از منطق الطیر او زبان فصاحت گشود و یا سرودن «لسان الطیر» آن استاد مسلم را ستود. چنانکه هر جا نامی از نوایی بر زبان اقتد سخن از عطار به عنوان استاد نوایی بر ذهن و زبان است. و بسیار کسان نیز از همین دیار بر راه سلف این بنیاد را به نیکی نهاده‌اند و در ترویج افکار و تقلید آثار عطار راهی بایسته پیموده‌اند. اگر پند نامه ی عطار از جمله‌ی چهار کتاب مذهبی و مورد تدریس در مکاتب دینی این سرزمین مورد توجه و تدریس بوده است از همین عنایت‌هاست. اینک منضم به بسیار کارهایی که از سوی مردم فرهنگ دوست و شاعر پرور ازبکستان در حوزه کافت و دریافت اندیشه‌های والای عطار به کار بسته‌اند. شاعر نامی و نیک اندیش و نام آور ازبکستان استاد جمال کمال در ادامه‌ی ترجمه‌های منظوم

رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در جمهوری ازبکستان
با همکاری
پژوهشگاه زبان و ادبیات علیشیر نوایی فرهنگستان علوم جمهوری ازبکستان

ترجمه‌ی منظوم ازبکی

منطق الطیر

شیخ فرید الدین عطار نیشابوری

مترجم: جمال کمال

تاشکند - انتشارات «فن» فرهنگستان علوم جمهوری ازبکستان
تهران - انتشارات بین‌المللی «الهدی»